

Frá tilboði til læknastríð

HANS ANDRIAS SØLVARÁ

Frá tilboði til læknastríð

Søguvísindalig háttaløg, uppgávur og keldur

fróðskapur
Faroe University Press
Tórshavn 2013

Mentanargrunnur Landsins hevur stuðlað útgávuni.

Hans Andrias Sølvará: Frá tilboði til læknastríð

© Fróðskapur og høvundurin

Perma: Føroyaprent

Umbrotið, prentað og heft: Føroyaprent

Útgevvari: Fróðskapur – Faroe University Press, Tórshavn 2013

ISBN 978-99918-65-55-3

NORÐURLANDSKT UMHVØRVISMERKI
Svanamerktur prentlutur 541 705

Innihaldsyvirlit

Fororð	7
Inngangur.....	9
Tilboðið 1906.....	37
Adressumálið 1917.....	91
Noregsmálið 1923.....	157
Læknastríðið 1953.....	227

Fororð

Hendan bók er fyrst og fremst eitt savn av søguligum keldum um ymisk evni úr føroyskari søgu. Í fleiri umførum síðani 2002 havi eg undirvíst í søguvísindaligum háttaløgum, keldukritikki, á Søgu- og Samfelagsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya. Í tí sambandi havi eg savnað nógv forkunnugt keldutilfar til próvtøkuuppgávur, sum eg havi sett saman til skrivligu próvtøkuna í hesum skeiðinum. Talan er um keldusøvn, harav tey flestu snúgva seg um føroysk evni. Tað er hetta keldutilfarið um føroysk viðurskipti, sum nú verður givið út í bók. Í sambandi við arbeiðið at geva keldutilfarið út í bók, havi eg gjøgnumgingið tilfarið av nýggjum, gjørt onkrar rættingar og lagt fleiri keldur afturat. Her er talan um nógvar keldur til avmarkaði evni í politisku søgu Føroya. Nógv hevir hvørki verið brúkt fyrr ella verið alment kent áður, tilfar, ið átti at havt almennan áhuga, og óivað kann okkurt av tilfarinum eisini gagnnýttast í serliga søgufrálæruni á miðnámskúlunum. Tilfarið er sett saman og lagt til rættis til undirvísing í søguvísindaligum háttaløgum á universitetsstigi, men tað ber eisini til at arbeiða við tilfarinum á ymiskan hátt ella bara lesa keldurnar av søguligum áhuga.

Talan er um fyra keldusøvn, sum snúgva seg um evni í føroyskari søgu:

1. Tilboðið frá dansku stjórnini til Løgtingið og Føroya fólk um størri sjálvstýri í danska ríkinum frá 1906, sum umvegis Jóannes Patursson varð lagt fyri Løgtingið og var við til at skunda undir politiska flokkabýtið;

2. Adressumálið í 1917, sum hevði við sær, at sjálvstýrismenn vórðu lagdir undir at hava framt ríkisskaðiliga atferð undir fyrra heimskríggi, tá teir undir hesum truplu umstøðum ætlaðu at venda sær til bretsku stjórnina fyri at fáa hjálp at fáa neyðsynjarvørur úr Amerika umvegis Ísland til Føroya;

3. Noregsmálið í 1923, sum hevði við sær, at politisku viðurskiptini millum Sjálvstýrisflokkinn og danskar myndugleikar versnaðu nógv, eftir at Jóannes Patursson í Noregi hevði róð fram undir, at Føroyar áttu at lagt seg undir norsku krúnuna, tí danir høvdu vanstýrt Føroyar;

4. Læknastríðið í 1953, sum hevði við sær drúgvan og ógvusligan ófrið

í Klaksvík, eftir at tann danski læknin Olaf Halvorsen, sum klaksvíkingar ynsktu sær, ikki varð settur í starv á sjúkrahúsinum í Klaksvík.

Tekstirnir eru endurgivnir neyvt soleiðis, sum teir eru varðveittir í teimum upprunaskjølum, keldusøvnum, avritum og bókum, sum eg havi havt atgongd til. Keldurnar eru á føroyskum, donskum ella norskum máli.

Fyri at gera uppgávnar og keldutilfarið betur egnað til undirvísing í søguvísindaligum háttaløgum havi eg skrivað ein heilt nýggjan inngang um søguvísindalig háttaløg, sum stendur fyrst í bókini. Eins og keldurnar kunnu lesast óheft av innganginum, soleiðis kann inngangurin eisini lesast óheftur av keldunum, men inngangurin gevur hinvegin teimum søgulesandi nøkur metodisk amboð til at fara til uppgávnar og tekstirnar við.

Viðmerkingar til tekstin ella keldurnar eru settar í fótnotur, sum fylgja somu nummerering, uttan mun til, um tær stava frá bókmentunum, sum tekstirnir eru tiknir frá, ella frá undirritaða. Tað merkir, at viðmerkingar til tekst, sum stava frá bókmentunum, ið endurgivið er eftir, ikki hava sama nummar, sum í bókmentunum, tekstirnir eru tiknir úr. Har viðmerkingar til endurgivnan tekst stava frá undirritaða er frámerkið "ritstj." sett inn í fótnotuna. Allar aðrar viðmerkingar í endurgivnum teksti stava frá teimum bókmentum, sum tekstirnir eru tiknir úr. Viðmerkingar ella ávísingar í fótnotum í innganginum og øðrum teksti hjá undirritaða eru sjálvandi mínar.

Takk til Erling Isholm fyri at hava lisið og gjørt viðmerkingar til handritið og til Fróðskap fyri at hava átikið sær at geva tað út.

*Tórshavn á Vísindavøku 2013
Hans Andrias Sølvará*

Inngangur

Sögufróðingar standa eins og flest öll onnur vísindafólk við tí avbjóðing, at fyrbrigdini, sum teir kanna og royna at skilja (ymisk evni í fortíðini), ikki eru beinleiðis tøk hjá teimum. Fortíðin er endaliga farin aftur um og søgufróðingurin hevur einans atgongd til fortíðina gjøgnum heimildir, sum fortíðin onkursvegna hevur lagt eftir seg. Heimildartilfar, sum søgufróðingar arbeiða við, er ofta tekstur, ið kann vera skaptur í tíðini, sum søgufróðingurin hevur áhuga í at kanna, men kann eisini vera tekstur, sum er skaptur av øðrum nakað eftir at hendingarnar fóru fram. Sögufróðingar, sum fáast við fornaldarsøgu hava ofta heilt lítið av tilfari, meðan søgufróðingar, sum fáast við nýggjari søgu, ofta hava nógv tilfar. Í tí fyrra førinum kann tað vera ein avbjóðing hjá søgufróðinginum at fáa sum mest burtur úr teimum keldum, sum eru varðveittar, meðan hann í tí seinna førinum noyðist at taka støðu til, hvat tilfar er mest viðkomandi fyri hansara gransking. Men uttan mun til, hvussu nógv tilfar ein søgufróðingur hevur at arbeiða við, so hevur hann ongantíð alla fortíðina ella sjálvar hendingarnar framman fyri sær, hann er altíð noyddur til sjálvur at seta saman tær avmarkaðu upplýsingar um fortíðini, hann hevur atgongd til, til eina heild.

Hetta er ikki so nógv øðrvísi enn hjá náttúruvísindafólki, sum t.d. fáast við stjarnufróði.¹ Stjarnufróðingar, sum fáast við Big Bang ástøðið hava einans nøkur spor frá Big Bang at halda seg til, sum teir viðgera og royna at brúka sum støði undir tí heild, teir seta saman. Big Bang er eins og søguligar hendingar endaliga farið og tað er einans møguligt at granska fyrbrigdið óbeinleiðis gjøgnum t.d. ljós og geislingar, ið hava verið ávegis til okkum í milliardir av árum. Nógv av eftirárinunum frá Big Bang eru viknaði, broytt ella vorðin burtur á ferðini til okkum og nógv koma ongantíð okkum í hendi. Sögufróðingurin stendur í eini líknandi støðu, tá hann granskar tekstir frá fornöldini, sum eru illa farnir, avritaðir og broyttir á ferðini gjøgnum søguna, til teir koma teimum í hendi. Í veruleikanum standa vit sum samfelagsborgarar eisini í eini líknandi støðu. Stórt sæð allar upplýsingar, sum vit hava um samfelagið, hava vit frá miðlum av ymiskum

---

1 Sølvará, 2005, síðu 240-251.

slag, bløðum, sjónvarpi, tíðarritum, hagtølum o.a., sum onnur hava skapt til okkum. Nærum altíð er talan um óbeinleiðis tilfar, nærum ongantíð er talan um beinleiðis eygleiðingar. Eisini okkara egna samfelag eygleiða vit fyri tað mesta óbeinleiðis. Og eru vit í eini støðu, har vit beinleiðis hava móguleika fyri at eygleiða ávísar hendingar uttan um miðlingina hjá blaðfólki, útvarpi og sjónvarpi, so er talan um tulkingar, sum fólk kunnu vera ymisk á máli um. Tað tykist líka trupult hjá eygnavitnum at fáa yvirlit yvir samfelagsviðurskifti í sínum egna samfelag, sum tað er hjá einum søgufrøðingi at fáa vitan um fremmand samfeløg, sum fyri langari tíð síðan eru dottin sundur og farin í søguna. Vísindafólk standa nærum altíð í tí støðu, at tey noyðast at rannsaka sítt granskingarevni óbeinleiðis við støði í ofta ófullkomnum heimildartilfari.

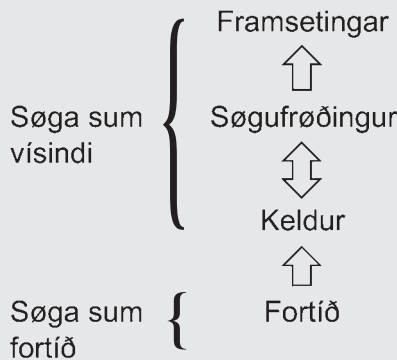
Tað verður ofta sagt, at ein munur millum hugvísindi, t.d. søgugransking, og náttúruvísindi, er, at meðan náttúruvísindini fáast við fyrbrigdi, sum endurtaka seg, so eru øll søgulig fyrbrigdi serstøk, t.e. endurtaka seg ongantíð. Náttúruvísindafólk kunnu t.d. eftirkanna tær niðurstøður, sum Newton kom fram til viðvíkjandi rørslu og atdráttarmegi millum fysisk ting, tí fysisk ting eru stýrd av almennum (universellum) náttúrulógum. Øðrvísi er við samansettum søguligum fyrbrigdum, t.d. kríggjum ella kreppum, sum ongantíð tykjast endurtaka seg í samsvari við lógir. Hetta er kortini ikki nakar prinsipiellur munur millum hugvísindi og náttúruvísindi, sum m.a. sæst av, at bæði Big Bang og Menningarlæran fáast við fyrbrigdi, sum eins og søguligar hendingar ikki endurtaka seg. Sannleikin er helst, at tá vísindini fáast við meira samansettar spurningar um t.d. skapan, menning, kríggj ella kreppur, so verða granskingarevnini samstundis so samansett, at talan altíð verður um heilt serstøk fyrbrigdi, sum tað er ógvuliga trupult at eftirkanna ella endurskapa við støði í nøkrum heilt ávísam lógum, tí fyrbrigdini verða so samansett, at tey treyta fjøld av lógum umframt staðbundin viðurskifti.

Hóast søguvísindalig granskingarevni aloftast eru ógvuliga samansett, keldutilfarið altíð er avmarkað, persónligar tulkingar ávirka myndina og atgongdin til granskingarevnið nærum altíð er óbeinleiðis, so merkir tað ikki, at søgufrøðingar ongan móguleika hava fyri at geva meira ella minni sannlíkar tulkingar av fortíðini. Eins og náttúruvísindafólk hava ymisk ástøði og vísindalig amboð til at tulka náttúruvísindaligar eygleiðingar gjøgnum, soleiðis hava søgufrøðingar ástøði og vísindalig amboð, sum hjálpa teimum við at viðgera og meta um tær ymisku heimildarbólkarnar.

Í meginregluni er ein søgulig kelda alt tað, sum er varðveitt frá fortíðini og sum søgufrøðingar kunnu brúka til at fáa upplýsingar frá um fortíðina.

Talan kann vera um ein tekst av onkrum slag, sum er tann siðbundna keldan hjá søgufrøðingum, men talan kann eisini vera um eitt ting, t.d. eitt amboð, sum kann geva upplýsingar um samfelagið, ein ruskdunga, sum kann upplýsa nakað um matsiðir í viðkomandi samfelag ella ein bygning, sum kann upplýsa nógv um familju, bústaðarviðurskifti og nógv annað. Í hesi bók fari eg at avmarka meg til keldur, sum hoyra til ymisk tekstasløg.

Søguvísindi og søga

Arbeiðið hjá einum søgufrøðingi kann setast upp soleiðis. Keldurnar eru tað, sum fortíðin hevur latið eftir seg til søgufrøðingin. Søgufrøðingurin kann ikki seta spurningar til fortíðina, sum er farin – hann kann einans seta spurningar til keldurnar. Teir spurningar, sum søgufrøðingurin setur til keldurnar, eru avgerandi fyri, hvørji svar ella upplýsingar, hann fær burtur úr teimum. Pílurin millum keldurnar og søgufrøðingin gongur tí báðar vegir, meðan pílurin millum fortíðina til keldurnar er einvegis. Granskingin fer fram í einum tvívegis samskipti millum keldurnar og søgufrøðingin. Tá søgufrøðingurin hevur viðgjørt allar keldurnar og fingið tær upplýsingar burtur úr teimum, sum hann heldur seg kunnu fáa burtur úr teimum, kann hann fara undir at skriva sína framseting av evninum, sum hann viðger. Søgufrøðingurin setur ikki spurningar til framsetingina, men setur hana saman við støði í sínum keldurannsóknum – tí er pílurin einvegis millum søgufrøðing og framseting. Hinvegin skulu vit ikki vera blind fyri, at eldri framsetingar hjá øðrum gott kunnu vera millum keldurnar hjá søgufrøðingi.

Søgufrøðingar skilja vanliga millum 1. honds og 2. honds keldur. Ein 1. honds kelda er ein frásøgn ella ein tekstur, sum stavar frá einum eygnavitni, meðan ein 2. honds kelda er ein frásøgn ella ein tekstur, sum stavar frá einum ella fleiri persónum, sum ikki vóru eygnavitni til tær hendingar, hann/teir siga frá. Her er tað sjálvandi ideelt fyri ein søgufrøðing at hava so nógvar 1. honds keldur sum møguligt, men hinvegin er keldustøðan ikki altíð tann ideella. Serliga tá fingist verður við eldri søgu, t.d. fornaldarsøgu, kann tað vera trupult yvirhøvur at finna nakrar 1. honskeldur. Hava søgufrøðingar einans atgongd til 2. honskeldur fyri at fáa upplýsingar um eina ávísa hending, so kunnu teir hava grundaðan iva um, at okkurt er endurgivið skeivt av teimum, sum hava borið søguna víðari – serliga um long tíðarbil og nógvr frásøgulið eru millum eygnavitnini og 2. honds kelduna, sum søgufrøðingurin hevur atgongd til. Hartil kemur, at heldur ikki 1. honds keldurnar eru altíð so eftirfarandi. Ein trupulleiki við 1. honds keldum er, at eygnavitni ofta eru beinleiðis partur av málinum, sum tey umrøða. Tað er t.d. ikki so vist, at teir politikarar, sum høvdu valdið í Føroyum í 1990-unum eru tær bestu keldurnar til at geva søgufrøðingum upplýsingar um tey viðurskifti, sum førdu til stóru kreppuna í 1992-1995, hóast teir eru 1. honds keldur til hendingarnar. Akkurát tí, at hesir politikarar eru 1. honds keldur til hendingarnar, t.e. vóru virknir í tí, sum fór fram, er eisini vandi fyri, at teir beinleiðis hava áhuga í og siga frá hendingunum á ein tílíkan hátt, at tað ikki verða teir sjálvir, t.e. politikararnir, sum sambært tí varðveittu søguni koma at sita eftir við høvuðsábyrgdini. Trupulleikin er v.ø.o., at meðan 1. honds keldur eru næst hendingunum, sum søgufrøðingar eru áhugaðir í at vita nakað um, so kunnu tær eisini hava áhuga í at siga frá hendingunum á ein heilt ávísan – kanska beinleiðis søgureingjandi – hátt, meðan 2. honskeldur eru longri frá hendingunum og tí kunnu vera óheftari enn 1. honds keldurnar. Hetta eru viðurskifti, sum søgufrøðingar noyðast at hava við í sínum metingum, tá teir viðgera og meta um keldutilfar. Tummilfingurreglan er, at tann ideella keldustøðan er at hava fleiri 1. honds keldur, sum umboða ymisk áhugamál ella sjónarmið viðvíkjandi teimum hendingunum, sum søgufrøðingar eru áhugaðir í at fáa upplýsingar um. Ein 1. honskelda er sjáldan óheft av tí *evni*, sum hon viðger, – spurningurin er, um tað eru óheftar keldur í hesum týðninginum – men hinvegin er gott at hava fleiri keldur, sum eru óheftar av *hvørjari aðrari*.

Tað er sum nevnt langt frá altíð, at søgufrøðingar hava keldutilfar, sum stavar frá eygnavitnum, t.e. 1. honds keldur. Ofta standa søgufrøðingar í tí støðu, at teir einans hava keldutilfar, sum stavar frá 2. honds keldum. Tá

er neyðugt at gera sær greitt, hvussu lutfallið er millum heimildirnar. Fyri at lýsa hesi viðurskifti plaga søgufrøðingar at nýta hugtøkini høvuðskeldur (primerar) og stuðulskeldur (sekunderar), har tann fyrra er tann elsta varðveitta heimildin til ávís evni, meðan stuðulskeldur byggja á, t.e. hava sínar upplýsingar frá, høvuðskeldum. Tá søgufrøðingar meta um trúvirðið í einari ávísari upplýsing, so er tað avgerandi at kunna skilmarka heimildirnar í mun til hesi hugtøkini. Hevur ein søgufrøðingur t.d. staðfest, at ávís upplýsing er skjalprógvað í t.d. 26 ymiskum søguligum keldum, so kundi tað verið brúkt sum grundgeving fyri, at upplýsingin mest sannlíkt er eftirfarandi. Tað er torført at ímynda sær, at so nógv ymisk fólk skulu hava sagt tað sama, um tað ikki júst var tí, at upplýsingin er eftirfarandi. Leggur søgufrøðingurin hinvegin í neyvari gransking av sínum heimildum merki til, at 25 av teimum 26 heimildunum hava upplýsingina frá tí 26. kelduni, so noyðist hann eisini at koma til ta niðurstøðu, at upplýsingin einans er skjalprógvað í *einari* søguligari heimild. Leggur søgufrøðingurin so eisini merki til, at tann 26. heimildin hvørki er 1. honds ella serliga eftirfarandi, so er tað rættiliga ivasamt við trúvirðinum í upplýsingini – hóast hon er at finna í 26 ymiskum keldum. Í veruleikanum hevur søgufrøðingurin 26 keldur, harav tær 25 eru stuðulskeldur, meðan tann eina, sum er høvuðskelda, hvørki er 1. honds ella serliga eftirfarandi. Hann hevur v.ø.o. einans eina ivasama keldu at byggja upplýsingina á. Hugtøkini høvuðskelda og stuðulskelda snúgva seg ikki um lutfallið millum 1. honds og 2. honds, men um lutfallið millum varðveittar heimildir. Meðan ein 1. honds kelda altíð er høvuðskelda (tað ber ikki til at finna eina eldri heimild, sum ein 1. honds kelda byggir á), so er tað langt frá altíð so, at ein høvuðskelda altíð er 1. honds. Søgufrøðingar standa ofta í tí støðu, at einki er varðveitt frá eygnavitnum, bert tað, sum onnur seinni hava skrivað niður við støði í frágreiðingum frá eygnavitnum, er til taks. Tann írski lærdi geografurin Dicuil skrivaði í 825 eitt verk um heimsins geografi, har hann m.a. sipar til nakrar oyggjar tvær dagsferðir norðanfyri Skotland, har tað høvdu búð írskir munkar í 100 ár, sum nú vórðu ríknir burtur av norðbúgvum.² Tað er stórt sæð semja um, at oyggjarnar, sum Dicuil sipar til, eru Føroyar. Dicuil upplýsir, at hann hevur upplýsingarnar frá einum presti, sum hevði verið í Føroyum. Dicuil, sum skrivaði niður tað, sum hesin presturin segði frá, er ein høvuðskelda til upplýsingina, men hann var ikki eygnavitni til hendingarnar. Teksturin hjá Dicuil er v.ø.o. høvuðskelda til upplýsingarnar, men hann er ikki 1. honds. Her hava vit kortini eina høvuðskeldu, sum uttan at vera eygnavitni er tætt

2 Tierney (ritstj.), 1967, síðu 75-77.

at einum eygnavitni, og so er eitt handrit varðveitt frá 843.³ Dicuil, sum skrivaði eitt vísindaligt verk um heimsins geografi, hevði neyvan heldur nakran áhuga í at siga frá nøkrum, hann ikki helt var satt. Hann skrásetti bara tað, hann hevði hoyrt.

Tað er kortini langt frá altíð, at tær høvuðskeldurnar liggja so tætt at hendingunum. Føroyingasøga umrøður t.d. hendingar í Føroyum í 800-1000, t.e. bæði fyrstu norrønu búsetingina í Føroyum og kristningina av føroyingum umleið 1000, men søgan er ikki skrivað niður nógv fyrr enn umleið 1200 – í Íslandi.⁴ Hóast teksturin hjá Dicuil (825) er nógv eldri enn Føroyingasøga (1200), so er Føroyingasøga eisini ein høvuðskelda til hendingarnar, sum hon veit at siga frá. Í fyrra lagi hevur Føroyingasøga neyvan upplýsingarnar um fyrstu norrønu búsetingina í Føroyum, sum hon setur í samband við kongstíðina í Noregi hjá Haraldi Hárfagra, sum var í 872-932 – t.e. nakað væl eftir tíðarfestingina hjá Dicuil – frá Dicuil. Hartil kemur, at Føroyingasøga sigur frá nógvum samfelagsligum viðurskiftum í Føroyum í tíðarskeiðinum umleið 800-1000, sum eingin onnur varðveitt kelda – heldur ikki Dicuil – veit nakað at siga frá um. Lutfallið millum høvuðskeldur og stuðulskeldur er v.ø.o. ikki einans ein spurningur um, hvør kelda er elst, men tað er fyrst og fremst ein spurningur um ein ávís yngri kelda byggir á – t.e. hevur upplýsingar frá – eini eldri keldu, sum eisini er varðveitt. Eru tvær varðveittar keldur, sum umrøða somu viðurskifti, óheftar av hvørjari aðrari, samstundis sum tær ikki hava upplýsingarnar frá nakrari eldri varðveittari keldu, so eru báðar – uttan mun til dagfesting – høvuðskeldur. Tað vil sjálvandi styrkja um tær upplýsingar, tær hava í felag.

Meðan lutfallið millum 1. honds og 2. honds keldur tykist vera absolut, so er lutfallið millum høvuðskeldur og stuðulskeldur relativt. Ein 1. honds kelda vil altíð vera ein 1. honds kelda, uttan mun til, um aðrar keldur (eldri) verða funnar, meðan ein høvuðskelda kann fara frá at vera høvuðskelda til at vera stuðulskelda, um eldri keldur koma undan kavi. Tey elstu hebraisku handritini av Gamla Testamenti hava t.d. verið nøkur handrit frá umleið 1000 e.Kr., m.a. Leningrad-kodeksið frá 1008, sum liggur til grund fyri nýggjastu donsku kirkjubíbliuni frá 1992.⁵ Hetta handritið hevur verið høvuðskeldan, tá tað hevur snúð seg um søgu jødanna ella týðingar av Gamla Testamenti, men í og aftaná 1947 vórðu hebraiskar skriftrullur, sum eru tíðarfestar til umleið 100 f.Kr. til 70 e.Kr. av stórt sæð øllum tekstum í Gamla Testamenti funnar í nøkrum holum við Deyðahavið. Hetta fundið

3 Sølvará, 2002, síðu 12.

4 Rafn, 1972, síðu XI og XVIII.

5 Müller, 1997, síðu 16.

broytti alt fyri eitt Leningrad-kodeksið frá 1008 frá at vera høvuðskelda til at vera ein stuðulskelda til spurningin um søgu jødanna og til jødisku bíbliuna yvirhøvur. Hetta er dømi um, at meðan lutfallið millum 1. honds og 2. honds keldur er absolut, so er lutfallið millum høvuðskeldur og stuðulskeldur relativt – t.e., at tað er treytað av bólkinum av varðveittum keldum um ávíst evni, sum kann broytast av nýggjum fundum. Hóast Leningrad-kodeksið neyvan er avritað beinleiðis eftir nøkrum av Deyðahavsrullunum, so kunnu tekstgranskarar og søgufrøðingar vera rættiliga vísir í, at Leningrad-kodeksið kann førast aftur til eina eldri siðvenju, sum onkursvegna hevði støði í Deyðahavsrullunum.

Tað, sum er umráðandi ella í øllum førum ein stórur fyrimunur hjá søgufrøðingum, er at hava fleiri óheftar keldur, t.e. fleiri høvuðskeldur, sum kunnu gagnnýtast til at fáa upplýsingar til vega um somu søguligu viðurskifti ella fyrirbrigdi. Hava søgufrøðingar fleiri høvuðskeldur, sum upplýsa tað sama um eina ávísa søguliga hending, so kunnu teir vera rímiliga vísir í, at upplýsingarnar eru eftirfarandi – nakað sum teir ikki kunnu vera, um teir bara hava eina høvuðskeldu og nógvar stuðulskeldur. Tí er tað so avgerandi at fáa greiðu á lutfallinum millum keldurnar. Hinvegin, so er tað ikki altíð, at høvuðskeldurnar siga tað sama. Omanfyri er víst á, at søgufrøðingar hava tvær høvuðskeldur, sum kunnu gagnnýtast til at fáa upplýsingar til vega um fyrstu norrønu búsetingina í Føroyum – Dicuil og Føroyingasøgu. Trupulleikin er bara, at meðan Dicuil upplýsir, at norrøna búsetingin var umleið ár 800, so sigur Føroyingasøga, at hetta hendi eftir 870. Søgufrøðingarnir standa her í tí støðu, at teir noyðast at velja millum ymiskar høvuðskeldur. Her vilja spurningar um tekstaslag (vísindaligt verk um heimsins geografi og íslenskar søgur bornar á mannamunni) og frástøða millum hending og niðurskriving av tekstinum (samtíð og fýrahundrað ár eftir hendingina) vera millum kriteriini, sum søgufrøðingar taka avgerð við støði í. Í hesum føri vil Dicuil óivað viga nógva tyngri enn Føroyingasøga hjá teimum flestu søgufrøðingum, men tað er ikki altíð so lætt at velja millum mótstriðandi keldur. Her vil tað størra høpi eisini hava týdning fyri metingina av mótstriðandi upplýsingum – t.e. hvat samsvarar best við tað, ið søgufrøðingar annars vita um hesi viðurskifti, t.d. í hesum føri um tíðarfesting av norrønu búsetingunum yvirhøvur í Útnorði.

Eitt annað amboð, sum søgufrøðingar brúka fyri at meta um heimildir, er tendensur hjá frásøgufolkunum í kelduni. T.d. ber tað illa til at viðgera Føroyingasøgu, sum snýr seg um kristningina av føroyingum umleið ár 1000, uttan at hædd verður tikin fyri, at tað vóru kristnir høvundar í Íslandi, sum seinni festu søguna á blað. Her kunnu søgufrøðingar óivað ganga

út frá, at teir kristnu hövundarnir hava sett tann kristna Sigmund í eitt bjartari ljós enn tann heidna Trónd í Gøtu. Søgufrøðingar kunnu, um teir finna týðiligar ábendingar um, at Sigmundur og Tróndur í søguni verða lýstir við ávikavist positivum og negativum lýsingarorðum, av røttum siga, at hövundarnir hava havt lyndi til at siga frá søguni á ein tílíkan hátt, at tey kristnu verða sett í eitt bjartari ljós enn tey 'heidnu'. Hetta eru viðurskifti, sum søgufrøðingar noyðast at taka við í viðgerðina av keldum, tá teir meta um søguliga trúvirðið, sum hövundurin av kelduni sigur frá. Tað hevði sjálvandi verið best, um søgufrøðingar høvdu atgongd til keldur, sum vórðu festar á blað av óheftum frásøgufólkum, men tað er sum nevnt ivasamt, um tílík frásøgufólk eru til. Frásøgufólk hava egin sjónarmið, virðir og sympatiir, tá tey siga frá hendingum. Hevði ein 'heidningur' havt skrivað Føroyingasøgu, so hevði hann helst havt lyndi til at seta Trónd í eitt betri ljós enn Sigmund, meðan eitt frásøgufólk, sum hvørki var kristin ella 'heidningur', hevði havt onnur virði at mett søguligar persónar við støði í. Jødin hevði havt aðrar brillur, tá hann skuldi mett um ávikavist 'heidnar' ella kristnar persónar, enn muslimurin, men felags fyri teir báðar hevði verið, at teir vildu havt ymisk virðir at mett persónarnar við støði í. Tað er eingin óheftur eygleiðari til. Tað finst einki óheft sjónarhorn. Øll frásøgufólk flyta seg innanfyri ymisk avmarkaði søgulig, samfelagslig ella mentanarlig sjónarhorn, tá tey bera víðari frásagnir um hendingar, sum tey annaðhvørt vóru eygnavitni til ella hava fingið fortaldar frá øðrum. Tí er tað so avgerandi hjá søgufrøðingum, sum viðgera søguligar keldur, at staðfesta tendensin hjá frásøgufólkkinum.

Í endurminningum sínum frá 1938 tekur David Lloyd George (1863-1940), sum var enskur forsætisráðharri undir fyrra heimskríggi, í 1916-1922, soleiðis til um orsökirnar til fyrra heimskríggj: *“Eitt europeiskt kríggj var tað seinasta, sum tann uppgjörði Wilhelm keisari ynskti. Tann veiki og fávitskuti, men erligi russiski zarurin ynskti tað heilt vist heldur ikki. ... Hann (Wilhelm) hugsaði ikki eina løtu um móguleikan fyri einum stórum kríggj, tá hann fyrst í juli gav týsku diplomatumum síni fyrstu boð, og síðan fór avstað til norsku firðirnar, har hann til kunning um gongdina av tí kreppu, hvørs útfall lá í hansara hondum, noyddist við at lesa eina ella aðra lokala norska avís. ... Her í landinum høvdu tílíkir tankar onga undirtøku. ... Í Týsklandi harafturímóti vígaðu hernaðarligar kenslur ikki so lítið í vektiskálini. ... eg havi lyndi til at halda, at tær beinleiðis vóru tann avgerandi faktorurin. ... Teir eldru ríkisleiðararnir gjørdur tað sindrið, teir kundu, fyri at forða fyri krígunum, meðan ungdómurin í teimum ymisku londunum stóð uttanfyri teirra hurðar og rópti ótolin eftir kríggj beinanvegin. Eg upplivdi tað sjálvur teir fyra fyrstu*

dagarnar í august 1914. Eg gloymi ongantíð ta krígshugaðu fjøldina, sum fylti Whitehall ...“.⁶ Tendensurin hjá Lloyd George tykist vera rættiliga týðuligur. Teir eldru politisku leiðararnir, sum Lloyd George óivað helt seg hoyra til, royndu at gera tað, teir kundu fyri at forða fyri, at kríggjð brast á, meðan herleiðslurnar á meginlandinum og fjøldin og ungdómurin allastaðni lögdu trúst á teir fyri at fáa kríggj. Tað er møguligt, at Lloyd George hevur rætt, men tá hendan frágreiðingin samsvarar so væl við áhugamálini hjá Lloyd George sjálvum, mugu søgufrøðingar vera rættiliga varnir við at taka alt tað, sum hann ber fram, í fullum álvara. Tað er eisini neyðugt at hava í huga, at talan er um 1) endurminningar hjá Lloyd George, sum eru festar á blað væl eftir hendingarnar, 2) at Lloyd George skrivar til almenningin, og at søgufrøðingar neyvan kunnu rokna við, at hann skrivar nakað um viðurskifti, sum kundu havt sett hann sjálvan í eitt minni gott ljós.

Tendensurin hjá frásøgufólkinum kann ofta gagnnýtast til at sáa iva um ávís sjónarmið í keldunum. Tað kann t.d. við góðum grundum sáast ivi um upplýsingar frá leiðandi føroyskum politikara í 1980´árunum, sum leggja upp til, at føroysk vinnulívsfólk høvdu ábyrgdina av, at føroyski búskapurin kollsigldi í 1992. Tá staðfest er, hvør viðkomandi politikari er, so er eisini sannlíkt, at frásøgufólkið í kelduni hevur áhuga í at siga frá hendingunum á ein tílíkan hátt, at onnur enn hann koma at standa við ábyrgdini. Kunnu vit harumframt eyðmerkja orð, sum javnan lýsa hann sjálvan positivt og føroysk vinnulívsfólk negativt, so hava vit ítøkiliga staðfest ávísan tendens í kelduni sjálvari. Í hesum føri vildi tendensurin fingið søgufrøðingin til at ivast í tí, sum politikarin ber fram, men tað kann hinvegin eisini vera, at tendensurin í kelduni styrkir um trúvirðið í ávísam søguligum upplýsingum í heimildini.

Her kunnu vit taka eitt dømi úr bíbliuni. Bíbliugranskarar vita, at evangeliini eru skrivað av kristnum høvundum, sum trúðu, at Jesus var tann lovaði Messias, Guds sonur, sum var uttan synd, og reis upp frá deyðum á triðja degi. Onkur kundi kanska ivast í hesum undurfullu frásagnunum, tá vit vita, at høvundarnir vóru kristin viðhaldsfólk hjá Jesusi, men her er okkara ørindi eitt annað. Markusevangeliid, tað elsta evangeliid, fest á blað umleið 70 e.Kr., upplýsir, at Jesus varð doyptur av Jóhannesi Doyparanum, sum „*prædikaði umvendingardóp til fyrigvingar syndanna*“ (Mark 1:4). Er hendan upplýsingin hjá Markusi um, at Jesus varð doyptur av Jóhannesi Doyparanum eftirfarandi? Tað halda flest allir granskarar. Orsøkin er, at hetta er ein hending, sum tykist vera í stríð við tað, sum Markus og tey

6 Lloyd George, 1938, síðu 34-39. Her týtt úr enskum.

fyrstu kristnu hildu um Jesus, t.d. tykist hendan søgan hjá Markusi benda á, at Jesus í fyrstuni var undir Jóhannesi Doyparanum, sum prædikaði umvendingardóp til fyrigevingar syndanna. Hetta kann vallað vera nakað, sum kristnir høvundar hava funnið uppá – heldur er talan um nakað, sum teir hava kent seg noyddar til at siga frá. Lesa vit tey seinnu evangeliini, Matteus (85 e.Kr.), Lukas (90 e.Kr.) og Jóhannes (95 e.Kr.), sum øll royndu at fjala hesa søguna, so gerst hetta bara týðiligari. Hjá Matteusi mutar Jóhannes ímóti at doypa Jesus (3:14-17), Lukas nevnrir einki um, at tað var Jóhannes, sum doypdi Jesus (3:21), meðan Jóhannesevangeliid einki nevnrir um, at Jesus varð doypdur í Jordanánni (1:32-33). Her tykist tað týðiligt, at dópur Jesusar av Jóhannesi Doyparanum í Jordanánni beinleiðis er í stríð við tað, sum teir kristnu evangelistarnir vildu siga frá um Jesus – tí royndu teir beinleiðis at broyta hesa søguna, soleiðis at hendan søgan at enda ikki longur var í evangeliunum. Tendensurin hjá teimum kristnu evangelistunum er v.ø.o. at seta Jesus hægri enn Jóhannes, nakað, sum vit eisini síggja í evangeliunum, men tá vit samstundis kunnu finna eina aðra søgu í evangeliunum, har Jesus verður doypdur av Jóhannesi, so er hetta haldgott prógv fyri, at hendingin er søgulig.⁷ Evangelistarnir høvdu onga grund til at finna uppá hesa søguna – tvørturímóti høvdu teir alla grund til at fjala hana, sum teir eisini royndu at gera. Tá tendensurin í eini keldu verður brúktur á henda hátt, – t.e. til at finna upplýsingar, sum eru í stríð við tendensin í kelduni – so kann hann beinleiðis nýtast til at styrkja um trúvirðið í hesum søguligu upplýsingum.

Tær mest eftirfarandi upplýsingarnar fáa søgufrøðingar v.ø.o. burtur úr keldunum, um tað eydnast teimum at gagnnýta kelduna ímóti ætlanunum hjá teimum, sum festu upplýsingarnar á blað. Tá gagnnýta søgufrøðingar ikki upplýsingar, sum frásøgufólkið tilvitað (t.e. í samsvar við egin áhugamál og ætlanir) roynir at geva víðari til sínar lesarar, men tvørturímóti royndu teir at gagnnýta upplýsingar, sum frásøgufólkið meir ella minni ótilvitað (t.e. ofta í stríð við egin áhugamál og ætlanir) harumframt kemur at geva sínum lesarum. Tað er eisini grundin til, at tílíkar upplýsingar søguliga eru meira eftirfarandi enn tær, sum neyvt samsvara við ætlanir hjá frásøgufólkunum.

Eitt annað dømi úr fornari frásøgn um persarakríggini í 490-480 f.Kr. hjá grikska søguskrivaranum Herodot (485-425 f.Kr.) kann kanska lýsa hetta háttalagið enn betri. Í sambandi við sínar rannsóknir av persarakríggjunum var Herodot eisini í Egyptalandi, har hann m.a. veit at siga frá hesi søguni um avrik hjá Neko, sum var Farao í Egyptalandi í 610-595 f.Kr.: *“Eg eri bilsin av, at menn skulu hava samanborið Afrika, Asia og Evropa, soleiðis sum*

7 Sølvará, 2012, síðu 16-17, 73-74 og 248-250.

teir hava gjört, tí tey eru rættiliga ólík. Evropa fyllir í longdini meira enn hini bæði tilsamans, og í breiddini kann tað – haldi eg – als ikki samanberast við hini bæði. Viðvíkjandi Afrika vita vit, at tað er umgirt av havi á øllum síðum við undantaki av tí partinum, har tað er knýtt at Asia. Hetta var av fyrstan tíð uppdragað av Neko, egyptiska konginum, sum, eftir at hava uppgivið at grava veitina millum Nilánna og Arabiska Flógvan, sum hann var byrjaður uppá, sendi eitt tal av skipum, mannað við fönikarum, við boðum um at sigla til Gibraltar-sundið og aftur til Egyptalands umvegis Miðalhavið. Fönikarnir fóru úr Egyptalandi gjøgnum Reyða Havið og sigldu tann vegin inn í tey sunnaru høvini. Tá várið kom, fóru teir upp á land á tí stað, teir vóru komnir til, sáddu ein jarðarteig við hveiti og bíðaðu eftir, at kornið varð búgvið til at heysta. Tá teir høvdu heystað kornið, hildu teir aftur til havs; og soleiðis komu tvey ár at ganga, og tað var ikki fyrr enn triðja árið, at teir fóru um Gibraltar-sundið og komu heim í øllum góðum. Heimaftur komnir søgdu teir, – eg fyri mín part trúgvi tí ikki, men tað gera onnur kanska – at tá teir sigldu runt um Afrika høvdu teir sólina við høguru hond. Soleiðis var ummálið á Afrika avdúkað”.⁸

Man hendan søgan hjá Herodot, sum sigur frá, at egyptar 2000 ár undan Vasco da Gama sigldu runt um Afrika, vera eftirfarandi? Herodot, sum ferðaðist í Egyptalandi meira enn 100 ár eftir, at hesar hendingarnar skuldu havt gingið fyri seg, var ikki eygnavitni til hendingina, og hann er heldur ikki kendur fyri at vera atfinningarsamur mótvegis sínum keldum. Heldur ikki tykist hann sjálvur hava stórt álit á hesi søguni, sum hann sigur frá. Kortini – ella kanska akkurát tí – ber tað til at grundgeva rættiliga sannførandi fyri, at frásøgnin hjá Herodot er rættiliga sannlík. Tað avgerandi er, at Herodot sigur frá, at manningin hevði sólina á høguru hond, tá skipini sigldi runt Afrika – og at Herodot sjálvur ikki trúði tí. Tað er júst hetta, sum ger, at søgufrøðingar í veruleikanum noyðast at taka søguna hjá Herodot í álvara. Herodot, ein grikki, var uppvaksin norðanfyri ekvator, í Grikkalandi, í fornöldini, har sól in altíð er vinstrumegin, tá tú vendir andlitið vestureftir – t.e. at sól in er altíð sunnanfyri á himmalinum. Sunnanífrá kom eisini hitin, meðan vatnið, tær stóru áirnar, komu norðanífrá, frá kuldanum. Hetta var partur av heimsmyndini hjá fornum grikkum, sum tí eins og Herodot eisini undraðust yvir Nilánna, sum kom sunnanífrá. Tá heimsmyndin sá soleiðis út í forna Grikkalandi, so hekk tað saman við, at Grikkaland var – og er – norðanfyri ekvator. Tá fornir grikkar ikki høvdu ta vitan, sum vit hava í dag um sólskipanina og heldur ongantíð ferðaðust sunnanfyri ekvator, hildu teir av góðum grundum, at soleiðis sá veruleikin út allastaðni frá. Teir vistu ikki, at ferðaðist onkur suðureftir framvið afrikonsku strondini, so ferðaðist hesin

8 Herodotus, 1996, síðu 318-319. Her týtt úr enskum.

samstundis suður um ekvator, ringrásina hjá sólini, sum tí flutti seg frá at vera sunnanfyri tann ferðandi til at vera norðanfyri tann ferðandi í sama mun ferðast var suður um ekvator. Fønikarnir, sum sambært frásøgnini hjá Herodot skuldu havt ferðast runt um Afrika umleið 600 f.Kr., hava, tá teir snaraðu um suðurendan á Afrika, verið langt sunnanfyri ekvator. Tá hava teir eisini havt sólina á høgru hond – t.e. hon var norðanfyri – tá teir snaraðu og sigldu vesturum sunnara enda á Afrika, fyri at sigla norðureftir fram við vesturstrondina á Afrika. Tað er heilt natúrligt, at grikkir Herodot hefur undrast á hetta – eisini, at hann helt tað vera so ótrúligt, at hann ikki trúði tí – men í dag vita vit, at soleiðis sær tað út fyri sjófólk, sum sigla vesturum Afrika eins og fónikar skuldu havt gjørt umleið 600 f.Kr. Tað avgerandi er, at fyri yvirhøvur at vita, at tað sær soleiðis út, tá siglt verður vestur um Afrika, er í veruleikanum neyðugt at hava verið har – serliga tá vit hugsað um fornöldina, har hetta var nakað, ið var beinleiðis í stríð við alla vitan í samtíðini, sambært hvørjari sólin altíð var sunnanfyri á himmalhválvinum. Tað er v.ø.o. akkurát tí, at Herodot ikki trýr uppá hesa egyptisku søguna, at vit noyðast at trúgva uppá hana. Her stendur ein modernaður søgufrøðingur í tí støðu, at hann kann fáa upplýsingar burturúr einum teksti hjá Herodot, sum Herodot ikki sjálvur trúði uppá. Tendensurin hjá Herodot er at siga fyri sínum lesarum, at egyptiska søgan helst ikki er sonn, men við at gagnnýta upplýsingar hjá honum í stríð við hansara egnu ætlanir, kunnu modernaðir søgufrøðingar í veruleikanum fáa rættiliga væl skjalfestar og sannlíkar upplýsingar burturúr fornu frásøgnini hjá Herodot.

Tað er eisini neyðugt hjá einum søgufrøðingi at gera sær greitt, hvat slag av keldutilfari, hann hefur við at gera – annars kann hann koma at gera heilt skeivar metingar av keldunum. Hevur hann t.d. ein religiøsán tekst framman fyri sær, men heldur talan vera um eina eftirfarandi søguliga frásøgn, so kann hann koma til heilt skeivar og løgnar søguligar niðurstøður. Og hevur hann eina skaldsøgu framman fyri sær, sum hann heldur vera ein søguligan tekst, so kemur hann til líknandi skeivar niðurstøður. Hesi dømi kunnu tykjast einföld og ikki serliga torfør at handfara, – og tað eru tey heldur ikki, um vit hugsa alt inn í okkara samtíð – men tað er ikki altíð so lætt at skilja millum ymisk tekstasløg – serliga tá søgufrøðingar granska fremmandar mentanir og forn tíðarskeið, har hugsunarháttur og virði vanliga kunnu víkja heilt nógv frá hugsunarhátti og virðum í samtíðini hjá søgufrøðinginum. Innan granskingina verður skilt millum ymisk sløg av søguligum keldum.

Skaldsøgur og religiøsir tekstir kunnu hinvegin vera góðar keldur til at lýsa ávís viðurskifti, t.d. um tað er hugaheim og trúarlæru í einum ávísnum

tíðarskeiði ella samfelagi, sum søgufrøðingurin er áhugaður í, men tað er altíð neyðugt at kanna og meta um, hvussu gagnligar ávísar keldur eru í mun til granskingarevnið, søgufrøðingurin er áhugaður í at fáa nakað at vita um.

Umframt tendens, sum vit hava viðgjørt omanfyri, so er eisini neyðugt at hava onnur viðurskipti í huga, tá keldur verða viðgjørdar. Tað er m.a. eisini vert at leggja merki til, um upplýsingar í eini ávísari keldu hanga saman – t.e. um keldan internt samsvarar, er konsistent – og um upplýsingar í ymiskum keldum hanga saman – t.e. um hon eksternt er konsistent við aðrar keldur. Kemur ein søgufrøðingur t.d. til ta niðurstøðu, at tvær ymiskar keldur upplýsa nakað, ið beinleiðis er í stríð við hvørt annað, so kann hann við skilvísimum grundum eina staðfesta, at *onnur* keldan fer skeiv, meðan tað hinvegin eisini er møguligt, at neyv kanning fer at vísa, at *báðar* fara skeivar.

Taka vit støði í endurminningunum hjá Lloyd George, so sóu vit, at hann upplýsti, at: *Hann (Wilhelm) hugsaði ikki eina løtu um møguleikan fyri einum stórum kríggi, tá hann fyrst í juli gav týsku diplomatunum síni fyrstu boð, og síðan fór avstað til norsku firðirnar, har hann til kunning um gongdina av tí kreppu, hvørs útfall lá í hansara hondum, noyddist við at lesa eina ella aðra lokala norska avís*". Týski søgufrøðingurin Fritz Fischer gevur í bók frá 1961 eina nakað øðrvísi mynd av orsökunum til fyrra heimskríggj enn Lloyd George. Fritz Fischer tekur soleiðis til: "*Baernreither* (eysturríkskur politikari, sum allan vegin var vinarliga sinnaður móttvegis týska ríkinum) *bleiv váttaður í sínum sjónarmiðum av týska politikkinum í juli 1914 gjøgnum eina samrøðu í november 1915 av tí seinni týsknationala ríkisdagsumboðnum, Otto Hoetzsch, sum var Eysturevropa søgufrøðingur úr Berlin og skrivaði leiðarar í "Kreuzzeitung". Baernreiter tekur soleiðis til í dagbókini: "Týski keisarin fór so" (aftaná 5. juli 1914) "til Noregs í vissuni um, at kríggj fór at koma. Tað var alt samalt dugnaliga lagt til rættis av Týsklandi, og løtan varð gagnnýtt skjótt og við eini neyvvari ætlan um at fara í kríggj saman við Eysturríki, sum óivað vildi koma við í eitt kríggj, sum tey seinastu árinu høvdu víst ikki var til at koma uttanum". ... – Í sama rætning fóru sjónarmið hjá stjóranum í Deutsche Bank, Arthur Gwinner, tá hann í eini samrøðu við stjóran í ríkismálaráðnum, von Capello, móti endanum av august 1914 týðiliga gjørdi vart við viljan til at risikera kríggj, serliga í uttanríkismálaráðnum*".⁹ Her síggja vit m.a., at Fritz Fischer beinleiðis í stríð við Lloyd George upplýsir, at týski keisarin fór til Noregs aftaná 5. juli 1914 í vissuni um, at kríggj fór at bresta á, og at

9 Fischer, 2000, síðu 84. Her týtt úr týskum.

hetta var alt neyvt og dugnaligt lagt til rættis í Týsklandi frammanundan, við tí fyri eyga at knýta Eysturríki at týsku krígsætlanunum. Her er tað greitt, at báðar keldurnar kunnu ikki hava rætt – í øllum førum onnur er farin skeiv. Spurningurin er, hvussu søgufrøðingar kunnu meta um og taka dagar ímillum tílíkar mótstriðandi upplýsingar. Taka vit støði í einum av teimum metodisku meginreglunum, sum søgufrøðingar gera nýtslu av, so kundi tað sæð út til, at upplýsingin hjá Fritz Fischer er meira eftirfarandi. Aðalreglan er, at endurminningar, sum eru skrivaðar til almenningin ofta langt eftir hendingarnar, ikki altíð eru so eftirfarandi, meðan dagbøkur, sum vanliga eru skrivaðar til egna privata nýtslu stutt eftir hendingarnar – vanliga sama dag – eru rættiliga eftirfarandi. Upplýsingin um týska keisaran hjá Lloyd George er úr endurminningum hansara, – sambært eini viðmerking í tekstinum hjá David Lloyd George sæst eisini, at hann hevur hesa upplýsingina úr endurminningunum hjá Wilhelm – meðan upplýsingin hjá Fritz Fischer er beinleiðis endurgeving úr dagbókini hjá eysturríkiska politikaranum Baernreither. Høvdu søgufrøðingar bert hesa meginregluna at halda seg til, so høvdu teir flestu óivað komið til ta niðurstøðu, at upplýsingin hjá Fritz Fischer er meira eftirfarandi, men so einfalt er tað sjáldan – heldur ikki í hesum førinum. Verður teksturin hjá Baernreither nærlisin, so sæst, at hann hevur hesa upplýsingina frá *“Otto Hoetzsch, sum var Eysturevropa søgufrøðingur úr Berlin og skrivaði leiðarar í “Kreuzzeitung”*. Baernreither var v.ø.o. ikki eygnavitni til tær hendingar, sum hann skrivaði um í dagbókini, og tað var Otto Hoetzsch, ein blaðmaður á Kreuzzeitung, neyvan heldur. Tað er ikki minni avgerandi, at Baernreither tosaði við Hoetzsch *“í november 1915”*, meðan hendingarnar, sum teir tosaðu um, fóru fram handan læstar dyr í týska ríkiskansilinum *“í juli 1914”* – háltannað ár frammanundan. Dagbókin hjá Baernreither er v.ø.o. ikki skrivað niður samstundis sum hendingarnar í juli í 1914 fóru fram – tær eru skrivaðar í dagbókina háltannað ár seinni – og Baernreither hevur heldur ikki tá verið í eini støðu, har hann hevur havt atgongd til eftirfarandi upplýsingar um hendingar í innastu týsku leiðsluni rundan um keisaran – hann hevur bert nakrar metingar frá einum týskum blaðmanni, sum háltannað ár seinni roynir at geva týska keisaranum ábyrgdina av, at hetta kríggj, sum tá við vanlukkuligum fylgjum hevði leikað á í háltannað ár, varð byrjað. Tað er v.ø.o. lítið grundarlag undir upplýsingunum í dagbókini hjá Baernreither – hann skrivaði einans tað niður, sum Hoetzsch fortaldi honum í november 1915. Spyrja vit so, um tað er sannlíkt, at týski keisarin fór til Noregs at halda summarferiu í juli 1914, eftir at hann hevði tikið avgerð at tveita Týskland út í kríggj, so tykist frágreiðingin hjá Lloyd George enn meira

sannlík. Hevði hann tikið hesa avgerðina í juli 1914, so hevði hann valla farið til Noregs í summarferiu, men verið í Berlin og fylgt við gongdini.

Hendan søgan vísir, at tað er avgerandi at meta um trúvirðið við støði í fleiri metodiskum meginreglum. Tað er ikki nóg mikið einans at ganga út frá, at dagbøkur eru meira eftirfarandi enn endurminningar – tað er eisini neyðugt at spyrja, um tann sum skrivaði dagbókina, hevur verið í eini støðu, har hann hevur havt atgongd til eftirfarandi upplýsingar um hendingar, sum verða festar á blað í dagbókini. Tað er neyðugt at spyrja, nær keldan er fest á blað – í hesum førum er dagbókin fest á blað, eftir at tað var vorðið greitt, at talan fór ikki at vera um eitt stutt kríggj, sum tey flestu væntaðu í juli 1914, men at talan var um eitt stórt og drúgt kríggj, sum longu hevði kostað milliónum av hermonnum lívið. Hugsast kann, at fólk sum Hoetzch og Baernreither nú vóru farin at leita eftir onkrum, sum høvdu ábyrgdina av heimspolitiska sorgarleikinum, men tað er ikki vist, at teir høvdu rætt í metingunum. Tað er eisini neyðugt at seta upplýsingina inn í størri høpi og spyrja, um tað er sannlíkt, sum keldan vil vera við. Keldurnar skulu metast við støði í øllum teimum ymisku amboðunum, sum søgufrøðingurin hevur atgongd til, áðrenn endalig avgerð verður tikin til trúvirðið. Í hesum førinum standa vit í tí støðu, at endurminningarnar hjá Lloyd George byggja á eina 1. honds keldu (endurminningarnar hjá Wilhelm),¹⁰ meðan Fritz Fischer byggir á eina dagbók, sum ikki er í nánd av einum eygnavitni til hendingarnar. Wilhelm hevði sjálvandi áhuga í at

---

10 Í endurminningum sínum, sum Lloyd George sipar til, skrivar Wilhelm II soleiðis: *“My fleet was cruising in the Norwegian fjords, as usual, while I was on my summer vacation trip. During my stay at Balholm I received only meager news from the Foreign Office and was obliged to rely principally on the Norwegian newspapers, from which I got the impression that the situation was growing worse. I telegraphed repeatedly to the Chancellor and the Foreign Office that I considered it advisable to return home, but was asked each time not to interrupt my journey. When I learned that the English fleet had not dispersed after the review at Spithead, but had remained concentrated, I telegraphed again to Berlin that I considered my return necessary. My opinion was not shared there. But when, after that, I learned from the Norwegian newspapers – not from Berlin – about the Austrian ultimatum to Serbia, and, immediately thereafter, about the Serbian note to Austria, I started without further ado upon my return journey and commanded the fleet to repair to Wilhelmshaven. Upon my departure I learned from a Norwegian source that it was said that a part of the English fleet had left secretly for Norway in order to capture me (though peace still reigned I). It is significant that Sir Edward Goschen, the English ambassador, was informed on July 26th at the Foreign Office that my return journey, undertaken on my own initiative, was to be regretted, since agitating rumors might be caused by it.”* Wilhelm II, 1922, síðu 247-248.

seta seg sjálvan í eitt betri ljós, men tað ber illa til at ímynda sær, at hann skal vera farin til Noregs í summarferiu, har hann enntá var í vanda fyri at vera tikin, um hann hevði tikið avgerð um at fara í kríggj, serliga tá hann í so fall átti at verið í Berlin og fylgt gongdini.

Hóast munurin millum dagbøkur og endurminningar m.a. er, at tær fyrru aloftast eru skrivaðar stutt eftir hendingarnar til privata nýtslu, meðan tær seinnu eru skrivaðar langt eftir hendingarnar til almenningin, so hava tær ofta tað til felags, at tær eru skrivaðar av eygnavitnum, t.e. eru 1. honds keldur, og royna at geva eina søguliga rætta mynd av tí, sum er farið fram. Endurminningarnar hava vanliga eitt breiðari samfelagsligt sjónarhorn enn dagbøkur, sum ofta nevna ítøkiligar hendingar í gerandisdegnum, men bæði keldusløgini hava tað til felags, at tær eru lýsandi – deskriptivar: Hóast hævundarnir kunnu mistaka seg, hava vantandi førleika til at vita nakað um tað, sum teir festa á blað og – serliga hævundar av endurminningum – enntá kunnu hava áhuga í at dylja ymiskar hendingar fyri almenninginum, so royna teir eftir besta førimuni at siga frá tí, sum veruliga hendi. Deskriptivar keldur kunnu sjálvandi fara fullkomiliga skeivar, men søgufrøðingar mugu ganga út frá, at tey, sum skriva dagbøkur og endurminningar, royna at lýsa veruleikan, – t.e. eru deskriptiv – men tað kunnu søgufrøðingar ikki altíð ganga út frá. Ein lóg sigur t.d. ikki endiliga nakað um, hvussu fólk bera seg at. Lógin sigur heldur nakað um, hvussu tey, sum hava skapt og sett lógina í gildi, vildu ynskt, at fólk bóru seg at. Lógir eru v.ø.o. ikki deskriptivar í mun til atferð hjá fólki, tær eru normativar. Tað kann gott vera, at veruleikin er heilt øðrvísi enn lógin sigur og at nógv fólk bera seg heilt øðrvísi at. Tá eitt samfelag hevur eina lóg, sum t.d. sigur, at tað er ikki loyvt at sláa í hel, so kann tað gott vera, at lógin er ein roynd at koma nøkrum til lívs, sum var vanligt í viðkomandi samfelag. T.e. at veruleikin er beint øvugtur av lógini. Tað sama kann gera seg galdandi við ymiskum sløgum av tekstum, sum snúgva seg um virði, etik, moral ella metingar um góðsku ella rættan atburð.

Hetta merkir kortini ikki, at lógir og aðrir normativir tekstir eru vánaligar søguligar keldur – langt frá. Er ein føroyskur søgufrøðingur t.d. áhugaður í føroyskari rættarsøgu, t.d. rættarviðurskiftum í Føroyum í seinmiðöld (1200-1500), so er Seyðabrævið frá 1298 ein avbera góð kelda, uttan mun til um fólk í Føroyum altíð handlaðu í samsvar við tær normativu ásetingarnar í hesi løgskipan. Hóast Seyðabrævið er ein normativ fyriskipan, sum ikki endiliga sigur nakað um, hvussu fólk í Føroyum bóru seg at í seinmiðöld, so er Seyðabrævið – bara tí tað er til sum ein føroysk miðaldarfyriskipan – ein lýsing av ávísam rættarviðurskiftum í Føroyum í seinmiðöld. Og hóast tey

10 boðini eru normativ, t.e. bara siga nakað um, hvussu jøðarnir sambært tí myndugleika, sum hefur givið boðini, eiga at bera seg at, so hava tey eisini eitt lýsandi innihald, sum liggur í tí sannroynd, at tey yvirhøvur eru til sum fornar jøðiskar lógarfyriskipanir. Hinvegin, so leggur kristni høvundurin av Føroyingasøgu, sum roynir at lýsa samfelagsviðurskifti í Føroyum í 900-1000 talinum, eisini nøkur normativ viðurskifti frá síni egnu samtíð niður í frásøgnina, tá hann t.d. lýsir kristnar og `heidnar` persónar í søguni, t.d. Sigmund og Trónd, við ymiskum virðisløddum orðum – Sigmundur er í søguni tann stóra kristna hetjan, sum kristnaði føroyingar, meðan teir `heidnu` Gøtuskeggarnir verða alt annað enn vakurt lýstir.¹¹ Sambært Føroyingasøgu var *“Tróndur stórir maður á vøkstri, hevði reytt hár og var reyðskeggutur, frøknutur og grefligur í ásjón, myrkur í sinninum, snúin og fallin til øll svikaráð, ringur at hava við at gera og óndur móti fólkinum, bliðmæltur móti sínum yvirmonnum, men hugsaði støðugt um svik,”*¹² meðan Sigmundur var *“ein megnarmaður á vøkstri og styrki eins og í øllum førleikum.”*¹³ Her er lætt at sýggja, at hóast høvundurin roynir at lýsa báðar høvuðspersónarnar, so leggur hann eisini ein norm ella eina meting inn í lýsingina, sum valla hefur nakað við teir søguligu persónarnar at gera. Hinvegin er teksturin í sjálvum sær ein lýsing av teimum metingum, sum høvundurin av Føroyingasøgu gjørdi sær av teimum báðum høvuðspersónunum í 1200 talinum. Keldur eru v.ø.o. ikki í sjálvum sær antin lýsandi (t.e. kognitivar og geva søgufrøðingum veruligar upplýsingar um søguliga veruleikan) ella normativar (t.e. metandi og upplýsa tí einki um søguliga veruleikan), men eisini her er tað nýtlan og spurningarnir hjá søgufrøðinginum, sum eru avgerandi.¹⁴ Tað er ikki keldan í sjálvum sær, men fyrst og fremst tað, sum søgufrøðingurin ætlar at brúka kelduna til, sum er avgerandi fyri, hvussu gagnlig hon er í søgugranskingini.

Higartil hava vit gingið út frá, at keldur onkursvegna eru frágreiðingar, har meira ella minni eftirfarandi frásøgufolk, sum søgufrøðingar eru heftir at, eru skotin inn ímillum søgufrøðingin og ta fortíð, sum søgufrøðingurin ynskir at fáa nakað at vita um. Tað er hetta millumliðið, sum er skotið inn ímillum sjálva fortíðina og søgufrøðingin, ið hefur gjørt tað neyðugt at menna háttaløg til at viðgera upplýsingar um fortíðina, sum eru óbeinleiðis, subjektivar, óneyvar og ofta við ávísingum tendensi. Soleiðis er tað kortini

11 Debes, 1990, síðu 96 og 157.

12 Rafn, 1972, síðu 12-13 – her týtt úr norrønum.

13 Rafn, 1972, síðu 52 – her týtt úr norrønum.

14 Kristensen, 2007, síðu 75-81.

ikki altíð. Keldur eru aloftast óbeinleiðis frágreiðingar frá frásögufólkum um eina fortíð, sum er farin, men tær eru eisini leivdir frá sjálvari fortíðini. Eitt skjal, sum er skrivað í Róm 5. desember í 289 e.Kr. er, uttan mun til innihaldið í skjalinum, sum kann snúgva seg um hendingar í Róm í 150 e.Kr., ein leivd frá eini rómverskari fortíð í 289 e.Kr. Søgufrøðingar siga tí, at allar keldur í veruleikanum eisini eru leivdir frá eini farnari tíð, har tað ber til at fáa beinleiðis atgongd til fortíðina. Tað ber sjálvandi ikki altíð til at brúka keldur sum leivdir. Ein søgufrøðingur, sum kannar fyrstu búsetingina í Føroyum, kann sjálvandi ikki brúka Føroyingasøgu sum leivd til hesa uppgávuna, tá Føroyingasøga stavar frá eini nógv seinni tíð. Søgufrøðingar, sum ynskja at fáa nakað at vita um tann søguliga Jesus, kunnu ikki brúka evangeliini sum leivdir, tí tey eru skrivaði, væl eftir at Jesus doyði. Søgufrøðingar, sum eru áhugaðir í kristnari gudfrøði í seinnu helvt av 1. øld e.Kr., kunnu hinvegin brúka evangeliini, ið vóru skrivaði í tíðarbílinum 70-100 e.Kr., sum leivdir, tí tey eru beinleiðis leivdir frá kristnari gudfrøði í seinnu helvt av 1. øld e.Kr. Og søgufrøðingar, sum eru áhugaðir í íslenskum miðaldarbókmentum frá 1200-talinum, kunnu brúka Føroyingasøgu sum leivd, tí Føroyingasøga er ein leivd av íslenskum miðaldarbókmentum frá 1200-talinum. Tá keldur soleiðis verða brúktar sum leivdir, er ikki neyðugt at hugsa so nógv um sjálvt frásögufólkið, tí tá eru tað ikki viðurskipti, sum keldan óbeinleiðis – t.e. gjøgnum frásögufólkið – sipar til, sum søgufrøðingurin er áhugaður í – hann er áhugaður í frásøgnini í sjálvum sær. Í veruleikanum kunnu keldur, sum úr einum frásagnarsjónarhorni høvdu verið vrakaðar fyri beinleiðis at vera falskar, úr einum leivdarsjónarhorni vera rættiliga góðar søguligar keldur.

Í miðøldini (500-1500) brúkti katólska kirkjan tað sonevnda konstantinska gávubrævið sum grundgeving fyri, at hon hevði arvað alt verðsligt vald í vesturheiminum eftir Rómverjaríkið. Tað skuldi havt verið rómverski keisarin Konstantin tann Stóri, sum gjørði kristindómin til ríkisátrúnað í Rómverjaríkinum, ið við hesum gávubrævinum frá umleið 330 e.Kr. skuldi havt givið Sylvester I páva og eftirfylgjarum hansara keisarliga tign.¹⁵ Sambært konstantinska gávubrævinum høvdu pávarnir arvað rættin til alt vald í Róm, Italia og í øllum rómverskum landslutum í vestara partinum av Rómverjaríkinum. Hetta skjalið varð brúkt av katólsku kirkjuni til at rættvísgera ræðið hjá pávanum yvir Róm og Italia og hansara rætt til at tilnevna keisarar. Hóast Otto 3. keisari umleið ár 1000 segði skjalið vera eitt falsum, so brúkti katólska kirkjan skjalið gjøgnum há- og seinmiðøldina til

15 Kjeldstadli, 2001, síðu 56.

at rættvísgera sítt vald í tí gamla Rómverjaríkinum, sum datt sundur í 476 e.Kr. Í 1400 talinum vísti skjalagranskarin Lorenzo Valla, at konstantinska gávubrævið var eitt falsum, men tað var ikki fyrr enn í 1600-talinum, at tað varð endaliga staðfest, at konstantinska gávubrævið var eitt falsum, og ikki frá 300 talinum. Konstantinska gávubrævið er helst framleitt á einum pávaligum kirkjufundi í 750-800 til at rættvísgera myndugleika kirkjunnar.

Úr einum frásagnarsjónarhorni er konstantinska gávubrævið virðisleyst. Skjalið stavar ikki frá Konstantin tí Stóra, og tað kann tí einki siga okkum um gerðir hjá honum mótvegis kirkjuni. Hinvegin kann hetta skjalið siga okkum nógv um hugsunarháttin hjá katólsku kirkjuni í 750-800, tá skjalið varð framleitt, og restini av miðöldini, tá skjalið varð brúkt til at rættvísgera kirkjuliga yvirræðið í øllum vesturheiminum.¹⁶ Katólska kirkjan var annaðhvørt so sannførd um, at hon hevði fingið alt verðsligt vald á jørð frá Gudi ella so fongd við politikari valdsgirnd, at hon ikki settist aftur fyri bæði at framleiða og brúka følsk skjøl til at rættvísgera hetta verðsliga vald mótvegis øðrum. Konstantinska gávubrævið er v.ø.o. – ikki tí, at tað er ein eftirfarandi frásøgn um seinastu gerðirnar hjá Konstantin tí Stóra umleið 330, men tvørturímóti tí, at tað er eitt kirkjuligt skjalafals frá 750-800 – ein avgerandi kelda til miðaldarligan hugsunarhátt og sjálvsfatan hjá katólsku kirkjuni. Verður hetta falska skjalið brúkt soleiðis, t.e. sum leivd, so eru søgufrøðingar ikki heftir at tí, sum frásøgufólkið handan upplýsingarnar í kelduni hava at siga um ávísar søguligar hendingar, men bert av tí, at skjalið yvirhøvur er til. Markið millum frágreiðing og leivd samsvarar væl við tað, sum franski heimspekingurin Michel Foucault (1926-1984) kallar dokument og monument.¹⁷ Tá søgufrøðingar lesa skjøl sum dokumentir, so lesa teir tey sum frásagnir frá ávísnum persónum um ávís viðurskifti, meðan teir tulka skjøl sum útrykk fyri eina ávísa tíð, tá teir lesa tey sum monumentir. Føroyingasøga kann lesast sum eitt søguligt dokument, sum snýr seg um kristningina av Føroyum um ár 1000, men hon er samstundis eisini eitt monument frá 1200 talinum, sum bara í kraft av tí, at hon er til, kann geva miðaldargranskarum neyva vitan um t.d. íslenskar miðaldarbókmentir.

Hetta vísir, at í veruleikanum er tað ikki bara keldan í sjálvum sær, men eisini viðurskifti hjá søgugranskarinum, t.d. hansara serligi áhugi, sum er avgerandi fyri, hvat ein ávís kelda kann brúkast til. Tá tann professionella søgugranskingin tók seg upp í 1800-talinum arbeiddu søgufrøðingar við einum kelduhugtaki, ið hevur verið nevnt tað *materiella kelduhugtakið*.

16 Clausen, 1986, síðu 24 og 67-68.

17 Foucault, 1972, síðu 6-7 og 138-139.

Keldur vórðu skiltar sum nakað ítökiligt og materielt, sum hevði eina ávísá nögð av upplýsingum um fortíðina í sær. Ein søgufrøðingur, sum hevði kunnleika til tað rætta søguvísindaliga háttalagið, t.e. keldukritikkin, kundi fáa hesar íbygdu upplýsingar um fortíðina burtur úr keldunum. Tá hann hevði fingið allar upplýsingarnar burtur úr keldunum, kundi hann fara víðari til næstu kelduna. Soleiðis skilja søgufrøðingar ikki longur keldur. Tað er ikki soleiðis, at søguligar keldur bara eru rein materiel ting, sum fjala heilt ávísar nögdir av upplýsingum, men heldur er tað soleiðis, at søgufrøðingar kunnu fáa ymiskar upplýsingar burtur úr keldunum, treytað av teimum háttaløgum og spurningum, sum teir seta til keldurnar. Ein søgufrøðingur, sum granskar íslendskar miðaldarbókmentir, fær nakað annað burtur úr Føroyingasøgu enn ein søgufrøðingur, sum granskar fyrstu føroysku búsetingina. Hesir báðir søgufrøðingarnir vilja eisini koma til heilt ymiskar niðurstøður viðvíkjandi tí týðningi, sum Føroyingasøga hevur fyri teirra gransking. Miðaldargranskarin vil óivað koma til ta niðurstøðu, at Føroyingasøga er ein rættiliga avgerandi kelda, meðan tann, sum granskar fyrstu føroysku búsetingina, vil vera meira ivasamur. Tað er v.ø.o. ikki keldan í sjálvum sær, sum er avgerandi fyri, hvat ein søgufrøðingur við tí rætta søguvísindaliga háttalagnum fær burtur úr kelduni, men tað er í minst líka stóran mun teir spurningar, sum søgufrøðingurin setur til kelduna, ið eru avgerandi fyri metingina av kelduni. Tað eru spurningarnir hjá søgufrøðinginum, sum eru avgerandi fyri, hvussu viðkomandi ein ávís kelda er og hvørjar upplýsingar hann fær burtur úr henni – ikki keldan í sjálvum sær. Í tí sambandi er tað einki, sum eitur ektaðar og falskar keldur, men heldur viðkomandi ella óviðkomandi spurningar, ið verða settir til tær. Verða ´røttu` spurningarnir settir til eina ´falska` keldu, t.d. konstantinska gávubrævið, kann hon verða ógvuliga virðismikil fyri ein søgufrøðing, meðan ´skeivir` spurningar til eina ´ektaða` keldu kunnu verða fullkomiliga virðisleysir.¹⁸ Tí siga søgufrøðingar, at kelduhugtakið er *funktionelt* – ikki materielt.¹⁹ Tað er tann háttur, sum søgufrøðingurin fær kelduna at virka í mun til sín granskingaráhuga ella -evni, ið er avgerandi fyri, hvussu umráðandi ella gagnlig ein ávís kelda er.

Strangt tikið er tað heldur ikki bara keldan í sjálvum sær, sum er 1. honds ella 2. honds, høvuds- ella stuðulskelda, men nýtlan og spurningarnir hjá søgufrøðinginum er við til at avgera tað.²⁰ Endurminningarnar hjá Lloyd

18 Clausen, 1986, síðu 67-68.

19 Floto, 1985, síðu 117.

20 Jeppe Nevers skrivur "*at der altid vil være en problemstilling, som er med til at afgrænse, hvilke tekster det overhovedet er relevant at indsamle og forholde sig til, og det*

George eru t.d. 1. honds hjá einum sögufrøðingi, sum ynskir at fáa nakað at vita um huglag og atburð hjá fjøldini uttanfyri White Hall í London teir fyrstu dagarnar í august 1914, upp undir fyrra heimskríggj, men tær eru 2. honds hjá einum sögufrøðingi, sum leitar sær vitan um ætlanir og gerðir hjá týska keisaranum í juli 1914. Endurminningarnar hjá keiser Wilhelm eru hinvegin høvuðskelda (og 1. honds) hjá einum sögufrøðingi, sum ynskir at fáa vitan um gerðir keisarans í Noregi í juli 1914, men tær eru stuðulskelda hjá einum sögufrøðingi, sum ynskir at fáa nakað at vita um eysturrikska kravboðið til Serbia 23. juli 1914 – her stavar øll hansara vitan frá norskum bløðum (viðmerking 10). Dagbókin hjá Baernreither er 2. honds kelda hjá sögufrøðingi, sum leitar eftir upplýsingum um stødutakan og gerðir týska keisarans fyri 5. juli 1914, men somu upplýsingar í dagbókini eru 1. honds frágreiðingar hjá sögufrøðingi, sum leitar eftir upplýsingum um tey serligu sjónarmið, sum Otto Hoetzsch hevði í november 1915 um leiklutin hjá týska keisaran upp undir fyrra heimskríggj. Í somu keldu kunnu sögufrøðingar v.ø.o. fáa til vega nógvar ymiskir upplýsingar, summar á høvuðskeldu stigi og aðrar á stuðulskeldu stigi, onkrar 1. honds og aðrar 2. honds, men sama upplýsing í júst somu keldu tykist í veruleikanum eisini kunna vera 1. honds í mun til ein spurdóm, meðan hon er 2. honds í mun til ein annan spurdóm.

Tá keldur verða brúktar sum leivdir, eru sögufrøðingar ikki heftir at meira ella minni eftirfarandi frásøgufrólkum, sum liggja ímillum søguna og sögufrøðingin, men tað merkir ikki, at sögufrøðingurin tá hevur beinleiðis atgongd til søguna. Uttan mun til, um sögufrøðingar gagnnýta keldur sum frágreiðingar ella leivdir, so er tað kortini altíð sögufrøðingurin, sum tulkar kelduna. Tað er einans tað forteljandi millumliðið, sum sögufrøðingurin sleppur frá at taka støðu til, tá ið hann gagnnýtir keldur sum leivdir. Tann kendi týski heimspekingurin Hans Georg Gadamer (1900-2002) hevur víst á, at tað ikki einans eru tey, sum skriva tekstir, sum leggja ávísar tulkningar omanyvir tað evnið, sum tey skriva um – eisini tey, sum lesa tekstir, fara til hesar tekstir við ávísingum virðum ella fordómum, sum Gadamer tekur til.²¹

---

er naturligviðis også problemstillingen, der til enhver tid skal afgøre, om det overhovedet er relevant at påpege, at et givent kildeudsagn er sekundært i forhold til et andet. Men det ændrer ikke ved, at selve fastlæggelsen af, at der findes en afhængighed i overleveringskæden, lader sig foretage, selv om der ingen problemstilling er.” Nevers, 2005, síðu 148. Tað hevur verið eitt sindur truplari at viðurkenna, at eisini hugtøkini 1. honds og 2. honds eru knýtt at spurdóminum – Kristensen, 2007, síðu 151-152 – men ivi er sáddur við objektiva grundarlagið undir hugtøkunum. Nevers, 2005, síðu 138.

21 Gadamer, 2004, síðu 264 ff, 284 ff og 342.

Tá søgufrøðingar brúka Føroyingasøgu, noyðast teir sum nevnt at hava í huga, at teksturin, sum úr einum reinum frásøgusjónarhorni m.a. snýr seg um kristningina av føroyingum, er skrivaður av einum kristnum høvunda, men sambært Gadamer er tað eisini neyðugt at gera sær greitt, at tann sum lesur ella brúkar Føroyingasøgu eisini hevur nøkur virði, tá hann fer til søguna. Fyri ein lesara við kristnum brillum vil Sigmundur helst vera hetjan í søguni, eins og hann er tað hjá tí kristna søguskriveranum. Ein lesari við føroyskum sjálvstýrisbrillum, sum lesur Føroyingasøgu, vil hinvegin síggja Trónd í Gøtu, sum stríddist ímóti Sigmundi, ið kom til Føroya fyri at krevja inn skatt fyri norska kongin, sum hetjuna í søguni. Somuleiðis vil ein kristin, sum lesur Gamla Testamenti, tulka hendan tekstin gjøgnum tað kristna Nýggja Testamenti, meðan ein jødi, sum ikki trýr uppá Jesus, vil tulka Gamla Testamenti óheft av Nýggja Testamenti – fyri jødan vil tað enntá vera meiningsleyst at kalla Gamla Testamenti fyri Gamla Testamenti, tá tað fyri hann ikki er nakað Nýggja Testamenti. Hetta merkir, at hóast kristin og jødar í veruleikanum lesa teir somu tekstirnar, so er í grundini ikki talan um teir somu tekstirnar, tí teir verða tulkaðir heilt ymiskt. Aftur her er tað ikki teksturin í sjálvum sær, sum er altavgerandi, men tær ‘brillur’, sum lesarin ber, tá ið hann lesur tekstirnar, eru eisini avgerandi. Her hugsa vit ikki einans um, at ymiskir lesarar og søgufrøðingar kunnu hava ymisk háttaløg ella granskingaráhugamál ella -evni, men her verður fyrst og fremst hugsað um, at ymiskir lesarar hava grundleggjandi ymiskar yvirskipaðar mentunarligar fyrirtreytir fyri at lesa og granska í ymiskum viðurskiftum. Sambært Gadamar er tað ein tilverutreyt, at týðningurin verður til í einum samskipti millum lesaran og tekstin, har báðir partar leggja nakað nýtt afturat.

Søgugransking snýr seg ikki einans um at finna fram til tað, sum veruliga hendi. Søga snýr seg eisini um áhugamál og samleikan hjá einum fólki. Neyvan nakrastaðni sæst hetta týðiligari enn í týskari søgugransking. Enski søgufrøðingurin A. J. P. Taylor hevur sagt, at týsk søga fór av kós longu við Martin Luther í 16. öld,²² og at uttanríkispolitiskt sæð var einki galið við Hitler, burtursæð frá, at hann var týskari.²³ Taylor ger seg her til talsmann fyri tí søguliga sjónarmiði, sum í týskari søgugransking hevur verið nevnt kontinuitetsgransking – t.e. at nazisman og alt tað, sum fylgdi við henni, hevði djúpar røtur í nøkrum heilt serligum viðurskiftum í týskari søgu. Týski søgufrøðingurin Fritz Fischer, sum vit hava viðgjørt fyrr, er eisini eitt umboð fyri kontinuitetsgranskingina. Tann ágangandi týski uttanríkispolitikkurin, sum sambært honum kom til sjóndar langt áðrenn

22 Taylor, 2001, síðu 41. Sí eisini Floto, 1985, síðu 236.

23 Taylor, 1968, síðu 22.

fyrri heimskríggj, hevði djúpar røtur í týskari søgu. Aðrir granskarar hava grundgivið fyri, at nazisman umboðaði eitt brot – ein diskontinuitet – í týskari søgu, nakað heilt nýtt, sum ikki hevði serligar týskar røtur.²⁴ Hóast tað ber til at grundgeva rættiliga væl fyri báðum sjónarmiðunum, so eru bæði óivað ov einføld, men tað er lætt at síggja, at hendan granskingin hevur nógv at siga fyri týskan samleika. Tað er eisini lætt at skilja, at hetta – t.e. um nazisman umboðaði ein kontinuitet ella ein diskontinuitet í týskari søgu – er ein spurningur, sum hevur stóran áhuga og er nógv granskaður í týskari søgu. Úrslitið av hesi granskingini kann fáa avgerandi týðning fyri týskan samleika. Samstundis er tað eisini greitt, at tað ikki einans er týsk søga í sjálvum sær, sum ger hesar spurningar áhugaverdar, men eisini viðurskifti, sum eru knýtt at samtíðini hjá teimum søgufrøðingum, ið fáast við hesar sera viðkomandi spurningar.

Týska dømi er kanska rættiliga greitt, men hetta ger seg eisini galdandi, tá talan er um onnur øki. So leingi sum tað stórt sæð bara vóru menn, sum vóru á arbeiðsmarknaðinum og t.d. vóru søgufrøðingar, vóru tað eisini mest viðurskifti hjá monnum í søguni, ið granskað varð í. Ein grund til hetta var sjálvandi, at nærum allar keldurnar vóru skrivaðar av monnum, men tað var eisini vantandi áhugi hjá mannligum søgufrøðingum at fáast við søguna hjá kvinnum. Tá kvinnurnar í 20. øld fóru út á arbeiðsmarknaðin broyttist hetta. Nú gjørdist tað knappliga ógvuliga áhugavert at hyggja eftir viðurskiftum hjá kvinnum í søguligum høpi og tað komu eisini kvinnuligir søgufrøðingar, sum vóru áhugaðir í øðrum viðurskiftum enn teimum, sum menn vanliga høvdu verið áhugaðir í. Hetta vísir okkum tvey avgerandi viðurskifti, tá tað snýr seg um søgugransking. Í fyrri lagi kunnu søgugranskarar ikki bara ganga út frá, at keldurnar, sum eru varðveittar frá fortíðini, altíð eru umboðandi fyri tað samfelag, tær eru frá. T.d. kunnu vit aloftast rokna við, at bæði kvinnur og tey niðaru sosialu lögini í samfelagnum eru undirumboðandi í keldunum. Í øðrum lagi kunnu vit heldur ikki rokna við, at tað, sum granskað verður í, altíð er umboðandi fyri søguna ella samtíðina hjá granskarunum. eru teir flestu søgufrøðingarnir menn og kanska hoyra til eitt ávíst sosialt lag í samfelagnum, so kunnu vit eisini rokna við, at hesi viðurskifti síggjast aftur í tí, sum granskað verður í. Tað merkir ofta, at tá samfelagið broyttist á ein tílíkan hátt, at aðrir granskarar og onnur samfelagslig áhugamál vinna fram, so koma hesir granskarar ofta at standa í tí støðu, at keldurnar feilumboða tann bólkin, sum teir ynskja at granska. Í tílíkum førum er ofta neyðugt at lýsa viðkomandi bólkar við støði í keldum, sum eru skrivaðar av øðrum. Í sossalsøgu er tað t.d. nærum

24 Fest, 2003, síðu 45-56.

altíð soleiðis, at tað er neyðugt at lýsa tey fátøku við støði í keldum, sum yvirstættin hevur skrivað um tey fátøku. Hetta hevur sjálvandi nakrar heilt serligar metodiskar trupulleikar og nakrar stórar avbjóðingar við sær fyri søgufrøðingarnar.

Norski søgufrøðingurin Knud Kjeldstadli skrivaði 1992 eina bók, sum hann kallaði *Fortida er ikke hva den en gang var*, um søguvísindaligan arbeiðshátt. Við hesum vildi Kjeldstadli vísa, at fortíðin í veruleikanum broytist, tá vit seta nýggjar spurningar til keldurnar. Hetta skal sjálvandi ikki skiljast í tí meira filosofiska týðninginum, at fortíðin í sjálvum sær broytist, tá nýggir spurningar verða settir til keldurnar, men ein sannroynd er tað, at menniskju einans kunnu vita nakað gjøgnum teir spurningar, sum tey seta til keldurnar, og tá tey seta nýggjar spurningar til keldurnar, broytist eisini tann søgan, menniskju handla við støði í. Søgan í sjálvum sær, t.e. alt sum er hent, hevur onga meining ella nakran týðning fyri menniskju. Tað hava altíð verið ávís avmarkaði fyribrigdi í søguni, sum hava havt týðning fyri menniskju – ongantíð alt, sum er hent – og tað hevur eisini altíð verið ymiskt, hvussu ávísar tíðir hava tulkað ávís fyribrigdi. Fyrra heimskríggj sær øðrvísi út úr Afrika enn úr Evropa og hetta kríggið sær eisini øðrvísi út gjøgnum filtrið á øðrum heimskríggi. Tað er ikki bara tað, at fyrra heimskríggj sjálvandi ikki kundi fáa týðningin fyrra heimskríggj fyrr enn seinna heimskríggj hevði verið, men fyrra heimskríggj fekk eisini ein annan týðning eftir seinna heimskríggj. Tað er lítið at ivast í, at upphaldið hjá týska søgufrøðinginum Fritz Fischer (1961) um, at Týskland hevði ábyrgdina av fyrra heimskríggi kann síggjast í ljósinum av, at hann skrivaði í skugganum av øðrum heimskríggi. Tað er neyvan nakar ivi millum søgufrøðingar um, at nasistarnir í Týsklandi høvdu høvuðsábyrgdina av øðrum heimskríggi, og tað kann eisini hugsast, at týskir søgufrøðingar, sum skrivaðu í skugganum av nasistisku ræðuleikunum undir øðrum heimskríggi og tí eftirfylgjandi týsku sjálvrannsakanini, hava havt lyndi til at gera týsku ábyrgdina fyri fyrra heimskríggi størri enn hon veruliga var. Í dag skilja nógvir søgufrøðingar hinvegin ikki millum fyrra og seinna heimskríggj. Teir halda, at tað vóru óloystir trupulleikar eftir fyrra heimskríggj, sum vóru høvuðsgrundirnar til seinna heimskríggj, og at tað tí gevur betri meining at tosa um eitt 30 ára kríggj við eini langari vápnahvíld ímillum, enn at tosa um fyrra og seinna heimskríggj. Soleiðis verður søgan endurtulkað aftur og aftur, hendingar broyta týðning, aðrar missa týðning og uppáftur aðrar fáa nýggjan týðning.

Hetta merkir ikki, at alt bara eru tulkingar, sum broytast ella missa týðning. Tað merkir einans, at søguligar tulkingar eins og aðrar tulkingar

eru svar uppá ítökiligar spurningar. Er ein sögufrøðingur áhugaður í klædnaði hjá evropeiskum statsleiðarum í 1930'árunum, so kann talið á knappum í einum ávísunum vesti hjá Adolfi Hitler vera ógvuliga áhugavert, men fyri ein sögufrøðing, sum granskar í orsökunum til seinna heimskríggj eru tað óivað onnur eyðkenni hjá Adolfi Hitler, sum hann heldur vera avgerandi. Til ymiskar spurningar kunnu vera ymisk svar, men til ein og sama spurning kunnu ikki vera fleiri svar – í øllum førum ikki fleiri mótstríðandi svar. Hava vit tvey mótstríðandi svar upp á sama spurning, t.d. viðvíkjandi leiklutinum hjá týska keisaranum Wilhelm upp undir fyrra heimskríggj (jv. Lloyd George og Fischer), so vita vit, at annað svarið er skeivt. Tað kann vera trupult at prógva, at eitt ávíst svar er rætt, men við tí rætta háttalagnum kann tað ofta bera til at prógva, at eitt ávíst uppáhald er skeivt. Tað er v.ø.o ikki við at prógva ávís uppáhald at vera røtt, at sögufrøðingurinn vinnur sigrar, men við at prógva, at ávís svar eru skeiv. Tí við at prógva ávís svar at vera skeiv avmarkast eisini teir eftirverandi móguleikarnir. Hetta er ofta ein rættiliga drúgv gongd, sum krevur nógva gransking, men vanligar gerast sögufrøðingar rættiliga samdir um keldugrundarlagið undir móguligum tulkingum. Tað er eingin seriøs sögufrøðingur, sum sýtir fyri at góðtaka, at jødatýningarnar fóru fram undir øðrum heimskríggj, hóast ávís ósemja og kjak kann vera um ábyrgdina, og hvussu ræðuleikarnir kundu lata seg gera.

Tað ber illa til at ímynda sær, at sögufrøðingar nakrantíð fara at koma fram til eina endaliga tulking av samansettum søguligum viðurskiftum, t.d. orsökunum til fyrra heimskríggj, men tað er hinvegin rættiliga sannlíkt, at sögufrøðingar gerast samdir um, at ávísar tulkingar ikki halda. Eysturríkski heimspekingurinn Karl Popper hevur sagt, at innanfyri vísindi ber ikki til at prógva, at ávísar tulkingar eru sannar, men onkuntíð ber beinleiðis til at prógva, at sjónarmið eru skeiv.²⁵ Tað eru framvegis nógva viðurskifti kring jødatýningarnar, sum sögufrøðingar enn ikki skilja, men teir eru samdir um, at jødatýningin er ein søgulig sannroynd. Hóast søgan ikki heldur á við at vera soleiðis, sum hon altíð hevur verið, men áhaldandi verður endurtulkað við stóði í nýggjum keldum, áhuga og tulkingum, so ber ikki til at siga alt.

Sögufrøðingar eru altíð á veg, men summar leiðir eru bara ikki gongdar.

---

25 Popper, 1996, síðu 36.

Heimildir

- Clausen, Hans P.: *Hvad er Historie? Den historiske videnskabs metodiske grundspørgsmål og nyere synspunkter på historieforskningens teoretiske problemer*. Jørgen Paludans Forlag, København, 1986.
- Debes, Hans Jacob: *Føroya Söga. Norðurlond og Føroyar*. Føroya Skúlabóka-grunnur, Tórshavn, 1990.
- Gadamer, Hans-Georg: *Sandhed og Metode. Grundtræk af en Filosofisk Hermeneutik*. Systime, Århus, 2004.
- Fest, Joachim: *Ragnarok: Hitler og Det Tredje Riges undergang*. Gyldendal, København, 2003.
- Fischer, Fritz: *Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des Keiserlichen Deutschland 1914/18*. Droste Verlag, Düsseldorf, 2000.
- Floto, Inga: *Videnskabernes historie i det 20. århundrede. Historie. Nyere og nyeste tid*. Gyldendal, København, 1985.
- Foucault, Michel: *The Archaeology of Knowledge & The Discourse on Language*. Pantheon Books, New York, 1972.
- Herodotus: *Histories*. Worldsworth Classics of World Litterature, Hertfordshire, 1996.
- Kjeldstadli, Knut: *Fortiden er ikke hvad den har været*. Roskilde Universitetscenter, København, 2001.
- Kristensen, Bent Egaa: *Historisk Metode. En indføring i historieforskningens grundlæggende principper*. Hans Reitzels Forlag, København, 2007.
- Lloyd George, David: *War Memoirs*. Volume I, Oldsham Press Limited, London, 1938.
- Müller, Mogens: *Det Gamle Testamente som kristen bog*. Anis, København, 1997.
- Nevers, Jeppe: *Kildekritikkens begrebshistorie. En undersøgelse af historiefagets metodelære*. Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2005.
- Popper, Karl: *Kritisk rationalisme. Udvalgte essays om videnskab og samfund*. Arnold Busck, København, 1996.
- Rafn, Carl Christian (ritstj.): *Færeyjngá Saga*. Emil Thomsen, Tórshavn, 1972.

- Sølvará, Hans Andrias: *Løgtingið 150. Hátíðarrit. 150 ár liðin síðan Løgtingið varð endurstovnað*. 1. bind. Løgtingið, Tórshavn, 2002.
- Sølvará, Hans Andrias: *Kassarnir hjá West – Nakrar hugleiðingar um søugransking og vísindi*. Í Fólkkaleikur, heiðursriti til Jóan Paula Joensen professara á 60 ára degnum. Fróðskapur, Tórshavn, 2005.
- Sølvará, Hans Andrias: *Tey fyrstu jólini. Ein søgukritisk viðgerð av føðisøgum Jesusar*. Fróðskapur, Tórshavn, 2012.
- Taylor, A. J. P.: *The Course of German History*. 2. útgáva. Routledge, London, 2001.
- Taylor, A. J. P.: *Årsagerne til 2. Verdenskrig*. Jørgen Paludans Forlag, København, 1968.
- Tierney, J. J. (ritstj.): *Liber de mensura orbis terrae*. The Dublin Institute For Advanced Studies, Dublin, 1967.
- Wilhelm II: *The Kaiser's Memoirs*. Harper & Brothers Publishers, New York og London, 1922.

TILBOÐIÐ 1906

Yvirlit yvir tilfarið

Inngangur: Innleiðing, ískoyti og uppgáva.....	43
Tekstur 1: Lagtingstidende, Tillæg, Tórshavn, 1906, síðu 12-15	47
Tekstur 2: Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, Tórshavn, 1906, síðu 1	52
Tekstur 3: Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, Tórshavn, 1906, síðu 2-4	54
Tekstur 4: Hans Jacob Debes: Nú er tann stundin. Tjóðskaparrørsla og sjálvstýrispolitíkur – við søguligum baksýni. Tórshavn, 1982, síðu 298-299 og 379-380	58
Tekstur 5: Hans Jacob Debes: Politiska søga Føroya 1814-1906, Tórshavn, 1993, síðu 145-146.....	59
Tekstur 6: Rigsdagstidende. Forhandlingar paa Folketinget. 58de Ordentlige Samling 1905-06, III, København, 1906, teigur 5631.....	60
Tekstur 7: Rigsdagstidende. Forhandlingar paa Folketinget. 58de ordentlige Samling 1905-06, III, København, 1906, teigar 6165-6166	62
Tekstur 8: Ministermødeprotokol 1905-1908. Konsejlspræsident J. C. Christensens referater. G.E.C. Gad, Rigsarkivet, 1992, síðu 78 og 88	64

Tekstur 9: Spøragsmaal om Selvstyre. Sysseimand Efferesøes andet Politiske Møde, holdt i Thorshavns Teatersal Lørdagen 5te Maj. Dimmalætting 16. mai 1906	65
Tekstur 10: Min Rigsdagsvirksomhed. Referat af Folketingsmand Paturssons Foredrag i Thorshavns Teatersal Søndagen 22. April. Tingakrossur 25. apríl 1906:	67
Tekstur 11: Beretning til Landstinget, Vidneafhøringer, 1919, síðu 249.....	69
Tekstur 12: Jørgen Steining. Rigsdagen og Færøerne, København, 1953, síðu 143-144.....	73
Tekstur 13: Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 61de ordentlige Samling 1908-09, II, København, 1909, teigar 4848-4849	75
Tekstur 14: Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 59de ordentlige Samling 1906-07, I, København, teigur 1197-1199.....	79
Tekstur 15: Forsíðugrein í Tingakrossi 11. apríl 1906, Systemskifte, uttan navn undir. Tingakrossur 11. apríl 1906	81
Tekstur 16: Jóannes Patursson: Enten Eller. III. Hjemmestyre. Tingakrossur 3. juni 1906.....	82
Tekstur 17: Min Rigsdagsvirksomhed. Referat af Folketingsmand Paturssons Foredrag i Thorshavns Teatersal Søndagen 22. April. Tingakrossur 2. mai 1906.....	85

Tekstur 18: Jákup Thorsteinsson: Et Færø som Færø. Studier i Færøernes forfatningsmæssige stilling i forhold til Danmark 1834-1852. Århus, 1990, síðu 340 og 344-345.....	88
Heimildir	89

Inngangur

Tann 1. juni í 1901 var Jóannes Patursson valdur á Fólkatung við ætlanum um at vinna Løgtinginum størri heimildir og størri inntøkur. Árið eftir, 6. juli í 1902, var Christian Bærentsen, Føroya amtmaður, sum eisini var sjálvstýrissinnaður, av Løgtinginum valdur í Landstungið, t.e. hitt kamarið í danska Ríkisdegnum. Teir báðir umboðaðu Føroyar á danska Ríkisdegnum til 1906. Í 1903 gav Jóannes Patursson út bóklingin *Færøsk Politik*, har hann greiddi frá sjálvstýrishugsjónum sínum, sum miðaðu ímóti, at Løgtingið skuldi vera ein fólkavaldur stovnur burturav (t.e. at amtmaðurin, sum var lögtingsformaður, og prósturin ikki sum higartil skuldu sita á Løgtingið við atkvøðurætti, uttan so, at teir vóru fólkavaldir), sum skuldi hava fult ræði á lóggávuni í Føroyum, samstundis sum Løgtingið eisini skuldi hava rætt til at krevja inn skatt í Føroyum. Hugsjónirnar hjá Jóannesi Paturssyni gjørdust grundarlagið undir føroysku sjálvstýrisrørsluni, og tá Framburðsfelagið var sett á stovn í 1903 við egnari stevnuskrá, fóru sjálvstýrisfólk at stilla upp eftir hesi skrá, hóast listauppstilling ikki var í Føroyum (Valevnini stillaðu upp og vóru vald sum einstaklingar í teimum einstøku valdømunum. Listaatkvøður vóru ikki til). Í 1905 umboðaði helvtin av teimum 18 fólkavaldu í Løgtinginum Framburðsfelagið. Amtmaðurin, Christian Bærentsen, hevði sjónarmið, sum vóru sjálvstýrissinnað, meðan prósturin, Friðrikkur Petersen, var meira sambandsinnaður. Tað var undir hesum umstøðum, at Jóannes Patursson í 1906 tók upp samráðingar við stjórnina um eina nýskipan av viðurskiftunum millum Danmark og Føroyar. Seinast í apríl 1906 kom hann til Føroya við einum tilboði, sum hann segði seg hava fingið frá stjórnini.

Løgtingsvalið 18. juli í 1906, sum var skipað eftir eini nýggjari Løgtingslóg, sum varð endaliga samtykt í Fólkatunginum 2. apríl hetta árið við 69 atkvøðum fyri og ongari ímóti, sambært hvørjari føroyska lögtingsvalið á fyrsta sinnið skuldi vera loyniligt, Suðuroyggin skuldi fáa tveir tingmenn afturat, og har uppstillingin av valevnunum skuldi vera á listum, gav mótstøðumonnum Jóannesar Paturssonar stóran meiriluta á Løgtingi – 12 móti 8. Framburðsfelagsmenninir taptu eisini hini bæði valini í Føroyum í

1906. Oliver Effersøe hevði vundið fólkatingssessin frá Jóannesi Paturssyni 22. juni 1906, og Fríðrikkur Petersen varð, sum ein avleiðing av hesum, valdur til landstingsmann 8. august í 1906 (Løgtingið valdi landstingsmannin). Tann 8. september 1906 samtykti Løgtingið við 13 av 22 atkvøðum at vísa tilboðnum frá donsku stjórnini frá sær, og í skrivi tann 26. september var stjórnin kunnað um avgerðina. Mótstøðumenninir móti tilboðnum skipaðu seg sama árið í Sambandsflokkinn, meðan tilboðsmenn skipaðu seg í Sjálvstýrisflokkinn – formliga við nýggjari stevnuskrá í 1909.

Ískoyti

Tingmanningin fyri og eftir løgtingsvalið 18. juli 1906:

Føst umboð:

- Christian Bærentsen, løgtingsformaður (amtmaður 1897-1911)
- Prósturin Fríðrikkur Petersen (próstur 1900-1917).

Vald umboð undan løgtingsvalinum 18. juli 1906:

Fyri 1906 vóru eingir listar, og helvtin av løgtingsmanningini stóð fyri vali annað hvørt ár.

Norðoyggjar (No)

- Klæmint Olsen (1905)
- Jógvan M. Matras (1905)

Eysturoy (Ey)

- Jógvan Poulsen (1903)
- Jacob F. Olsen (1903)
- Thomas J. Petersen (1903)
- Andreas Weihe (1903)

Norðstreymoy (Ns)

- Johan C. F. Dam (1903)
- Ólavur á Heygum (1903)

Suðurstreymoy (Ss)

- Søren E. Müller (1903)
- Djóne Isaksen (1905)

Poul J. Thomsen (1905)
Mads A. Winther (1905)

Vágar (Vá)
Zacharias Nielsen (1903)
Dánjal P. Michelsen (1903)

Sandoy (Sa)
Jóhan M. Hentze (1905)
Jóhan H. Poulsen (1905)

Suðuroy (Su)
Oliver Effersøe (1905)
Jóhannes Patursson (1905)

Til løgtingsvalið 18. juli 1906 stóð alt løgtingið fyri valið, stillað varð upp á listum – flokkum – á fyrsta sinni, Suðuroyggjin fekk tvey umboð afturat og valið gjørdist skrivligt og loynligt (ikki munnligt og alment, sum fyrr hevði verið):

– Sjálvstýrisflokkurin (Formliga frá 1909):	– Sambandsflokkurin:
– Símun av Skarði (No)	– Klæmint Olsen (No)
– Símun P. úr Konoy (Ey)	– Jógvan Poulsen (Ey)
– Zacharias Nielsen (Vá)	– Andrass Samuelson (Ns)
– Jóannes Patursson (Ss)	– Thomas J. Petersen (Ey)
– Mads A. Winther (Ss)	– Jóhan C. F. Dam (Ns)
– Dánjal P. Michelsen (Vá)	– Andreas Weihe (Ey)
– Jóhan H. Poulsen (Sa)	– Søren E. Müller (Ss)
– Jóhan M. Hentze (Sa)	– Anton Degn (Ss)
	– Oliver Effersøe (Su)
	– Jacob Dahl (Su)
	– Niclas J. Djurhuus (Su)
	– Ole N. Skaalum (Su)

Ríkisdagsumboð:

- Christian Bærentsen, landstingsumboð – 1902-1906,
Fríðrikkur Petersen 1906-1914 (vald av Løgtinginum).
- Jóannes Patursson, fólkatingsumboð – 1901-1906,
Oliver Effersøe 1906-1913.

Uppgáva

Við støði í tí givna tilfarinum verður biðið um:

1) eina kritiska viðgerð av tilboðnum, sum Jóannes Patursson legði fyrri føroyingar í 1906, við serligum atliti at spurninginum um, hvørt samsvar var millum tað tilboð, sum hann legði fyrri Løgtingið 12. mai 1906, og tað, sum hann hevði fingið lyfti um frá samlaðu dansku stjórnini,

2) heruppi í eisini ein viðgerð av leiklutinum hjá serliga løgmálaráðharranum í málinum.

Tekstur 1

Lagtingstidende, Tillæg, Tórshavn, 1906, síðu 12-15:

II. Om Færøernes finansielle Stilling.

5

Den 12te Maj fremlagdes følgende Skrivelse:

Til

Lagtinget

10

Efter at der i afvigte Rigsdagssamling var ført indgaaende Forhandlinger mellem de færøske Repræsentanter og Regeringen, viste det sig at være umuligt at opnaa Statstilskud til Gennemførelse af de fra Lagtinget indsendte Andragender om Vejanlæg, Telefonanlæg og Havneanlæg; heller ikke opnaaedes Tilsagn paa Finansloven om, at Regeringen til næste Aar agtede at søge Bevilling til disse Formaals Fremme. Derimod blev der givet Tilskud til en traadløs Telegrafforbindelse mellem Thorshavn og Suderø.

15

I Henhold til det høje Lagtings Anskuelse og under Hensyn til, at Telegrafstationen i Thorshavn vil blive aabnet til Høsten, fremholdt undertegnede Folketingsmand særlig overfor Finansministeren og Trafikministeren den absolute Nødvendighed af, at i ethvert Fald Telefonspørgsmaalet bragtes til løsning snarest muligt, eventuelt saa betids, at det til Foraaret sammentrædende ekstraordinære Lagting om muligt kunde tage endelig Stilling til Sagen.

20

Efter en Del yderligere Forhandlinger blev der mig da fra det samlede Ministerium givet Meddelelse om, at Regeringen var villig til at overlade Færøernes Lagting fri Raadighed over Øernes direkte og indirekte Skatter, imod at Lagtinget saa selv afholdt Udgifterne ved Telefon-, Vej- og Havneanlæggene.

25

Yderligere blev det mig meddelt af Regeringen, at hvis Færingerne ogsaa ønskede andre lokale Anliggender, som nu helt eller delvis vare Statsanliggenheder, overført til færøske Sager, da var Regeringen villig til at forhandle med Lagtinget derom; ligeledes vilde man stille sig imødekommende, om Lagtinget til Bestridelse af sine forøgede Udgifter skulde mene det paakrævet at søge om et bestemt aarligt Statstilskud.

30

Jeg skal endvidere tillade mig at henlede Opmærksomheden paa de i Rigsdagen faldne Udtalelser saavel af Justitsministeren som af adskillige Folketingsmænd vedrørende vor nu reviderede Lagtingslov. I Henhold til

disse Udtalelser vil man se, at der var almindelig Stemning for, ja, at der endog blev udtalt udtrykkeligt Ønske om, at Lagtingsloven toges under fornyet Overvejelse i Lagtinget snarest muligt.

Endelig skal bemærkes, at Justitsministeren i sin Tale ved Lagtings-
5 lovens 2den Behandling i Folketinget har bebudet, at han, efter at den omarbejdede Lagtingslov var blevet ophøjet til Lov, agtede at foranledige, at Lagtinget blev opløst.

Under Hensyn til foranstaaende tillader jeg mig at henstille til det høje Ting, om det ikke allerede nu maa anse det for formaalstjenligt at tage
10 de forannævnte for Landets Velfærd saa betydelige Spørgsmaal under Overvejelse.

For den Befolkning, som Lagtinget repræsenterer, vil det have stor Betydning at komme til Kundskab om det nuværende Lagtings Stilling til den tiltænkte Omændring i vor finansielle Politik og til den Indflydelse,
15 Lagtingsmændene mene, at Tinget bør have paa Landets Lovgivning.

p. t. Thorshavn den 12te Maj 1906.

20 Ærbødigst
J. Patursson.

Undertegnede Lagtingsmænd, der kan slutte sig til Ønsket om, at det af Hr. Patursson foran berørte Spørgsmaal kommer til Behandling i det nu sammentrædende ekstraordinære Lagting, skal for vort Vedkommende
25 endvidere specielt udtale Ønskeligheden af, at Sanatoriesagen maa blive forlagt til Behandling, selv om alt det til Sagens endelige Afslutning nødvendige Materiale endnu ikke skulde foreligge.

30 Thorshavn d. u. s.

*Dione Isaksen. J. Z. Nielsen. P. J. Thomsen. A. Weihe.
M. A. Winther. Olaf á Heygum. D. P. Michelsen.
Johan H. Poulsen*

35 Ved den foreløbige Behandling af denne Sag, den 14de Maj, foreslog Effersøe den udsat indtil videre, medens Patursson foreslog at henvise den til et Udvalg paa 7 Medlemmer. Det sidstnævnte Forslag vedtoges med 11 St, mod 0, hvorved Effersøes Forslag bortfaldt.

Til Medlemmer af Udvalget valgtes samme Dag: *T. J. Petersen* med 17 Stemmer, *Weihe* med 10 Stemmer samt *Dam, Heygum, Müller, Nielsen* og *Winther*, hver med 9 Stemmer, idet Lodtrækningen gjorde Udslaget imellem dem og *Patursson, J. H. Poulsen, C. Olsen, Effersøe* og *Matras*, der ogsaa hver især havde opnaaet 9 stemmer.

5

Den 19de Maj fremlagdes følgende af Udvalget (Ordfører *T. J. Petersen*) afgivne

10

Betænkning:

Fra Folketingsmand *Patursson* har Tinget modtaget en Skrivelse, hvori denne blandt andet meddeler, at Regeringen er villig til at overlade Færøernes Lagting fri Raadighed over Øernes direkte og indirekte Skatter, mod at Tinget selv afholder Udgifterne ved Telefon-, Vej- og Havneanlæg.

15

Undertegnede Udvalg, der er nedsat til at afgive Betænkning i Sagen, har ikke for nuværende Tid ment at kunne tage de i Skrivelsen i øvrigt berørte Punkter under Overvejelse, men kun behandlet ovennævnte Udgifts-Spørgsmaal vedkommende Telefon-, Vej- og Havneanlæggene.

Udvalget har delt sig i et Flertal: *Müller, Dam, Weihe* og *Petersen*, og et Mindretal: *Nielsen, Heygum* og *Winther*.

20

Mindretallet har ment ikke at burde afvise Forhandling med Regeringen angaaende de ovennævnte Spørgsmaal og vil foreslaa, at Tinget tilstiller Regeringen en med hoslagte Udkast ligelydende Skrivelse*), der gaar ud paa en Forespørgsel om, paa hvilken nærmere Maade Regeringen har tænkt sig Ordningen af det ommeldte finansielle Spørgsmaal.

25

Flertallet har derimod ment det utidigt at inklade sig paa Forhandlinger med Regeringen om denne Sag, idet man forudsætter, at Regeringen gennem sin skriftlige Henvendelse til Tinget vil foranledige Underhandling.

30

*) Se nedenfor.

Mindretallets Forslag er altsaa:

Tinget ingaar til Justitsministeriet med en Anmodning om dettes Medvirking til, at det i Folketingsmand *Paturssons* Henstilling berørte finansielle Spørgsmaal bliver nærmere belyst til Grundlag for videre Forhandling, samt om, at Regeringen gennem en offentlig Udtalelse lader Vælgerne komme i Kundskab om, hvilke Spørgsmaal der af Regeringen forelægges

35

disse ved den bebudede Opløsning af Lagtinget. Tinget vedtager i saa Henseende vedlagte Udkast til Skrivelse til Justitsministeriet.

Flertallet foreslaar:

- 5 Sagen udsættes til den ordinære Tingsamling.

Ved *2den Behandling, den 20de Maj*, vedtoges det med 11 St. mod 0 at lade Sagen overgaa til *3dje Behandling*.

- 10 Ved *3dje Behandling, samme Dag*, sattes Udvalgsflertallets Forslag først under Afstemning, men bortfaldt, idet kun 8 Medlemmer (J. Poulsen, Müller, C. Olsen, Petersen, Dam, Matras, Effersøe og Weihe) stemte derfor (*fraværende*: Provsten og J. F. Olsen; de øvrige medlemmer *stemte ikke*). Derefter vedtoges Udvalgsmindretallets Forslag med 10 Stemmer (*Ja* stemte: Nielsen, Isaksen,
15 Patursson, Heygum, Michelsen, J. H. Poulsen. Hentze, Winther, Thomsen og Formanden; *fraværende*; som før; de øvrige Medlemmer *stemte ikke*).

Derefter underskrevs i Henhold hertil følgende *Skrivelse til Justitsministeriet*:

20

Til
Justitsministeriet.

- I indeværende overordentlige Lagting, der er sammenkaldt blandt andet for at tage Bestemmelse om Opførelsen af et Tuberkulose-Sygehus
25 for Færøerne, har Folketingsmand Patursson indbragt en Meddelelse fra Regeringen om, at denne er sindet at virke hen til, at der overlades Lagtinget Raadighed over de direkte og indirekte Skatter paa Færøerne, imod at Tinget selv afholder Udgifterne ved de færøske Telefon-, Vej- og
30 Havneanlæg.

Samtidig har Amtmanden tilkendegivet Tinget, at han fra det høje Ministerium har modtaget Meddelelse om, at det er Regeringens Hensigt at opløse Lagtinget inden dets næste ordinære Samling.

- Efter at Tinget har taget disse Meddelelser under Overvejelse, har det
35 vedtaget at indgaa til Regeringen med følgende Henvendelse:

Da man nu med Sikkerhed kan vente, at Øerne i den nærmeste Fremtid ville komme i telegrafisk Forbindelse med Udlandet, er det af den allerstørste Betydning for Udnyttelsen af denne Forbindelse og i det hele

taget for Øernes videre Udvikling, at der tilvejebringes en udstrakt Telefonforbindelse mellem Øernes forskellige Dele.

Ligeledes er det i høj Grad paakrævet, at Landeveje blive anlagte i passende Omfang.

Endelig maa det anses for meget vigtigt for Videreudviklingen af Øernes Hovederhverv, Fiskeriet, saavel som af deres Trafik- og Næringsliv i det hele, at der tilvejebringes bedre Havneforhold.

Lagtinget holder sig overbevist om, at det gennem de Andragender, som Tinget i sidste ordinære Samling indsendte til Regeringen vedrørende disse Sager, er blevet Regeringen klart, hvilken Betydning Gennemførelsen af de omhandlede økonomiske Reforme har for Færøerne, og at det, naar de desuagtet ikke naaede til at blive gennemførte, maa have været vigtige Grunde, der have været bestemmende for Regeringen til ikke at forelægge dem for Rigsdagen. Tinget har med Paaskønnelse modtaget Meddelelse om, at Regeringen fremdeles er villig til at samarbejde med Tinget for Fremme af de nævnte vigtige Reforme, og er beredvilligt til nærmere Forhandling med Regeringen om den Maade, paa hvilken de hensigtsmæssigt kunne sættes i Værk. Idet Lagtinget i øvrigt ikke i indeværende Samling er i Stand til at udtale nogen endelig afgørende Mening om, i hvilket Omfang det vil kunne være overkommeligt at løse de ovennævnte Opgaver ad den af Regeringen antydede Vej, maa det tage et særligt Forbehold med Hensyn til Spørgsmaalet om Havneanlæg. Medens der nemlig for de to første Anliggenders Vedkommende foreligger saadanne sagkyndige Undersøgelser, at det derigennem er muligt at opføre – i alt Fald tilnærmelsesvis – et Udgifts-overslag, er Undersøgelsen med Hensyn til de færøske Havneforhold som bekendt endnu ikke tilendebragt. Lagtinget tillader sig i denne Forbindelse at udtale Haabet om, at det vil lykkes at afslutte denne Undersøgelse saa snart som muligt.

Lagtinget tillader sig sluttelig at bemærke, at det, da Meddelelsen om Regeringens Stilling til de ovenomhandlede Spørgsmaal ikke er tillydt Tinget gennem en fra Regeringen udgaaet skriftlig Tilkendegivelse, har følt sig noget usikkert med Hensyn til Rækkevidden af den Ordning, gennem hvilken Regeringer har antydet at ville aabne Mulighed for Gennemførelsen af de omtalte Opgaver, og det tillader sig derfor at betone, at en Udtalelse fra Regeringen i saa Henseende vil i høj Grad bidrage til at lette, klargøre og fremskynde den videre Forhandling om Sagen. Ogsaa af Hensyn til den bebudede Opløsning af Lagtinget vil det være særdeles ønskeligt, at Regeringen gennem en offentlig Udtalelse lader Vælgerne tilflyde en Til-

kendegivelse om, hvilke Spørgsmaal det er, som ved Opløsningen særlig forelægges dem, og om Regeringens – i alt Fald foreløbige – Stilling til disse.

5 Færøernes Lagting, den 20de Maj 1906

C. Bærentsen M. A. Winther
J. Z. Nielsen

10 Med hensyn til videre Forhandlinger herom forestaaende Referat Side 1-18.

Tekstur 2

15 Samskiptið millum Føroyar og umheimin, sum í øllum førum hevði nakrar dagar um at koma hvønn vegin, noyddist at ferðast við skipi til 30. juli 1906, tá telegrafkaðalin, sum kom á land í Sandagerði 25. juli hetta sama árið, varð vígdur og tikin í nýtslu. Telefonin kom í 1905, men tað var einki samband við
20 Danmark fyrr enn í 1954. Hetta brævið frá løgmláráðharranum, Peter Adler Alberti (1851-1932), var ikki viðgjørt á Løgtingið fyrr enn 30. juli 1906, men tað er fyrstu ferð at síggja í føroysku bløðunum tann 13. juni 1906. Tann 3. oktober 1908 noyddist Alberti at leggja frá sær, orsakað av hörðum skuldsetingum um, at hann blandaði saman embætisfærslu sína og privat handilsáhugamál,
25 sum fevndi um Sjællands Bondestands Sparekasse, har Alberti var formaður. Alberti varð skuldsettur og fekk í 1910 8 ára tukthúsdóm fyri skjalafalsan og fíggjarligt svik. Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, Tórshavn, 1906, síðu 1:

30 I. Omordning af Færøernes finansielle Stilling*)

Ved Lagtingets Aabning fremlagdes følgende Skrivelse fra Justitsministeriet:
Justitsministeriet
København, den 1ste Juni 1906

35 Ved Skrivelse af 20de f. M. har Amtmanden over Færøerne meddelt Ministeriet, at Folketingsmand J. Patursson har til Lagtingets nys afsluttede overordentlige Samling indbragt en Meddelelse fra Regeringen om, at denne er sindet at virke hen til, at der overlades Lagtinget Raadighed over de

direkte og indirekte Skatter paa Færøerne, imod at Tinget selv afholder Udgifterne ved de færøske Telefon-, Vej- og Havneanlæg.

Amtmanden har tillige meddelt, at Lagtinget vilde sætte Pris paa, at Regeringen forinden de forestaaende Lagtingsvalg vilde lade Vælgerne gennem en offentlig Udtalelse tilflyde en Tilkendegivelse om de Spørgs- 5
maal, som ved Opløsningen særligt forelægges dem.

I denne Anledning skal Justitsministeriet herved meddele Lagtinget, at Folketingsmand J. Patursson har været bemyndiget til at give Lagtinget den foran nævnte Meddelelse.

Regeringen er nemlig rede til, hvis der igennem Forhandlingerne herom 10
paa det forestaaende Lagting viser sig at herske et vidt udbredt Ønske derom paa Færøerne, at søge gennemført en Ordning, hvorved paa den ene Side Færøernes Telefon-, Vej- og Havneanlæg blive amtskommunale Anliggender og paa den anden Side de nuværende direkte og indirekte Skatter paa Færøerne gaa over til at blive amtskommunale Indtægter og det 15
overlades Lagtinget under Justitsministeriets Sanktion at fastsætte saadanne andre amtskommunale Skatter og Afgifter, som maatte findes fornødne til Gennemførelse af de nævnte og andre amtskommunale Formaal.

I disse Henseender forventer Ministeriet nærmere Forslag fra Lagtinget.

Det er som en Forberedelse til Forhandlingerne om disse vigtige Spørgs- 20
maal, at Lagtinget er blevet opløst, idet Regeringen har forment – særligt efter at nye Valgbestemmelser vedkommende Lagtinget ere traadte i Kraft -, at det vilde være rigtigst at give alle Lagtingsvælgerne Lejlighed til at give disse Anskuelser til Kende.

Foruden Forslag i ovennævnte Henseende vil Ministeriet ønske fornyede 25
Udtalelser af Lagtinget angaaende Tiendesagen og Ædruelighedssagen.

Alberti
Rentzmann

30

Til
Færøernes Lagting.

*) Se Beretning om den overordentlige Samling 1906.

35

Tekstur 3

Lagtingstidende, Den ordentlige Samling, Tórshavn, 1906, síðu 2-4:

- 5 Sagens *foreløbige Behandling* foretoges den 3dje August. Et Forslag af Patursson om at nedsætte et Udvalg paa 7 Medlemmer bortfaldt. Derefter vedtoges, efter Forslag af Effersøe, at nedsætte et Udvalg paa 5 Medlemmer, hvortil i næste Møde uden Afstemning valgtes: *Dam, Effersøe, T. J. Petersen, Patursson og J. H. Poulsen.*
- 10 Udvalget delte sig i et Flertal (Dam, Effersøe og T. J. Petersen) og et Mindretal (Patursson og J. H. Poulsen).
Flertallet (Ordfører: Effersøe) afgav følgende, den 1ste September fremlagte

Betænkning:

- 15 Undertegnede Udvalg er blevet nedsat til at afgive Betænkning angaaende en Skrivelse af 1ste Juni d. A. fra Justitsministeriet til Lagtinget, i hvilken Ministeriet erklærer sig rede til, hvis der gennem Forhandlingerne herom paa det forestaaende Lagting viser sig at herske et vidt udbredt Ønske
- 20 derom paa Færøerne, at søge gennemført en Ordning, hvorved paa den ene Side Færøernes Telefon-, Vej-, og Havnevæsen blive amtskommunale Anliggender og paa den anden Side de nuværende direkte og indirekte
- Skatter paa Færøerne gaa over til at blive amtskommunale Indtægter, og det overlades Lagtinget under Justitsministeriets sanktion at fastsætte saadanne
- 25 Gennemførelse af de nævnte og andre amtskommunale Formaal.

Ministeriet har derhos i samme Skrivelse udtalt Ønsket om at faa fornyede Udtalelser af Lagtinget angaaende Tiendesagen og Ædrueligheds-sagen.

- 30 De to sidstnævnte Sager blive behandlede i særlige Udvalg, som Tinget har nedsat, medens undertegnede Udvalg alene har til Behandling den første Sag.

Udvalget har delt sig i et Flertal (Dam, Effersøe og T. J. Petersen) og et Mindretal (Patursson og H. J. Poulsen).

- 35 Det fremgaar tydeligt af de i Aar stedfundne Lagtingsvalg og Folketingsvalget, at der ikke her paa Færøerne hersker et vidt udbredt Ønske om Gennemførelse af den omhandlede Ordning. Tværtimod kan man af Valgene drage den Slutning, at der kun findes et ringe Tal blandt Vælgerne, som slutte sig til denne. Allerede af den Grund kan der ikke være Tale om at tilraade dens Gennemførelse.

Flertallet finder den desuden af andre Grunde aldeles utilraadelig. Det fremgaar af Referatet af et Foredrag, som den daværende Folketingsmand Patursson holdt i Thorshavn den 22de April d. A. angaaende sin Rigsdagsvirksomhed, at Hr. Patursson opgiver at have opfordret Regeringen i at tilbyde Færøerne et udvidet finansielt Selvstyre med Tilskud fra Staten, 5 saa at de Forhandlinger, som han førte med Regeringen, efter hans Opgivende resulterede i et Tilbud fra denne, som Hr. Patursson giver nærmere Oplysning om. Hans Foredrag findes gengivet i Bladet "Tingakrossur" Nr. 17 B, og for den 25de April og 2den Maj d. A. og vedlægges i hoslagde Afskrift (Bilag 1)*). Bladet staar i nær Forbindelse med Hr. Patursson, og 10 og denne har ingensinde bestridt Rigtigheden af Bladets Gengivelse af hans Foredrag. Man maa vel derfor være berettiget til at slutte, at Hr. Patursson godkender Referatet. Ifølge hans Fremstilling var det Regeringens Mening, at vi "mod at faa alle vore nuværende Ydelser til Statskassen stillede til fri Raadighed – foruden et fast Aarlig Statstilskud – overtager, 15 hvad vi tror at kunne magte af herværende Opgaver og Institutioner". Det fremgaar derhos af Foredraget, at der skulde være givet Lagtinget et Tilbud om udvidet Lovgivningsmyndighed, se navnlig de sidste Stykker af Foredraget (Bilag 1).

I den overordentlige Lagtingssamling i maj d. A. blev fremlagt en Skrivelse af 12te s. M. fra Hr. Patursson, af hvilken hoslagt følger en Afskrift (Bilag 2)*). 20

I denne Skrivelse meddeler Hr. Patursson, at der fra det samlede Ministerium blev givet ham meddelelse om, "at Regeringen var villig til at overlade Færøernes Lagting fri Raadighed over Øernes direkte og indirekte Skatter, imod at Lagtinget saa selv afholdt Udgifterne ved Telefon-, Vej- og Havneanlæggene". Han anfører endvidere: "Yderligere blev der meddelt mig af Regeringen, at hvis Færingerne ogsaa ønskede andre lokale Anliggender, som nu helt eller delvis vare Statsanliggender, overført til færøske sager, da var Regeringen villig til at forhandle med Lagtinget 25 derom. Ligeledes vilde man stille sig imødekommende, om Lagtinget til Bestridelse af sine forøgede Udgifter skulde mene det paakrævet at søge om et bestemt aarligt Statstilskud". 30

Det ses let, at Regeringens Tilbud efter den i Hr. Paturssons Skrivelse givne Fremstilling har et andet Indhold, end det havde ifølge hans foran ommeldte Foredrag. 35

Hr. Paturssons Skrivelse blev behandlet i Lagtinget, og dette vedtog den 20de d. A. en Henvendelse til Justitsministeriet, som følger hermed i Afskrift (Bilag 3)*).

I Begyndelsen af denne Henvendelse omtales den af Hr. Patursson i Tinget indbragte Meddelelse fra Regeringen, men Meddelelsens Indhold gengives ikke fuldstændigt, idet det i Lagtingets Henvendelse alene hedder, "at denne (o: Regeringen) er sindet til at virke hen til, at der overlades
5 Lagtinget Raadighed over de direkte og indirekte Skatter paa Færøerne, imod at Tinget selv afholder Udgifterne ved de færøske Telefon-, Vej- og Havneanlæg", medens den af Hr. Patursson indbragte Meddelelse, som foran oplyst, endvidere omtaler, dels, at Regeringen, hvis Færingerne ønske det, er villig til at forhandle om, at ogsaa andre lokale Anliggender,
10 som nu helt eller delvis er Statsanliggender, overføres til at blive færøske Sager, dels at Regeringen vil stille sig imødekommende, om Lagtinget til Bestridelse af sine forøgede Udgifter skulde mene det paakrævet at søge om et bestemt aarligt Statstilskud.

Af Justitsministeriets Skrivelse ses, at Hr. Patursson har været bemyndiget til at give Lagtinget en Meddelelse af det Indhold, som er angivet
15 i Lagtingets Henvendelse til Justitsministeriet, jfr. foran, medens det med Sikkerhed maa sluttes af samme Skrivelse, at Hr. Patursson ingen Bemyndigelse har haft til at indbringe i Lagtinget nogen yderligere Meddelelse fra Regeringen.

Udvalgets Flertal føler sig ganske forvisset om, at Justitsministeren ved
20 gennem den daværende Folketingsmand at give Lagtinget en mundtlig Meddelelse og nu senere paa Foranledning af Tingets Vedtagelse i den overordentlige Samling i Aar at tilstille Tinget og derigennem Vælgerne et skriftligt Tilbud om en begrænset Udvidelse af dets kommunale Selvstyre,
25 har villet stille de færøske Vælgere og Lagtingets Medlemmer aldeles frit med Hensyn til, om de ville antage eller forkaste Tilbudet. Vi, og sikkert ogsaa Lagtingets Flertal, have fuld Tillid til Ministeriets demokratiske Tænke-
maade. Vi slutte derhos af Ministeriets Skrivelse, at Ministeriet ikke engang nærer noget Ønske om Gennemførelsen af den omhandlede Ordning.

Derimod forstaa vi meget vel, at Ministeriet i Henhold til, hvad der
30 har foreligget for samme, har fundet det rigtigt at skaffe Klarhed over, hvorvidt der paa Færøerne skulde være overvejende Stemning for en Udvidelse af det kommunale Selvstyre i finansiel Henseende, og at Ministeriet i bekræftende Fald er sindet til at imødekomme et eventuelt Ønske
35 herom. I Overensstemmelse hermed kan det ikke betvivles, at Ministeriet vil respektere Befolkningens gennem Valgene kraftigt udtalte Ønske om Bevarelsen af den nuværende Stilling.

Ministeriets Tilbud er af nogle blevet opfattet som et Tilbud om et Selvstyre i Lighed med det, som Island har, saaledes at Lagtinget blev en

Rigsdag med Lovgivende Myndighed, fuld Raadighed over alle Øernes Finanser m. m.

Imidlertid indeholder Justitsministeriets Meddelelse i Skrivelsen af 1ste Juni d. A. intet Tilbud om et saadant Selvstyre. Ministeriet tilbyder kun eventuelt at virke for, at der gives Lagtinget i Egenskab af Amtsraad Raadighed over visse Skatter, som Staten og ikke Lagtinget hidtil har raadet over, mod at Tinget til Gengæld paatager sig visse Opgaver, der efter deres Natur kunne være Statsopgaver, samt en Ret til under Ministeriets Sanktion at fastsætte nye amtskommunale Skatter. Det nye er heri Raadigheden over visse Statsskatter, Retten til at fastsætte nye amtskommunale Skatter, samt at der hertil udkræves Sanktion fra Ministeriet. Hvad angaar Retten til at fastsætte Skatter, har Lagtinget alt en saadan med Hensyn til Amtets Repartitionsfond og Skydsskatten, hvilke Lagtinget uden Ministeriets Sanktion kan forhøje efter eget Tykke, og som ofte er blevne forhøjede i Forhold til de Krav, der stilles.

Udvalgets Flertal forstaar meget vel Hensigten med Hr. Paturssons Opfordring til Regeringen. Den maa nemlig ses i Belysning af hans hele politiske Virksomhed, hvis Maal navnlig giver sig tydelig tilkende i den af ham i 1903 udgivne Bog "Færøsk Politik", og som er Øernes fuldstændige Selvstyre med Hensyn til Finanser og Lovgivning, jfr. foran. Den os tilbudte finansielle Ordning er, efter hvad der foreligger for Offentligheden, paatænkt af det saakaldte Selvstyreparti, som det første Skridt paa den Vej, der fører til Ophævelse af det Fællesskab vedrørende Lovgivning og Finanser, som nu bestaar mellem Færøerne og det øvrige Kongerige. Alene af den Grund maa Udvalgets Flertal bestemt fraraade Tinget at anbefale den.

Komme vi først ind paa denne Vej, ved vi ikke, hvor langt Adskillelsen fra det øvrige Rige vil føre os, om den ikke til sidst ender i fuldstændig Udskillelse. Denne Opfattelse deles sikkert af den langt overvejende Del af den færøske Befolkning. Den har klart lagt sig for Dagen ved de i Aar her paa Øerne foretagne politiske Valg.

(...)

*) Udelades her.

Tekstur 4

Hans Jacob Debes (1940-2003), professari, man vera tann søgufroðingurin, sum mest grundleggjandi hevur granskað viðurskiftini kring tilboðið
5 hjá Jóannesi Paturssyni. Í doktoraritgerðini – Nú er tann stundin. Tjóð-
skaparrørsla og sjálvstýrispolitikur – við søguligum baksýni, Tórshavn,
1982, síðu 298-299 og 379-380 – tekur hann soleiðis til:

Jóannes Patursson hevði tvær ferðir í fólkatinginum sett fram ynski um eitt
10 árligt ríkistilskot; ráðharrin hevði báðar ferðir svarað, sum um hetta ikki var
ógjærligt; hann hevði ikki nevnt orðið ríkistilskot, men hevði heldur ikki talað
ímóti. Afturímóti hevði hann vegna stjórnina sagt seg vera til reiðar til at geva
løgtinginum størri sjálvstýri og størri ávirkan á føroysk viðurskifti og sagt
seg vera til reiðar at samráðast um eina nýskipan. Hann hevði eisini kallað
15 løgtingið “Færøernes rette repræsentation”, og tað bendir á, at hann vildi
ganga rættiliga langt. Gangast má út frá, at løgmálaráðharrin hevur fingið avrit
av brævinum, Jóannes Patursson hevði sent løgtinginum, har hann greiddi frá
innihaldinum í tilboðnum, og har bæði tilskot og lóggávuvald var nevnt. Av
brævinum frá løgmálaráðharranum skilst, at hann í hvussu er, hevði fingið
20 ein samandrætt av innihaldinum. Var hann komin eftir, at tilboðið var skeivt
framlagt, hevði hann ivaleyst havt gjørt vart við hetta; tilboðið var givið frá
“det samlede ministerium”. At enda leggur løgmálaráðharrin dent á, at tað
er løgtingið, sum má taka stig til samráðingar, og so kundi hann vænta, at
Jóannes Patursson nú fór at reisa spurningin um ríkisstudning og lóggávuvald.
25 Men tað má eisini havast í huga, at spurningurin um lóggávuvald er knýttur
at sjálvari teirri ætlaðu nýskipanini um fíggarligt sjálvstýri, við tað at løgtingið
mátti geva reglurnar fyri stýringini av teimum málum, tað yvirtók, hóast tað
skuldi vera “under justitsministeriets sanktion”. Meira nýtist ikki at ligga í
orðinum “lóggávuvald”.

30 Harumframt er tað trúligt, at hin føroyski ríkisdagsmaðurin, Christian
Bærentsen, landstingsmaður, má hava vitað um innihaldið í tilboðnum,
og sum tað sæst, gongur hann ikki ímóti Jóannes Paturssyni, men styðjar
tvørturímóti ta neyðloysnina at fáa eina vátan frá ráðharranum fyri Føroyar.

Fyri Jóannes Patursson sjálvan er tað heilt óhugsandi, at hann alment
35 í talu og skrift við vilja skal hava lagt tilboðið skeivt fram. Tað skuldi
hann, í hvussu so er, ikki á nakran hátt kunnað fingið gagn av. Soleiðis
má gangast út frá, at fólkatingsmaðurin hevði lagt tað fram í tí líki, hann
hevði fingið játtan um frá stjórnini.

Men brævið frá Alberti gevur eina mynd av nøkrum, sum er nógv

minni víðgongt enn tað, Jóannes Patursson hevði sagt tað vera, og serliga tað, mótstøðumenninir høvdu blást tað upp til. Jóannes Patursson hevði samráðst við stjórnina og hevði fingið eitt munnligt tilboð at bera heim við sær, og hetta tilboð skuldi so vera eitt samráðingargrundarlag, um undirtøka fekst í lögtinginum fyri grundreglunum í tí. Tað er líkt til, at stjórnin – ella løgmláráðharrin einsamallur – hevur hvept seg við, tá boðini komu um tað politiska rok, sum í Føroyum hevði staðist av tilboðnum. Fyrivarni hjá løgmláráðharranum, at tað skuldi vera “et vidt udbredt ønske derom”, um stjórnin vildi ganga við til størri sjálvstýri, kundi bent á hetta. Stjórnin kann hava lovað Jóannes Paturssyni meira, enn hon nú vil standa við.²⁶

Tekstur 5

Hans Jacob Debes, Politiska søga Føroya 1814-1906, Tórshavn, 1993, síðu 145-146:

Jóannes Patursson kann tó ikki hava borið skeiv boð. Løgmláráðharrin fekk avrit av brævi hansara til tingið, og hin ríkisdagsmaðurin, Christian Bærentsen, má eisini hava vitað av tí. Alberti, løgmláráðharri, hevði í fólkatinginum sagt seg vera til reiðar at geva lögtinginum størri sjálvræði. Tað sanna man vera, at Jóannes Patursson hevði samráðst við stjórnina, sum hann sjálvur sigur, og hevði fingið eitt munnligt tilboð, sum skuldi vera samráðingargrundarlag, um lögtingið tók undir við grundreglunum í tí. Tað er ikki óhugsandi, at stjórnin hevur hvept seg við, tá hon frætti um tað politiska rok, sum av tilboðnum stóðst í Føroyum. Fyrivarni hjá løgmláráðharranum, at tað skuldi vera “et vidt udbredt ønske derom”,

26 Tað hevur ikki verið gjørligt við skjalaleiting og –kanning at finna tilfar, ið vátta ella avsannar frásøgn Jóannes Paturssonar, hvussu “tilboðið” varð til. Egnar rannsóknir í Ríkiskjalasavninum (november 1982) og upplýsingar frá skjalavørðum har (brøv 16/9 og 13/10 1982) hava ikki givið úrslit, sum lýsa henda spurning nærri. Gerðabøkur ríkisráðsins 1901 – 1906 nevna einki um, at málið hevur verið til viðgerðar har, sum heldur ikki var væntandi. Gerðabøkur frá stjórnar- og ráðharrafundum í sama tíðarskeiði eru ikki til. Gerðabøkur hjá fólkatingsbólki Vinstraflokksins eru ikki til árinum 1902-1907. Egin søvn hjá ráðharrum í hesum tíðarskeiði (Sigurd Berg, Enevold Sørensen, J. C. Christensen, P. A. Alberti) geva heldur ongar upplýsingar um málið. Men út frá tí, ið nevnt er frammanfyri í tekstinum – serliga út frá tí, at alt hetta mál var alment bæði í Føroyum og í viðurskiptunum millum stjórn, Jóannes Patursson, amtmann og Føroya Løgting – má haldast, at tað hevur verið viðgjørt, ið hvussu er munnliga, soleiðis sum Jóannes Patursson helt fast um.

um stjórnin gekk við til tað, kann benda á hetta. Løgmláráðharrin, ella stjórnin sum heild, kann hava lovað tí føroyska fólkatingsmanninum meira, enn hon nú vil standa við.

5

Tekstur 6

Tann 13. mars 1906, tá fíggjarlógin var til viðgerðar, helt Jóannes Patursson (1866-1946) røðu á Fólkatíngi, sum endaði soleiðis. Rígsdagstíden, 10 Forhandlingar paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, København, 1906, teigur 5631:

(...) Som jeg antydede i Gaar, vil Lagtinget paa Færøerne komme sammen i April Maaned. Jeg forventer da, at den ærede Regering paa en eller 15 anden Maade faar det ordnet saadan med Lagtinget, at disse foreslaaede Telefonanlæg kunne blive udførte efter Bestemmelserne, altsaa paabegyndte i Aar og fuldførte i løbet af 2-3 Aar. Hvorledes dette skal ske, skal jeg ikke udtale mig om, men skulle dog mene, at det vilde være rigtigt, at man overlod til Lagtinget at benytte de Skatter, det kan faa inddrevne paa 20 Færøerne direkte og indirekte, og saa for Resten tilbød et passende Tilskud henedefra til Lagtinget at administrere. Hvis forhandlingerne kunde føre til, at vi kom ind paa et mere sundt og stabilt Grundlag for arbejdet, saa at Lagtinget ikke behøvede som nu at arbejde uden Basis, tror jeg, at det magre resultat, der er opnaaet i Aar, alligevel kan være Indledningen til 25 et nyt og mere frugtindbringende Arbejde end det der hidtil har været. Vi maa jo huske paa, at Lagtinget jo ikke er noget Amtsraad. Der sidder ikke 20 Medlemmer i et Amtsraad i 8 Uger og bearbejde Lovforslag og Vedtægter af virkelig statsøkonomisk Betydning for Omraadet.

Jeg skal altsaa udtale min Tilslutning til Regeringens Stilling i denne Sag 30 og haaber, at det maa føre til noget af Betydning for Øerne i Fremtiden.

Tann 15. mars 1906 svaraði Sven Høgsbro (1855-1910), ferðslumálaráðharri, av Fólkatíngsins røðarapalli ymiskum røðarum. Her er tað endurgivið, sum 35 hann svaraði Jóannesi Paturssyni á Fólkatíngi. Eingin annar av teimum, sum tóku orðið, høvdu nakrar viðmerkingar til Jóannes Patursson. Rígsdagstíden, Forhandlingar paa Folketinget, 58 ordentlige Samling 1905-06, III, København, teigar 5664-5665. Meira hoyrdist ikki til hetta málið á Fólkatíngi undir fíggjarlógarviðgerðini:

(...) Forslaget Nr. 224 om en traadløs Telegraf mellem Thorshavn og Su-
derø gav det ærede Medlem fra Færøerne (Patursson) Anledning til en
Beklagelse af, at man i Aar ikke er gaaet videre. Men det Forslag man
fra Lagtingets Side havde ønsket, og som Telegrafdirektøren har haft til
5 Undersøgelse, viser en samlet Udgift af over 200,000 Kr., og saa meget
fandt jeg ikke, og det fandt Finansministeren heller ikke, at der kunde
være Tale om i dette Finansaar at gaa med til. Men dertil kommer, at
jeg som Trafikminister har fundet det rigtigst at indhente de Erfaringer,
der kunde indhentes ved Anlægget af den her omhandlede Del af den
10 fuldstændige Plan, inden man gaar videre. Det er det, der sker her, og jeg
haaber, at det ærede Medlem dermed vil kunne tilfredsstille sine Vælgere
og Lagtinget for i Aar.

15 **Tekstur 7**

**Tann 23. mars 1906 var uppskot um broytingar í Løgtingslógini (t.e. lógin,
sum skipaði heimildir Løgtingsins) til viðgerðar á Fólkatingi. Jóannes
Patursson helt røðu á Fólkatingi, har hetta er tikið. Rigsdagstidende,
20 Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III,
København, 1906, teigar 6165-6166:**

(...) Vi have faaet bevilget en god Del, synes jeg da; ekstraordinært foruden
det sædvanlige have vi vel faaet bevilget saadan noget som 150,000 Kr., det
25 er da i alt Fald i Nærheden deraf. Men alle de store Ting, som Lagtinget og
Befolkningen derovre ventede, ere vi jo ikke komne et Skridt videre med.

Hvad skulle vi saa gøre? Vi kunne jo ikke staa stille, vi kunne jo ikke
standse og sige: Naar nu Staten ikke har fundet Anledning til at gøre noget,
kunne vi heller ikke gøre noget. Det er umuligt; vi kunne ikke standse,
30 før vi i Grunden have begyndt det vil med andre Ord sige, vi maa faa
begyndt nu lige straks eller snarest muligt. Og jeg tror, at Vejen er ganske
ligefrem; jeg tror, det umaadelig godt lader sig ordne paa den Maade, at
vi sige til Lagtinget: Tag fat paa at ordne det direkte og indirekte Skatte-
væsen saaledes, at I lægge passende Skatter paa Befolkningen, saa at den
35 godt kan bære dem. Derved faa I et ganske godt Beløb ind. Og dernæst
vil jeg allerærbødigst tillade mig at henstille til Regeringen og Rigsdagen,
at man desuden stiller et bestemt Tilskud til Lagtingets Raadighed i et
bestemt Antal Aar. Naturligvis maatte det nøje overvejes, og der maatte
forhandles frem og tilbage om, hvor stort dette Tilskud skulde være, hvad

det skulde anvendes til, hvad vi særlig havde Brug for, og saa maatte man sige til Færingerne: Klar jer nu selv. (...) Jeg skal altsaa tillade mig at henstille, at vi tage Færøernes finansielle Stilling under nøje Overvejelse i dette høje Ting, og jeg vil endvidere tillade mig at henstille, om vi ikke, hvad Lovforslag og Love angaar, kunde tage under nærmere Overvejelse 5 ogsaa der at lægge det størst mulige Ansvar paa Lagtinget.

Sama dag svaraði Peter A. Alberti (1851-1932), løgmlaráðharrin, Jóannes Paturssyni í stuttari røðu, sum her er endurgivin. Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget, 58de ordentlige Samling 1905-06, III, 10 København, 1906, teigur 6167-6168:

Justitsministeren (*Alberti*): Jeg tror at turde sige, at det maa betragtes som glædeligt, at det høje Landsting nu rigtignok efter lang Betænkningstid har sluttet sig til det forebragte Forslag, som er bygget paa saa frisdede 15 Principper, at vi her i Folketinget med Glæde kunne gaa med til dem saaledes, at hvad enten nu Forslaget bliver endeligt vedtaget i den forebragte Skikkelse eller i en noget anden, det dog er et Forslag, som vi her i Tinget med Glæde kunne slutte os til, og som Regeringen med Glæde kan indstille til allerhøjeste Stadfæstelse. Naar dette Forslag bliver vedtaget, 20 hvad enten det bliver om kortere eller længere Tid, tror jeg ogsaa, at de Principper, som ligge til Grund for Forslaget, ere af en saadan Beskaffenhed, at det fornyede Lagting, der vil udgaa deraf, vil fremtræde som et forynget Lagting, der, langt bedre end det nuværende, vil være i Stand til at give sig i Kast med de store Opgaver, som utvivlsomt forestaa oppe 25 paa Færøerne. Det, som det i den Henseende gælder om, er jo imidlertid ikke blot, at Lagtinget bliver saaledes sammensat og saaledes valgt, at det kommer til at staa som det rette Udtryk for Befolkningen der oppe, men ogsaa det, at Lagtinget bliver i Stand til at udøve sin Myndighed paa en saadan Maade og i saadant Omfang, at Befolkningens Trivsel derigennem 30 paa behørig Maade kan fremmes. I denne Henseende skal jeg uden dog i Enkeltheder at gaa ind paa de interessante Udtalelser, der fremkom fra det ærede Medlem, der nu satte sig, sige, at ligesom jeg føler mig forvisset om, at det ærede Medlem fra Færøerne (*Patursson*) i den Række Aar, han nu har haft Sæde i dette Ting, har haft Lejlighed til at iagttage og at 35 bringe med hjem til Befolkningen paa Færøerne Budskab om, at man her i det egentlige Danmark eller det øvrige Danmark baade fra Rigsdagens og fra Regeringens Side nærer den mest levende interesse for den færøiske Befolknings Vel og det mest levende Ønske om at imødekomme dem, saa-

ledes at Forholdene kommer til at udvikle sig paa en for Befolkningen saa gunstig Maade som muligt, saaledes kan det ærede Medlem ogsaa være forvisset om og ogsaa efter denne Rigsdagssamlings Slutning bringe det Bud hjem til Færøerne, at den nuværende Regering er fuldkommen rede
5 til en imødekommende Forhandling med Færingerne om en Ordning og Udvikling af deres Forhold i Fremtiden, navnlig saaledes, at de færøiske Myndigheder, deriblandt jo i særlig Grad Lagtinget, faa større Indflydelse paa lokale Forhold og ogsaa blive i Stand til ad selvstændig Vej at skaffe de fornødne pekuniære Midler frem, uden hvilken al Fremgang er umulig,
10 eller i alt Fald meget illusorisk. Jeg beder det ærede Medlem om, naar denne Rigsdagssamling er sluttet, at bringe det Budskab hjem til Færingerne, at vi her nede intet ønske i højere Grad end at samarbejde med dem til en god og fælles Fremtid og Forstaaelse.

15

Tekstur 8

Frá ráðharrafundum hjá donsku stjórnini 6. mars og 31. mai 1906 er hetta fest á blað í ráðharraprotokollina hjá forsætisráðharranum 1905-
20 1908, J. C. Christensen (1856-1930). Teksturin niðanfyri er avritaður eftir tí hondskrivaðu ráðharraprotokollini hjá J. C. Christensen. Ráðharraprotokollirnar vóru óformligar gerðabøkur, sum stjórnirnar førdu til innanhýsis nýtslu. Ministermødeprotokol 1905-1908, Konsejlspræsident J. C. Christensens Referater, København, 1992, síðu 78 og 88:

25

12. Møde

Tirsdag d. 6. Marts 1906 i Marineministeriet.
Landbrugsministeren havde meldt Forfald.

30 Foretoget blev:

– Finansministeren forelagde Forslag til Lov om Chr. d. IX' Hofbetjentes Pension. Billigedes.

– Samme Minister forebragte et Spørgsmaal om Skatter og Afgifter paa Færøerne, navnlig saaledes, at der lagdes flere Skatter paa Øerne til Brug
35 for Amtskommunen. Folketingsmand Patursson havde forebragt Sagen for Finansministeren.

– Statsraad næste Fredag.

Mødet hævet

J. C. Christensen (sign)

23. Møde

Torsdag d. 31te maj 1906. Marineministeriet.

Kl. 12 ½.

– Foretoget blev:

5

Justitsministeren forebragte det færøiske Skattespørgsmaal. Jfr. Lagtingets Forhandlinger i sagen, som Justitsministeren oplæste.

Det overlodes Justitsministeren og Finansministeren at affatte et Svar til Lagthinget.

10

– Udenrigsministeren forebragte forskellige Spørgsmaal: Kongens fødselsdag. Bidrag til Chr. d. IX' Statue. m. fl.

– Ministeren f. o. Arbejder forebragte Spørgsmaal om Th. Jørgensens Honorar for Arbejdet ved Opførelse af Kristiansborg Slot.

15

Mødet hævet.

J. C. Christensen (sign)

Tekstur 9

20

Á politiskum fundi í Teatersalen í Klubbanum í Havn 5. mai 1906 er Jóannes Patursson (1866-1946) av Dimmalætting endurgivin fyri at hava tikið soleiðis til um sítt politiska arbeiði í Fólkatinginum kring upprunan til tilboðið. Dimmalætting 16. mai 1906:

25

Spørgsmaal om Selvstyre
Sysselmand Effersøes andet politiske Møde,
holdt i Thorshavns Teatersal
Lørdagen 5te Maj

30

(Sluttet. Se Nr. 19 Hovedblad og Tillæg.)

Patursson: Effersøe talte om, at Telefonsagen ikke gik igennem. Men dengang var jeg ikke alene nede i Rigsdagen, men Landstingsmanden havde ogsaa givet Møde. Jeg kan derfor ikke være alene om at bære Skylden for denne Sag. Da alt var gjort, som kunde gøres vedrørende Telefonsagen, rejste Amtmanden. Men jeg forsøgte alligevel paa at faa den frem, efter at jeg var bleven alene. Dette førte til, at vi fik et Tilbud om en traadløs

35

Telegraf til Suderø. Men jeg mente, det er dog for lidt, du vender hjem igen til dine Landsmænd med. Og endnu værre stillede Sagerne sig, eftersom jeg ikke havde faaet Løfte om mere til næste Aar. Noget maatte jeg finde paa. Derfor udtaler jeg overfor Ministeren: Giv os Raad over vort
5 Skattevæsen, vore egne Penge, saa maa vi selv overtage vore Telefoner. Dette blev forhandlet i et Ministerraad, og det vedtoges, at vi skulde faa et Tilbud om at have baade de direkte og de indirekte Skatter. Men Ministeren synes, vi har Brug for mere, hvorfor der ogsaa tilbydes os større Indflydelse paa Lovene. Ingen skal tage Initiativet undtagen Folket og
10 Lagtinget. Der er ikke noget i Vejen for, at en Minister kan fremkomme med et Lovforslag til os. I Danmark kommer Lovforslag fra Ministeren. Hvorfor skulle saa Ministeren ikke kunne gøre det samme her: men der er ikke Tale om et Lovforslag, men om et Tilbud. Sysselmanden spurgte, om jeg havde truffet nogen Aftale med Regeringen, dengang vi fik Hvalpengene. Jeg har ingen Aftale truffet. Nu retter man beskyldninger imod
15 mig, fordi jeg har skaffet Hvalpengene. Da jeg stredes med Schrøter hed det, at provsten havde skaffet os disse Penge. Sysselmanden mener, at jeg bestemmer alt og den anden Rigsdagsmanden er intet. (...)

20

(...)

Forskellen mellem mig og Effersøe er:

Jeg vil, at vi skal eje alle vore Skatter selv. Effersøe vil, at vi ikke skal eje dem. Jeg siger, at Lagtinget skal raade for enhver Lov, der skal komme til
25 at gælde her i landet. Effersøe vil, at Lagtinget ikke skal raade for enhver Lov, der kommer til at gælde for Landet.

Tekstur 10

Tann 22. apríl 1906 helt Jóannes Patursson eina røðu í Havn um telefonspurningin og upprunan til tilboðið, har hann, sambært referati av røðuni í Tingakrossi, málgagni sjálvstýrisfólksins, skuldi havt tikið soleiðis til um tilboðið. 5
Tingakrossur 25. apríl og 2. mai 1906:

MIN RIGSDAGSVIRKSOMHED

Referat af Folketingsmand Paturssons

Foredrag i Thorshavns Teatersal

Søndagen 22. April. 10

(...)

Vi skal da foreløbig forlade denne sag, der mærkelig nok synes at være 15
opgivet som utjellig til videre agitatorisk Brug, og gaa over til at omtale
de store Sager om Telefon-, Havne- og Vejanlæg. Hvad Havnesagen angaar,
ved vi nok alle fra Lagtingsberetningen, at meningen var den, først at faa
iværksat en samlet Undersøgelse af færøske Havneforhold hvad vi ogsaa
har faaet Tilsagn om. Men en saadan Undersøgelse er jo ikke ensbetydende 20
med en Bevilling. Med Hensyn til Vejene er Tilfældet det, at i Danmark
er alle Veje Amtsveje, uden at Staten har det mindste dermed at gøre, og
ud fra dette foreslog saa Vejdirektøren, at det gjordes gældende heroppe,
hvad der selvfølgelig ikke kan være Tale om. Begge disse Sager viste sig
imidlertid snart umulige at faa gennemført, og jeg opgav dem da som 25
haabløse for til Gengæld at sætte Kraft paa Arbejdet for Telefonanlæg-
get. Jeg talte med teledirektøren ofte og længe derom, og da han i Januar
Maaned fik Sagen til Undersøgelse, tvivlede han ikke om, at Tilskuddet
vilde blive givet. Man vil derfor kunne tænke sig min Overraskelse, da
jeg paa fornyede forespørgsler fik til Svar, at der ikke kunde blive tale 30
om det forventede Tilskud; det var en anden Besked end den, jeg havde
faaet før. Og saaledes blev det: Skønt jeg gjorde alt, hvad der stod i min
Magt, og skønt hele Lagtinget stod bag mig, viste alle Anstrengelser sig
unyttige; Finansloven kom til 3die Behandling uden en Øres Tilskud til
Telefoner paa Færøerne, ja, ikke engang et Tilsagn. Her stod Jeg. Skulde 35
jeg nu rejse hjem igen uden at kunne bringe mindste Besked om, hvilke
Muligheder denne for os saa paatrængende nødvendige Foranstaltning
kunde ventes at have – det vilde dog være et lovlig negativt Resultat. Saa
var dog et Tilbud, hvis et saadant kunde opnaas, bedre end intet. Jeg talte

derfor med Ministrene; forestillede dem, hvor magtpaaliggende det var for os at faa gennemført, at vi maatte have dette Telefonnet lagt i Løbet af 3 aar, at der maatte findes en Udvej, thi en fortsat Udsættelse kunde ikke længere forsvares overfor Færingerne. De havde jo savnet disse Ting saa
5 alt for længe. Var det ikke værd at søge denne Udvej i udvidet finansielt Selvstyre med Tilskud fra Staten. Tanken blev drøftet i et Ministerraad, og Forhandlingen resulterede i et Tilbud saa gunstigt, som jeg næppe havde turdet vente det, og som det nu staar frit for Færingerne at tage imod eller forkaste. Nu havde jeg i hvert Fald et Bud at bringe mine Landsmænd.

10 Ved denne Tid kunde det ikke være andet end, at Tankerne af sig selv vendte sig atter mod Lagtingsloven, thi skulde der blive tale om en saadan Omordning af vort Finansvæsen som den, her var tilbudt, saa vilde det have sin store Betydning at faa dette Lovforslag fremmet. Jeg henvendte mig derfor til det Landstingsudvalg, der var nedsat i Sagen
15 og bad og besvor dem om at lade os faa Loven; otte Dage efter kom den uforandret i Lagtingets Vedtagelse. Jeg skal ikke nægte, at det undrede mig saavel som flere andre, der vidste, hvor umulig dens Gennemførelse indtil da syntes at være, men selvfølgelig kunde jeg kun være glad for det uventede resultat. At bringe den igennem Folketinget voldte ikke større
20 Vanskeligheder; her var det Forslagets altfor ringe Frisindethed, der fra de Radikales og Socialdemokraternes Side lagde Hindringer i Vejen, men paa mine Forestillinger om, at Loven vilde blive forelagt Vælgerne til endelig Vedtagelse – den er jo i egentlig Forstand vor Grundlov – , lod de den gaa igennem uden yderligere Ændringsforslag fra deres Side, i Til-
25 lid til, at Færingerne nok vilde vide at skabe den om i en mere frisindet Skikkelse. Hvad tanken om en finansiell Omordning angaar, saa er den altsaa kommet som en nødvendig Følge af, at de store Bevillinger paa 1 ½ Million ikke gik og heller ikke kan ventes at gaa igennem under den nuværende Ordning. – Bestemmelsen om Lagtingsopløsning er ligesaa
30 selvfølgelig i det Øjeblik, Lagtingsloven er ændret. Det samme er Regel i de fleste Lande i Tilfælde af Grundlovsforandring, at denne to Gange bliver forelagt Vælgerne, og jeg finder det blot naturligt, at Tinget opløses, og at nye Valg udskrives, for at Vælgerne paa ny kan give deres Mening til Kende, hvorvidt de synes om Loven i sin ny Skikkelse eller ej. Naar
35 man ikke desto mindre har villet lægge mig baade det ene og det andet til Last, saa er det virkelig en komplet Misforstaaelse; her har jeg sandelig ingen Magt, – det er Kongen, der raader for det.

Men sikkert er det, at vi trænger og trænger haardt til et Systemskifte nu, vi maa tage et ganske anderledes bestemt Standpunkt til disse Spørgs-

maal, end vi hidtil har gjort, i Fald vi ville have Udviklingen frem og føre de store Opgaver igennem, som nu ligger og trænger sig paa. Det er om dette, Vælgerne nu skal spørges. Hos dem ligger Afgørelsen af, hvorvidt vi selv fremtidig skal holde Hus med vore egne Finanser og bestemme vor egen Lovgivning, hvor vidt Færinger selv skal have Raadighed over og Ansvar for deres Lands Forvaltning, eller om de vil lade det hele fra sig i Hænderne paa andre. Vælger vi det sidste, maa vi ogsaa finde os i, at Lagtinget falder bort – der bliver nemlig i saa Tilfælde ingen Brug for det – men det haaber jeg dog ikke, Færinger vil gaa med til. (...)

10

Tekstur 11

Í 1919 var Jóannes Patursson avhoyrdur av eini kanningarnevnd, sum Landstingið hevði sett til at kanna ymisk viðurskifti kring eitt bønarbræv til bretsku stjórnina, sum sjálvstýrisfólk tóku stig til í 1917. Svenning Rytter amtmaður helt, at teir ætlaðu at senda bønarbrævið uttan um danskar myndugleikar fyri at slóða vegin fyri øktum sjálvstýri undir krígunum. Tá danski forsætisráðharrin, Carl Theodor Zahle, upp undir fólkatingsvalið í 1918 stuðlaði føroyska sjálvstýrismanninum Edwardi Mortensen, tevjaði danska stjórnarandstøðan ein móguleika fyri at fella stjórnina. Ein nevnd varð sett at kanna alt málið kring bønarbrævið, sum andstøðan í Landstinginum óivað vónaði kundi fella stjórnina hjá Carl Theodor Zahle. Her er brot úr drúgva forhoyrinum av Jóannesi Paturssyni í 1919. Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Vidneafhøringer, København 1919, síðu 249:

Der er dog en Ting, jeg ikke kan undlade at omtale, nemlig dette, at man fra min Modparts Side, særlig fra Hr. Effersøes Side, saa stærkt har trukket Venstregeringens Tilbud af 1906 frem i Debatten som Bevis for Selvstyrepartiets separatistiske Tendenser. Hr. Effersøe udtalte i sin Forklaring den 12. December f. A. Side 142 i det stenografiske Referat: "Det var først den saakaldte Tilbudsaffære fra 1906, som gav Anledning til Partidannelser paa Øerne. Den Gang blev Sambandspartiet dannet med det Formaal at værne om vor Stilling i Riget og bekæmpe den separatistiske Bevægelse, der tydelig havde lagt sig for Dagen." Altsaa Tilbudet var, siger Hr. Effersøe, Oprindelsen til det færøske Separatistpartis Dannelse. Men fra hvem stammede dette saa ondartede Tilbud? Det stammede fra

den første Venstreregering, se Aktstykkerne under Nr. 39.²⁷ Det Fremkom saavidt vides efter enstemmig Beslutning i Ministermøde af de daværende Venstreministre. Da den af Hr. Effersø saakaldte Tilbudsaffære, der efter hans Udsagn er Roden til alt det politisk onde, der siden er sket paa

5 Færøerne, er Fremkommet fra en Venstreregering, maa jeg som Medlem af det daværende Reformparti have Adgang til at udtale mig lidt nøjere om Venstres daværende Stilling til færøsk Selvstyrepolitik, eller, som Hr. Effersø behager at kalde det, Separatistpolitik.

Nogle Aar før jeg blev Folketingsmand, var den færøske Hvallov til

10 Behandling i Rigsdagen. Den gik bl. a. ud paa Beskatning af Hvalfangsten. Lagtinget havde indstillet, at Hvalskatten skulde tilfalde Færøerne. Sagen kom til Rigsdagen. Sysselmand Olsen var Færøernes Rigsdagsmand, og han holdt paa Lagtingets Standpunkt til at begynde med, men Justitsministeren, Højres Justitsminister holdt bestemt paa, at Hvalskatten var en

15 Statsskat og derfor ikke kunde tilfalde Færøerne. Rigsdagen sluttede sig til Justitsministerens Standpunkt, saa den Gang overholdtes endnu Formerne meget strengt: Statsskatter skulde tilfalde Staten, ikke Færøerne; vi fik alene overladt 1000 Kr. aarligt af disse Indtægter. Men ved Systemskiftet brød Partiet Venstre Statsrammen, thi da Loven igen kom til Behandling i

20 Rigsdagen vistnok i 1902, vedtog Venstre i et Partimøde, hvor J. C. Christensen fungerede som Formand, saavidt jeg erindrer – han var Formand den Gang –, at den Statsskat, der for Eftertiden svaredes af den færøske Hvalfangst, skulde tilfalde Lagtingets Kasser. Venstres Forslag om denne Statsskats fuldstændige Henlæggelse til Færøerne gik med Glans gennem

25 Rigsdagen. Ved det første derefter kommende Lagting fik jeg i aabent Tingmøde Tingets specielle Tak for denne den største Indgaaelse af en Statsskat i Lagtingets Kasser.

I vinteren 1902-03 skrev jeg min lille Bog "Færøsk Politik", som Hr. Effersø ogsaa omtalte som Bevis paa min Seperatisme. Efterhvert som

30 jeg forberedte den til Trykken, lod jeg manuskriptet gennemse af afdøde, daværende Folketingsmand Johan Ottosen, som ogsaa dengang var Medlem af Reformpartiet. Jeg lod ham efterse, om der kunde være noget stødende eller udfordrende deri, set fra et dansk venstrepolitisk Standpunkt overfor færøsk Politik, og jeg bad ham gøre mig opmærksom paa, om saa skulde

35 være Tilfældet. Men han rettede aldrig et Ord i Manuskriptet; tværtimod han bifaldt fuldt ud Indholdet og mente endda, at jeg kunde have opstil-

---

27 Her sipar Jóannes Patursson til røðu, ið hann helt í Teatersalen í Havn 22. apríl 1906 – ritstj.

let endnu større Krav og foreslog mig at kalde Bogen "Færøsk Selvstyre" i Stedet for "Færøsk Politik". Da Bogen udkom, sendte jeg et Eksemplar til, saavidt jeg erindrer, samtlige Rigsdagens Medlemmer, ligesom alle de større Blade i Hovedstaden og Provinsen fik tilsendt Eksemplarer. Ingen af mit Parti, Venstrereformpartiet, rejste, mig bekendt, nogen Indvending mod Bogen eller mod de i dens Slutning opstillede Programpunkter, og hjemme blev den kun rosende omtalt ogsaa af Hr. Effersøe, efter hvad der blev mig berettet, og saavidt jeg ved, var han blandt mine Vælgere til Folketinget, efter at Bogen var udkommet. Hr. Effersøe gør Side 141 i det stenografiske Referat opmærksom paa, at dette Skrift "Færøsk Politik" maa "betragtes som Indledningen til den kommende Politik, idet det indeholder to Punkter, der opstilles som Programpunktet, nemlig at ingen Lov maa gælde for Færøerne uden Lagtingets Vedtagelse, og at Lagtinget skal være berettiget til at indstille Lovforslag til Regeringens sanktion." Ja, det er rigtigt, disse Programpunkter havde jeg fremsat offentligt som Medlem af Venstrereformpartiet, og Partiet lod mig aldrig forstaa, at det havde noget at erindre derimod. Allerede før Tilbudsaffæren fremkom, havde altsaa Venstre 1) akcepteret Indledningen til finansielt Selvstyre for Færøerne og 2) ladet henstaa upaatalt et af et af dets egne Medlemmer fremsat Programpunkt om lovbestemmende Myndighed for Lagtinget.

Tilbudet af 1906 fra Venstreministeriet var en ganske naturlig Konsekvens heraf. Dette Tilbud gik jo først og fremmest ud paa finansielt Selvstyre for Færøerne – det kaldtes vist amtskommunalt Selvstyre, men Lagtinget vilde jo, om det havde akcepteret Tilbudet, samtidig have faaet en ganske betydelig Indflydelse paa den færøske Lovgivning, ja, oven i Købet udenom Rigsdagen, saa det blot med Justitsministerens Sanktion og Kongens Underskrift selvfølgelig, kunde have vedtaget f. Eks. færøske Toldlove, Arveafgiftslove, direkte Beskatningslove o. s. v. Saaledes var Venstres Stilling. Et saa yderligt Brud paa Statsforholdet mellem Danmark og Færøerne foretoges altsaa af den første Venstreregering. Det er allerede før bemærket, at der blev afholdt Ministermøde, før jeg modtog Budskabet om Tilbudet. Det har altsaa ikke været et Tilbud fra en enkelt Minister, men et Tilbud fra den samlede Venstreregering. Dette fremgaar ogsaa tydeligt af Aktstykke Nr. 39.

Jeg skal her tilføje, at jeg Personlig er bekendt med en Del af de Forhandlinger med de enkelte Ministre om færøsk Selvstyre, der laa forud for det omhandlede Ministermøde. Jeg forhandlede saaledes indgaaende med Trafikministeren, afdøde Sv. Høgsbro. Det var hos ham, de af Lagtinget omsøgte Bevillinger til Kommunikationsvæsenet havde mødt nogle Van-

Telegrafformands Modepligt som Byraad med.
lev.

- Huseidapresidenten foretogde Spørgsmaal om at
indbyde islandske Althingmænd hertil til Efteraars,
ret. Billigedes.

Mødet hoved.

~~Glehnissen~~

12. Møde:

Tirsdag d. 6. Marts 1906 i Marineministerisk.
Landsbrugsministeren havde ueldt Forfall.

Forbøjet blev:

- Finansministeren foretogde Forslag til Lov
om Lehn. d. 11. Hofbetjentens Pension. Billigedes.
- Samme Minister foretogde et Spørgsmaal om Skat,
her og Afgifter paa Færdene, navnlig søledes, at
der loddes flere Skatter paa Færne til Peng for Arbejds
Kommissionen. Folkethingmænd Patserson havde forebrøft
Sagen for Finansministeren.
- Historisk note Frelø.

Mødet hoved

~~Glehnissen~~

Úr donsku ráðharraprotokollini frá 6. mars 1906, sum er í varðveitslu á
Ríkisskjalasavninum í Keypmannahavn, – Tekstur 8.

skeligheder, og der maatte saa findes andre Veje til Fremskaffelse af Midler. Hos Finansministeren Vilh. Lassen²⁸ var jeg ogsaa ofte til Konference i den Anledning. Jeg kom endda meget i hans private Hjem den Gang for at tale med ham om Ordningen af Færøernes finansielle Selvstyre. Dette vil hans endnu levende Hustru, Fru Marie Lassen, kunne bevidne; jeg tilskrev hende for øvrigt for et Aarstid siden et Brev for at minde hende om de Forhandlinger, jeg førte med hendes Mand den Gang, og hvori ogsaa hun stundum tog livlig Del. Vilh. Lassen var den Gang meget optaget af at ordne Finansforholdene i Vestindien og var levende interesseret i, at vi paa Færøerne kunde faa et finansielt Selvstyre, som vi kunde være tjent med, og Danmark kunde være tilfreds med. Jeg tror, at det mest skyldes Finansminister Vilh. Lassens Interesse for denne Sag, at Tilbudet fremkom. Med daværende Indenrigsminister Sigurd Berg førte jeg ogsaa Forhandlinger. Disse gjaldt særlig Indførelsen af færøske Frimærker. Efter samraad med Filatelister her i Byen forelagde jeg Ministeren et Forslag om færøske Frimærker. Sagen blev drøftet væsentlig med Hensyn til Mærkernes Udseende, og vi kom saa vidt, at det blev foreslaaet, at man til at begynde med ikke skulde gaa videre end til at overstemple de danske Frimærker med Mærket "Úr Føroyjum"; siden kunde man tænke paa særlige Mærker med originale Billeder. I Filatelistkredse regnede man med, at færøske originale Frimærker vilde blive en betydelig Indtægtskilde for Lagtinget. Nogen endelig Beslutning blev der ikke taget, inden jeg rejste hjem i Foraaret 1906, da min Mening var først at forelægge Lagtinget Spørgsmaalet.

25

Tekstur 12

Jørgen Steining, danskur søguførðingur, sum hevur fingist við føroyska søgu. Hann hevur m.a. skrivað um ríkisdagsumboðanina. Steining, Jørgen, Rigsdagen og Færøerne, København, 1953, síðu 143-145:

30

Patursson kunne da i 1906 vende hjem med et regeringstilbud og med et budskab fra justitsminister Alberti, Færøernes minister, hvori det hed:

“at den nuværende regering er fuldkommen rede til en imødekommende forhandling med færingerne om en ordning og udvikling af deres forhold i fremtiden, navnlig således at de færøske myndigheder, deriblandt jo i særlig grad lagtinget, får en større indflydelse på lokale forhold og også bliver i

35

28 1861-1908 – ritstj.

stand til at skaffe de fornødne pekuniære midler frem, uden hvilke al fremgang er umulig, eller i alt fald meget illusorisk”.

Efter Albertis fald understregede man stærkt dennes ansvar for regerings-
5 tilbudet, men Patursson har hævdet, at det var finansminister Vilh. Lassen, som især var levende interesseret i, at Færøerne kunne få et finansielt selvstyre, og at tilbudet fremkom efter afholdt ministermøde. Med Sigurd Berg havde han diskuteret spørgsmålet om særlige færøske frimærker.

Patursson gjorde hjemme gældende, at en forandring i øernes stilling
10 i riget var blevet nødvendig, da der i Danmark var sket et systemskifte med hensyn til regerings og rigsdags stilling til Færøerne. Bevillinger af statskassen til færøske foretagender ville ikke blive ydet på samme måde som tidligere. Derfor havde han i forståelse med regeringen stillet forslag om en ændring i øernes finansielle stilling, en slags finansiell opgørelse
15 med sondring mellem særlige færøske sager og statsanliggender. Lagtinget skulle i stedet for varierende bevillinger have en fast årlig sum og kunne disponere over statens indtægter på øerne. Til gengæld skulle færingerne selv bstride udgifterne til veje, telefon- og havneanlæg og have fuld rådighed over disse. Dog skulle man stadig kunne gå til statskassen om
20 mindre bevillinger! Desuden skulle lagtinget have lovgivningsmyndighed, altså stort set en ordening i analogi med Islandsloven af 2. januar 1871. Sagde vælgerne derimod nej, kunne de forspilde regeringens velvilje, ja eventuelt kunne lagtinget falde bort, fordi der da ikke blev brug for det mere!

Regeringstilbudet rejste en storm. Modstanderne fandt, at det snarere
25 var en trussel. Lagtinget havde intet ønske fremført herom, og dets flertal ønskede under hensyn til dets skattemæssige konsekvenser Færøernes stilling i riget bevaret. Tinget henvendte sig til justitsministeren med en forespørgsel og fik som svar, at regeringen, *hvis* der gennem forhandling
30 på det forestående lagting skulle vise sig et vidt udbredt ønske herom på Færøerne, ville søge en ordening gennemført, hvorved Færøerne overtog tre nærmere angivne anliggender mod, at visse indtægter på øerne, som staten hidtil havde haft, overlodes lagtinget. Her var altså ikke tale om lovgivningsmyndighed eller om fast årligt tilskud, kun om en ændring af
35 den finansielle stilling på et begrænset område. Sammenlignet med Albertis tilbud forekom skrivelsen noget forbeholden, hvilket dels kan skyldes, at Patursson, som ganske manglede evnen til at fastholde og gengive andres synspunkter eller udtalelser korrekt, var gået videre end forudsat, dels måske, at man så, hvorhen vinden blæste.

Modstanderne organiserede sig i Sambandspartiet, der betragtede snæver samhørighed med Danmark som en betingelse for roligt fremskridt og trivsel, hvilket Patursson udlagde som hykleri og kærlighed til den danske statskasse, et udtryk for pengematadorers lave ønsker om at slippe for skat og opnå visse konkrete fordele. Hans udfald gjaldt bl. a. sejrherren ved folketingsvalget Oliver Effersøe og Andrass Samuelson, men han indrømmede, at provst Petersen stod hævet over mistanke for at tage slige hensyn. Stemmetallene i 1906 vidnede dog tydeligt om, at det ikke blot var forretningsverdenen, som var sluttet op om Sambandspartiet (1.129 imod 489 stemmer, stemmeprocent 57,4). Paturssons tro og varme, den, der så ofte savnes i moderne politik, greb derimod ungdommen, som har større sans for en politik efter de store linier end for selv den gavnlige reformpolitik i det små. Han selv blev, som hans arge modstander Svenning Rytter karakteriserede ham, en klog general, der arbejdede på langt sigt. Rytter overdrev dog i nogen grad bevidsthed og konsekvens og undervurderede Paturssons impulsivitet.

Tekstur 13

Oliver Effersøe (1863-1933), formaður Sambandsflokksins 1917-1924, sum gjørdist fólkatingsmaður fyri Sambandsflokkinn eftir Jóannes Patursson í 1906, tá tilboðsmenninir taptu Fólkatings-, Løgtings- og Landstingsssvalið í Føroyum (valini vóru ávikavist 22. juni, 18. juli og 8. august 1906), setti á Fólkatingi 6. mars 1909 fyrispurning til stjórnina um støðu hennara til m.a. ríkisrættarlígu viðurskipti Føroya: "Forespørgsel af Folketingsmanden for Færøerne angaaende Færøernes statsretlige Stilling m. v.". Í røðu síni tók Oliver Effersøe soleiðis til um arbeiðið hjá fyrrverandi føroyska fólkatingsmanninum, Jóannesi Paturssyni, og fyrrverandi danska løg-málaráðharranum, Peter A. Alberti, viðvíkjandi tilboðnum í 1906. Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, København, 1909, teigar 4848-4849:

Hele dette Forsøg fra den færøske Separatismes Side paa at overrumple Vælgerne blev forgæves. Den urigtige Fremstilling af Regeringens Budskab vakte vel store Forhaabninger hos dem, der nærede separatistiske Ønsker, og førte til Dannelsen af et egentligt separatistisk Parti, men heldigvis bevirkede disse Begivenheder tillige, at Hovedmassen af de færøske Vælgere fik Øjnene op for Faren ved den separatistiske Bevægelse, som man indtil

da havde ladet ret upaaagtet. Som Følge deraf dannedes det nuværende Flertalsparti paa Øerne, der holder paa den nuværende statsretlige og nationale Forbindelse med Danmark. Folketingsvalget i 1906 fik det Udfald, at den separatistiske Kandidat kun opnaaede 489 Stemmer af 1,618, og ogsaa de i 1906 og 1908 afholdte Lagtingsvalg gik i samme retning. Lagtinget svarede i 1906 Justitsministeren paa dennes Skrivelse af 1. Juni samme Aar, at Tinget ikke ønskede nogen Forandring i den Ordning, man havde. De nævnte Valg havde utvetydigt tilkendegivet Vælgernes Tilslutning til den af mig og mit Parti i Lagtinget forfægtede Politik, at Færøerne bør bibeholde den nuværende statsretlige og kulturelle Stilling i Riget, i nær Tilslutning til dette, og bestemt afvise enhver Udsondring, hvad enten en saadan fremtræder som mere eller mindre omfattende, en Politik, som ikke paa nogen Maade er til Hinder for, at vi kunne udvikle vore egne Kræfter, men tværtimod er en Betingelse derfor.

De Forhandlinger, som Folketingsmanden førte her i København angaaende denne Sag, var hemmelige, og de blev førte, saa vidt jeg af alt kan se, med den daværende Justitsminister. Som følge deraf vil det være umuligt at komme til nøje Kendskab om disse Forhandlingers Tilblivelseshistorie. Jeg skal heller ikke komme nærmere ind derpaa, men vil dog om dette Punkt sige følgende. De færøske sager og Færøerne i det hele taget henhøre i Almindelighed under Justitsministeriet, for saa vidt der ikke er gjort Undtagelse derfra, en Undtagelse, som er til Stede for adskillige Sagers vedkommende. Justitsministeren indtager en særlig Stilling som en Slags Minister for Øerne. Følgen deraf har vel været, at de øvrige Ministre have overladt denne Sag til Justitsministeren som den, der maatte have det nærmere Kendskab til de færøske Forhold i Almindelighed. Paa Grund heraf og i Henhold til, hvad der ellers er mig bekendt, maa jeg antage, at den afgaaede Justitsminister har haft den afgørende Indflydelse paa denne Sag. Uden ham var det ikke sket, som skete i 1906.

30

Svend Høgsbro, lögmláráðharri, sum var ferðslumálaráðharri í 1906, svaraði 6. mars 1909 í Fólkatinginum m.a. soleiðis uppá fyrspurningin hjá Oliveri Effersøe. Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, København, 1909, teigar 4864-4865:

35

Hvad angaar Spørgsmaalet, om Regeringen finder, at den *finansielle* Forbindelse mellem Færøerne og det øvrige Danmark bør bevares uden Forandring, vil jeg dertil sige: Ja, det finder den. I saa Henseende er det jo

ganske vist, at der for 3 Aar siden af den daværende Regering gjordes et Tilbud til Færøerne, som maaske kunde siges at sigte paa en Forandring i saa Henseende. Det ærede Medlem gav en Fremstilling af, hvad den daværende Folketingsmand for Færøerne havde bragt ud til Færøerne af Meddelelser om den daværende Regerings Tilbud. Jeg skal derom sige, at 5
efter alt, hvad der foreligger for mig som Medlem, dels af den nuværende Regering, dels af den daværende, var den daværende Justitsminister beføjet til ikke alene i Kraft af sin Stilling som Justitsminister, men ogsaa efter Samraad med sine Kolleger paa den daværende Regerings Vegne at fremsætte det Tilbud, som indeholdes i den officielle Skrivelse fra Justitsministeriet 10
til Færøernes Lagting af 1. Juni 1906. Dette – men ogsaa kun dette – kan for saa vidt siges at have været den daværende Regerings Hensigt og staa for dens Regning. Alt, hvad der ligger udenfor dette, hvad der altsaa er kommet til Færøerne gennem den daværende Folketingsmand, være sig før eller efter den Dato, som denne Skrivelse bærer, det maa staa for den 15
paagældende Folketingsmands egen Regning, det har den daværende regering intet Ansvar for, og jeg tror for øvrigt heller ikke den daværende Justitsminister, jeg har i al Fald ikke nogen Grund til at tro, at han er gaaet udenfor den Bemyndigelse, han havde, eller har lovet noget, som ikke stod i den nævnte Skrivelse af 1. Juni 1906. Det er altsaa rigtigt, at der 20
den Gang fremsattes et Tilbud fra den daværende Regerings Side, gaaende ud paa, at man var "rede til, hvis der igennem Forhandlingerne herom paa det forestaaende Lagting viser sig at herske et vidt udbredt Ønske derom paa Færøerne, at søge gennemført en Ordning, hvorved paa den ene Side Færøernes Telefon-, Vej- og Havneanlæg blive Amtskommunale 25
Anliggender, og paa den anden Side de nuværende direkte og indirekte Skatter paa Færøerne gaa over til at blive amtskommunale Indtægter, og det overlades Lagtinget under Justitsministeriets Sanktion at fastsætte saadanne andre amtskommunale Skatter og Afgifter, som maatte findes fornødne til Gennemførelse af de nævnte og andre amtskommunale 30
Formaal". Dette Tilbud, som den Gang blev givet, er ifølge sit eget Indhold forlængst faldet bort, thi det fremgaar af Indholdet af den Skrivelse, jeg nys oplæste, at Tilbudet var betinget af, at der gennem Forhandlingerne herom paa det forestaaende Lagting viste sig at herske et vidt udbredt Ønske derom paa Færøerne. Men dette slog jo paa ingen Maade til. At 35
vi, efter hvad den daværende Folketingsmand meddelte os, havde troet, at noget saadant vilde vise sig, er en Sag for sig. Givet er det, at det slog fejl. Ikke blot viste Folketingsvalget, som det ærede Medlem allerede har nævnt, at man paa Færøerne var i afgjort Modstrid med de Anskuelser,

som den daværende Folketingsmand repræsenterede ganske særlig paa dette Omraade, men de Forhandlinger, som fandt Sted paa Lagtinget, gik jo ogsaa i stik modsat Retning. Derom foreligger Lagtingets officielle Skrivelse til Justitsministeriet af 26. September 1906, hvori det siges saa

5 klart og tydeligt som muligt: "Nej Tak" til det Tilbud, som var fremkommet. Dermed var altsaa det Tilbud, som den Gang gjordes, og som først og fremmest skyldtes Fremstillinger fra den daværende Folketingsmands Side, endeligt bortfaldet. Det blev ikke fornyet af den daværende Regering, og jeg kan sige, at det vil ikke blive fornyet af den nuværende Regering.

10

J. C. Christensen (1856-1930), forsætisráðharri í 1905-1908, sum ikki var ráðharri í 1909 (hann legði frá sær í 1908, eftir at Peter A. Alberti, sum hann hevði stuðlað, legði frá sær), tók soleiðis til á Fólkatingi 6. mars

15 **1909, tá Oliver Effersøe á Fólkatingi reisti málið um m.a. tilboðið frá stjórnini til Jóannes Patursson í 1906. Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget, 61de ordentlige Samling 1908-09, II, København, 1909, teigar 4870-4871:**

20 Dernæst føler jeg mig overbevist om, at der ikke hernede er noget som helst Ønske om, at Lovgivningsmagten for Færøernes Vedkommende skulde skilles ud fra Rigsdagen og lægges op til Færøerne. Der er ikke hernede noget som helst Ønske om, at vor Grundlov paa dette Punkt skulde forandres. Tværtimod, vi ønske her, at Lovgivningsmagten for

25 Færøernes Vedkommende bliver paa den danske Rigsdag, og ønske, at Færøerne ligesom hidtil sende deres Repræsentanter til begge Rigsdagens Ting. Ikke heller er her noget Ønske om, at Bevillingsmagten skulde lægges fra Rigsdagen over til Lagtinget paa den Maade, at Færøerne skulde have en Sum udbetalt af Statskassen og saa iøvrigt klare sig selv. Derfor

30 maa Tilbudet af 1. Juni 1906 heller ikke opfattes i den Retning, og der er ikke noget i selve Tilbudet, som gør, at det bør opfattes i den Retning.

Der forelaa for den daværende Regering Ønsker om, at Statskassen skulle udrede store udgifter til Telefonvæsen, Vejvæsen og Havnevæsen paa Færøerne, og i Anledning af disse meget store Udgifter var det paa

35 Tale, om Færøernes Afgifter til Statskassen ikke ogsaa burde forhøjes, hvad der i og for sig ikke var urimeligt, naar henses til, at Kravene vokse, og at Færøernes Afgifter til Statskassen ere langt mindre end Tilskuddet fra Statskassen til Færøerne. Tilbudet af 1. Juni gik derfor ud paa at sige til Færøerne: Hvis der paa Færøerne er et meget vidt udbredt Ønske – jeg tror,

at det var Ordene – om, at disse Udgifter til Vejvæsen, til Telefonvæsen, til Havnevæsen blive overtagne af Øerne mod, at Øerne saa faa nogle af de nuværende Statsskatter overførte til Amtskassen, er Ministeriet villigt til at imødekomme noget saadant, villigt til at tage en Forhandling derom. Det viste sig imidlertid, at der ikke paa Færøerne var et vidt udbredt Ønske i den Henseende, og det forstaaer jeg meget godt, thi det vilde have kostet mange Penge for Øerne, idet det kun vilde have været smaa Indtægter, de vilde have faaet til Amtskassen ad den Vej, medens de var sikre paa store Udgifter. Det viste sig ved Lagtingets Forhandlinger, at der ikke var et saadant vidt udbredt Ønske, og derved er selvfølgelig det skete Tilbud bortfaldet.

Tekstur 14

Í viðmerking til fyrstu røðuna hjá Oliveri Effersøe á Fólkatíngi 23. október 1906, har Effersøe konsekvent kallaði sjálvstýrismenn og 'sjálvstýrisflokkinn' "separatisterne", svaraði Peter Adler Alberti soleiðis á Fólkatíngi 25. október 1906. Rigsdagstíðing, Forhandlingar paa Folketíngi, 59de ordentlige Samling 1906-07, I, København, 1906, teigur 1197-1199:

Inden jeg slutter mine Udtalelser, vil jeg gerne sige et Par Ord i Anledning af den smukke Tale, det ærede Medlem for Færøerne (Effersøe) holdt forleden Aften. Det er et Par Ord, jeg har Opsat til Tidendens Trykning var skreden saa langt frem, at jeg paa et enkelt Punkt nøjagtigt kunde se det ærede Medlems Udtalelser. Naar det ærede Medlem Udtalte, at Færingerne ønskede at bibeholde den Stilling, de havde faaet ved Grundloven og Lagtingsloven i Tilslutning til Danmark, saa er det et Ønske, som selvfølgelig fuldt ud deles og altid har været delt fra vor Side, men paa den anden Side et Ønske, som i og for sig ikke udelukker, at Lagtingsloven kan være Genstand for Forandring. I den Henseende er Forholdet det, at det ærede Medlems Forgænger, som vi jo ogsaa alle sammen satte Pris paa, var Fremfører af Ønsker om en noget større Myndighed for Lagtinget. Det ærede Medlems Forgænger har, mig vitterligt, aldrig i sin Rigsdagsvirksomhed gjort sig til Talsmand for nogen Løsrivelse af Færøerne fra Danmark eller for noget, som skulde eller kunde lede i den Retning. Det han, saavidt jeg har forstaaet ham, gjorde sig til Budbringer for, var, at der paa Færøerne var stærke Ønsker om at faa nogle Forandringer i Lagtingsloven, saale-

des at der indrømmedes Lagtinget en mere selvstændig Myndighed, end Tilfældet nu er, og det, som Regeringen den Gang Udtalte i Foraaret her i Tinget gennem mig, var, at for saa vidt det viste sig, at der paa Færøerne var et saadant Ønske, vilde vi gerne fra vor Side forhandle derom for at søge en lykkelig Løsning af disse Ønsker. Det fandt ogsaa Udtryk i den 5 Skrivelse, som jeg paa Opfordring af Lagtinget sendte Lagtinget i Foraaret, idet denne Skrivelse netop udtrykkelig fremhævede, at Regeringens Medvirken til de omtalte Ændringer i Lagtingsloven var betinget af, at der paa Færøerne viste sig et vidt udbredt Ønske om disse Forandringer. 10 Forholdet var selvfølgelig ikke og er selvfølgelig heller ikke det, at vi fra vor Side ønske at gøre Forandringer, som ikke have Sangbund hos det store Flertal af Befolkningen paa Færøerne. Vi ønske intet mere i Forhold til Færøerne, end at det gode og hjertelige Forhold mellem Færingerne og de øvrige Danske maa blive uforandret.

15 Og netop for at medvirke dertil var det, at Regeringen var villig til, naar der var vidt udbredte Ønsker paa Færøerne, da at søge at imødekomme disse, selvfølgelig uden Gran af Udskillelse eller Tendens til Udskillelse fra det fælles Fædreland. I den Henseende kan jeg udtrykkelig henvide til Ordene i mine Udtalelser her i Foraaret. Saaledes har Regeringens Stilling, 20 og saaledes er Regeringens Stilling fremdeles.

Viser det sig, at man paa Færøerne ikke ønsker Forandringer i Lagtingsloven, men at man paa anden Maade ønsker vor Medvirken til Færøernes Opkomst, er det selvfølgelig, at vi ere rede til at gaa den Vej. Det, vi 25 ønske, er at imødekomme Færingernes Ønsker, saaledes som disse bliver lagt for Dagen og fremdeles i Fremtiden maatte lægge sig for Dagen gennem de Valg, der foretages paa Færøerne.

Naar det ærede Medlem – og det var disse Udtryk, jeg gerne vilde have set i Tidenden, førend jeg udtaler mig derom – siger, at det deroppe paa er blevet sagt og ofte sagt, at den danske Regering og Rigsdag ikke 30 ville lade Færøerne blive i det tidligere Forhold til Danmark, og at Færøerne ved ikke at ville gaa ind paa Selvstændighed skulde forspilde den Velvillie, de nyde hos Regeringen, og naar det er sagt, at Lagtinget saa skulde blive ophævet, og meget andet, saa vil jeg sige, at naar saadant er sagt, er det noget, der er fuldstændig uden Grund, noget, som ikke har 35 det allermindste Grundlag i noget som helst, som den danske Regering nogen Sinde har sagt eller blot tænkt. Vi ønske, som sagt, i Forholdet til Færingerne intet i højere Grad end en saa stærk Sammenslutning som muligt mellem Færingerne og de øvrige Danske.

Tekstur 15

Forsíðugrein í Tingakrossi 11. apríl 1906, sum hevur heitið Systemskifte. Tað stendur einki navn undir greinini. Tingakrossur 11. apríl 1906:

5

Systemskifte

Anno 1906 tegner sig til det store Valgaar i færøsk Historie.

Som en naturnødvendig Følge af de Bestræbelser for at bringe de fjernere liggende Dele af Danmark op i Kultur gennem friere Lokal-Forfatning og udvidet Selvstyre, der navnlig siden det politiske Systemskifte i Danmark har gjort sig gældende hos Kongerigets ledende Mænd, kommer nu ogsaa Tilbudet til os. Island er jo længst blevet delagtiggjort i de Fordele, som en forstandig ordnet selvstændig Lokalforvaltning byder saavel den enkelte Landsdel som Hovedlandet; Grønlands og Vestindiens mer eller mindre betingede Selvstyre staar paa Dagsordenen – en Forbigaaelse af Færøerne vilde efter dette være en Utænkelighed. Og det er da ogsaa saa langt fra Tilfældet. Det Tilbud, der nu – 50 Aar efter Handelsmonopolets Afskaffelse – stilles os fra Danmarks Regering og Rigsdag, er en Begunstigelse, saa stor, at selv den dristigste Tiltro til dansk Statsforvaltnings Vilje og Interesse for vore Øers Opkomst næppe før har turdet tænke sig Muligheden deraf.

10

15

20

Hvad der tilbydes os er i det væsentlige dette:

Fuld Raadighed over hele vort direkte og indirekte Skattevæsen, saaledes, at vi selv beholder samtlige de Indkomster, der kan indvindes heroppe. Derhos tilbydes der os et aarligt Statstilskud, hvis Størrelse Lagtinget i samraad med Regeringen bestemmer.

25

Og foruden dette Tilbud stilles det til vor Afgørelse, hvorvidt Lagtinget fremtidigt skal være en fuldtud demokratisk Folkerepræsentation uden Amtmand og Provst som fødte Medlemmer, hvorvidt Lagting og Amsraad skal være fuldstændig adskilte Institutioner, hvor stor lovgivende Myndighed, Tinget skal have, og endelig: Sondring mellem selvstændig færøske og Stats-Foretagender.

30

Afgørelsen lægges i Folkets Haand. Det nuværende Lagting opløses og nye Valg udskrives; gennem den almindelige Valgret overlader Danmarks Regering og Rigsdag til hele det færøske Vælgerfolk at tage imod det store og velmente Tilbud eller forkaste det.

35

Og hvilke Forhaabninger, der i saa Henseende stilles til os nede i Kongeriget, det faar man bl. a. et fuldgyldigt Vidnesbyrd om i Justitsminister Albertis Udtalelser vedrørende Lagtingsloven og i det Budskab, han paa

den samlede Regerings og Rigsdags Vegne beder vor Folketingsmand bringe sine Landsmænd. Justitsministeren siger:

5 " ... Naar dette forslag bliver vedtaget ... (Tekstur 7 í keldusavninum verður her endurgivin – ritstj.) ... en God og fælles Fremtid og Forstaaelse."

Systemskiftets Tid er inde – ogsaa for os. Maatte vi nu vise os modne til at forstaa og tilegne os de rige Muligheder, den bærer i sit Skød, til Gavn for hele vor fremtidige Udvikling!

10

Tekstur 16

15 Í tíðarskeiðinum 16. maí til 3. júní 1906 læt Jóannes Patursson eina greinaröð í trimum þörtum prenta í Tingakrossi við heitinum Enten Eller! Tann 3. júní 1906 tekur Jóannes Patursson soleiðis til í tí tridju og seinastu greinini, sum hefur undirheitið Hjemmestyre. Tingakrossur 3. júní 1906:

20

ENTEN ELLER!

III.

Hjemmestyre

25

(...)

Det, vi for Øjeblikket trænge til en Forandring i, er jo dette, at Lagtinget kan komme til at arbejde paa en Maade, som saavidt muligt tilfredsstiller Befolkningens og vort Fædrelands Krav. Hertil udkræves to Ting, nemlig 30 1) at Lagtinget ved hvorfra det skal tage de nødvendige Midler og 2) at Tinget faar Ret over og staar til Ansvar for vor særlige Lovgivning.

Af disse to Punkter er igen den under Punkt 1 nævnte Ordning den, som trænger til den hurtigste Gennemførelse, thi uden en Ordning paa dette Omraade er det umuligt for Lagtinget at arbejde mere for Øernes 35 Økonomi. Og det er netop dette Punkt, den finansielle Ordning, der foreligger som Spørgsmaal til Vælgerne til det forestaaende Folketingsvalg.

Det ekstraordinære Lagting har som bekendt for en 14 Dage siden taget Stilling til denne Sag idet Tinget har udtalt at vi gerne vil forhandle med Regeringen angaaende dens Tilbud om egen Raadighed over vore direkte

og indirekte Skatter, imod at vi saa samtidigt overtager Ansvar for vort Telefonvæsen, vort Vejvæsen og vore Baadehavne. Alt andet finansielt Mellemværende bliver foreløbig ved det gamle.

Efter dette Lagtings Standpunkt vil Regeringen nu kunne forelægge det ordinære Lagting i August nærmere Udtalelser og opnaas der Enighed mellem Regering og Lagting og Rigsdagen sanktionærer en saadan Ændring, saa er hermed det første Grundlag for Lagtingets videre frugtbare Arbejde derved givet. 5

Hvad vi altsaa for det finansielle Spørgsmaals Vedkommende opnaa, om vi genoptager og fortsætter Selvstyretanken, er da dette: 10

1. Lagtinget faar Raadighed over vort direkte og indirekte Skattevæsen.
2. Alt andet finansielt Mellemværende mellem Færøerne og Danmark bliver som hidtil, indtil Lagtinget selv skulde finde Anledning til at foreslaa en Forandring heri.
3. Ansvar for vore Veje, – Telefoner og Baadehavne overgaar til Lagtinget. 15

Efter en saadan Ordning er det givet, at Lagtinget vil kunne arbejde forholdsvis frit til Fremme af de offentlige færøske Formaal og vel at mærke uden at der foreløbig behøves at paaføre Befolkningen nævneværdige nye Skatter. Udgifterne til Telefonanlægget vil nemlig ikke overstige 20.000 Kr. aarlig, og det er aldeles ikke umuligt at disse Udgifter om nogle faa Aar kunde bringes ned til intet, ja, det er slet ikke nogen løs Tanke, at det nu projekterede Anlæg, om en Tid kan bringe Overskud, og give virkeligt Udbytte. Vil Lagtinget saa ofre en 15tusind Kr. til Vejvæsenet aarlig (til dels med Bidrag fra økonomisk Fond) saa bliver der dog efter den foreslaaede Ordning endnu 15-20.000 i Behold at anvende til Baadehavne, uden at vi derfor behøve at paaligne os en eneste rød Øre i yderligere Skat. 20 25

Sandsynligt vil det dog være at Lagtinget vil finde, at Retfærdighed taler for, at naar den danske Stat velvilligt overdrager os denne Gave paa c. 50.000 Kr. aarlig, saa kan vi ikki godt være andet bekendt end ogsaa at skyde lidt extra til selv. Først da vil der blive Tale om, hvorvidt vi skal gaa til nye Skattepaalæg. 30

Der er altsaa foreløbig, paa Grund af det finansielle Selvstyre, der nu tilbydes os, ikke Tale om at dette betyder Udskrivning af nye Skatter. De c. 50.000 Kr. betyder jo i Virkeligheden et Plus i vort Skatteregnskab, et Plus til vor Skatteindtægt. 35

Kan vi saa ogsaa i Løbet af en nær Fremtid, og dette Spørgsmaal maa da i ethvert Fald delvis komme til at foreligge til det forestaaende Lag-

tingsvalg, faa gennemført det andet af de forannævnte Hovedpunkter, nemlig Lagtingets større Bestemmelsesret over vor Lovgivning, saa er det jo ganske naturligt at Lagtinget da saa snart som muligt giver sig i Kast med en Omlægning af vort Skattevæsen, saaledes at Skattebyrden kan
5 deles mere retfærdigt paa Befolkningen end hvad Tilfældet i Øjeblikket er. Om Tinget saa ogsaa samtidig vil finde at vi med Fordel kan bære en større Skattebyrde end den vi nu svare, vil der jo intet urimeligt være i. For Øjeblikket er der vistnok ikke et eneste Menneske paa Færøerne der, tænker paa at man svarer nogen som helst Statsskat (Jordskatten herfra
10 undtagen), saa selv om de nuværende absolut umærkelige Statsindtægter blev noget forøgede paa en fornuftig Maade, kunde de aldrig blive trykkende for en eneste Mand eller kvinde, men derimod meget mere komme den almindelige Befolkning til Gode ved at anvendes til gavnlige Foretagender.

15 Det vil være forhastet her at komme nærmere ind paa det før paapegede Punkt om Lagtingets Rettighed over vor Lovgivning, da en Diskussion herom mere hører hen under Lagtingsvalgene. Saa meget tør man dog udtale at det vistnok er et overalt i Befolkningen udbredt Ønske om at Lagtinget maa faa større Indflydelse paa færøsk Lovgivning end hvad
20 for Tiden er Tilfælde. At Befolkningen nærer dette Ønske, har sikkert sin gode Grund deri, at det staar fuldt ud i Samklang med den Opfattelse som altid ned gennem vor Historie har gjort sig gældende, at vi saa meget som muligt bør raade selv i vort eget Land. Lagtingsloven har ydermere gennem sin 50 Aars Levetid yderligere givet Bevis for, at den netop her
25 har en af sine allerstørste Skavanker, idet det gentagne Gange er konstateret, at vort Lagting paa dette Omraade er magtesløst og retsløst.

At det vil foraarsage en Del større Vanskeligheder for os at faa ordnet det juridiske Selvstyre (Lovgivningen) end det vil volde at ordne det finansielle Selvstyre maa anses for givet. Men at disse Vanskeligheder kan
30 overvindes ved velvillig Forhandling mellem Lagting paa den ene Side og Rigsdag og Regering paa den anden Side, er der ingen, der behøver at tvivle om. Men det ved vi, at naar vi har faaet dette Arbejde til Ende og Hovedansvaret for Landets Lovgivning er lagt paa Lagtinget, da først har vi med Rette opnaaet fuld Adgang til at skaffe os de for vort Land
35 og Folk bedst passende Love.

Selvstyrevejen er som sagt den naturlige Vej og den historiske Vej, vi har altid haft et bestemt Maal af Selvstyre, ganske vist til Tider yderst ringe bogstavelig set, men Princippet har altid været hævdet af saa at sige alle og vi har gennem alle Tider forsøgt at holde fast derpaa. Nu

at forlade det tusind Aar gamle princip, og slaa ind paa noget nyt, som ikke har været kendt paa Færøerne i de mange Hundreder af Aar, vore Forfædre have bygget dette Land, vilde være en meningsløs Uting, ikke blot fordi dette nye med "Indlemmelsen" er uhistorisk, men ogsaa fordi enhver tænkende Politiker maa kunne sige sig selv at det er i allerhøjeste 5 Grad upraktisk.

Et "Enten Eller" i færøsk Politik kan for vort Vedkommende kun betyde: Den færøske Befolknings Ret til gennem sine valgte Lagtingsmænd at udøve den bestemmende Indflydelse paa vort Lands Lovgivning og 10 Finanser.

J. Patursson

Tekstur 17 15

Tingakrossur 2. mai 1906:

MIN RIGSDAGSVIRKSOMHED
Referat af Folketingsmand Paturssons 20
Foredrag i Thorshavns Teatersal
Søndagen 22. April

Det vil selvfølgelig være vanskeligt for mig allerede nu at sætte noget op om, hvad der under en saadan Ordning vil blive lokale og hvad Statsopgaver; det maa Lagtinget afgøre. Men en Del kan man jo altid tænke sig som sandsynligt. At Staten som hidtil varetager alt Kommunikationsvæsen udenfor Øerne, Postforbindelsen, Telegrafvæsen, Søværnet ("Beskytteren"), Fyrvæsenet, anser jeg saaledes for mest rimeligt, omend vi sikkert vilde besørge det sidste betydeligt billigere end hvad Tilfældet har været; Fyret 30 paa Nolsø har vistnok kostet 2 a 3-dobbelt af hvad nødvendigt var. Men disse Ting vil vi nok helst blive fri for. Saa er der Embedslønningerne, der løber sig til omkring 30.000 Kr. At vi overtog dem vilde utvivlsomt have den Fordel at Embedsmændene derved kom til at føle sig mere som Borgere iblandt os, som de Folkets Tjenere, de rettelig burde være, 35 men jeg antager ikke at Færinger sætter Pris paa at have noget med den Sag at gøre. Men saa kommer jo det lokale Kommunikationsvæsen: Veje, Telefonanlæg, Havne, der vel vil blive vor Opgave at røgte; Kirkevæsenet har vi jo og Skolevæsenet delvis. Jeg nævner blot dette ud fra et foreløbigt

Skøn; hvad og hvor meget vi kommer til at overtage bliver jo Lagtingets og Vælgernes Sag at afgøre. Har vi saa faaet det afgjort, saa regner vi ud, hvad det vil komme til at koste; sætter vi Vej- og Telefonanlæg til en Mill. Kr., fordeler vi saa dette beløb paa henholdsvis 15 og 3 Aar f. Eks.,
5 og faar saaledes en bestemt aarlig Sum til Anvendelse paa disse Konti. Tilbage staar saa at bringe disse Udgifter i Overensstemmelse med vore Midler og viser det sig da – hvad det selvfølgelig vil gøre – at vi ikke kan bringe de tilstrækkelige Indtægter tilveje selv, saa er det at Statskassen maa skaffe resten. Og det vil Regeringen gaa ind paa; den vil være glad ved
10 at faa fastsat et bestemt Beløb til os at holde Hus for, men blot ikke være med til rent tilfældigt at bevilge 20.000 i Aar; 100.000 næste Aar og saa fremdeles. Hvor uheldigt det er for Staten og dens Finansordning, at der, bedst som Finansoverslaget for det kommende Aar er gjort færdigt, hen i November kommer Andragender fra Lagtinget maaske paa et Par Mill.
15 Kr. og derved bringer Forstyrrelse i Regnskabet, det maa navnlig enhver Forretningsmand forstaa. Et fast aarligt Tilskud, bestemt for en passende Aarrække, vil netop tjene til at afhjælpe dette Misforhold, men dermed er aldeles ikke sagt, at vi skal være afskaarne fra ogsaa at faa smaa Beløb paa Finansloven; der bevilges tværtimod aarligt mange saadanne i Form
20 af Stipendier o. l. til Island.

Hvad vi fremfor alt bør gøre os klart og som jeg haaber Færingerne vil forstaa, det er, at Meningen med denne finansielle Omordning, kun er den at faa gjort Rede paa vort offentlige Pengevæsen, hidhøre en ordnet
25 Tilstand paa dette Omraade, saa vi i Fremtiden kan arbejde med et fast Budget og ikke som nu helt i det Uvisse. Saavel denne Omordning som en forøget Lovgivningsmyndighed vil tjene til at klargøre og slaa fast, hvor Ansvar for vore Øers Forvaltning er at søge, noget vi hidtil har savnet i beklagelig Grad. Hvor forvirrede Begreberne er paa saadanne Omraader fremgaar bl. a. af en anonym Artikel i "Dimmal." betitlet "Matadoren",
30 hvori jeg beskyldes for at ville paalægge hvert Individ paa Færøerne 30 Kr. i Statsskat. Jeg synes virkelig at en ansvarlig Redaktør af et officielt Blad burde være i Stand til at læse og forstaa saa meget Dansk, at han ikke lod den slags Taabeligheder gaa i Trykken – selv om han ikke just er bekendt for at kunne Sproget. Naar jeg har udtalt mig som gengivet i
35 Rigsdagsreferatet, saa har det sin selvfølgelig grund i at jeg ikke har anset det for nødvendigt – hvad det heller ikke er – at give Rigsdagsmændene den Ting ind med Skeer, men derfor burde det da heller ikke af Folk, der giver sig ud for at skulle vejlede den offentlige Mening, misforstaas saaledes, at det bruges til at skræmme Vælgere med. Tror maaske nogen, at

danske Skatteborgere vilde være glade ved at faa deres Statsskat sat ned i 2 Kr. mod at blive berøvede alt, hvad den 20-dobbelte Skat har tilført dem af offentlige Foranstaltninger til Erhvervslivets Fremme og i det hele taget af Udviklingsbetingelser og Muligheder! Selvfølgelig ikke. Dette er hvad jeg har ment ved min Udtalelse om at vi Færingere vilde have staaet os bedre ved en langt højere Statsskat, naar ellers alle disse Goder var blevne os til Del. Apropos: Statsskat. Hvormange af os ved i Grunden af at vi svarer disse 2 Kr. pr. Individ til Staten? Det er en Skatteydelse, man hverken tænker over eller mærker noget til.

Hvad den udvidede Lovgivningsmyndighed angaar, saa har dette Spørgsmaal ikke været Genstand for videre Drøftelse nede og vil vel heller ikke her fremkalde nævneværdige Brydninger. De fleste færingere har forhaabentlig længst indset det rimelige og retfærdige i, at Lagtinget faar større Indflydelse paa vor Lovgivning, saaledes at Lovforslag herfra ikke fremtidig kan blive forandrede nede og vedtagne der i en helt anden Skikkelse end den, de havde fra Lagtingets Haand, hvad før er sket adskillige Gange. Nu er ganske vist Ministeriet saa loyalt at det ikke fremmer noget Lovforslag før Lagtinget er adspurgt, men nogen Ret har vi ikke dertil. Og dog burde det være saaledes, at intet Forslag herfra blev til Lov uden Lagtingets Samtykke lige saa lidt som at nogen dansk Lov gjordes gældende for Færøerne uden at det var sket. Dansk Lovgivning kan jo saare ofte have en ikke ringe Indflydelse paa vore Forhold og ved saadanne Lovforslags Behandling kan færøske Rigsdagsmænd let komme i en vanskelig Stilling, idet det overlades til dem alene at skønne over det heldige eller uheldige i at den ene eller den anden af disse Love bliver gjort gældende heroppe. Det er et altfor stort Ansvar at lægge i Enkeltmands Haand.

I disse to Spørgsmaals Fremkomst: Vort Finansvæsens Ordning paa mere selvstændig Grund og udvidet Lovgivningsmyndighed ligger denne Rigsdagssamlings store Udbytte for os – fraset de Tilskud vi har opnaaet. Vi staaer nu overfor et saa godt Tilbud fra den danske Regering og Rigsdag, at vi ikke har faaet et bedre siden Grundloven og Synd og Skam vilde de være om vi nu, gennem falsk og uværdig Agitation, skulde forspilde det gode Tilbud, forspilde den Velvilje, vi nyder hos Regeringen. Derfor er det mit Haab, at Færingere maa se disse Sager saaledes som de bør ses, betragte dette Tilbud med samme Velvilje som den, hvormed det er givet og udfra dette Synspunkt arbejde for, at de Valg, der nu forestaar, maa blive til Fremskridt og varigt gavn for vort Fædreland!

Tekstur 18

Niðanfryi er endurgivið eitt brot úr doktararitgerðini hjá føroyska søgufrøðinginum Jákupi Thorsteinssyni (1943-2009). Jákup Thorsteinsson hevur serliga granskað í ríkisrættarligu støðu Føroya í tíðarskeiðinum 1834-1852. Hetta brotið er úr perspektiveringini seinast í doktararitgerðini. Jákup Thorsteinsson, *Et Færø som Færø, Studier i Færøernes forfatningsmæssige stilling i forhold til Danmark 1834-1852*, Århus, 1990, síðu 344-345:

10

Jóannes Patursson beklædte stillingen som Færøernes folketingsmand i årene 1901-06. Han ønskede ikke at blande sig i indre dansk politik som sådan, men var indstillet på kun at tage stilling til færøske sager, som blev forelagt tinget til behandling. Til folketingsvalget 1906 fremsatte Patursson det såkaldte "Tilbud". Han hævdede, at regeringen havde givet ham "tilbudet" som folketingsmand for Færøerne, medens regeringen senere hævdede, at det drejede sig om et privat forslag, fremsat af justitsminister P.A. Alberti. Det centrale i tilbudet var, at Lagtinget skulle overtage administrationen af visse sagsområder mod at få ret til at opkræve skatter. Gennemførelsen af dette forslag ville have medført, at Lagtingets legislative status ville være blevet forandret til noget i retning af Altingets i henhold til loven af 2den januar 1871, dvs. at delvist hjemmestyre ville være blevet indført.

25

"Tilbudet" forårsagede en kraftig politisk debat. Udsigten til at skulle betale skat sikrede sambandsmanden Oliver Effersøe 1129 stemmer imod Paturssons 489. Steining konkluderer på grundlag af stemmetallet, at det ikke kun har været storkøbmændene, men en betydelig skare (gennemsnits-)vælgere, der gav sysselmand Effersøe deres støtte. Fra 1906 fungerede der således to politiske partier på Færøerne.

Heimildir

5

Prentaðar:

Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold. Vidneafhøringer. Schultz, København, 1919. 10

Debes, Hans Jacob: *Nú er tann stundin. Tjóðskaparrørsla og sjálvstýrispolitikur – við søguligum baksýni.* Føroya Skúlabólagrunnur, Tórshavn, 1982.

Debes, Hans Jacob: *Politiska søga Føroya 1814-1906.* Føroya Skúlabólagrunnur, Tórshavn, 1993. 15

Lagtingstidende, Tillæg. Løgtingið, Tórshavn, 1906.

Lagtingstidende, Den ordentlige Samling. Løgtingið, Tórshavn, 1906.

Ministermødeprotokol 1905-1908. Konsejlspræsident J. C. Christensens referater. København, G.E.C. Gad, Rigsarkivet, 1992.

Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 58de ordentlige Samling 1905-06, III. Schultz, København, 1906. 20

Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 59de ordentlige Samling 1906-07, I. Schultz, København, 1906.

Rigsdagstidende. Forhandlinger paa Folketinget. 61de ordentlige Samling 1908-09, II. Schultz, København, 1909. 25

Steining, Jørgen: *Rigsdagen og Færøerne.* Schultz, København, 1953.

Thorsteinsson, Jákup: *Et Færø som Færø. Studier i Færøernes forfatningsmæssige stilling i forhold til Danmark 1834-1852.* Aarhus University Press, Århus, 1990. 30

Bløð:

Dimmalætting.

Tingakrossur.

ADRESSUMÁLID 1917

Yvirlit yvir tilfarið

Inngangur: Innleiðing, ískoyti og uppgáva	95
Tekstur 1: Uppskot frá Framburðsfelagnum 18. mars 1917.	98
Tekstur 2: Plakat frá vørunevndini 21. mars 1917	99
Tekstur 3: Brot úr dagbókini hjá danska stjórnarleiðaranum Zahle frá 19. mars 1917	101
Tekstur 4: Úr ráðharraprotokollini hjá donsku stjórnini frá 26. mars og 7. mai 1917	102
Tekstur 5: Úr referatum frá løgtingsfundum frá 28. til 31. mars 1917	103
Tekstur 6: Úr "Færøsk selvstyre" hjá Jóannes Patursson (1931)	105
Tekstur 7: Úr endurminningunum hjá Edward Mitens (1964).....	106
Tekstur 8: Telegramsamskifti frá 10. februar til 9. august 1917	109
Tekstur 9: Skriv frá amtmanni, konsuli og varakonsulum frá 21. til 23. mars 1918.....	119
Tekstur 10: Loynilig frágreiðing frá Rytter amtmanni til ríkisstjórnina frá 18. apríl 1917.....	121

Tekstur 11: Úr søgubókini "Jóannes Patursson – ein byrjan til eina politiska ævisøgu" eftir Hans Jacob Debes (1991).....	129
Tekstur 12: Úr søgubókini "Mellem færøsk og dansk politik 1917-1920" eftir Vagn Wåhlin o.a. (1994).....	131
Tekstur 13: Greinar úr føroysku bløðunum Føroyatíðindi frá 12. mars og Tingakrossi frá 28. mars 1917, 4. apríl 1917 og 20. mars 1918	133
Tekstur 14: Brot úr frágreiðing frá kanningarnevnd, sum landstingið setti 5. juli 1918 at kanna m.a. adressumálið. Frágreiðingin varð almannakunngjørd 15. januar 1920	144
Tekstur 15: Brøv frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, dagfest 2. og 5. apríl 1917. Avrit av brøvunum, sum liggja í savninum hjá Føroya Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni	146
Tekstur 16: Bræv frá Andreas Ziska til Edward Mortensen, dagfest 26. mars 1917.....	148
Tekstur 17: Bræv frá Andreas Ziska til Johan Mortensen á Tvøroyri, blaðstjóran á Føroyatíðindi, dagfest 13. apríl 1917.....	150
Tekstur 18: Bræv frá adressumonnunum til bretska konsulin í Havn, dagfest 18. apríl 1917.....	152
Tekstur 19: Skriv frá Arthur Brend, dagfest 19. mai 1918.....	152
Heimildir	154

Inngangur

Í døgnum frá 1. til 3. august 1914 brast fyrra heimskríggj á Týskland, sum var sameint við Eysturríki-Ungarn, sendi Fraklandi og Ruslandi krígs-avbjóðing. Dagin eftir, 4. august, kom Ongland eisini upp í kríggið saman við Fraklandi og Russlandi.

Kríggið órógvaði viðurskiftini millum Føroyar og Danmark nakað. Ongland og Frakland lögdu minusperringar á havleiðunum millum Ongland og Noreg fyri at avbyrgja Týskland. Harumframt kravdu bretar, at skip, sum komu inn í bretskt farvatn, skuldu leggja leiðina inn í bretska havn til eftirlit. Hetta hevði við sær, at flutningsviðurskiftini millum Danmark og Føroyar gjørdust trupul. Løgtingið setti í 1914 eina 5 manna vørunevnd við Svenningi Rytter amtmanni sum formanni, hvørs uppgáva var at syrgja fyri, at vørun til 3 mánaða nýtslu vóru í Føroyum. Trupulleikar stóðust ikki av vøruflutninginum til Føroya fyrr enn í februar í 1917, tá Týskland, sum eitt mótspæl til bretska og fronsku avbyrgingina av Týsklandi, fór undir at føra kavbátakríggj móti øllum skipum, sum sigldu uppá Ongland. Hendan týska avgerðin, sum hevði við sær, at USA kom uppí kríggið saman við Onglandi, Fraklandi og Ruslandi seinni uppá árið, gjørdi viðurskiftini í Norðuratlantshavinum so mikið ótrygg, at eingin vøra kom til Føroya í tveir mánaðir.

Longu 14. februar 1917 hevði formaður Sjálvstýrisflokksins Jóannes Patursson roynt at kallað Løgtingið saman til eykatingsetu at viðgera vøruflutningin, men hvørki amtmaðurin ella helvtin av tingmanningini tók undir við honum. Arbeitt varð víðari við málinum í Sjálvstýrisflokkinum, og 18. mars kallaði valfelag Sjálvstýrisflokksins í Suðurstreymoy, Framburðsfelagið, til fundar í Havn, har tað varð samtykt at senda eina áheitan við undirskriftum til bretar, við umbøn um at føroysk skip sluppu undan eftirliti í bretskari havn.

Átakið hjá Framburðsfelagnum hevði við sær, at amtmaðurin 22. mars kallaði løgtingið at koma saman 28. mars. Bæði amtmaðurin, meirilutin í Løgtinginum og vørunevndin ávaraðu sjálvstýrsimenn og føroyingar ímóti tí politiskt óhepna í at venda sær til fremmenda stjórn í krígstíð. Harumframt kundi hetta skaða tað arbeiði, sum vørunevndin og myndugleikarnir gjørd

fyrir at fáa vøru til Føroya. Framburðsfelagið fór kortini undir at savna undirskriftir. Tað eydnaðist at savna 3242 undirskriftir, og 17. apríl 1917 varð áheitanin send til bretska myndugleikar umvegis danska sendiharran í London.

Rytter metti, at sjálvstýrismenninir høvdu borið seg óregluliga at í hesum máli, men radikala stjórnin hjá Zahle, sum fekk stuðul frá føroyska sjálvstýris- og fólkatingsmanninum Edwardi Mortensen (frá 1923 Edward Mitens), metti ikki, at nakað átaluvvert var farið fram: Adressan var send rætta vegin gjøgnum danska myndugleikar. Hetta mátti amtmaðurin í fyrsta umfari finna seg í, men tá Zahle, sum styðjaði Edward Mortensen upp undir fólkatingsvalið 22. apríl 1918, sendi eitt telegramm til Rytter 15. mars 1918 við beinleiðis áheitan um at gera Mortensen kunnugan við stuðulin, hevði Rytter fingið nóg mikið. Saman við sorinskrivaranum og fútanum bað Rytter 17. mars 1918 um at verða fluttur í annað starv ella foru teir at siga seg úr starvi. Rytter var tó sitandi í amtmansembætinum til 22. juli 1918.

Tann 5. juli 1918 avgjórði ein meiriluti í Landstinginum at seta eina nevnd, sum skuldi kanna adressumálið í 1917 og stuðulin hjá danska stjórnarleiðaranum Zahle til føroysku sjálvstýrismenninar upp undir fólkatingsvalið 22. apríl 1918. Kanningararbeiðið var liðugt 15. januar 1920, tá ein gott 900 síður long frágreiðing varð lögð fyri Landstingið. Meirilutin í nevndini ákærði Jóannes Patursson fyri ríkisskaðiliga atferð, og Zahle varð ákærður fyri at hava handlað út frá avmarkaðum partapolitiskum áhugamálum, sum skaddu viðurskiftini millum Danmark og Føroyar. Adressumálið fekk ongar rættarligar avleiðingar, men Sjálvstýrisflokkurin vann á fyrsta sinni meirilutan í Løgtinginum til valið 24. apríl 1918. Stjórnin hjá Zahle misti stjórnarvaldið í Danmark 29. mars 1920, tá kongur setti hana frá valdinum, og útløysti "páskakreppuna".

Ískoyti

Tingmanningin frá 28. februar 1916 – 24. apríl 1918:

Føst umboð:

- Svenning Rytter, løgtingsformaður (amtmaður 1911-1918).
- Fríðrikkur Petersen (próstur 1900-1917). Andreas Evensen, sum eisini varð valdur á ting, tók við próstaembætinum og fasta sætinum hjá prósti

á tingi eftir deyða Fríðrik Petersens 27. apríl 1917. Tá Andreas Evensen doyði 21. oktober 1917, varð Jacob Dahl tilnevndur próstur.

Vald umboð:

– Sjálvstýrisflokkurin:	– Sambandsflokkurin:
– Rasmus Rasmussen (No)	– Joen M. Matras (No)
– Símun P. úr Konoy (Ey)	– Joen Poulsen (Ey)
– Thomas H. S. Egholm (Ns)	– Andrass Samuelsen (Ey)
– Jóhannes Patursson (Ss)	– Chr. Johs. Christiansen (Sa)
– Mads A. Winther (Ss)	– Jóhan C. F. Dam (Ns)
– Rasmus Niclasen (Vá)	– Hans A. Djurhuus (Ss)
– Jóhan H. Poulsen (Sa)	– Poul S. Niclasen (Ss)
– Edward E. Mortensen (Su)	– Joen Rasmussen (Vá)
– Jóhan A. Nolsøe (Su)	– Oliver Effersøe (Su)
– Jacob Dahl (Su)	

– Uttanflokka:

– Andreas Evensen (Sa) (eingin tók sæti á tingi fyri tann fólkavalda Evensen, eftir at hann tók sæti á tingi sum próstur).

Ríkisdagsumboð:

- Edward Mortensen (Mitens frá 1923), fólkatingsumboð 1915-1918.
- Fríðrikkur Petersen, landstingsumboð 1915-1917.

Uppgáva

Við støði í givna tilfarinum verður biðið um eina viðgerð av spurninginum um, hvørt menninir aftanfyri adressuna ætlaðu ella royndu at senda adressuna til bretar uttanum danskar myndugleikar.

Harumframt ynskist ein viðgerð av spurninginum um, í hvønn mun adressan hevði onnur endamál enn at betra um vøruflutningin til Føroya.

Tekstur 1

Hetta uppskot varð lagt fram á fundi í Framburðsfelagnum tann 17. mars 1917. Mótstøða var ímóti uppskotinum á fundinum, t.d. var háskúlalærarin og norðoyatingmaðurin Rasmus Rasmussen hart ímóti uppskotinum. Dagin eftir, tá Rasmus Rasmussen ikki var til staðar, varð uppskotið kortini samtykt, teksturin varð almannakunngjörður í føroysku bløðunum og farið varð undir at vinna undirtøku fyri uppskotinum millum tingmenn, seinni eisini millum allar føroyingar frá 18 ára aldri. Tá løgtingið viðgjørði adressuna tann 3. apríl 1917 varð nevnt, at einki løgtingsumboð hevði lagt navn til adressutekstin, og í Løgtinginum var tað einans Jóannes Patursson, sum tók ábyrgd av adressuni, sum varð send kring oyggjarnar til undirskrivningar, men tann 17. apríl 1917, tá adressan varð send til London, høvdu 6 av 9 tingmonnum Sjálvstýrisflokksins skrivað undir eitt viðmælisbræv, sum varð sent við adressuni. Løgtingstíðindi, Vanliga tingsetan, skjal 3, síða 3-4, Tórshavn, 1917:

“Til

Storbritanniens Regering!

20

Den hjemmевærende færøske Befolkning sender gennem os undertegnede Medlemmer af Færøernes Lagting følgende Andragende i Tillid til den britiske Regerings Højsind:

25

“Storbritanniens Regering andrages om at give os Færinger Tilladelse til at sejle med Varer, Post og Passagerer mellem Island og Færøerne, saaledes at de Skibe, som besørger denne Transport, fritages for den Forpligtelse at passere Farezonen og anløbe britisk Havn ved ud- og hjemmegaaende.”

30

Ved Henvendelse til Island har vi Færinger faaet Tilsagn om fælles Vareindkøb i Amerika, hvis vi selv kan føre Værene hjem til Færøerne fra Island, og derved henvender vi os til Storbritanniens Regering med førnævnte Andragende.

35

Den færøske Befolkning nærer det Haab, at dette vort Andragende vil blive bevilget, da vi tror, at den høje Regering fuldtud kan forstaa, hvor langt vanskeligere det er for os – knapt 20.000 Indbyggere – at kunne bjærge os i denne Tid, end det vil være for større Nationer med stort antal Fragtskibe.

Naar Færøernes Befolkning, som hovedsagelig bestaar af fattige Fiskere, skal fragte Skib med Varer i denne Tid, maa vi som Sikkerhed for Skib og

Ladning stille omtrent al den Pengebeholdning, der findes her i Landet, saa det vilde betyde fuldstændig økonomisk Ruin og tillige Hunger, ifald det til os fragtede Skib med Varer sænkedes i Havet. Vi har i 2 Maaneder været aldeles afskaarne fra Omverdenen, hvad Tilførsel af Levnedsmidler angaar, og den Beholdning af Melvarer, som endnu findes her, vil ikke strække længere end nogle Uger. Der har ikke kunnet sendes os noget fra de Pladser, hvor vi plejer at købe, fordi Skibsfarten ad den Vej er standset aldeles. Vi er derfor henviste til kun at stole paa os selv og mener ogsaa at selv kunne skaffe os tilstrækkelig Forsyning, om fri Sejlads opnaas.

Den færøske Befolkning sætter sine fulde Lid til den britiske Regerings Højsind, og vi har al Grund til at gøre dette, fordi der fra Englands Side tidligere i Krigstid, nemlig i 1809, er givet den færøske Befolkning lignende og større Indrømmelse og det endda paa et Tidspunkt, hvor det Land, hvortil Færøerne var knyttet, taltes blandt Englands Fjender.

Underskrevne færøske Mænd og Kvinder over 18 Aar giver ovenstaaende Andragende vor fulde Tilslutning.

... i Marts 1917.”

Tekstur 2

Henda plakat frá Vørunevndini varð kunngjörd í føroysku bløðunum í Føroyum av eini samdari Vørunevnd tann 21. mars 1917. Løgtingstíðindi, Vanliga tingsetan, skjal 3, síða 8, Tórshavn, 1917:

Til
Færøernes Befolkning

Vi undertegnede Medlemmer af Lagtingets Vareudvalg maa paa det alvorligste fraraade ærede Medborgere at underskrive en i disse Dage omsendt Henvendelse til Storbritanniens Regering vedrørende Færøernes Forsyning med Levnedsmidler.

Der føres nemlig i denne Tid Forhandlinger om dette Spørgsmaal mellem den danske og den engelske Regering, og alle nødvendige Oplysninger

om de færøske Forhold i Øjeblikket er ved vor Medvirken tilstillet den danske Regering, og det er derfor vort Skøn, at en Forhandling mellem nogle Lagtingsmænd og den engelske Regering kun kan forsinke og skade de Forhandlinger, som føres mellem de to Regeringer, selv om disse enkelte Lagtingsmænd som Grundlag for deres Indgriben kan henvise til en Adresse fra en større eller mindre Del af den færøske Befolkning, og selv om man – som vi – regner med, at den engelske Regering har den største Sympathi for den færøske Befolkning. 5

Ved at underskrive Adressen og derved bidrage til, at der gribes forstyrrende ind i de Forhandlinger, der allerede føres mellem de to Regeringer, vil den færøske Befolkning absolut skade den Sag, som man ønsker at gavne. Vi maa derfor gentage, at vi paa det bestemteste fraraader Folk at underskrive Adressen, og vi fralægger os alt Ansvar for de Følger, et saadant skridt maatte medføre. 10

Vi skal tilføje, at der fra Amtets og Vareudvalgets Side allerede for længst er foretaget alle de Skridt, som vi anser for hensigtsmæssige og gennemførlige for Færøernes Forsyning med Levnedsmidler, og de telegrafiske Meddelelser, som jævnlig tilgaar os, berettiger os til at tro, at vore Anstrengelser vil føre til det forønskede Resultat. 15

Vareforsyningsudvalget, den 21. Marts 1917 20

*H. A. Djurhuus   S. P. úr Kunoy   Joen Poulsen
Rasmus Rasmussen   A. Samuelsen* 25

Tekstur 3

Úr dagbókini hjá Carl Theodor Zahle (1866-1946), sum var danskur stjórnarleiðari og løgmálaráðharri frá 1909-1910 og frá 1913-1920. Zahle var við til at stovna Radikala Vinstra í 1905, har hann eisini var formaður í fleiri umfórum. Viðvíkjandi adressuni finst ikki annað enn tað, sum niðanfyrir er endurgivið frá 19. mars 1917 í dagbókini hjá Zahle. Konseilpræsident C. Th. Zahles Dagbøger 1914-1917, Aarhus, 1974, síðu 109: 30

19/3 1917 (Mandag) 35

Straks i morges havde jeg den ærgrelse at se, at "Nationaltidende" overtrådte forbudet mod at omtale skibes bevægelser. Forbudet er udstedt,

fordi der prøves på at bryde gennem den tyske farezone og bringe en del af vort smør og flæsk til England.

England har begået det rene og skære magtovergreb overfor os, at det forlanger, at skibe mellem Thorshavn og København skal gå ind til Kirkwall og blive visiterede, skønt de sejler fra en dansk havn til en anden dansk havn. Denne ordre lader sig ikke længere efterkomme; thi at gå gennem farezonen ind til Kirkwall og ud gennem farezonen påny er vist en halsløs gerning.

Vi havde derfor besluttet at lade orlogsskibet "Islands Falk" gå til Færøerne med de færinger, som herfra ønskede at komme hjem, samt med post og de levnedsmidler, som færingerne mest tiltrænger. Som orlogsskib er det ikke underkastet engelsk visitation; men det antages så, at det ikke bringer post og levnedsmidler. Vi har altså stillet en retskaffen og uskadelig list mod rått magtovergreb. I går sejlede "Islands Falk". I dag fortæller "Nationaltidende" hele historien;

Jeg er nødt til at anlægge sag; thi ellers bliver forbudet slet ikke respekteret; men det er kedeligt nok, at dette skal ramme "Nationaltidende", som bortset fra et raserianfald p.gr. af det vestindiske dementi, har været nogenlunde anstændigt under krigen.

20

Tekstur 4

Úr ráðharraprotokollini hjá donsku stjórnini. Tað sum finst í protokollini viðvíkjandi adressuni í Føroyum er frá 26. mars og 7. mai 1917. Ministermødeprotokol 1916-1918, Kirkeminister Th. Poulsens Referater, Aarhus, 1973, síðu 122-123, 143 og 145:

30

37. Møde.

Mandag den 26. Marts 1917 Kl. 11.

Zahle refererede et Telegram fra Amtmanden paa Færøerne, hvorefter der med Kongebonde Patturson som Ophavsmand søgtes direkte Henvendelse til den engelske Regering i Anledning af Færøernes Forsyning.

Udenrigsministeren meddelte, hvad der var gjort for Øernes Forsyning og udtalte, at der kunne være god Grund til at passe paa den Tendens til direkte Henvendelse til den engelske Regering, som ifølge Amtmandens Telegram syntes at være til Stede. Skulde svigtende Statsfølelse hos

Færingerne forlede dem til saadanne Henvendelser – ogsaa her hjemme har man jo set danske Borgere løbe til den brittiske Legation – maa der sørges for at de afvises i England.

Zahle: Naar skibene kommer med det, Færingerne mangler, hører det vel op.

5

43. Møde.

Mandag den 7. Mai 1917 Kl. 1.

10

I. C. Christensen spurgte, om der var kommet Efterretninger fra Amtmanden paa Færøerne om den i et tidligere Møde omtalte direkte Henvendelse fra en vis Side deroppe til den engelske Regering.

Udenrigsministeren: De Paagældende henvendte sig direkte til den danske Gesandt i London, men denne fik Ordre til at svare, at for at han skulde kunne foretage sig noget, maatte han have Ordre fra Udenrigsministeriet. De Paagældende har derefter henvendt sig til Udenrigsministeriet, og Sagen er nu i normal Gænge.

15

I. C. Christensen: spurgte, om Henvendelsen til den danske Gesandt var sket, efter at Lagtinget havde været samlet.

20

Udenrigsministeren skulde lade dette undersøge.

Tekstur 5

25

Úr Løgtingstíðindi, har samráðingar í Løgtinginum hava verið endurgivnar síðan 1880. Løgtingstíðindi varð prentað á donskum til 1927. Niðanfyrirstandandi brot er frá døgnum aftaná 28. mars 1917, tá tingið kom saman at viðgera adressumálið. Løgtingstíðindi, Eykatingsetan, Tórshavn, 1917, síða 1-3:

30

1. Møde.

Aar 1917 den 28. Marts, Formiddag Kl. 11, samledes Lagtinget, sammenkaldt til en ekstraordinær Samling ved Færø Amts Bekendtgørelse af 22. Marts d. A.

35

Samtlige medlemmer var mødt med Undtagelse af Provsten og Mortensen, der som Rigsdagsmænd for Tiden er i København.

Formanden fremlagde:

1. Skrivelser af 20. og 26. Marts fra Johs. Patursson angaaende Vareforsyningen, saalydende:

Til

5 løgtingsformannin.

Einaferð uppافتur enn loyvir undirskrivaði sær at minna á tað av mær, 8 tingmanna vegna, tann 14. febr. h. á. fyri formanninum framsetta ynski um at seta løgtingið.

10 Eg havi nú sjálvstýrisflokkins vegna at bera fram hjálagda uppskot*) til løgtingsins avgerð og heiti tessvegna enn á tingsins formann uttan dvøl at seta Føroya løgting.

Løgtingsumdømini: Suðuroy, Sandoy, Suðurstreymoy, Norður-streymoy, Vágar, Eysturoy, Norðuroyar, hin 20. mars 1917.

15 Sjálvstýrisvalflokk løgtingsins vegna
Jóannes Patursson,
formaður.

*) Udelades her

20

* * *

Til

løgtingsformannin.

25 Eg havi her við at siga frá, at sjálvstýrisløgtingsumdømi fyri Eysturoy av misgávum er komið at standa undir brøvunum til Føroya løgting og til løgtingsformannin.

30 Frá løgtingsmanninum fyri sjálvstýrisløgtingsumdømi í Eysturoy havi eg nú fingið at vita, at hann ikki samtykkir í, at løgtingið snýst á Bretastjórnar fund, ei heldur í nú at kalla tingið saman, og at hann viðvíkjandi vørukeypi um Ísland og útsendingi til Íslands miðar seg eftir slíkum, ið vørunevndin ger.

35 Somuleiðis skal eg siga frá, at hr. R. Rasmussen (Norðuroyasjálvstýrisløgtingsumdømi) hevur eftirsíðan gjørt meg kunnigan við, at heldur ikki hann samtykkir tað av mær innsenda uppskot til avgerð.

Kirkjubøur, hin 26. mars 1917.

Jóannes Patursson.

6. Møde

Lørdagen den 31. Marts, Eftermiddag Kl. 1, samledes Lagtinget.

Samtlige Medlemmer var mødt med Undtagelse af Provsten og Mortensen samt Evensen.

Efter Dagsordenen foretoges:

Meddelelse fra Formanden, som oplæste et fra Justitsministeriet modtaget Telegram, hvori meddeles, at Dampskibet "Island" den 2. April afsejler med 6-700 Tons Varer til Færøerne.

5

10

Tekstur 6

Úr bókini "Færøsk selvstyre", sum stovnari Sjálvstýrisflokksins, formaður til 1936, Jóannes Patursson (1866-1946), gav út í 1931. Bókin varð skrivað sum eitt svar uppá tilboðið um fólkaatkvøðu um loysing frá ella samband við Danmark, sum danski forsætisráðharrin Thorvald Stauning (1873-1943) gav føroyingum í 1930, eftir at tjóðskaparstríðið í Føroyum hevði verið serstakliga hart. Løgtingið samtykti, at fólkaatkvøða skuldi vera, men av tí at Sjálvstýrisflokkurin ikki kundi góðtaka treytirnar, – samband ella loysing – varð hon avlýst. Í "Færøsk selvstyre" grundgav Jóannes Patursson fyri hesi avgerð Sjálvstýrisflokksins. Jóannes Patursson tók seg burtur úr Sjálvstýrisflokkinum í 1938, og árið eftir stovnaði hann saman við øðrum Fólkaflokkkin. Jóannes Patursson var ein av teimum fáu, sum beinleiðis arbeiddi fyri loysing upp undir fólkaatkvøðuna í 1946. Úr: Patursson, Jóannes, Færøsk selvstyre, Færøerne, et nordisk mindretal et norrønt folk, Udgivet i anledning af det af lagtinget vedtagne forslag om folkeafstemning, Tórshavn, 1931, síðu 58-59:

15

20

25

Adressesagen

Partiet foranledigede, at der i krigsaarene blev sendt en adresse til den engelske regering med anmodning om frit lejde for færøske skibe at sejle til Island og Kanada og vice versa. Dette var næsten landsforræderi. Straf maatte følge paa. Landstinget nedsatte en kommission at dømme de formastelige.

30

Hvori bestod saa forbrydelsen? 8 færøske fiskerskibe blev paa en dag nedskudte af tyske undervandsbaade paa havet udenfor Færøerne, udenfor territorialgrænsen. Færøske fiskerskibe, der skulde paa fiskeri til deres sædvanlige fiskepladser under Island, var udsatte for at blive opbragte af engelskmænd til visitation i Kirkwall paa Orknøerne, udsatte for at lide

35

samme skæbne som søsterskibene. Tilførelsen af levnedsmidler ad den sædvanlige vej, østfra og sydfra var vanskeliggjort. Islænderne havde gennem deres paa Amerika startende rute fundet vej til forsyning vestfra fra Amerika. Med velvilje fra vore islandske frænder opnaaede Færingerne
5 varetransport til Island med deres skibe, men Englands indvilligelse til videre transport til Færøerne var nødvendig. Amtmanden blev anmodet om at sende Færingernes ansøgning til den engelske regering. Han afslog dette. Adressen blev sendt til den danske gesandt i London, efter at den danske regering forud var blevet underrettet derom.

10 Ansøgningen blev imødekommet fra engelsk side, dog paa den betingelse, saa vidt erindres, at skibene i amerikafarten anløb Halifax. Færingerne fik derefter for en tid vareforsyninger via Island, dels direkte fra Amerika, og fiskerskibene fik sejle i fred.

For at undgaa nedskydning af vore fiskerskibe med deres ladning og
15 besætning, for at undgaa nedskydning af koffardiskibe med ladning og besætning, for at undgaa varemangel og hungersnød paa Færøerne, derfor skulde Færingerne staa til rette og dom overfor Danmarks folkerepræsentanter og endnu overfor dansk offentlighed.

20

Tekstur 7

Úr endurminningunum hjá Edward Mortensen – frá 1923 Edward Mitens (1889-1973). Edward Mitens varð foddur á Tvøroyri, tók útbúgving sum
25 lögfrøðingur í Danmark og búsettist í Havn, tá hann kom aftur til Føroya. Hann var fólkatingsmaður fyri Føroyar frá 1915-1918, tingmaður fyri Sjálvstýrisflokkinn í fleiri umførum aftaná 1916 og tingformaður frá 1928-1930 og frá 1936-1938. Í 1939 varð hann settur sum skrivstovustjóri í Løgtinginum. Hann arbeiddi væl saman við Jóannes Patursson viðvíkjandi
30 adressuni í 1917, men hann kom so líðandi í stríð við tann meira víðgongda sjálvstýrispolitikkin, sum Jóannes Patursson stóð fyri. Tá Jóannes Patursson varð feldur sum formaður í Sjálvstýrisflokkinum, tók tann meira hóvligi Edward Mitens við leiðsluni av flokkinum. Edward Mitens var formaður í Sjálvstýrisflokkinum frá 1928-31 og frá 1936-1939. Hann
35 var landsstýrismaður fyri Sjálvstýrisflokkinn frá 1954 til 1957. Mitens, Edward, Eg minnist, Sýslumaður, fólkatingsmaður, sakførari, Tórshavn, 1964, síðu 128-131:

Í fyrstu bardagaárunum kundu føroyingar flyta vørur til Føroya og flyta fisk

o. a. úr Føroyum til og frá somu londum sum undan heimsbardaganum, Danmark, Bretlandi, Spaniu og Noregi. Men so við og við fór bretska konsulin í Føroyum at krevja, at keypmenn og reiðarar skuldu søkja um loyvi at keypa vørur úr Bretlandi, og at krevja, at teir undirskrivaðu váttan um ikki at senda fisk, lýsi, ull ella annað til Danmarkar ella Noregs. 5
Útflutningurin til Danmarkar, Noregs og Spaniu minkaði, meðan handilin við Bretland vaks. Heimsbardagin harðnaði. Týskland boðaði blokadu av Bretlandi frá 1. februar 1917 og boðaði stórt havøki kring Bretland fyri vandasjógv, so øll skip, ið komu á hetta økið, komu í vanda fyri at verða søkt uttan ávaring. Vandasjógvurin var norður til Føroya, 3 sjómíl 10
úr Sumbiarsteini. Øll skipasigling til Bretlands frá uttanveltaðum londum steðgaði fyríbils. Innflutningur av koli og øðrum neyðsynjarvørur úr Bretlandi varð forðaður, og innflutningur úr Ameriku og Íslandi var trupul, tí Bretar kravdu eisini hesi skip inn til eftirlit í Kirkwall. D.F.D.S-skipið Tjaldur skuldi fara úr Keypmannahavn 3. februar, men varð fyríbils 15
steðgað. Bretar kravdu, at øll skip til og úr Føroyum skuldu til Kirkwall til eftirkannan. Eg vendi mær til D.F.D.S og uttanríkisráðharran um at virka fyri, at skip í fastari farleið kundu fáa loyvi at sigla beinleiðis til Føroya. Stjórnin fyri Grønlandsstýrinum og 3 íslendingar fóru til London at virka saman við danska sendimanninum har fyri skipasambandi við Grønland 20
og Ísland. Sendiharrin fekk boð frá ríkisstýrinum um at virka eisini fyri skipasambandi við Føroyar. Bretska stýrið segði seg væl sinnað, men bretska admiralitetið vildi ikki falla frá kravinum um, at skipini skuldu til Kirkwall til eftirkannan. Amtmaðurin í Føroyum og vørunevndin heittu eisini á ríkisstýrið. Í 2 mánaðir var eingin tilflutningur. Á goymslu var ikki nógv 25
av mjøli og øðrum vørur. Trot kom skjótt á margarin, svávpinnar og petroleum. Ríkisstýrið sendi sjóverjuskipið Beskytteren og seinri Islands Falk, og hesi skip høvdu nakað av nevndu vørur við. Eg fekk útvirkað loyvi fyri nøkur ferðafólk at sleppa við heim til Føroya. Post tóku tey eisini við. Innflutningur av salti frá Miðjarhavinum byrjaði nakað skjótt 30
aftur, fiskiskip fóru at fiska, og meiri kol varð høgt í Hvalba til fiskiskipini og til at flyta til aðrar bygdir. Skamtan varð sett í verk við breyð og sukurkortum. Fólk í Føroyum vóru uppskakað, og á fólkafundi í Havn varð samtykt at skriva adressu at senda bretska stýrinum um loyvi at sigla 35
úr Íslandi til Føroya uttan at noyðast gjøgnum vandasjógvin til bretska havn. Harvið kundu eisini fáast vørur frá Amerika um Ísland. Hópur av fólkum skrivaði undir hesa áheitan. Amtmaður og vørunevnd mæltu frá soleiðis at venda sær til fremmant stýri. Løgtingið kom saman 28. marts. Amtmaðurin hevði frammanundan ikki viljað kallað tingið saman, tó at

Til

Storbritanniums Regering

Den hvarnarsunde færøske Befolkning
sunder gennem os underrettede Medlemmer af
Færøernes Læsting følgende Andragende i Tillid
til den britiske Regerings Højherred:

Storbritanniums Regering andrager om
at give os Færinger Tilladelse til at
søle med Varer, Post og Passagerer
millum Island og Færøerne, saaledes
at de Skibe, som besøge denne
Transport, fritages for den For-
pligtelse at passere Færøerne
og anløbe britiske Havne ved ind-
og hvarnarsunde.

Ved Henvendelse til Island, har vi
Færinger faaet Tilladelse om fælles Vareskif-
te i Amerika, hvis vi selv kan føre
Varerne hjem til Færøerne fra Island,
og derfor henvender vi os til Storbri-
tanniums Regering med fornavnte
Andragende.

Den færøske Befolkning ønsker
det Haab, at dette vort Andragende
vil blive bevilget, da vi troer, at den
høje Regering fuldtind kan forstaa
hvor laangt vanskeligere det er for os
- knapt 20,000 Indbyggere -

Tann upprunaligi hondskrivaði adressuteksturin liggur millum skjøluni hjá Havnar Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni. Hesin teksturin er eins og tann prentaða útgávan orðaður á donskum. Ein keldukritiskur spurningur kundi verið, um danski málbúin hevur nakran týðning fyri metingina av, hvar adressumenninir upprunaliga ætlaðu at senda adressuna, - Tekstur 1.

Jóannes Patursson og aðrir heittu á hann. Stór gøla var um "adressuna". Sagt varð, at hetta var at ganga uttanum danskar myndugleikar beinleiðis til bretsku stjórnina. 31. marts fjarritaði justitsráðharrin, at damparin Island skuldi fara úr Keypmannahavn 2. apríl við 700 tonsum av vørum til Føroya. 3. apríl samtykti meiriluti á tingi hetta uppskot: At det altid må være en 5
ufravigelig grundsætning, at alle henvendelser fra Færøerne til fremmede landes regeringer bør ske gennem vedkommende danske statsmyndigheder. 17. apríl fjarritaði Jóannes Patursson til mín, at hann saman við nøkrum tingmonnum hevði sent adressuna til danska sendiharran í London sum fjarrit og upplýst, at hon var undirskrivað av 3242 persónum, og at teir 10
høvdu givið adressuni besta viðmæli og framhildu, at tað støðugt var neyðugt at fáa fría sigling til Íslands og Amerika og frítt at fiska undir Íslandi. Teir høvdu biðið meg fara til London at virka fyri málinum. Eg hevði svarað játtandi, um ríkisstýrið gav samtykki. Sendiharrin svaraði J. Patursson, at hann helt málið vera av stórum týdningi, men hann kundi ikki 15
virka fyri tí uttan eftir boðum frá ríkisstýrinum. Hann mælti til at senda umsóknina gjøgnum ríkisstýrið. Eg samráddist við uttanríkisráðharran, og hann gav sendimanninum boð um at virka fyri teimum ynskjum, ið vóru í adressuni um fría sigling. Í danska blaðnum København stóð, at adressan var send út millum fólk í Føroyum "af det separatistiske parti" og var nær- 20
um landasvik. Eg skrivaði í blaðnum, at adressan var ikki partapolitisk, men átti at síggjast í samanhangi við neyðstøðuna í Føroyum, har ongin vørufarmur var komin í 2 mánaðir. Hon var ikki óvinalig móti Danmark. Tað var ikki gingið uttanum danskar myndugleikar. Adressan var send 25
gjøgnum danska sendiharran í London.

Tekstur 8

Úrval úr fjarritum, sum kanningarnevnd Landstingsins frá 1918 savnaði 30
í samband við frágreiðingina, sum kom út í 1920. Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Aktstykker, København, 1919, síðu 5, 119, 121-125, 127-130, 201-203:

Fra Reykjavík, 10. Februar 1917.

Bureauchef Krabbe, Islands Regerings Kontor, Kbh.

Ministeriet har fra Færø Amt modtaget Forespørgsel, om Færøerne kunne faa Korn fra Amerika med islandske Skibe eventuelt saaledes, at færingerne

selv afhenter varerne fra Island; dette ville man eventuelt være villig til at gøre, hvis Overenskomst opnaas med Forenede om Amerikarejser.

Islands Regering.

5 Fra Reykjavik, 20. Februar 1917.

Amtmanden, Thorshavn.

Beklager, umuligt at hjælpe Dem. Petroleumsmangel her. Vort Lager Fuldstændig udsolgt.

Debell²⁹

10

Fra Thorshavn, 24. Februar 1917.

Oversættelse

Justitsministeriet, Kbh.

Hvis Ordning med at bringe Varer fra Amerika til Island finder Sted, haaber jeg, De vil varetage vor interesse. ... Vi har Mel og Sukker 2-3

15 maaneder, men ingen Margarine og petroleum.

Rytter, Amtmand.

Fra Reykjavik, 3, Mars 1917

Amtmanden, Thorshavn.

20 Venter ny Forsyning medio April, men utilstrækkelig til eget Behov. I øvrigt forhindrer Eksportforbud os at hjælpe. Omkring Begyndelsen af April venter Islands Regering 2 Skibe med ca. 10.000 Tdr. (Petroleum) fra Amerika; mon ikke en Henvendelse fra Dem ville have Virkning. Forudsat nævnte 3 Lasters lykkelige Ankomst rigelig Forsyning her lang Tid.

25 Debell.

Frá Thorshavn. Indleveret 7/3 1917 11.T. 5 M.

Postmesteren³⁰ Tveraa

30 Framburdsfelaget igaar vedtaget Henvendelse engelsk Konsul udvirke hos britisk Regering Undtagelse fra Anløb britisk Havn skibe, der fører Varer fra Amerika til Færøerne. Vedtagelsen tiltrædes af Selvstyrelagtingsmænd. Er De med? Svar øjeblikkelig.

Patursson

35 Thorshavn 7. mars 1917

Oversættelse

Edw. Mortensen, Rigsdagen, København.

29 Íslensk petroleumsfyrirétka – ritstj.

30 J.A. Nolsøe, lögtingsmaður fyri Sjálvstýrisflokkinn í Suðuroy frá 1916 til 1918 – ritstj.

Deres politiske Parti spørger om, hvilke Udsigter der er vedrørende nødvendige Varer til Færøerne.

R. Rasmussen

(for Framburðsfelag)

5

København 10. mars 1917

Oversættelse

Til Framburðsfelag.

40 tons margarine, Post og rejsende afgaar herfra omkring midten af Mars. Jeg skriver ved samme Lejlighed.

Edw. Mortensen.

10

Fra Reykjavik, Indleveret 12/3 1917 17 T. 5 M. Modtaget 12/3 19 T. 14 M.

Til Johannes Patursson, Thorshavn.

Som Forholdene er, er Tilførsel meget vanskelig og Varemangel her. Hvis Gullfoss og Lagerfoss frigives, vil det maaske være muligt at transportere noget til Brug for færingerne. Før i Begyndelsen af Maj er der ikke Sandsynlighed for, at der kan ydes Færinger Korn og Melvarer herfra. Hvorledes tænker De Dem Ordningen af denne Tilførsel, hvis det gaar i Orden. Det er overhovedet nødvendigt at købe varer i Amerika paa Maanedes Sigt. Køber De Varerne Selv, eller lader De Kommissionær gøre det? Landsregeringen har mest brugt Firmaet J. Johnson & Kaaber. Nu er Fragten mellem Amerika og Island 150 Kr. pr. Ton og derover. Hvorledes faas Varerne herfra? Englands Tilladelse udkræves utvivlsomt til saadan Overførsel.

15

20

Ministeriet.

25

Fra Thorshavn, 18. Mars 1917.

Oversættelse

Justitsministeriet.

Absolut nødvendigt at faa Varer ved Begyndelsen af April, da Fordeelingen mellem de forskellige Øer ellers er umulig. Forsøg enhver Mulighed for at sende Varer. Telegrafer Tid og Modtagelse af dette Telegram omgaaende.

30

Rytter, Amtmand.

Fra Thorshavn. Indleveret 19/3 1917 14 T. 5 M.

35

Redaktør Mortensen,³¹ Tværaa

Jeg har i Framburðsfelag fremsat det samme Forslag, som De fremkommer med i Føroyatíðindi angaaende Henvendelse til Storbritanniens Re-

31 Blaðstjóri á Føroyatíðindi – ritstj.

gering. Dette Forslag vandt stor Tilslutning, og det blev vedtaget, at jeg
skulde henvende mig til forskellige Personer paa Færøerne angaaende denne
Sag. Tror De, at Suderingerne underskriver saalydende Andragende med
Følgeskrivelse: Storbritanniens Regering andrages om at give os Færinger
5 Tilladelse at sejle direkte med Varer, Post og Passagerer mellem Island og
Færøerne saaledes, at de Skibe, som besørger denne Transport, fritages for
den Forpligtelse at passere Farezonen og anløbe brittisk Havn ved ud- og
hjemgaaende. Dette Andragende tænkes underskrevet af Kvinder og Mænd
over 18 Aar og telegraferet til Regeringen i London. Kan vi stole paa Deres
10 Hjælp, og vil De bede andre Personer i forskellige Bygder paa Suderø arbejde
paa denne Sags fremme. Kan Asdal overlade Fram Papir til Tingakrossur.
Ziska³²

Fra København. Indleveret 21/3 1917 19 T. 2 M. Modtaget 23/3 18 T. 23 M.
15 Rasmus Rasmussen, Thorshavn. Oversættelse
Bedre Udsigter.
Edward Mortensen

Telegram fra Amtet den 24 Mars 1917³³
20 Strengt fortroligt. Grunden til Lagtingets Sammenkaldelse er, at der er
udsendt et Cirkulære til almindelig Underskrift blandt Befolkningen fra
en herværende politisk Forening, indeholdende en direkte Henvendelse
til den engelske Regering angaaende Færøernes Besejling. Patursson er
den delvis skjulte Ophavsmand til denne Adresse, og Tanken støttes af
25 de herværende Blade Tingakrossur og Føroya Tidende. – Jeg har ingen
som helst Beviser for, at den engelske Konsul direkte eller indirekte har
nogen Andel heri, men jeg tør ikki helt bortse fra denne Mulighed og har
min Opmærksomhed henledt derpaa. – I øvrigt er der ikke Anledning for
Ministeriet til at foretage noget for Øjeblikket.
30 Rytter, Amtmand.

35

---

32 Andreas Ziska, keypmaður í Havn, sum var virkin í Sjálvstýrisflokkinum og Framburðsfelagnum. Formaður í Adressunevndini hjá Framburðsfelagnum í 1917 – ritstj.

33 Til donsku stjórnina – ritstj.

Fra Kirkebø. Indleveret 25/3 1917 17 T. 30. M.

Oversættelse

Altingsformand Bjørnson, Reykjavik.

Takker for Telegrammet og Deres Hjælp. Lagtinget bliver sat på Onsdag. Selvstyremændene fremsætter Forslag om Varekøb straks med Island, Ombudsmand til Reykjavik, Besejlingstilladelse til Island. Den færøske Amtmand vil af al Magt forsøge at hindre vore Tingforslag. Det er derfor absolut nødvendigt for mig at faa Telegram fra Regeringen eller Ombudsmanden om, at det er muligt at købe og bringe Færinges Amerikavarer til islandsk Havn. Jeg stoler paa Deres Støtte. Telegrafer hurtigst muligt.

Patursson.

Fra Thorshavn. Indleveret 26/3 1917 11 T. 45 M.

Redaktør Mortensen, Tværaa.

Trods Modagitation har Adressen stor Tilslutning. Vareudvalget spiller højt Spil efter vor Mening, da der intet positivt foreligger hverken med Hensyn til fri Sejlads eller Tilførsel af Levnedsmidler. Framburdsfelaget taget Afstand fra Rasmussen og Konoy. Vedtaget at fortsætte Tegningen. Man vil samle saa mange Underskrifter som muligt, men ikke sende Andragendet før efter 1. April.

Ziska.

Oversættelse

Fra Reykjavik. Indleveret 26/3 1917 15 T 35 M. Modtaget 26/3 19 T. 15 M.

Patursson, Kirkebø.

Jeg har truffet Førsteministeren. De maa selv søge Englændernes Tilladelse til de omtalte Varetransporter med støtte fra den danske Gesandt i London og den engelske Konsul i Thorshavn, thi vore Tilførsler er bundne af den Overenskomst med England, at intet maa genudføres herfra. Prøv derfor af yderste Evne paa at faa denne Tilladelse. Naar De har faaet den, vil Regeringen hjælpe Dem af hele sin Magt, og der er de allerbedste Udsigter til, at den formaar at gøre det. Frem for alt gælder det nu om, at De faar denne Tilladelse af Englænderne. Om den maa De selv ansøge. Lad os straks faa det at vide, naar De opnaar Tilladelsen. Jeg ønsker Dem alt Held.

Bjørnson

Fra Thorshavn. Indleveret 27/3 1917 20 T. 10. M.

Edward Mortensen, Rigsdagen, København.

Islands Førsteminister har gennem Altingets Formand telegrafisk lovet

Færøerne Hjælp med Hensyn til Vareforsyningen, hvis den engelske Regering tillader Eksport fra Island til Færøerne. Paa dette Grundlag cirkulerer Folkeadresse til den engelske Regering om fri Transport af amerikanske Varer mellem Færøerne-Island. Samme Forslag forelagt Lagtinget. Vil De
5 rejse med Andragendet til London? Telegrafer øjeblikkelig og opgiv Betingelser.

Patursson.

Oversættelse

10 Fra København. Indeleveret 28/3 1917 19 T. 6 M. Modtaget 29/3 9 T. 50 M.
Rasmus Rasmussen, Thorshavn.

Den engelske Regering har tilladt, at Levnedsmidler gaar til Færøerne
Edward Mortensen.

15 Oversættelse

Fra København. Indleveret 29/3 1917 17 T. 32 M. Modtaget 31/3 9 T. 10 M.
Johannes Patursson, Thorshavn.

700 tons Levnedsmidler sendes til Færøerne før Paaske. Hvis det er
nødvendigt, er jeg villig til at rejse til London, men antager endnu, at det
20 er unødvendigt. Afventer nærmere.

Edward Mortensen.

Oversættelse

Fra København. Indleveret 5/4 1917 15 T. 55 M. Modtaget 6/4 17 T. 9 M.
25 Johannes Patursson, Thorshavn.

Gesandten er Carstenskjold, Pont Street, London. Telegrafer, naar An-
dragendet er sendt.

Edward Mortensen.

30 Fra Reykjavik, 14. April 1917.

Amtmanden, Thorshavn.

Udsigterne for vor Petroleumsforsyning mørkest mulige. Lageret udsolgt.
Begyndelsen af Mars chartret Skib forsinket, saa at ny Forsyning tidligst kan
ankomme Begyndelsen af Juni. En del Skibe købt i Amerika af islændere,
35 men endnu har intet faaet Sejltilladelse eller Kul. Regeringen har Petrole-
umsskib fuldlastet i New York, som dog næppe vil være fremme før medio
Maj, og Lasten utilstrækkelig eget Forbrug. Kan De ikke chartre Ceres, som
ligger uvirksom her, for en Amerikatur. Forenede har Kul foreliggende.

Debell.

Fra Thorshavn. Indleveret 17/4 1917 18 T. 0 M. Oversættelse
Edward Mortensen, Rigsdagen, København.

Har i Dag telegraferet til Carstenskjold Indholdet af Adressen, som De kender. Lagtingsmænd har gjort følgende Tilføjelse. Dette Andragende fra den hjemmевærende o.s.v. ... J. Patursson, Rasmus Niclasen J.A.Nolsøe, 5
Th. Egholm, M.A.Winther og J.H.Poulsen. – Forventer De rejser, naar Forholdene tillader det og bliver i London, til Sagen er afgjort. Arbejd for fri Passage for alle Fiskefartøjer Island-Færøerne. Hvis den engelske Regering stiller Betingelser, send Meddelelse før Overenskomst. Antager, at den danske Regering har faaet Meddelelse af Dem. Hold mig stadig à jour. 10
Fremskynd Sagen.

Patursson

Fra Kirkebø. Indleveret 18/4 1917 13 T. 30 M. Oversættelse
Lagtingsmand Nolsøe, Trangisvaag. 15

Faaet breve (brøv) fra Mortensen. Han har Gjort Zahle og Scavenius³⁴ bekendt med alt. Alt er, som det skal være. Sendte derfor adressen i Gaar baade til Carstenskjold og Mortensen.

Patursson.

20

Oversættelse

Fra Reykjavik. Indleveret 19/4 1917 11 T. 41 M. Modtaget 19/4 14 T. 29 M.
Kongsbonde Patursson, Thorshavn.

Har ingen Varer for Øjeblikket, men faar ventelig Amerikavarer Maj-Juni. Umuligt at opgive Prisen 25
Johannes Kaaber³⁵

Oversættelse

Fra London. Ingen Indleveringsdato. Modtaget 20/4 1917 17 T. 16 M.

J. Patursson, Lagtingsmedlem, Thorshavn, Færøerne. 30

Maa Meddele Dem, at De i Deres Telegram ikke har henvendt Dem til den rette Myndighed, da jeg selvfølgelig er afskaaret fra at forebringe en fremmed Regering danske Undersaatters Ønsker undtagen ifølge Ordre fra vor egen Regering. Jeg beklager derfor, at De har spildt Tiden med at telegrafere til mig. Da jeg imidlertid er fuldtud klar over, at den i Deres Telegram omtalte Sag er af stor Betydning, foreslaar jeg, at De snarest 35

34 Danskí uttanríkismálaráðharrin – ritstj.

35 Íslensk handilsfyrítøka – ritstj.

muligt sender Andragendet til den rette danske Myndighed, antagelig Justitsministeriet, ad den sædvanlige, officielle Vej, Amtmand Rytter.

Carstenskjold, dansk Gesandt

5 Fra Thorshavn. Indleveret 21/4 1917 19 T. 0 M. Oversættelse

Dansk Gesandt Carstenskjold, Pont Street, London.

Ærbødig takkende for velvillig Vejledning med Hensyn til Andragendets Adressering tager jeg mig den Frihed at meddele Dem, at vor Regering er underrettet gennem vor Rigsdagsmand. Jeg forstaar, at Regeringen snart vil give Gesandten de fornødne Ordre.

10 Patursson, lagtingsmand

Fra Thorshavn. Indleveret 21/4 1917.

Oversættelse

Edward Mortensen, Rigsdagen, København

15 Har i Dag modtaget Telegram fra Carstenskjold. Han anser Sagen for meget vigtig, men kan intet foretage sig uden Ordre fra vor Regering. Han raader til at sende Andragende saasnt muligt, sandsynligvis gennem Amtmand Rytter og Justitsministeren. Amtmanden og Vareudvalget samt 7 Lagtingsmænd nedstemte i Lagtinget vort Forslag om 1) at anmode

20 Regeringen om hos den engelske Regering at udvirke Tilladelse til fri Sejlads Færøerne-Island-Amerika og Tilladelse til Eksport fra Island og, 2) at vor Regering udnævner Repræsentant til London. Da den sædvanlige Vej saaledes er lukket for os, haaber vi, at vor Regering forstaar Situationen og samtykker i, at De rejser og sender Carstenskjold de fornødne Instrukser.

25 Patursson.

Fra Thorshavn, 24. April 1917.

Oversættelse

Justitsministeriet, København.

30 Modtaget Deres Telegram af 14. ds. angaaende S/S Island. Gaar ud fra, at varekøb i Amerika og Transport til Reykjavik og derfra til Færøerne ordnes i København uden min Medvirken.

Rytter, Amtmand.

Fra København. Indleveret 8/5 1917 12. T. 32 M. Modtaget 10/5 15 T. 2 M.

35 Johannes Patursson, Thorshavn.

Den engelske Regering nægtede direkte Forbindelse Færøerne-København. Intet Haab om regelmæssig Sejlads Færøerne-Danmark i den nærmeste Fremtid.

Edward Mortensen.

Fra Reykjavik. 15. Maj 1917.

Amtmanden Thorshavn.

Island mangler selv Varer for Tiden, men venter en Petroleumsdamper, ligesom en Varedamper under Vejs. Endvidere er Damperne "Island" og "Gullfoss" afgaaet herfra til Amerika, ligesom "Lagerfoss" afgaar nærmeste Fremtid. Nathan Olsens Damper og vor Dampskonnert afgaar fra Amerika nærmeste Fremtid. Vi kan skaffe Varer mod fast Bestilling til bedst mulige Priser, da vor Konsul Johnson øjeblikkelig (er i) New York, men Afskibning og Genudførsel fra Island til Færøerne maa ordnes med islandske og britiske Autoriteter. Dagspriserne er uforbindende ... Islands Førsteminister i Øjeblikket i København. Priserne er stadig stigende i Amerika.

Kaaber

Fra Thorshavn 24. Maj 1917.

Oversættelse

Justitsministeriet, København.

Har købt i New York gennem Johnson og Kaaber Reykjavik 150 Tons Mel, 50 Tons Hvede, 50 Tons Havregryn, 30 Tons Majsmel, 20 Tons Ris, 10 Tons Kaffe, 20 Tons The, 10 Tons Cavendish Tobak og 500 Tønder Petroleum, for hvilke der er lovet Plads i "Gullfoss" eller "Lagerfoss" Juli-August. Islands Ministerium har samtykket Genudførsel. Har telegraferet til Gesandtskabet i Washington om at bistaa Firmaerne med at opnaa letter of assurance i Amerika. Vær saa god at opnaa fra den engelske regering nødvendige Licenser til Genudførsel fra Island og Videre-Transport til Færøerne.

Rytter, Amtmand.

Fra Reykjavik, 29. Juni 1917.

Amtmanden over Færø Amt.

Kunde Ministeriet eventuelt for en kort Tid laane noget af det Petroleum, som Færøerne har liggende her og kom hertil med Dampskibet "Island"s første Amerikarejse. To Petroleumsforsendelser er paa Vej hertil nu fra Amerika.

Islands Ministerium.

Fra Reykjavik, 9. August 1917.

Amtmanden over Færø Amt.

Det er nu meddelt Ministeriet, at ikke en Gang de resterende 75 Tønder Petroleum af islandspartiet kan udføres herfra til Færøerne. Forbudt nu at udføre nogen som helst varer indførte her til Landet fra Forenede Stater i

Nordamerika, med mindre Dispensation foreligger med alle interesserede Parters Samtykke. Hvis Færøerne kan opnaa Tilladelse saavel til Udførsel fra New York og Indførsel hertil som Genudførsel herfra til Færøerne, ville Ministeriet være villig til at overlade Færøerne nogen Plads i Damper "Island", der afgik herfra i Gaar til Amerika.

5

Islands Ministerium.

Tekstur 9

10

Skriv frá Føroya Amti til enska konsulin, svarskriv frá enska konsulinum til Amtið og vátan frá hollendsku og bretsku varakonsulunum, sum Rytter sendi til dansku stjórnina tann 26. mars 1918. Tað sæst ikki í skjølunum, hvussu vátanin frá hollenska og bretska varakonsulinum er lögð fram, ella hvønn hon er stílað til. Hon verður einans nevnd "erklæring". Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Aktstykker, København, 1919, síðu 46-49:

15

20

Færø Amts Skrivelse til Konsul Coates, Thorshavn, af 21. Marts 1918

Under en officiel Visit, jeg aflagde Hr. Konsulen Søndagen den 24. Juni f. A. for at underskrive en Deklaration, meddelte Hr. Konsulen mig bl. a., at De i sin Tid havde modtaget den saakaldte "Folkeadresse" med Anmodning om at videresende den til den engelske Regering, men at De efter at have haft den liggende i nogle Dage, havde tilbagesendt den, da De ikke vilde fremsende den, idet De til mig bemærkede, at De ikke vilde indblandes i den lokale færøske Politik.

25

30

Paa grund af en i Ugebladet "Tingakrossur" for G. D. indeholdt Artikel om bemeldte Folkeadresse tillader jeg mig at bede Hr. Konsulen velvilligst skriftlig bekræfte Deres mundtlige Udtalelse til mig.

Jeg vilde sætte overordentlig stor Pris paa, om Hr. Konsulen vilde bekræfte ovenstaaende i Løbet af Dagen.

35

Det Britiske Konsulat, Thorshavn

---

5 21. Marts 1918

Sir.

I Besvarelse af Deres Ekscellences Brev af D. D. har jeg den Ære at meddele, at jeg har modtaget et Andragende med Anmodning om at sende det til den britiske Regering, og at jeg senere har modtaget en stor forseglet
10 Konvolut, som jeg sendte tilbage uaabnet. Jeg var underrettet om, at den indeholdt et nyt Andragende, og jeg antog, at det ogsaa skulde sendes gennem mig til den britiske Regering.

15 Med Højagtelse,
ærbødigst
A. G. Coates,
Konsul.

20 Hans Ekscellence
Amtmanden over Færøerne.

Undertegnede hollandsk Vicekonsul, Købmand Jens Evensen og britisk
25 Vicekonsul, Købmand Valdemar Lützen, som fra Amtmand Rytter har erholdt til Gennemsyn en af Konsul A. G. Coates under 21. ds. udstedt Erklæring vedrørende den saakaldte "Folkeadresse" erklærer herved i Tilslutning til bemeldte Erklæring og er villig til med Ed at bekræfte, at Konsul Coates overfor mig, Jens Evensen, har udtalt, at han havde faaet
30 den ommeldte Adresse tilsendt fra J. Patursson, men at han ikke vilde fremsende den til den engelske Regering, og at Patursson kunde henvende sig til Amtmanden med den for at faa den fremsendt; og overfor mig, Valdemar Lützen, har udtalt, at han havde haft den ommeldte Adresse, men at han ikke vilde fremsende den til den engelske Regering, hvorfor
35 han allerede havde tilbagesendt den.

Efter hele den Maade, hvorpaa Konsulen omtalte Sagen, er ingen af

os og har ingen af os været i Tvivl om, at han var blevet anmodet om at videresende Adressen til den engelske Regering.

Thorshavn, den 23. Marts 1918.

5

Jens Evensen   Valdemar Lützen

Tekstur 10

10

Úr frágreiðing, sum Svenning Rytter (1875-1957), Føroya amtmaður frá 1911-1918, skrivaði til ríkisstjórnina í 1917. Í tekstinum vísir Rytter í fleiri umførum til nøkur skjøl (bilag), sum hann hevur sent stjórnini samstundis. Hetta tilfarið er ikki tikið við her, men partar av tí er prentað aðrastaðni í kelduheftinum. Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Aktstykker, København, 1919, síðu 18-25:

15

20

Fortroligt

Færø Amt.

Thorshavn, den 18 April 1917.

Til Justitsministeriet.

25

I Forbindelse med en anden Skrivelse af Dags Dato, hvormed fremsendes Lagtingets Indstilling til Ministeriet i to i den nu afsluttede ekstraordinære Lagtingssamling behandlede Sager, henholdsvis om en Adresse til Storbri-tanniens Regering angaaende Sejladsen fra Island til Færøerne, og om for-skellige Forhold vedrørende Færøernes Vareforsyning, herunder eventuelt Udsendelse til London af en særlig Repræsentant til at varetage Færøernes Interesser under den foreliggende Krigssituation, skal man herved tillade sig at fremkomme med en nærmere Udvikling af forskellige Forhold, der staar i nøje Sammenhæng med fornævnte Adresses Fremkomst. (...)

30

35

B. Adressen

Den nu foreliggende Sag angaaende Folkeadressen til den engelske Regering er et nyt og *meget ondsartet* Vidnesbyrd om, hvilke politiske Maal Kongsbonde Patursson i Virkeligheden arbejder hen til, samt om den Taktik, han benytter for at naa disse Maal.

Det er en Selvfølge, at de unormale Tilstande, der er fremkaldt ved Verdenskrigen, maa synes Kongsbonde Patursson m. fl. særlig gunstige til at søge deres Politik gennemført. Det er saaledes næppe nogen Tilfældighed, at de fornævnte vidtgaende Forslag om Ændring i Færøernes statsretlige Stilling netop fremkom i Samlingen 1915, altsaa i den første Lagtingssamling efter Verdenskrigens Udbrud (bortset fra Samlingen 1914, der faldt samtidig med selve Krigens Begyndelse og derfor næsten udelukkende optoges af Forhandlingerne om Øernes Forsyning med Nødvendighedsartikler o. lign.), og Partiets Ordfører udtalte dengang i Lagtinget, at man netop havde fundet det paagældende Tidspunkt særlig egnet til at søge Sagen gennemført.

Den ved Tysklands Erklæring af "Krigszonen" omkring England den 1. Februar d. A. skabte Situation aabnede nye Muligheder for at forsøge gennemført en *separatistisk* Politik, altsaa ikke Selvstyrepolitik i dens mere moderate Form. De herværende Forsyninger af Levnedsmidler og andre Nødvendighedsartikler var – bortset fra Margarine – tilstrækkelige til flere Maaneders Forbrug, og til at begynde med saa Befolkningen derfor roligt paa Situationen. Da der imidlertid gik nogen Tid, uden at der kom ny Forsyning til Øerne, og uden at man med Sikkerhed kunde sige, hvornaar saadan Tilførsel vilde finde Sted, begyndte enkelte at blive bange for, at det muligvis ikke vilde lykkes i rette Tid at tilføre Øerne tilstrækkelig mange Levnedsmidler.

Det var denne for hans Politik gunstige Situation, som Kongsbonde Patursson søgte at udnytte til Fordel for sin *separatistiske* Politik. Den 7. f. M. vedtog Selvstyrepartiets Vælgerforening i Thorshavn, "Havnar framburdsfelag", sandsynligvis paa Foranledning af Kongsbonde Patursson, at fremsende en Ansøgning til den engelske Konsul her om hos den engelske Regering at søge udvirket en Ordning, hvorefter Varer kunde føres fra Færøerne til Island og Amerika og omvendt, uden at Skibene blev bragt ind til engelsk Havn. Denne Ansøgning tiltraadtes samme Dag af samtlige Medlemmer af Selvstyrepartiets Valggruppe med Undtagelse af Folketingsmand Edw. Mortensen, som ikke var heroppe, og blev, uden at Amtet havde faaet nogensomhelst Meddelelse herom, overleveret til den engelske Konsul. Næste Dag indfandt Kongsbonde Patursson og en anden

Selvstyremænd sig imidlertid paa Amtet og anmodede om en Anbefaling fra Amtet af Andragendet, da Konsulen ellers ikke vilde eller kunde videre sende dette, og Patursson vilde have Anbefalingen overleveret for at bringe den til Konsulen. Jeg tilkendegav de paagældende, at jeg ansaa den til Konsulen skete direkte Henvendelse i et saadant Anliggende uden om de danske Myndigheder for illoyal og skadelig, og at jeg ogsaa betragtede selve Andragendet som skadeligt, blandt andet fordi Sagen allerede behandlede mellem Regeringerne, hvorfor jeg først vilde tage Standpunkt til Spørgsmaalet om Anbefaling, naar de havde indsendt en skriftlig Anmodning derom til Amtet. Under den paafølgende Samtale udtalte Kongsbonde Patursson, "at det vilde være til Fordel for hans Politik, hvilket han nok skulde udnytte", saafremt Amtet nægtede at anbefale Andragendet, og den anden Udsending fra "Framburdsfelag" bemærkede, at man maaske i saa Fald vilde foretage et Skridt, der kunde være endnu mere Skadeligt. Efter samme Dag at have modtaget den skriftlige Anmodning om Amtets Anbefaling, og efter at have overvejet Sagen, besluttede jeg mig til at sende Andragendet til Konsulen, dels ud fra den Betragtning, at jeg ved min Skrivelse kunde forebygge de muligt skadelige Følger af Andragendet, og dels fordi jeg paa den Maade haabede at kunne hindre Patursson i yderligere Agitation. Jeg gjorde af samme Grund de to Udsendinge bekendt med min Skrivelse til Konsulen, og de erklærede sig tilfreds. Jeg lod selvfølgelig ikke Patursson overbringe Skrivelsen til Konsulen. Mit Formaal, at hindre yderligere Agitation, vilde formentlig ogsaa være lykkedes, da Patursson nu ikke kunde faa sine Meningsfæller med til yderligere Skridt, hvis Konsulen – saaledes som Patursson fremstiller dette – ikke havde udtalt overfor 2 af Patursson til ham sendte Mænd, at Amtets Anbefaling ikke var tilstrækkelig indtrængende, hvorfor han ikke kunde gøre noget til Gavn for Andragendet paa det foreliggende Grundlag. Selve Korrespondancen med Konsulen vedlægges i en anden samtidig nedsendt Sag.*)

Kongsbonde Patursson og hans nærmeste Meningsfæller fortsatte derefter, dels mundtlig, dels i de Folketingsmanden nærstaaende *Blade* "Tingakrossur" og "Föroyatidindi" en meget yderliggaaende Agitation, gaaende ud paa, at Befolkningen truedes med at dø af Sult om kort Tid, at der ikke fra de danske Myndigheders Side blev gjort tilstrækkeligt for at forhindre dette (hvilket delvis skyldtes, at man for enhver Pris – af Hensyn til de københavnske Kommissionærer – ønskede at forhindre, at Færøerne fik Varer fra andre Steder end Danmark), og at det færøske Folk derfor selv burde henvende sig direkte til den engelske Regering i London med Ansøgning om at maatte

faa Varer tilført, at det danske Ministerium selv havde antydet, at det ikke kunde magte sin Opgave at hjælpe Øerne, hvorfor man henvistes til at søge Islands Ministerium om Hjælp, samt at Ministeriet ikke var interesseret for Færøerne, men søgte at fremme Danmarks Landbrugseksport ved at for-

5 handle denne Sag sammen med Færøernes Eksport, hvorfor Færingerne selv burde tage Affære, saaledes at Ministeriet ikke kunde bruge Fiskeeksporten herfra til at opnaa en gunstig Ordning af Danmarks egen Landbrugseksport. – En lignende Tankegang laa til Grund for Paturssons Artikel i sin Tid om, at Færøerne ved Fredsslutningen ikke burde repræsenteres af den danske

10 Regering, da Interesserne maaske var modstridende. – Jfr. "Tingakrossur" for 14. Marts (særlig Artiklen "Sjálvstýrismannating"), 21. Marts ("Sameining" og "Leidin") og 28. Marts ("Adressan") og "Föroyatidindi" for 12. Marts ("Spörgsmaal og Forslag") og 26. Marts ("Maal og Midler"). De to Blade supplerer hinanden paa en fortræffelig Maade. I det ene udtales f.

15 Eks., at Amtmanden og Vareudvalget ødelægger Købmændenes Initiativ og Købmændene selv o. s. v., og i det andet, at de samme Myndigheder blot sørger for at hjælpe Købmændene til at tjene. Paa denne Maade kan enhver faa noget for sin Smag, og alt udnyttes af Patursson i den overfor angivne Retning. Den 19. Marts udsendtes derhos med Kongsbonde Patursson som

20 Hovedophavsmand den i Amtets Chiffertelegram til Ministeriet af 23. f. M. ommeldte Adresse [Bilag 1.]

Saavel efter Adressens hele Ordlyd og Affattelse som efter den forudgaaende Agitation, jfr. ovenfor, er det hævet over al Tvivl, at Meningen med Adressen var, at den skulde oversendes den engelske Regering uden-

25 om enhver dansk Myndighed. Ministeriet bør ikke lade sig vildlede af, at Kongsbonde Patursson senere i Lagtinget, følgende sin sædvanlige Taktik, har udtalt, at man kunde tænke sig Muligheden af at fremsende Adressen "f. Eks. gennem den herværende engelske Konsul og gennem den danske Gesandt i London" eller gennem Færøernes Folketingsmand. Det er nemlig

30 utvivlsomt, at Paturssons ord, naar det drejer sig om Politik, ikke staar til Troende, ja endog saa lidt, at han har benyttet sig af Lagtingsmænds Navne – baade mundtlig og som Underskrivere –, skønt disse aldeles ikke har givet ham Bemyndigelse dertil og senere offentlig erklæret, at de ikke har gjort det. Amtet anser det for ufor nødvendent nærmere at paavise, at Hensigten med

35 Adressen oprindeligt var at gaa udenom de danske Myndigheder, men skal indskrænke sig til at henvise til de ovennævnte Bilag.

Formaalet med Adressen fra Kongsbonde Paturssons Side var overhovedet ikke at skaffe Færøerne ny Forsyning med Levnedsmidler og kunde ikke være det. Adressen berører nemlig ikke Spørgsmaalet om fri Sejlads mellem

København og Færøerne, ejheller fri Sejlads mellem Amerika og Færøerne. Med andre Ord: den undlader at ansøge om fri Sejlads mellem Færøerne og de Steder, hvorfra Varer kan faas, medens den udelukkende lægger Vægt paa fri Sejlads mellem Færøerne og et Sted, hvor det i hvert Fald er usikkert, om Varer kan faas. Adressens Betydning for Patursson laa netop udelukkende 5
deri, at den gik udenom det af Lagtinget nedsatte Udvalg, der bestaar af 5 Medlemmer, deraf 2 af Selvstyrepartiets Ledere, og som uden Hensyn til Partistandpunkt fordømte en saadan direkte Henvendelse til England [jfr. Bilag 2], og udenom de danske Statsmyndigheder. Det Patursson tilsigtede, var nemlig, *dels* at knytte en saa nær Forbindelse med Island som muligt 10
og helst saaledes, at Færøerne blev afhængige af Island med Hensyn til Tilførsel af Varer, *dels*, og maaske navnlig, at skabe et *Præcedens for direkte* Forhandling mellem "det færøske Folk" og en udenlandsk Stat udenom de danske Statsmyndigheder (i Lighed med, hvad der under Krigen har fundet Sted fra islandsk Side) for saaledes at forberede Opløsningen af 15
den statsretlige Forbindelse mellem Færøerne og Danmark, og *dels* at faa godtgjort, at det paa et kritisk Tidspunkt i Færøernes Historie har været nødvendigt at paakalde Islands og Englands Hjælp for at skaffe Færøerne Levnedsmidler, idet Danmarks Regering intet vilde gøre eller intet kunde 20
gøre. – I Nøden vilde man lære sine Venner at kende. – Som et karakteristisk Eksempel paa Paturssons Iver efter ikke at faa Færøerne knyttet for meget til Danmark kan nævnes hans Artikel i "Tingakrossur" for 28. Februar 1917, hvor han fraraader at paamale Fiskeskibene Dannebrog, da det er farligt at knytte sin Skæbne til Danmark. – Adressen henvender sig direkte til en 25
af de krigsførende Magter; den søger at fremkalde en Folkebevægelse, der skal give Udtryk for Tillid til vedkommende fremmede Magt og samtidig Mistillid til, at Danmark og den danske Regering er i Stand til at varetage og sikre Færøernes Interesser. Den danske Regering forhandlede allerede om Sagen, og dette vidste Adressens Ophavsmænd. Vedkommende fremmede, krigsførende Magt maatte nødvendigvis faa det Indtryk, at Færøerne ikke 30
har Tillid til sin Regering, og at Regeringen heller ikke havde Føling med Færøernes Befolkning. Adressen gaar nemlig ud paa at opnaa noget, den danske Regering i Øjeblikket maatte anse for underordnet i Forhandlingerne, medens Befolkningen ifølge Adressen ansaa dette Punkt for Hovedpunktet og endda det eneste Punkt, ligesom det ikke kan lades ude af Betragtning, 35
at Ophavsmændene til Adressen faktisk havde forhandlet med den engelske Konsul om Situationen, jfr. den samtidigt nedsendte Sag.

Som det fremgaar af Bilagene og som foran berørt, har man tillige fremstillet Forholdet saaledes, at medens der ingen Hjælp kunde ventes

fra Danmark, kunde saadan faas fra Island. Amtet skal ikke i nærværende Skrivelse komme ind paa en Udvikling af de islandske Myndigheders Forhandlinger med Kongsbonde Patursson, men skal indskrænke sig til at henlede Opmærksomheden paa Artiklen "Islands-leidin" i "Tingakrossur" for 7. ds., hvoraf fremgaar, at man, selv efter at der ved Ministeriets Foranstaltning og Hjælp er blevet sendt ca. 700 Tons Varer til Færøerne med "Island", forsøger at give det Udseende af, at det er de islandske Udsendinge i London, der har bevirket Tilladelse for "Island" til at sejle udenom Krigszonen, og at det skyldtes en Velvilje fra Islands Side, at 700 Tons af "Island"s Skibsrum er overladt Færingerne, eller – jfr. "Föroyatidindi" for 16. ds. – at det skyldes Adressen, at "Island" kom – selvfølgelig fordi Ministeriet blev bange for Adressen – alt i den Hensigt at skille Befolkningen fra Danmark.

Man skal sluttelig endnu en gang fremhæve, at der er blevet agiteret med, at naar Amtet og Lagtingets Flertal var imod, "at Færingerne selv forhandler med England", skyldtes dette, at Danmark i Forhandlingerne med England om Transport af Varer fra og til Danmark ønskede at udnytte Færøerne (særlig Englands formentlige Ønske om at komme i Handelsforbindelse med Færøerne for at indføre Fisk herfra) til Fordel for danske Interesser, men i Strid med Færøernes Interesser. Denne Agitation har man selvfølgelig gennemgaaende vogtet sig for at fremsætte offentlig, men man skal dog i denne Forbindelse henvise til Notitsen "Hungursband" i "Tingakrossur" for den 4. ds.

Naar jeg ovenfor har fremhævet Motiverne for Adressen, maa det meget holdes for Øje, at det er Ophavsmændenes Motiver. De allerfleste Underskrivere af Adressen har absolut været i god Tro og ikke tilsigtet noget ondt. De har kun ønsket det, som alle ønsker, at faa Levnedsmidler til Øerne. Adressen er derfor ogsaa formuleret, som den er. Det siges "vi undertegnede Lagtingsmænd" og giver det derved Udseende af, at det er i Overensstemmelse med Lagtingets Ønske. Det siges ikke, at Adressen er i Strid med Amtmandens og Vareudvalgets Stilling til Sagen, ja, der er endog flere Steder blevet sagt Befolkningen, at det er i Overensstemmelse med disse Myndigheder og for at hjælpe dem. Det kan derfor ikke undre at Adressen faar mange Underskrifter. Den skræmmer Befolkningen ved at sige, at der kun er Levnedsmidler til "nogle Uger", endskønt der var for langt længere Tid, omend Fordelingen vilde blive meget vanskelig, da vi manglede Petroleum til Transport, og den indeholder den Tilløkkelse, at vi har Tilsagn fra Island om at kunne faa Varer, hvilket ikke er rigtigt.

Da jeg fik Kendskab til, at den omhandlede Adresse var udsendt, sammenkaldte jeg straks Lagtinget, [jfr. Bilag 3], for at det kunde blive klart

(dels her paa Øerne, dels for den danske Regering og dels endelig ogsaa for de engelske Myndigheder), at Befolkningens store Flertal ikke var enig med Kongsbonde Patursson i dennes Forsøg paa at gaa udenom den danske Regering. Det vil af Lagtingets Indstilling og den vedlagte Udvalgsbetænkning fremgaa, at Lagtingets store Flertal, deriblandt *Selvstyrepartiets Repræsentanter i Vareudvalget*, blandt andet fremhævede, at det altid maa være en ufravigelig Grundsætning, at alle Henvendelser fra Færøerne til fremmede Landes Regeringer bør ske gennem vedkommende danske Statsmyndigheder. Kongsbonde Patursson og dennes Meningsfæller søgte under Forhandlingerne at fragaa, at det havde været deres Mening at indsende Adressen udenom de danske Myndigheder, og med undtagelse af Kongsbonde Patursson var der *ingen* Lagtingsmand, der vilde vedkende sig at have Ansvar for Adressens Fremkomst. Derimod var der foruden Patursson 5 Lagtingsmænd, der ikke vilde udtale deres Misbilligelse af Adressen eller overhovedet stemme for de af Udvalgets Flertal fremsatte Forslag, bortset fra Forlaget om at udtale Tak til Regeringen for dens Virksomhed for Færøerne under Krigssituationen, hvilket stemmer med Paturssons sædvanlige Taktik overfor selve Ministeriet: at ville give sig Udseende af at have Tillid til Ministeriet. Det lykkedes Patursson at fastholde disse 5 Lagtingsmænd, dog kun saaledes, at de intet Forslag fremsatte, formentlig fordi de ikke kunde blive enige om noget bestemt Forslag. Derimod afgav de, som det fremgaa af den under Dags Dato indsendte Lagtingssag, en skriftlig Motivering af, hvorfor de ikke stemte for Flertallets Forslag. Blandt disse Lagtingsmænd findes 3, der er ansatte i Statens Tjeneste som Bestillingsmænd, nemlig en Sysselmand, en Postekspeditør og en Skolelærer.

Lagtingets Stilling har ikke medført, at Adressen er faldet bort. Dette vilde og kunde Patursson ikke gøre for sin Prestiges Skyld. Den cirkulerer stadig og faar en Del Underskrifter. Ikke desto mindre er det utvivlsomt, at den loyale Stilling, Flertallet af Lagtingets Medlemmer har indtaget til Sagen, har været af stor Betydning. Den herværende engelske Konsul har sikkert faaet Forstaaelsen af, at han intet kan opnaa ved at inklade sig i direkte Forhandlinger med Patursson, og naar Adressen i sin Tid indsendes, vil det *antagelig* ske til den danske Regering eller den danske Gesandt i London. Man skal derfor, *da det selvfølgelig er af meget stor Betydning heroppe, at der ingen Tvivl kan være om Ministeriets Standpunkt til den foreliggende Sag*, tillade sig at indstille til Ministeriet, at dette overfor Lagtinget udtaler sin Tak for Tingets loyale Holdning i Sagen om Folkeadressen til den engelske Regering.

Man skal derhos indstille, at Ministeriet bifalder, at der indhentes Erklæ-

ringer fra de 3 fornævnte Bestillingsmænd, om de har haft nogen Andel i Adressens Fremkomst og videre Udbredelse saavel som i den ovenangivne mundtlige og skriftlige Agitation, og i bekræftende Fald, hvorvidt de paagældende har været klar over, at Hensigten var, at Adressen skulde indsendes direkte til England udenom de danske Myndigheder. – Selvfølgelig vil et saadant Skridt kun give negativt Resultat, men det vil engang for alle derved slaas fast, at Ministeriet kræver en loyal Optræden af sine Bestillingsmænd.

Foruden til det i nærværende Skrivelse udviklede skal man til yderligere Belysning af de yderliggaaende Selvstyremænds Politik tillade sig at henvise til Amtets fornævnte Skrivelse af 11. Oktober 1915 angaaende det i 1915 fremsatte Forslag om Ændring i Færøernes Styrelse, til Amtets forskellige Skrivelser i Begyndelsen af Aaret 1916 angaaende Bladet "Tingakrossur", (XII. 781), og til mine mundtlige Henstillinger til Ministeren. – Med Hensyn til de i Bilagene forekommende Artikler paa *Færøsk* skal man tillade sig at henstille, at Ministeriet, hvis det anses for fornødent, lader disse oversætte af Dr. phil. Jacob Jacobsen.

Iøvrigt skal jeg tillade mig at henvise til de i Bladene fremkomne Referater af Lagtingsforhandlingerne.

Jeg undlader til Slut ikke at udtale, at naar jeg saa forholdsvis udførligt og uden alle Omsvøb har forsøgt at gøre Rede for den politiske Situation her paa Øerne, skyldes det min faste Overbevisning om, at et godt og varigt Forhold mellem de forskellige Landsdele ikke kan opnaas, uden at al usand Agitation bliver stemplet for, hvad den er, og at det derfor er min Pligt, saa længe jeg er Amtmand, at sige den usminkede Sandhed, navnlig for at Ministeriet kan være klar over, hvorledes en Haandsrækning fra Ministeriet til Selvstyrepartiets ledende Mænd bliver benyttet heroppe i Agitationen til Gavn for en separatistisk Bevægelse, og hvorledes det Folketingsmanden nærstaaende Blad "Tingakrossur" virker i en yderst danskfjendtlig Retning, og det ved at fremkomme med alle mulige Usandheder, som Folk ganske vist bagefter maaske faar at vide er Usandhed, men som alligevel, naar det sker Gang efter Gang, Uge efter Uge, Aar efter Aar, uvægerligt vil gøre sin Virkning paa den opvoksende Slægt.

For saa vidt Adressen skulde blive sendt gennem de danske Myndigheder, tillader jeg mig at henstille, at der indhentes en Erklæring fra mig *over det fremsendte*, da det efter hele mit Kendskab til de paagældende ikke vil undre mig, at der fremsættes nye positive Urigtigheder deri.

Svenning Rytter

Tekstur 11

Debes, Hans Jacob, Jóannes Patursson – ein byrjan til eina politiska ævisøgu, Tórshavn, 1991, síðu 99-102:

“ADRESSA” OG EMBÆTISMANNAUPPREISTUR

5

Hetta vóru krígstíðir í Europa. Hóast Danmark var uttanveltað, gjørdu kavbátar alla sigling vandamikla. Undir hesum viðurskiftum tók seg upp hitt sokallaða “adressumálið”. Tað hevði uppruna sín í tí ótrygga vøruflutninginum til Føroya. Bretskir myndugleikar høvdu kravt, at øll skip úr Føroyum og til Føroya skuldu inn í Kirkwall í Orknoyum til sonevnt “kontrabande”-eftirlit, hóast hesi skip tá noyddust inn á sjóki, har týskarar høvdu sagt seg vilja søkkja øll skip. Í einar tveir mánaðir komu ongar vørur til Føroya, og vørur sum petroleum og salt fóru at ganga undan.

10

15

Undir hesum umstøðum settu fleiri sjálvstýrismenn – eisini Jóannes Patursson – seg á odda fyri eini áheitan á bretsku stjórnina um at skip, sum sigldu millum Íslands og Føroya, sluppu undan at verða kannað, og at skip, sum komu úr USA um Ísland til Føroya, ikki skuldu inn í Kirkwall, men kannast í Halifax. Rytter ávaraði harðliga og segði tað vera landssvik hjá føroyingum at venda sær til eina fremmenda stjórn í krígstíð, og eisini ein meiriluti í Løgtinginum var ímóti. Danska blaðið “Nationaltidende” skrivaði, at adressan varð send út millum fólk í Føroyum “af det separatistiske parti” og mátti metast mest sum “højforræderi”.³⁶ Adressan

20

25

36 Um “Højforræderi” hevur Salomonsens Konversationsleksikon, bd. XXII, 1922, s. 123 hesa definition: “Højforræderi er intet tekn. juridisk begreb, men bruges alm. om de groveste statsforbrydelser, navnlig fremkaldelse af oprør i den hensigt at bringe staten under fremmed herredømme ell. forandre statsforfatningen ell. tronfølgeordenen, samt handlinger, der sigter til at berøve kongen livet, friheden ell. tronen. Straffen er livsstraf.”. Eftir hesum var áheitanin um at reisa ákæru um “højforræderi” ein áheitan á myndugleikarnar um at taka Jóannes Patursson av lívi! Eftir teirri donsku revsilógini frá 1866 (sum kom í staðin fyri ásetingarnar í Donsku Lóg frá 1683) fór avlívingin fram við hálsþegging við handøks. Hetta var seinast gjørt í 1892. Fyri 1866 hevði Danmark verið býtt sundur í “bøðladømi”. Føroyar høvdu egnan bøðil (nevndur fyrstu ferð í 1547), ið hvussu er langt upp í 1700 árin; ein “skarprettar” er nevndur deyður í kirkjubókini fyri Sudurstreymoy 1769. Bøðil varð tilnevndur av stiftsamtmanninum. Eftir 1866 var bert ein bøðil í øllum ríkinum og varð tá tilnevndur av løgmláráðharranum. Í Føroyum var seinasti deyðadómur útintur í 1706. – Nevnda blaðáheitan leggur dent á orð Jóannesar Paturssonar um tað hatur, sum hin danski almannaheimurin hevði fingið og gav av honum – ein púra ósonn mynd, samstundis sum hin danski blaðheimurin var stongdur fyri føroyskum tjóðskaparpolitiskum sjónarmiðum.

30

35

fekk 3,242 undirskriftir. Hon varð tó ikki send bretsku stjórnini, men danska sendiharranum í London, og hann bað um nærri boð úr Keypmannahavn. Meira hendi ikki, tí kríggið endaði stutt eftir. Hetta fekk tó eitt "eftirspæl".

5

(...)

Sjálvstýrisleiðari og ríkissvíkjari

Nú var Jóannes Patursson aftur leiðarin í føroyskum politikki. Tann nýggi tingmeirilutin valdi hann í mai til landstingsmann; hann sat í Landstinginum til 1920, í valbólki við teimum radikalum.

Men Jóannes Patursson var alt annað enn vælkomin í Landstingið. Tað varð valt eftir heilt øðrum reglum enn Fólkatingsið. Í Landstinginum hevði andstøðan móti Zahlestjórnini stóran meiriluta. Í juli 1918 samtykti Landstingið at seta nevnd at kanna fyrr nevndu mál í Føroyum og – sum álop á forsætisráðharran – at kanna eftir, í hvønn mun ríkisstjórnin hevði verði uppi í. Nevndin fekk 11 limir, og – ivaleyst upp á spott – valdu teir radikalum "høvuðsákærda", Jóannes Patursson, sum sín lim, tó at nevndarmeirilutin vildi halda, "at han hørte hjemme på den anden side af skranken".

Nevndin var sera nærløgd í arbeiði sínum. Hon helt ikki færri enn 50 fundir, av teimum vóru 23 avhoyringarfundir. Vitnini fyri nevndini vóru fyrrverandi danskir embætismenn í Føroyum við Svenning Rytter á odda, nakrir sambandsmenn, men fyrst og fremst føroyskir sjálvstýrismenn, bæði tingmenn og aðrir, sum vórðu stevndir at koma til Keypmannahavnar til avhoyringar.

Nevndin gav (í 1920) frá sær eitt drúgt og rúgvismikið álit upp á næstan 600 síður: "Beretning til Landstinget afgiven af den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold" – í Føroyum altíð kallað "Fúlabók". Meirilutin fanst harðliga at forsætisráðharranum fyri at royna at ávirka føroyskan politik og fyri at hjálpa sjálvstýrismonnunum, og Jóannes Patursson, limur í nevndini, varð lagdur undir "rigsskadelig adfærd"; sjálvstýrismenn hansara vórðu viðfarnir sum lítið annað enn landssvíkjarar. Einki kom tó burtur úr hesum mikla verki: Landstingið tók við frágreiðingini, men samtykti einki uppskot. Helst hevur landstingsmeirilutin hildið hetta verk verið undir markinum fyri sømd tingsins.

Tað er greitt, at tað var Rytter, sum stóð aftan fyri alt hetta. Í parti við sær hevði hann Olivur Effersøe. Hin leiðandi sambandsmaðurin, Andras Samuelsen, fólkatingsmaður, var ongantíð hatskur í andstöðu síni móti Jóannesi bónda, heldur speiskur. Andras hevði verið tjóðskaparmaður, og

Jóannes nevndi seinni, hvussu væl teir høvdu samstarvað, áðrenn alt fór av lagi.³⁷ Andras tosaði altíð føroyskt í tinginum, meðan Effersøe tosaði danskt.

5

Tekstur 12

Wåhlin, Vagn (1935-2009) o.a., Mellem færøsk og dansk politik 1917 – 1920, Tórshavn og Århus, 1994, síðu 193-195 og 197. Vagn Wåhlin, danskur søgufrøðingur, sum arbeiddi við føroyskari søgu á Universitetinum í Århus:

10

De danske aviser var allerede i foråret 1917 blevet opmærksomme på Adressesagen via 'Dimmalætting' og sambandsfolkernes henvendelser. Men det var folketingsmand Mortensen, der for alvor bragte sagen i den danske offentligheds søgelys ved gentagne gange fra Folketingets talerstol uimodsagt af ministeren at fremføre, at amtmanden talte usandt, når han hævdede, at Adressen var politisk rettet imod ham og Vareudvalget og Sambandspartiet og på ukorrekt vis hele to gange var søgt sendt uden om rette danske myndigheder direkte til englænderne.

15

20

De danske blade og offentligheden på Færøerne så en parallel til den islandske optræden med direkte relationer til flådemagtens centrum i London uden om København. De af Kommissionen fremskaffede telegrammer viser, at dette aspekt var inde i billedet for Patursson og 'Tingakrossur', men antagelig ikke har været helt så klart for folkene i periferien. Den engelske konsul Coates havde på visse punkter optrådt, så det måtte befrygtes, at han gerne så en lignende engelsk indflydelse på Færøerne, som hans kollega med islandsk tilslutning havde i Reykjavík. Dette var baggrunden for talen om landsforræderiske perspektiver i Adressesagen, altså at benytte den pressede situation til *de facto* at opnå større selvstyre for Færøerne ved at bruge Royal Navy som murbrækker over for dansk indflydelse på

25

30

37 Nevnt fleiri ferðir í Munnligum orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923, t.d. s. 59-60. Hann helt Andras vera komnan "í klemmu millum tvær danskar neglir, Rytter og Effersøe". (Tingakrossur 9/5 1923). – Smb. Rasmus Rasmussen í Munnligum orðaskifti, s. 67: "At A. Samuelson í sínum innarsta er og hevur verið ein góður føroyingur, ivist eg ikki í. Tað er tí ikki rætt av J. Patursson at gera hann til turk. Hann hevur víst sítt føroyska sinni og kann ikki vera samdur við Effersøe um, at tað kann ikki vera norskt blóð í føroyingum; hví hann ikki longur vísir seg sum føroying, veit eg ikki, men onkrar grundir man hann væl hava."

35

øerne. Hvis en færøsk 'ombudsmand' var kommet til London som følge af initiativerne, og hvis direkte engelsk-færøske relationer først var oprettet, så ville Danmark næppe kunne have gjort noget derved efter krigen, hvis England ad den vej ønskede sin indflydelseszone mere formaliseret.

5 Flertallet af selvstyremændene i sagen lå langt fra sådanne tanker, men det er vanskeligt på samme måde at erklære betragtningen for irrelevant vedrørende Patursson og Mortensen m. fl. fra inderkredsen. (...)

(...)

10

Først materialet fremlagt for Kommissionen 1918-19 gav et andet billede. Herefter kan man stadigt undre sig over, hvad der fik så mange normalt hæderlige selvstyrefolk til at fremsætte så urigtige udtalelser om, at Adressen *ikke* var politisk, og at man *ikke* havde forsøgt at sende den ad to veje
15 uden om de danske myndigheder. Lå man under for en paturssonsk magi, eller kunne man virkelig selv tro derpå? Det bliver nok aldrig opklaret.

(...)

20

Patursson og inderkredsen af selvstyremænd omkring ham så politisk rigtigt. Vareforsyningssituationen februar 1917 havde i sig et politisk potentiale til, rigtigt udnyttet, at stække amtmanden, svække Vareforsyningsudvalgets tendenser til at blive en miniregering og knække Sambandspartiets mangeårige politiske dominans. Det var ikke sikkert, at en så politisk
25 gunstig situation igen ville opstå. Tværtimod var der meget, som tydede på, at et fortsat konstruktivt samarbejde mellem amtmand og Vareudvalg ville kunne ødelægge selvstyrebevægelsen eller skubbe dens muligheder for reel indflydelse på samfundsudviklingen mange år ud i fremtiden.

30

Situationen blev dygtigt udnyttet, men sejren var kortvarig og dyrekøbt for Selvstyrepartiet og Patursson. Mistilliden, politikerleden og den politiske splittelse i det færøske samfund blev ikke mindre deraf. Mistilliden i Danmark til selvstyrebevægelsen blev styrket. Ved et indre dansk politisk misbrug af Kommissionen kom dennes virke til at uddybe manglen på tillid og respekt mellem danske politiske kredse og selvstyrebevægelsen.

35

Stillet over for valget mellem demokrati – som styre af folket, ved folket og for folket³⁸ – og nationalpolitisk øget selvstyre var selvstyrefolkene ofte

---

38 Parafrase over den amerikanske præsident Abraham Lincolns Gettysburg Adress 1863; parafrasen s. 204 midt er også over en sentens af Lincoln.

ikke i tvivl: Befolkningen skulle med eller mod dens vilje føres hen mod øget selvstyre.

Tekstur 13

5

Útvaldar greinar úr føroysku bløðunum Tingakrossi og Føroyatíðindi. Bæði bløðini tóku undir við sjálvstýrishugsjónum Sjálvstýrisflokksins. Tingakrossur, sum kom út á fyrsta sinni í 1901, var almenna málgagn Sjálvstýrisflokksins. Stórt sæð alt tilfar í bløðunum varð skrivað á donskum:

10

Føroyatíðndi, 12. Marts 1917:

Spørgmaal og Forslag

15

Hvorledes gaar det til, at der under den for Færøerne i Øjeblikket saa vanskelige Situation, ikke høres det mindste fra Lagtinget? Har Folkets kaarne Repræsentanter, der nu, om nogensinde, burde stræbe at gøre sig værdige til den Tillid, Befolkningen har vist dem, endnu ikke sat sig i Bevægelse?

20

Herom forlyder der intetsomhelst. Men Vælgerfolket ønsker som snarest et klart og tydeligt Svar paa de mange Spørgsmaal, som det med Beretigelse ønsker at stille sine Tillidsmænd.

Vareudvalgets Saga er endt. Om det har spillet sin Rolle godt eller daarligt, derom er det ørkesløst at diskutere. Vi foretrækker at lade Kendsgerningerne tale. Deres Sprog er uimodsigeligt og ikke til at tage fejl af.

25

Forholdene er nu saaledes, at der allerede hersker Mangel paa vigtige Livsfornødenheder, en Mangel, der bliver føleligere Dag for Dag. Voksne Mennesker kan nok holde det gaaende en Tid, selv om de maa paalægge sig forskellige Savn, men værre er det med Børnene, der netop nu hjem-søges af forskellige Epidemier. Der er langt fra tilstrækkelig Mælk. Smør og Margarine findes ikke, Kartofler er ikke til at opdrive, og Sukkeret, der i mange Smaakaarshjem hidtil har spillet en stor Rolle som Surrogat baade for Fedt og Paalæg, faas kun til Købs i smaa og utilstrækkelige Portioner. Tørt Brød og Thepjask er just ikke særlig egnet til Føde for Rekonvalescenter eller Mæslinger eller Skarlagensfeber.

30

35

Derfor er Folket berettiget til at fremsætte sine Spørgsmaal. Føres der Forhandlinger med England, er de bristede, eller er de gaaet i Staa? Er der Udsigt til, at Forhandlingerne, saafremt de fortsættes, snarligt kan føre til

et gunstigt Resultat? Forholder det sig rigtigt, at Trafiken mellem Island og Amerika foregaar uhindret, og er der Haab om, at vi ad den Vej kan faa Forsyning nu eller senere?

5 For at modarbejde den voksende Bekymring for Fremtiden, vilde det være heldigt, om Folk blev holdt à jour med Sagernes Stilling.

I Færøernes Historie er der et Præcedens for, at en direkte Henvendelse til engelske Autoriteter vedrørende Øernes Forsyning, er blevet modtaget med stor Velvilje. Hvorfor ikke forsøge det samme nu?

10 Lagtinget, der optræder paa den i visse Retninger nødlidende færøske Befolknings Vegne, henvender sig direkte til det britiske war office med telegrafisk Anmodning om Tilladelse til fri Passage for de nødvendige Fødemidler til Færøerne fra det Land, hvor man finder det mest opportunt at fragte dem eller lade dem afhente.

15 Det foreslaaede Skridt bør gøres i Tide, da der paa den Maade er Mulighed for et Resultat forud for Forhandlingernes Afslutning.

Tingakrossur. 28. Marts 1917:

'ADRESSAN'

20

Vikan, ið var, átti eitt høvuðsevni framum øll onnur til tos og tjak manna-
millum um alt Føroyaland; tað var "adressan" – bønarbrævið til Bretlands
landstýri, sum "Havnar framburðsfelag" sendi Føroya fólki til undirskrift,
og sum loypti eina slíka ræðslu og øði í amtmannsflokkin, at teir tóku til
25 tað ótrúliga: *at kalla lögtingið saman!* Mangt er í neyðini nýtt.

Hvat var tað so, hetta ræðuliga, ið gjørði amtmannin "maktaleysan"
– hansara egnu orð! – og fekk varunevndarlimirnar at trunka seg saman
sum seyðir í bóli undan frekasta kavaroki, teir ýtastu sambands- og sjálv-
stýrisoddar hvør um annan? Ja, her mann vera best at lata "adressina"
30 sjálva tala fyri seg, so kann hvør døma eftir sínu hugsan. Hon ljóðar so:

(Tekstur 1 í keldusavninum verður her endurgivin – ritstj.)

Hesi vóru orðini og víðari øðismikil eru tey júst ikki: Eitt friðaligt bønarbræv
35 frá einum neyðstaddum fólkaflokkum um siglingarloyvi til næsta grannaland
í friði og náðum fyri Bretlandi – einki er tað annað. So tvískinnaður og
klandringarsamur hesin fólkaflokkur annans sýnir seg í øllum, sum vera
kann til frama fyri hann sjálvan og hansara egna land, *her* var tá ein sak,
sum allir Føroyingar mátti vera á einum máli um: Sjálvir at royna tað

leið, ið enn er farandi til at bjarga lívinum og røkja landsins vinnuvegir, nú allar aðrar eru tyrptar.

Ikki fyri tí: Eitt slíkt tiltak frá øllum Føroyafólki átti at verið ónýtt, so víst sum vit hava og í trý ár hava havt eina løgtingsnevnd sitandi við amtmanninum á odda til at bera umsorgan fyri at landinum ikki skal tvørra neyðsynjarvørir. Teimum – ella rættari amtmanninum – var jú givið alt uppí hendir: Makt og myndigheit og nógvir peningur við boðum um at leggja saman við Íslendingar um varukeypslu í Amerika.

Ár leið undan ári, men leiðin varð ikki roynd (uttan einans eina ferð við góðum úrsliti), vit *skuldu* sjagga tær gomlu handilsgøturnar, kostað tað, ið kosta kundi! So vóru tær stongdar sum altíð var væntandi, tilførslan steðgað og Føroyingar sótu innibyrghdir við grónamati til eitt fjerðingár og vørutroti bæði á einum og øðrum. Men ein mánaðin leið fyri, annar eftir, frá amtmannsnevndini frættist einki. Teir "forhandlaðu" – um fría sigling til og frá Danmark!

So fór fólki at ótolnast – sum vera man; her mátti nakað gerast, skuldi vit ikki doyggja í hungri um stutta tíð. Skiparafelagið hevði víst á eina leið, ið farandi var: at venda sær til eingilska konsulin við bønarbrævi til ríkisstýri um loyvi at selja fiskin, rogn og livur í Íslandi; teir fingubæði tað og annað handilsloyvi, sum teir ikki høvdu biðið um. "Havnar framburðsfelag" tók sær hetta til fyridømi og sendi fram bønarbræv um frítt siglingsloyvi millum Føroyar–Ísland–Amerika, men hetta kravdi at vera *dúgliga* undirtikið av amtmanninum, um bønarbrævið kundi sendast og har stóð fast: *hann vildi ikki!* So var einans eitt eftir at gera; at Føroyingar yvirhøvur tóku seg saman og royndu at sleppa sær vegin fram til bretska ríkisráðið *uttanum* henda meinbogan, sum hegartil hevði ligið og forða fyri allari gongd vestureftir: amtmannin og manngarð hansara.

Men tá spann øði í "den store bøjgen": Hetta var svik, hetta var beina vegin upprør, hetta kom at spilla alt fyri teirra "forhandlingum", hetta mátti forðast og tað í stundini. Teir ruku til telefonirnar og nú bleiv ein ringjan og kiman um alt Føroyaland til at ræða fólk frá at skriva undir hesa vanlukku "adressu"; sýslumenninir fingubøð frá amtmanninum um at rópa "varskó!", tingmenninir bóðu og bønaðu veljarar sínir ikki at gera tað verðsins ólukku at forkoma landinum; Suðringar fingubøð ein langan trádleysan speril, sum mergjaði teir so væl, at teir skrivaði undir í túsindatali; "plakativ" vóru uppslidnar á øllum geilarhornum í Havn og sumstaðni á bygð, har tær fingubøð t. d. hetta orðaljóð:

Sysselmand Nielsen anmoder at Vareudvalget fraraader at købe Varer i Island, da det kan være skadeligt.

5 Amtmansnevndin var vaknað – við kaldan dreym. Tað sást sjónligast á lýsingini, ið uppslignin var á tinghúsinum:

I Anledning af et i disse Dage uden Amtets og paagældende Lagtingsudvalgs Medvirken udsendt Cirkulære angaaende et Spørgsmaal vedrørende Øernes Forsyning med Varer, sammenkaldes herved Lagtinget til ekstraordinært Møde, der vil begynde Onsdag d. 28. ds. Kl. 11.

Hetta var fyrsta úrslitið úr "adressini" og tað má kallast vorið sum væl: Tað sum 8 tingmenn í fleiri vikur høvdu strevast við at fáa í lag var nú leyst og liðugt alt í einum.

15 Vónandi er at enn betri og gagnligari brøgd fara at spyrjast burtúr *Havnar framburðsfelags "históriska dokumenti"*: adressini!

Tingakrossur. 4. Apríl 1917:

20

Hungursband

25

Vestmannahavn 28/3 1917

Góði Krossur! Gev mær pláss fyri hesum reglum.

Í "Dimmal." nr. 24. læs eg eina grein, undirskrivaða av varunevndini fyri Føroya landshandli, hvarí atvaraðist ímóti at skriva undir eina adressi frá Føroyafólki til Bretlands ríkisstýri um at lova skipum at sigla millum Ísland og Føroyar utan at leggja inn í bretska havn. At eitt sovorði bønarbræv kundi skaða tær forhandlingar, sum danska ríkisstýri førir við Bretland um tað sama, forstandi eg ikki; kann eitt bønarbræv frá Føroya fólki einki gagna hesum, skaða mátti tað ikki kunna gjørt. Ella man tað vera so sum tað hevur hoyrst eitt graml um, at teir ráðandi harrarnir í Føroyum halda at sambandi loysnar, tá ið Føroyingar sjálvir forhandla við Bretland? So má eg siga: Ringt samband er – tað skuldi heldur kallast hungursband.

Ein Føroyingur.

Tingakrossur 20. mars 1918:

Den rytterske Adresse-Affære belyst

5

I Ekstra-Tingsamlingen 1917 fremsatte Amtmand Rytter for første Gang offentlig sin senere saa "berømte" Beskyldning om at den færøske Folkeadresse skulde have været fremsendt udenom de danske Myndigheder. Lagtingsmand Patursson stemplede straks Beskyldningen som en Usandhed og afkrævede Amtmanden Beviser derfor. Amtmanden undlod at svare.

10

I den paafølgende ordinære Tingsamling gentog Amtmanden atter sin Beskyldning, efter at have insinueret det samme i sin Skrivelse af 22. Juli til Ministeriet. Der forefaldt i den Forbindelse følgende Replikskifte:

Amtmanden: Det er ikke rigtigt at Selvstyremændene vilde sende Adressen gennem den danske Regering. **Meningen var netop at gaa udenom de danske Myndigheder.**

15

Patursson: Det er ikke sandt.

Amtmanden: Meningen var netop at gaa udenom de danske Myndigheder.

20

Patursson: Det er ikke sandt.

Amtmanden: Det kan ikke nytte Hr. Patursson at ville benægte, **alle Mennesker heroppe var klar over at Adressen var tænkt at gaa udenom de danske Myndigheder.**

Patursson: Jeg vil slaa fast, at vor Hensigt ikke var at gaa udenom den danske Regering, og vil opfordre Amtmanden til at bevise det modsatte.

25

Amtmanden: Der behøves ikke noget Bevis.

Patursson: **Saa konstaterer jeg at Amtmand Rytter igen har sagt Usandhed.**

30

I "Dimmalætting", Amtstidende for Færøerne, den 9. Februar 1918 offentliggjorde Amtmand Rytter en Erklæring, hvori han bekræfter "at have udtalt at **der var forsøgt at gaa udenom de danske Myndigheder, og at der var forsøgt at sende den ommeldte Adresse ad 2 Veje, forinden man henvendte sig til den danske Regering i København.**"

35

Foranlediget ved Folketingsmand Edw. Mortensens Benægtelse og Amtmand Rytters Gentagelse af disse Beskyldninger har Konsejlspræsident, Justitsminister Zahle anmodet Folketingsmanden om en Redegørelse i Sagen. Nedenstaaende Erklæringer fra Hr. Edw. Mortensen, "Haonar Fram-

burðsfelag”, Lagtingsmændene *Patursson, Egholm, R. Niclasen, J. A. Nolsøe, M. A. Winther* og *J. H. Poulsen* samt Købmand *Andr. Ziska* – d. v. s. alle dem, der har haft Forbindelse med Adressens Ordlyd, Omsendelse og endelige Ekspedition – fastslaaer uomstødeligt at **det aldrig** fra deres Side
5 **har været forsøgt at gaa udenom de danske Myndigheder**, endmindre “ad to Veje”.

”p. t. København, d. 5. Marts 1918.

10 Hr.
Justitsminister Zahle.

For nogle Dage siden har De meddelt mig, at Amtmanden over Færøerne telegrafisk har indberettet, at han i Anledning af et i “Tingakrossur” inde-
15 holdt Referat af nogle Udtalelser af mig i Rigsdagen den 8. Februar har offentliggjort en Meddelelse om den saakaldte Adresse, hvori han bekræfter at have udtalt, at det var forsøgt at sende Adressen udenom danske Myndigheder. De har tidligere mundtligt meddelt mig, at Amtmanden allerede for et Par Maaneder siden har besværet sig overfor Dem over
20 mine Udtalelser om, at det ikke har været Hensigten at sende Adressen uden om danske Myndigheder, og at der heller ikke er gjort noget Forsøg derpaa, hvilke Udtalelsers Rigtighed jeg fastholder, idet jeg iøvrigt henviser til min Skrivelse til Ministeriet af 15. September f. A.

Amtmanden udtaler i sin Bekendtgørelse, ”at saafremt Justitsministeren
25 ikke har imødegaaet Folketingsmandens ovenfor citerede Udtalelser, maa det formentlig skyldes, at Ministeren ikke har hørt dem”. Heroverfor skal jeg bemærke, at jeg kender dem og deres upartiske Retfærdighed alt for godt til at tro, at De vilde have imødegaaet mine Udtalelser uden at have givet mig Lejlighed til at fremlægge mine Beviser. Amtmandens Paastand
30 staar mod min Paastand, og selvfølgelig vilde De aldrig opkaste Dem til Dommer om, hvilken Paastand var rigtig, før begge Parter havde haft Lejlighed til at fremkomme med deres Dokumentation.

Det skal paa den givne Anledning være mig en Glæde at fremlægge mine Beviser. Adressen udsendtes af en Forening i Thorshavn, “Havnar
35 Framburðsfelag”, gennem et nedsat Udvalg, hvis Leder var Købmand A. Ziska, Thorshavn, og Udsendelsen fandt Sted i Dagene 21.–23. Marts f. A. Jeg er i Besiddelse af et Brev fra nævnte Købmand A. Ziska, dateret 26.

Marts f. A., hvoraf fremgaar, at Hensigten var at sende Adressen til den danske Gesandt i London.

Jeg vedlægger en Ekstraktafskrift af nævnte Brev:

”Thorshavn, d. 26. Marts 1917. 5

Hr.

Folketingsmand Edw. Mortensen.

... Vi tænker os Andragendet telegraferet til London og frembaaret af derværende danske Gesandt... ... Svar mig telegrafisk, om De mener, vi 10
gør noget urigtigt ved at sende dette Andragende til den danske Gesandt...

Andreas Ziska.”

Paa Færøerne har jeg yderligere Beviser, som jeg nu skal fremskaffe og 15
tilstille Dem.

Deres ærbødige
Edw. Mortensen.”

”Medunderskrevne Landstingsmand Jóanes Patursson modtog under Lag- 20
tingets Ekstrasamling i 1917 fra ”Havnar Framburðsfelag” en Adresse, undertegnet af c. 1800 voksne Færingar, angaaende fri Sejlads mellem Island og Færøerne, for at give Tingmændene Lejlighed til at give denne Adresse sin Tilslutning. Den blev med en Paategning underskrevet af 25
følgende Medlemmer af Lagtinget: Th. Egholm, Rasmus Niclasen, J. A. Nolsø, J. Patursson, J. H. Poulsen og M. A. Winther.

Den 16. April modtog vi yderligere indkomne Underskrifter, saaledes at disse i alt var 3242 for efter Aftale at fremsende Adressen gennem den danske Gesandt i London. Dette fandt telegrafisk Sted 17. April. Samtidig blev Folketingsmand Edw. Mortensen som opholdt sig i København 30
underrettet om Fremsendelsen til Gesandten. Den 19. April blev Adressen af underskrevne Jóannes Patursson gennem Posten sendt til den engelske Konsul i Thorshavn for at denne kunde gøre sig bekendt med Adressens Indhold og Underskrifternes Antal, beregnet paa at han, saafremt der 35
skulde komme Forespørgsel om Sagen fra engelske Myndigheder kunde attestere Rigtigheden af deres Indhold og Underskrifternes Antal.

Vi skal paa given Anledning bekræfte at vi aldrig har haft til Hensigt at sende den omtalte Adresse udenom danske Myndigheder eller forsøgt noget saadant.

5

Færøerne, Marts 1918.

R. Niclasen.   M. A. Winther.
J. Patursson.   Johan H. Poulsen.
Th. Egholm.   J. A. Nolsø."

10

"Som Leder af det af "Havnar framburðsfelag" nedsatte Udvalg i Anledning af den færøske Folkeadresse skal jeg herved erklære:

Efterat der i Dagene c. 20.–23. Marts 1917 var rettet skriftlig Henvendelse til forskellige Mænd omkring paa Øerne om at bære eller lade ombære den medfølgende Adresse blandt Befolkningen i de paagældende Bygder opbevarede jeg paa "Havnar framburðsfelags" Vegne de tilbagesendte Eksemplarer af nævnte Adresse. Inden Slutningen af Lagtingets Ekstrasamling s. A. blev jeg af Lagtingsmand Patursson anmodet om at give Tingmændene Lejlighed til at yde denne Adresse deres Tilslutning, og frembar jeg derfor de dengang indkomne Eksemplarer af Adressen, hvis samlede Antal Underskrifter var 1769. S. D. modtog jeg de ommeldte Eksemplarer tilbage til Opbevaring.

D. 16. April afleverede jeg efter Anmodning fra "Havnar framburðsfelag" samtlige da indkomne Eksemplarer af Adressen til Formanden for Lagtingets Selvstyreparti, Hr. J. Patursson, og modtog Kvittering derfor. Han anmodede mig derpaa d. 17. April om velvilligst at besørge Adressens Ordlyd oversat og fremsendt med Følgeskrivelse ad telegrafisk Vej til den danske Gesandt, Ambassadør *Castenschiold*, Poet Str. London, hvilket jeg gjorde s. D. Kl. 3 Em. Samtidig telegraferede jeg paa Opfordring til Folketingsmand Edw. Mortensen om at Adressen var fremsendt til London med Angivelse af Lagtingsmændenes Tilføjelse.

Hermed var den mig betroede Opgave m. H. t. den færøske Folkeadresse tilendebragt.

Thorshavn, d. 18. Marts 1918.

35

Andreas Ziska."

"Vegna tess at harra Svenning Rytter, amtmaður, í "Dimmalætting" fyri 9. februar 1918 í eini grein viðvíkjandi fólkatingsmanninum og umsóknini

skrivar: "Efter den ved denne Udtalelse givne Foranledning erklærer jeg, at jeg herved bekræfter at have udtalt, at det var forsøgt at gaa udenom de danske Myndigheder, og at det var forsøgt at sende den ommeldte Adresse ad 2 Veje, forinden man henvendte sig til den danske Regering i København" loyva vit okkum fyri triðju og seinastu ferð at seta fram 5
fylgjandi spurningar til harra Rytter:

- 1) Hvør ella hvørjir hava roynt at ganga "uden om de danske Myndigheder", og nær er tað so gjørt?
- 2) Hvør ella hvørjir hava roynt at senda umsóknina 2 vegir, áðrenn 10
"man" vendi sær til danskar myndigheitir?
- 3) Hvørjir vóru hesir vegir?

Hví vit seta fram hesar spurningar, er av teirri grund, at "Havnar Framburðsfelag" sendi umsóknina út um landið, fyri at fólk kundu skriva undir. 15

Okkara ætlan og hugsan við hesum var at gera nakað munagott fyri okkara land og gera tað á besta hátt; tessvegna vóna vit, at harra Rytter er so beinasamur, at hann gevur okkum svar upp á spurningarnar, tí okkum kunnugt vóru menn á einum máli um at ganga *ein veg*, og gingu teir eisini bert *ein veg* við umsóknini, og hesin vegur var eftir okkara tykki 20
ikki "uden om de danske Myndigheder".

Vegna "Havnar Framburðsfelag"s
Nyholm Debess,
formaður." 25

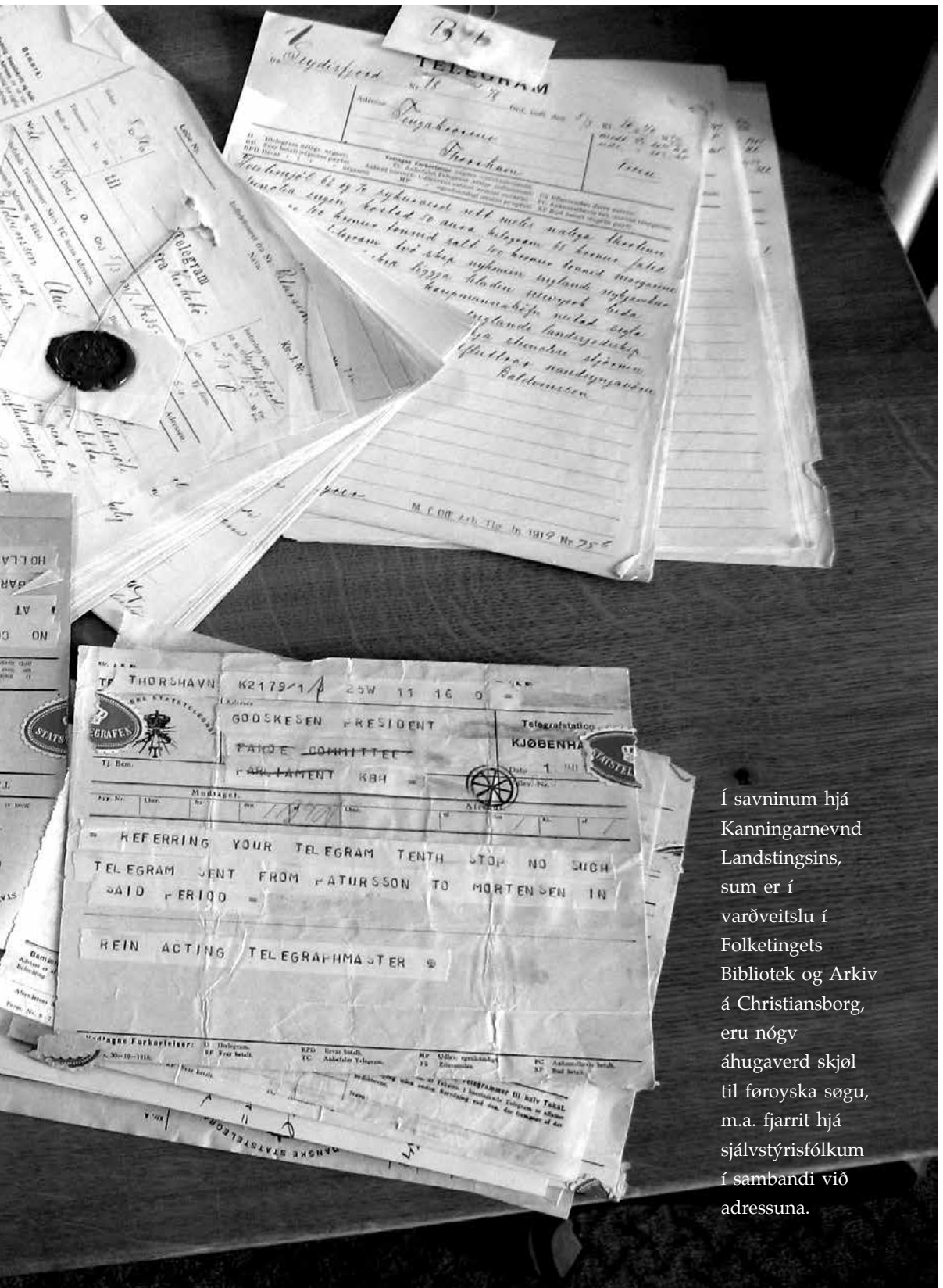
*

Amtmand Rytter vil nu ikke længer kunne forholde sig tavs overfor de Krav, der fra Offentlighedens Side, saavel nede i Danmark som hertillands 30
og mindst fra de 3242 færøske Kvinder og Mænd, som har underskrevet Adressen, stilles til ham, Øernes øverste Embedsmand, om at dokumentere sine graverende Beskyldninger.

Frem med Beviserne, Hr. Amtmand Rytter!

35

Í savninum hjá Kanningarnevnd Landstingsins, sum er í varðveitslu í Folketingets Bibliotek og Arkiv á Christiansborg, eru nógv áhugaverd skjøl til føroyska søgu, m.a. fjarrit hjá sjálvstýrisfólkum í sambandi við adressuna.

Tekstur 14

Brot úr frágreiðing frá meirilutanum í nevdini, sum Landstingið í 1918 setti at kanna m.a. adressumálið. Sjálv frágreiðingin er 68 síður til longdar, 5 men saman við rúgvismiklum skjølum og drúgvum vitnisfrágreiðingum er talan um tilfar, sum fyllir umleið 920 síður. Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, København, 1919, síðu 29-30 og 39-40:

10

Endnu saa sent som den 20. Februar i Aar, da Hr. Patursson gav Kommissionen sin egen udførlige Fremstilling af hele Adresse-Sagens Gang, frembød der sig en ny, endnu naturligere Lejlighed til at omtale det i hans Telegram til Hr. Nolsøe paaberaabte Brev fra Hr. Mortensen til ham 15 selv og til *dermed* at *hjemle* Adressens Afsendelse til den danske Gesandt i London, idet han jo ifølge sit Telegram til Hr. Nolsøe *derigennem* skulde have erfaret den danske Regerings Billigelse. Men ogsaa i denne Hr. Paturssons *egentlige* Redegørelse for Kommissionen er det ene og alene Hr. Mortensens Telegram om Gesandten Londoner-Adresse, hvortil han henholder sig. 20 Overfor denne haardnakkede Tavshed kan man vanskeligt frigøre sig for det Indtryk, at det eller de paagældende Breve fra Hr. Mortensen maa have indeholdt noget *helt* andet end den paastaede meddelelse om den danske Regerings Billigelse – i alt Fald har der været en bestemt Grund for Hr. Patursson til ganske at lade dette Brev uomtalt. Paa det daværende 25 Tidspunkt lod dette sig ogsaa meget bedre gøre, som Kommissionen endnu ikke ad anden Vej havde Kendskab til, at der overhovedet forelaa Brev eller Breve fra Hr. Mortensen til Hr. Patursson (...). Hr. Mortensens Brev til Ziska er blevet fremlagt for Kommissionen, og deri blev det i hvert Fald indirekte antydnet, at der forelaa en Slags Billigelse, idet han af en 30 Samtale med Udenrigsministeren "fik den Opfattelse, at han ikke havde noget imod, at en Folkeadresse blev sendt til den danske Gesandt". Først *herefter* (...) faar Hr. Patursson omsider produceret en Erklæring fra Hr. A. Ziska og Chr. Holm-Isaksen, hvori disse – karakteristisk nok: appellerende til Hr. Paturssons Hukommelse ("Som De mulig vil erindre") – taler om 35 et af Hr. Patursson fra Hr. Mortensen April 1917 modtaget Brev, som Hr. Patursson skal have "oplæst" for dem, og fra denne Oplæsning kan de ikke "erindre nogen væsentlig Afvigelse" mellem dette Brev og det samtidig indløbne Brev fra Hr. Mortensen til Hr. Ziska.

(...)

I Forbigaaende bemærket synes det ofte at være hændet i nærværende Sammenhæng, at Telegrammer gengives med Udeladelse af de afgørende Punkter*). Det i hele denne Forbindelse ubetinget mest beroligende Telegram var et Telegram af 29. Marts fra Hr. Mortensen til Hr. Patursson, saalydende: 5

”700 Tons Levnedsmidler sendes til Færøerne før Paaske. Hvis det er nødvendigt, er jeg villig til at rejse til London, men antager endnu, at det er unødvendigt. Afventer nærmere.” 10

Dette Telegram har Hr. Patursson for Kommissionen gengivet saaledes at han begynder med Ordet ”villig” og altsaa *udelader* Meddelelsen om de 700 Tons Levnedsmidlers forestaaende Ankomst samt den betingede Sætning: ”Hvis det er nødvendigt”.

Først da Kommissionen selv fik fremskaffet Telegrammet, fik man set, hvor vigtigt dets Indhold var – eller rettere sagt: hvor vigtigt Indholdet var af det, Hr. Patursson havde *udeladt* i sin Gengivelse for Kommissionen. 15

Hr. Patursson har samtidig meddelt Kommissionen, at han efter Telegrammets Modtagelse den 31. Marts oplæste Telegrammet *paa samme Maade* for Lagtinget. Denne Fortielse overfor Færingerne af, at Hjælpen var i Færd med at komme, og at den kom *fra København*, kan kun forstaaes, naar man nøje genkalder sig i sin Erindring, i hvilken Situation Hr. Patursson just paa dette Tidspunkt stod. Det Lagting, som gennem Adressebevægelsen skulde have været drevet frem til at gaa Hr. Paturssons snævre, personlige, partipolitiske Ærinde, havde allerede med fast Haand grebet om Brændenælden og var tilmed fuldtud vidende om, at den Udsigt til Vareforsyning fra Island, som Hr. Patursson gennem Adressen havde fremkaldt, kun var en Lygtemand, Færø-Folket vilde blive officielt advaret mod at følge – og nu indløb der fra hans egen Tillidsmand en Meddelelse, som fuldstændig slog Fødderne bort fra Adressebevægelsen: hvad der havde givet denne Gang i Støvlerne var den hos Befolkningen rystede Tillid til, at de kompetente Myndigheder kunde skaffe nye Forsyninger, og det var just disse Forsyningers Komme, der anmeldtes. 20 25 30

Ikke mindst maa det have været ham en Torn i Øjet, at Varerne netop kom *fra København* og ikke fra det Island, hvortil Adressebevægelsen skulde lære Færø-Folket at se hen som sit naturlige Tilflugtssted i Nøden. (...) 35

*) Af det af Kommissionen tilvejebragte Telegrammateriale fremgaar det, at Hr. Patursson den 25. Marts ligefrem har bestilt paa Island et Telegram af et bestemt Indhold vedrørende Vareforsyningen.

5

Tekstur 15

Brøv frá Edwardi Mortensen til Jóannes Patursson, dagfest 2. og 5. apríl 1917. Her endurgivið eftir avriti hjá Jóannesi Paturssyni, dagfest 21. apríl 1917, sum liggur í savninum hjá Føroya Framburðsfelag á Føroya Landsskjalasavni. Avritið av brævinum frá 5. apríl er ikki fulfíggjað. Tað sæst av prikkunum, sum Jóannes Patursson hevur sett inn ymsastaðni í avritinum, har hann hevur lagt tekst í frumbrævinum burturúr. Bræv við sama innihaldi sum brævið frá Edward Mortensen í Keypmannahavn til Jóannes Patursson í Kirkjubø 5. apríl 1917 varð 8. apríl 1917 sent frá Edwardi Mortensen til Andreas Ziska í Havn.³⁹ Brævið frá 8. apríl 1917 er í føroyskum avriti í Folketingets Bibliotek og Arkiv í Keypmannahavn, og er samanborið við og funnið at samsvara við tað føroyska frumritið.⁴⁰ Edward Mortensen váttaði mótvegis kanningarnevndini í juli 1919, at hann samstundis sum hann 8. apríl 1917 sendi eitt bræv til Andreas Ziska hevði sent eitt annað bræv við júst sama innihaldi til Jóannes Patursson:⁴¹

2/4 1917.

25 Harra J. Patursson

Fingið tygara bræv beint nú. Posturin fer um ein tíma. Eg skal biðja uttanríkisministeran arbeiða fyri fríari leið millum Íslands og Føroyar. Eg skal telegrafera adressuna á tí danska gesantinum og so kann fólkaadressan sendast til hann um tit vilja.

30

Edw. Mortensen

39 Sølvará, 2007, síðu 63-64 og viðmerking 153 á síðu 157-159.

40 Í avritinum av brævinum frá Edwardi Mortensen til Andreas Ziska, dagfest 8. apríl 1917, sum er í savninum hjá kanningarnevndini í Folketingets Bibliotek og Arkiv, verður m.a. tikið soleiðis til: "Scavenius skildi, hvussu til stóð, og eg fekk tann fatan, at hann ikki hevði nakað ímóti, at ein fólkaadressa varð send til tann danska gesandtin, sum tygum skriva ætlanin var, og at hann so vildi geva gesandtinum instruksir." Í endanum er váttað: "Konfereret med den foreviste Original og befundet overensstemmende med samme. Notarialkontoret i Thorshavn 31/12-1918."

41 "og jeg kan huske, at jeg skrev ganske enslydende eller saa at sige enslydende Breve til dem". Beretning til Landstinget, 1919, síðu 29.

...

Rigsdagen, København 5/4 1917.

5

Harra kongsbóndi lögtingsmaður
Jóannes Patursson

...

10

Eg havi talað við Zahle og uttanríkisministara Scavenius. Teir eru báðir vitugir menn og skiltu væl at tá ið neyðin er stór má eitt fólk reisa seg, geva hvat tað kann, eitt fólk ið dugur nakað, kann ikki lata seg svøлта íhel uttan at gera hvat gerast kann. Teir høvdu aldrin nakað at finnast at hvat tit hava gjørt fyri at koma í samarbeiði við Ísland. Teir hava jú nettup verið so skilagóðir at sæð at Føroyar og Ísland arbeiða saman – tað er jú tað natúrligasta og ikki minst í sovorðnum tíðum – og teir hava víst føroyingum á eitt samarbeiði við Ísland.

Teir kendu aldeilis ikki til hvat tit hava gjørt. Men eg forkláraði teimum tað og teir forstóðu tað natúrligasta grundarlagið fyri tykkara gerð. ...

Eg segði teimum at tað sjálvsagt hevði verið bæði mín og tygara ætlan at um eg fór skuldi tað verða sum fólkavaldi føroyingurin at bera fólkaadressuna fram; sjálvsagt vildi eg áðrenn eg fór komið til uttanríkisministarán og biðið hann givið mær gott viðmæli, pass og annan studning og biðið hann givið instruksir við til gesantin í London um at arbeiða fyri okkara sak at fáa loyvi til at føra vørur frá Amerika direkta yvir til Ísland til Føroyar og hjálpa mær tá eg kom til London og arbeiða saman við mær.

Scavenius ... ikki hevði nakað ímóti at ein fólkaadressa varð send til gesantin, sum tygum skriva var ætlanin, um tað var neyðugt, og at hann so vildi geva gesantinum instruksir. Eg havi tí telegraferað til tygara at siga mær frá um adressan verður send, fyri at eg kann fara til ministaran og siga frá og fáa hann til at senda instruksir til London.

...

35

Av illvilja til sjálvsmenning í Føroyum, illvilja móti íslendingum og móti sjálvstýrismonnum hevur amtmaðurin tykist mær handlað so samvitskuleysur, at hann ikki vil arbeiða saman við íslendingum. Tað er tó tað

einasta beina og natúrliga. Hartil kemur at hann heilt saknar evnir til at sita í tí "politiska" setri, hann situr á. Tað hevur hann best dokumenterað við at hann so seint hevur latið løgtingið komið saman.

5

Edw. Mortensen

Tekstur 16

10 **Bræv frá Andreas Ziska til Edward Mortensen, dagfest 26. mars 1917. Her avritað eftir tí hondskrivaða frumritinum, sum liggur í Folketingets Bibliotek og Arkiv. Í vinstra horni í erva á frumritinum av brævinum er viðmerkt við blýanti: "Har telegraferet til Patursson":**

15

Thorshavn, den 26. Marts 1917

Herr Folketingsmand Edw. Mortensen

I Anledning af Lagtingets sammenkomst den 28. Marts vil jeg sende Dem en Del Oplysninger, som kan forklare den foreliggende Situation og den
20 mærkelige motivering for Sammenkaldelsen af den ekstraordinære Lagtingssamling.

Man havde her paa Færøerne vænnet sig til den dominerende Stilling vort Vareudvalg indtog, og den Tavshed og Hemmelighedsfuldhed, der kendetegnede disse Mænd i al deres Virken, var saa hævdvunden, at det
25 nærmest nu blev betragtet som Tidsspilde at antyde de mærkelige Dispositioner og Foranstaltninger vort Vareudvalg foretog snart i en snart i en anden Henseende. Selvom kritikken ofte var berettiget, saglig og retledende, saa blev den af Vareudvalget helt upaaagtet ligesom ogsaa af Folk i Almindelighed – saadan er jo desværre Færingerne.

30 Der blev næsten ikke længere ofret en Tanke paa de mørke og truende Efterretninger, som modtoges fra Udlandet vedrørende Verdenskrigen og dennes Indvirken paa Handel og Skibsfarten. Amtmanden og Vareudvalget lod alt gaa i den gamle Gange, skønt lagtinget havde vedtaget at sende 2 Mand til Island for at undersøge de Muligheder et samarbejde med disse
35 kunde byde os i Fremtiden. Skønt Skibene skulde udrustes og Vinteren stod for Døren, blev der ikke sørget for rigeligere Varetilførsel end vanlig, derfor kom den tyske Blokade meget ubelejligt, og først da fik Færingerne at se, hvor uforsvarligt vore Repræsentanter havde sørget for Øernes Forsyning med Levnedsmidler, og hvor berettiget den Kritik i Virkeligheden er, som

af mig og andre er fremsat denne Sag vedrørende. Først da vi pludselig og aldeles blev indestængte og al Tilførsel standsede, indsaa Folk, at der var handlet uforvarsomt ved ikke at have sikret os Færinger farbar Vej vestover i god Tid. Skønt Dimmalætting" endnu paastod, at vor Forsyning var stor og vilde række langt – takket være vort udmærkede Vareudvalg 5 og dennes Overhoved Hr. Rytter – saa var Folks Tro begyndt at rokkes. Man begynte at lægge Mærke til de Tal som offentliggjordes vedrørende Beholdningerne, og man gav sig af med at sammenligne disses Størrelse i Forhold til det maanedlige Forbrug, og snart var Uroen paa Færde. Selv de 10 Mennesker, som tidligere baade var blinde og døve, med Hensyn til denne sag, begyndte pludselig at tale om at sammenkalde Lagtinget. Formanden for Selvstyremændene forsøgte to Gange at henvende sig til Amtmanden i samme Hensigt, men forgæves, og desværre blev Amtmanden støttet i denne hans Nægten af samtlige Vareudvalgsmedlemmer. Disse Herrer mente ikke, at der var mindste Anledning til at sammenkalde Lagtinget. 15

Imidlertid samledes Selvstyremændene her i Torshavn, hvor de holdt Møder i Lagtinget angaaende den foreliggende Situation. Der sendtes Telegrammer til Island med Forespørgsel, om der var Mulighed for fælles Vareindkøb i Amerika. Islændingene svarede ja og lovede at hjælpe os alt hvad de formaaede, hvis vi selv vilde føre Varerne til Færøerne fra Island, 20 men tilføjede, at vi maatte henvende os til Storbritannien med Andragende om fri Sejlads og Udførsel.

"Havnar Framburðsfelag" samledes saa Angaaende denne Sag, og man vedtog at sende Andragende gennem den engelske Konsul. Patursson og mig opsøgte Konsulen og talte med ham angaaende dette Spørgsmaal, og 25 han lovede at sende Andragendet, hvis Amtmanden vilde anbefale det.

Amtmanden indvilgede nødig, men lovede til sidst at sende Konsulat Skrivelse angaaende denne sag. Der gik saa en Tid, og vi fik den Besked, at der ikke var sendt noget Andragende, fordi den af Amtmanden sendte 30 Anbefaling var ubrugbar som Støtte for Sagen. Der skete atter Henvendelse til Amtmanden med Anmodning om bedre Anbefaling, men det svar, vi fik, var ikke i den Grad opmuntrende, at man ønskede flere Henvendelser til Amtmanden vedrørende sagen.

Man mente dog ikke at kunne opgive denne vigtige sag, og derfor samledes "Framburðsfelagið" atter, hvor jeg fremsatte det Forslag, at lade 35 et Andragende cirkulere rundt paa Øerne, hvor Kvinder og Mænd over 18 Aar ved Navns Underskrift gennem Lagtingsmænd henvender sig til Storbritanniens Regering. Vi tænker os Andragendet telegraferet til London og frembaaret af den derværende danske Gesandt.

Dette Andragende cirkulerer nu her paa Øerne, men Amtmanden og Vareudvalget er helt misfornøjede og har alene paa Grund af dette Andragendes Fremkomst sammenkaldt Lagtinget, vistnok i den Hensigt at forhindre, at Andragendet sendes fra Færøerne til Bestemmelsesstedet.

5 Svar mig telegrafisk, om De mener, at vi gør noget urigtigt ved at sende dette Andragende til den danske Gesant.

Min personlige Mening er, at vi har langt Større Fordel nu for Tiden at arbejde sammen med Island end med Danmark, da vi der kan faa baade Madvarer, Salt og Petroleum samt kunne sælge vore Produkter, hvis fri
10 Sejlads opnaaes.

Venlig Hilsen
Andreas Ziska

15

Tekstur 17

Bræv frá Andreas Ziska til Johan Mortensen á Tvøroyri, blaðstjóran á Føroyatíðindi, dagfest 13. apríl 1917. Bilag til Beretning til Landstinget afgang af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Aktstykker, København, 1919, síðu 57:

20

Thorshavn, den 13. April 1917

25

Hr. Redaktør Mortensen, Tveraa!

Andragendet til Storbritanniens Regering vil vistnok kunne sendes nu paa Mandag og tænkes sendt saaledes, at en Afskrift sendes til den danske
30 Gesandt i London og en til Færøernes Folketingsmand. Folketingsmanden vil faa telegrafisk Afskrift af den Efterskrift, som Lagtingsmændene har tilføjet Andragendet. Selve Andragendets Ordlyd har han allerede for 3 Uger siden faaet tilsendt pr. Brev og blev samtidig underrettet om Sagens Forhistorie – Vareudvalgets Stilling til Andragendet og Amtmandens Be-
35 stræbelser for at kunne faa ødelagt denne Sag ved Lagtingets Hjælp.

Folketingsmand Mortensen har for nogle Dage siden sendt Telegram til Patursson med Angivelse af Ambassadør Carstenskjolds Adresse i London, saa jeg tror, at Folketingsmanden mener, at vi bør sende Andragendet derhen. Samtidig bad han om Besked, naar vi sendte Andragendet til London.

Det tyder paa, at han ogsaa vil gøre sit til, at dette vort Andragende kan naa frem paa heldigste Maade.

Vi tænker ogsaa at sende Afskrift i engelsk Oversættelse til den brittiske Konsul i Thorshavn og samtidig sende ham Originalerne til Eftersyn, for at han kan overbevise sig og sin Regering om Rigtigheden af det, der fremsendes. Jeg mener ikke, at der er nogen som helst Grund til at faa Sorenskriveren til at attestere Afskrifternes Rigtighed, da jeg mener, det er tilstrækkelig Bekræftelse, naar Medlemmer af vort Lagting sender Andragendet fra den færøske Befolkning. Nu gælder det om for os Underskrivere at sætte vor Folketingsmand og de underskrevne Lagtingsmænd saa højt, vi kan, hvad Repræsentation angaar, da det kan tænkes, at vi ved Afsendelsen af dette Andragende danner Grundlaget til en Forhandling af største og gavnligste Betydning, selv om vi til at begynde med ikke faar vore Ønsker straks Opfyldte. Det er muligt, at vor Folketingsmand vil komme til at konferere med Færøerne – Adressens Repræsentanter – baade een og flere Gange, før denne Sag bliver ordnet tilfredsstillende.

Naar den engelske Konsul faar Originalerne til Eftersyn, saa er der Garanti nok. De vil sikkert være saa elskværdig at underrette Lagtingsmand Nolsøe om, at Patursson deler min Anskuelse, hvad Andragendets Bekræftelse angaar. Hvis I er af anden Mening vedrørende Forsendelsen og Bekræftelsen, saa bedes De sende et Telegram nu Søndag.

Andragendet har ca. 3300 underskrifter, hvoraf ca. 1200 paa Suderø. Her i Thorshavn tror jeg, at vi faar ca. 200 til de allerede tegnede.

Telegramudgifterne bliver en Del større end før meddelt, da vi ogsaa skal telegrafere Efterskriften til Folketingsmanden, men dette vil forhaabentlig ordne sig.

Andragendet har faaet ca. 1500 Underskrifter siden Lagtingssamlingen. Jeg vilde nødigt være i Sysselmand Effersøes Sted nu, naar hans Udtalelser i Lagtinget saa aldeles rammer ham selv og hele hans Sambandsflok. Det kan ikke hjælpe i Længden at trodse Folkevillien, selv om Amtmanden er baade inden- og udenrigsminister og ønsker Hyldest af sine tro Mænd.

Med Højagtelse
Andreas Ziska

35

Tekstur 18

Tá adressumenninir 19. apríl 1917 sendu ein stóran brævbjálva við sjálvari adressuni til bretska konsulin í Havn var hetta brævið, dagfest 18. apríl
5 1917, lagt í brævbjálvan saman við undirskriftunum. Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Vidneafhøringer, København, 1919, síðu 242:

10 Paa egne og følgende Lagtingsmedlemmers Vegne, nemlig R. Niclasen, Th. Egholm, A. Nolsøe, J. H. Poulsen og M. A. Winther, har jeg herved den Ære at fremsende indlagde Kopi af en Folkeadresse til den britiske Regering. Adressen er den 17. ds. sendt til Ambassadøren i London, Hr. Castenskjold. Hr. Edw. Mortensen, Medlem af den danske Rigsdag, har
15 ogsaa faaet Meddelelse. – Vi forventer Deres gunstige Assistance til Støtte for Adressen. Paa egne og de forannævnte Lagtingsmænds Vegne forbliver jeg.

Deres ærbødige J. Patursson

20

Tekstur 19

Skriv frá Arthur Brend til kanningarnevdina, dagfest 19. mai 1918. Bi-
25 lag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Aktstykker, København, 1919, síðu 56:

Paa given Anledning erklæres herved, at Købmand A. Ziska, Thorshavn,
30 den 25. April 1917, da han hos den britiske Konsul i Thorshavn underskrev "Klausul", ved hvilken Anledning undertegnede fungerede som Tolk, af Konsulen blev anmodet om at overbringe Kongsbonde Patursson en Brevpakke med Paturssons Afsenderadresse, stilet til Storbritanniens Konsulat, Thorshavn. Brevpakken var lakforseglet med Købmand Ziskas Segl.

35 Hr. Ziska lovede at overbringe Pakken, der var uaabnet, til Kongsbonde Patursson, men bad mig meddele Konsulen, at Hensigten med Pakkens Fremsendelse til Konsulatet var denne, at hvis der fra Storbritanniens Regering blev forespurgt hos Konsulen angaaende en fra den færøske Befolkning gennem det danske Gesandtskab i London sendt Folkeadresse

om fri Sejlads mellem Island og Færøerne, skulde Konsulen kunne meddele, at Adressens Ordlyd og Underskrifternes Antal var rigtige, hvilket jeg ogsaa meddelte Hr. Konsulen.

Thorshavn, den 19. Maj 1918.

Arthur Brend.

5

Heimildir

Prentaðar:

- Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold.* Schultz, København, 1919.
- Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Aktstykker.* Schultz, København 1919.
- Bilag til Beretning til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold, Vidneafhøringer.* Schultz, København 1919.
- Debes, Hans Jacob: *Jóannes Patursson – ein byrjan til eina politiska ævisøgu.* Forlagið Søgumál, Tórshavn, 1991.
- Konseilpræsident C. Th. Zahles Dagbøger 1914-1917.* Útgivið av Tage Kaarsted. Universitetsforlaget i Aarhus, Aarhus, 1974.
- Løgtingstíðindi.* Løgtingið, Tórshavn 1917.
- Mitens, Edward: *Eg minnist. Sýslumaður, fólkatingsmaður, sakførari.* H. N. Jacobsens Bókhandil, Tórshavn, 1964.
- Ministermødeprotokol 1916-1918. Kirkeminister Th. Poulsens Referater.* Útgivið av Tage Kaarsted. Universitetsforlaget i Århus, Aarhus, 1973.
- Munnligt orðaskifti á Føroya løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndaráliti.* Løgtingið, Tórshavn, 1923.
- Patursson, Jóannes: *Færøsk selvstyre. Færøerne, et nordisk mindretal et norrønt folk.* Udgivet i anledning af det af lagtinget vedtagne forslag om folkeafstemning. Tórshavn, 1931.
- Sølvará, Hans Andrias: *Adressumálið. Donsk-føroysk viðurskifti undir fyrra heimsbardaga.* Fróðskapur, Tórshavn, 2007.
- Waag, Einar: *Val og Valtøl 1906 – 1966.* Egið Forlag, Klakksvík, 1967
- Wählin, Vagn o.a.: *Mellem færøsk og dansk politik 1917 – 1920.* North Atlantic Publications, Tórshavn og Århus, 1994.

Bløð:

Føroyatíðindi.

Tingakrossur.

Óprentaðar:

Folketingets Bibliotek og Arkiv: Diverse Arkiver. Færøkommissionen af 5. 7. 1918 Nedsat i Henhold til Grundlovens § 45. 1918/1919. Protokol og aktstykker. E 5/1. Konvoluttur við áskriftini: Færø – Kommission. Forhandlingsprotokol for Landstingets Kommission vedr. Undersøgelse af færøske Forhold.

Føroya Landsskjalasavn: Havnar Framburðsfelag – brøv og roknskapir 1917-1932.

NOREGSMÁLID 1923

Yvirlit yvir tilfarið

Inngangur: Innleiðing, ískoyti og uppgáva	161
Tekstur 1: Skriv, sum Jóannes Patursson lat almannakunngera gjøgnum norska Fjarritafelagið 27. juni 1923	166
Tekstur 2: Grein 7 í "Anordning (Nr. 11) ang. forskellige forhold vedrørende Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne" frá 16. januar 1912.....	167
Tekstur 3: Grein 14 í "Anordning (Nr. 284 frá 13. desember 1912) hvorved Lov om Menighedsraad af 10de Maj 1912 sættes i Kraft paa Færøerne".....	169
Tekstur 4: Orðaskiftið á Løgtingi í døgnum frá 10. til 15. august 1923.....	171
Tekstur 5: Løgtingsnevndarlit frá 14. september 1923.....	186
Tekstur 6: Orðaskiftið á Fólkingi 14. mars 1923	192
Tekstur 7: Orðaskiftið á Fólkingi 25. og 26. oktober 1923:	195
Tekstur 8: Steining, Jørgen: "Seinna søgan". København 1958.	198
Tekstur 9: Avrit av blaðgreinum úr norsku bløðunum "Dagbladet" 29. juni 1923, "Bergens Tidende" 4. juli 1923 og "Gula Tidende" 23. juni 1923 og føroyska blaðnum "Tingakrossi" 2. august 1923.....	199

Tekstur 10: Grein úr danska blaðnum “Nationaltidende” 13. juni 1923	202
Tekstur 11: Grein úr danska blaðnum “Nationaltidende” 28. juni 1923	206
Tekstur 12: Grein úr norska blaðnum “Dagbladet” 29. juni 1923	207
Tekstur 13: Grein úr “Tingakrossi” 29. august 1923.....	210
Tekstur 14: Michelsen, Lisbeth H.S.: Provst Dahl og hans indsats for færøsk bibel- og kirkesprog. København 1983.....	212
Tekstur 15: Poulsen, Svann: “Islandsfærden”. København og Kristiania 1907	218
Tekstur 16: Patursson, Jóannes: “Færøsk selvstyre”. Tórshavn 1931	220
Tekstur 17: Fundarfrágreiðingar frá ráðharrafundum í donsku stjórnini frá 28. juni, 6. juli og 23. oktober 1923	222
Heimildir	224

Inngangur

Føroyar, Ísland og Grønland, sum síðan miðskeiðis í 1200-talinum høvdu verið skattlond hjá norskum kongum, komu í 1380, tá danska krúnan arvaði norsku krúnuna, undir danskt kongsvald. Ávirkanin úr Danmark á norska partin av kongaríkinum var stór tey stívliga 400 árin, sambandið millum ríkin vardi, men tað fór ongantíð fram nøkur verulig samanrenning av ríkinum. Alt tíðarskeiðið var talan um eina ríkjasamgongu, har fyrirteytin var tvey ríki, sum høvdu felags kong.

Samgongan millum ríkin helt til 14. januar 1814, tá Danmark, sum hevði verið óheppið í síni luttøku í napoleonskríggjunum á franskari síðu, samsvarandi *Friðin í Kiel* noyddist at lata Noregi – men ikki skattlondini – frá sær til Svøríki, sum hevði verið hepnari í síni krígsluttøku saman við eitt nú stórveldinum Onglandi. Møguliga var tað Atlantshavsstórveldið Ongland, sum syrgdi fyri, at tey norsku skattlondini vóru verandi undir donsku krúnuni og ikki – sum upplagt hevði verið – fylgdu við Noregi undir svensku krúnuna. Ongland, eitt av teimum vinnandi stórveldunum í napoleonskríggjunum, mátti ganga við til, at Danmark varð revsað fyri sína luttøku í kríggnum á franskari síðu, meðan Svøríki fekk nakað afturfyri krígsluttøku sína á enskari síðu; men Ongland ynskti eisini at forða fyri, at Eystursjóarveldið Svøríki gjørdist eitt Atlantshavsveldi, sum kundi hótt áhugamál Onglands. Nakað bendir á, at hetta var høvuðsgrundin til, at tey norsku skattlondini í Atlantshavinum vórðu verandi undir einum veikum donskum kongaríki aftaná 1814.

Noregi, sum gjøgnum umboðsmenn sínar tann 17. mai 1814 royndi at seta seg upp ímóti Svøríki við at staðfesta egnar grundlóg og velja egnar kong, noyddist 12. august 1814 – eftir smáar samanbrestir við svenska herin – í samsvar við *Friðin í Kiel* at geva seg undir svensku krúnuna, sum afturfyri gav norska fólkinum lyfti um at virða norsku grundlógina. Soleiðis var skipanin millum londini bæði til 1905, tá tað eydnaðist norska Stórtinginum eftir áralangt stríð við svenska kongin, – sum m.a. hevði hótt við at nýta vápnamegi móti Noregi – at fáa viðurkent Noregi sum sjálvstøðugt ríki við egnari grundlóg og kongi. Hóast umboðsmenn Noregs

seinni hildu uppá, at norska fólkíð ongantíð hevði góðtikið *Friðin í Kiel*, – heldur ikki ásetingarnar viðvíkjandi teimum trimum norsku skattlondunum – so hoyrdist ikki nógv til hesi viðurskifti úr Noregi ella skattlondunum í tíðarskeiðinum undan 1905. Undantakið er Ísland, sum í 1851 sýtti fyri at taka við donsku grundlógina og í 1918 fekk viðurkent fullveldi í kongsfelagsskapi við Danmark.

Føroyingar komu uttan at verða eftirspurdir og uttan nakað mótmæli í ella uttanfyri oyggjarnar undir donsku grundlógina í 1850. Tann fyrsta føroyska atfinningin móti hesi innlimanini av Føroyum í Danska Ríkið kom við tjóðskapar- og sjálvstýrisrørsluni, sum kyknaði seinast í 19. øld. Søguliga og politiskt grundaðar atfinningar eru fyri fyrstu ferð at finna í bókini *“Færøsk politik”* (1903) hjá Jóannes Patursson, sum gjørdist hugsjónarliga grundarlagið hjá sjálvstýrisrørsluni. Viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkkin (1909) og ríkismyndugleikarnir vóru heilt góð tey fyrstu árinum, tá øll stig á sjálvstýrisleið sambært stevnuskrá floksins skuldu fremjast *“i god forståelse med regering og rigsdag”*; men eftir fyrra heimskríggj byrjaðu viðurskiftini millum Sjálvstýrisflokkkin og ríkismyndugleikarnar at kólna. Atvoldin var m.a. ein frágreiðing frá eini kanningarnevnd, sum Landstingið – við støði í ákærum frá amtmanninum Svenning Rytter – í 1918 hevði sett at kanna gerðir hjá leiðandi føroyskum sjálvstýrismonnum í 1917, tá bretsk krøv um at skip, sum sigldu í Norðuratlantshavinum, skuldu inn í bretska havn til *“kontrabandaeftirlit”* og týskt kavbátakríggj móti øllum skipum í bretskum farvatni, høvdu elvt til stórar flutningstrupulleikar og vørutrot í Norðuratlantshavinum (sí Adressumálið á s. 91). Sjálvstýrismenninir høvdu roynt at venda sær til bretska myndugleikar fyri at útvega føroyskum skipum undantak frá tí vandamikla *“kontrabandaeftirlitinum”*, men landstingsfrágreiðingin, sum varð almannakunngjørd í 1920, legði teir, serstakliga Jóannes Patursson, undir at hava framt *“rigsskadelig adfærd”* hesum viðvíkjandi, tí teir skuldu havt roynt at venda sær beinleiðis til eina fremmanda stjórn.

Tá Noregi gjørdist sjálvstøðugt í 1905, byrjaðu tjóðskaparligar kreftir so smátt at vísa áhuga fyri teimum gomlu skattlondunum sum heild, serstakliga Eysturgrønlandi, har danski yvirvaldsrætturin var ivasamastur. Støðan hjá Danmark styrktist munandi í 1916, tá USA, sum liður í eini avtalu landanna millum um keyp av Vestindisku oyggjunum viðurkendi, at Danmark hevði yvirvaldsrættin yvir øllum Grønlandi. Í 1919 gav norski uttanríkisráðharrin Nils Ihlen dønnum lyftið um, at Noregi ikki fór at seta seg upp ímóti hesum. Hetta hevði við sær, at Danmark í 1921 víðkaði yvirvaldsrættin til eisini at galda Eysturgrønland, men trupulleikin

var, at tá høvdu tær tjóðskaparligu kreftirnar í Noregi fingið so stóra ávirkan á norska stjórnarvaldið, at ein fólkarrættarlig ósemju við Danmark um skattlandini – serstakliga Eysturgrønland – var á veg. Samstundis royndu føroyingar og norðmenn at vinna sær veiðirættindi í Grønlandi, sum donsku ríkismyndugleikarnir í samsvar við eina lóg frá 1916 um verju av upprunafólkinum í Grønlandi, treyðugt vildu geva. Samráðingar vóru millum Danmark og Noregi hesum viðvíkjandi í 1923, men danska yvirvaldsrættin yvir Grønlandi vildu danir hóast stórt trýst úr Noregi ikki samráðast um.

Tað var undir hesi byrjandi trætu millum Danmark og Noregi, at tað sokallaða “Noregsmálið” tók seg upp í Føroyum. Í einum av teimum mongu greinum, sum stóðu í norskum bløðum um føroysk viðurskipti í 1923 skrivaði norski hægstarættarsakførarin Albert Balcher í “*Nationen*” 4. maj um “*det økonomiske tyranni, danskerne har opretholdt og fremdeles opretholder for disse øer. Bl. a. negter man færøingerne enhver fiskeret indenfor dansk (grønlandsk) territorium ...*”. Samstundis ávaraði Balcher Danmark ímóti “*den bevægelse, som er reist i Norge til gjenerhvervelse av de gamle skatlande mot vest ... det hele er et spørgsmaal om opretholdelse eller gennemførelsen av Norges suverænitetsskrav ... uhaandgripelige værdier, som ikke kan maales i ... penger, og som man derfor ikke forhandler saa altfor længe om. Man fremsætter sine krav. Og blir ikke kravene imødekommet, følger et “derefter” der antagelig kommer raskere end 1905*”. Tann 18. juni endurgav “*Nationen*” ein norskan háskúlastjóra fyri at hava sagt, at “*Danskerne har vist ængstelse for at vi nærer tanker om en politisk forening med Færøerne og Island. Det er der ingen fare for; men de maa faa leve sit eget frie liv. Island er i den henseende kommet langt, men ingen som ikke har været paa Færøerne, har nogen forstaaelse av, hvilken trældom de lever i*”. Nakað frammanundan – 13. juni – hevði ein norskur professari í rættarvísindum sagt við “*Den 17. maj*” at Noregi gjøgnum gerðarrætt – og fólkkaatkvøðu í Føroyum – átti at sett fram krav uppá Føroyar og Grønland. Danska blaðið “*Nationaltidende*” legði sama dag úttalilsini hjá norska professaranum fyri formann Sambandsflokksins, Oliver Effersøe, sum segði at føroyingar høvdu góðkent at vera í felagsskapi við Danmark og afturvísti øllum tonkum um at leggja Føroyar undir Noregi. Formaður Sjálvstýrisflokksins, Jóannes Patursson, sum var í Noregi um hetta mundið og fekk kunnleika til úttalilsini hjá Effersøe gjøgnum endurgevingar í norskum bløðum, sendi 27. juni eitt svarskriv gjøgnum norska fjarritafelagið, har hann setti harðar ákærur fram móti donskum stýri í Føroyum og nevndi móguleikan fyri eini sameining av Noregi og Føroyum. Tann 31. juli heitti Oliver Effersøe á Løgtingið um at taka úttalilsini hjá Jóannes Paturssyni

í Noregi upp til viðgerðar, og 15. september 1923 samtykti Løgtingið at afturvísa úttalilsunum hjá Paturssyni. “Noregsmálið” elvdi sostatt ikki til nakað sjálvstýrispolitiskt frambrot í Føroyum, men hinvegin versnaðu viðurskiftini millum føroysku sjálvstýrisrørsluna og ríkismyndugleikarnar í Keypmannahavn nóg av hesum.

Í 1926 eydnaðist tað føroyingum at fáa dansku ríkismyndugleikarnar at opna natúrhavnina Ravens Storø í Grønlandi fyri føroyskum skipum, og í 1927 varð Føroyingahavnin latin upp. Norsk veiðufólk høvdu við avtalu millum Danmark og Noregi frá 1924 styrkt um sítt virksemi í Eysturgrønlandi, men í 1930 fóru nøkur av teimum víðari og “hertóku” eitt øki á leiðini, sum tjóðskaparligar kreftir í Noregi eftirfylgjandi trýstu norsku stjórnina til at viðurkenna. Úrslitið var, at Danmark kærði Noregi inn fyri altjóða dómstólin í Haag, sum 5. apríl 1933 – óbeinleiðis við støði í *Kjelfriðinum* – staðfesti, at Danmark hevði yvirvaldsrættin yvir øllum Grønlandi. Sostatt var endaligt punktum sett við trætuna millum Danmark og Noregi um tey gomlu skattlondini.

Ískoyti

Tingmanningin frá løgtingsvalinum 10. november 1920 – 22. januar 1924:

Føst umboð:

- 1. Elias Olrik, løgtingsformaður (amtmaður 1920-1929).
- 2. Jacob Dahl (próstur 1918-1944).

Vald umboð:

– Sjálvstýrisflokkurin:	– Sambandsflokkurin:
– 1. Rasmus Rasmussen (No)	– 1. Joen M. Matras (No)
– 2. Símun P. úr Konoy (Ey)	– 2. Joen Poulsen (Ey)
– 3. Johannes Guttesen (Ns)	– 3. Andrass Samuelsen (Ey)
– 4. Poul Joensen (Vá)	– 4. Jóhan M. Fr. Poulsen (Ey)
– 5. Jóannes Patursson (Ss)	– 5. Michel Samuelsen (Ns)
– 6. Chr. Nyholm Debess (Ss)	– 6. Daniel Danielsen (Vá)
– 7. Mads A. Winther (Sa)	– 7. Hans C.W. Tórgarð (Ss)
– 8. Johan H. Poulsen (Sa)	– 8. Poul S. Niclasen (Ss)
– 9. Edward Mitens (Su)	– 9. Oliver Effersøe (Su)
– 10. Thomas M. Strøm (Su)	– 10. Jacob Dahl (Su)

Føroysk ríkisdagsumboð:

Andrass Samuelsen (fólkatingsumboð 1918-1939)

Oliver Effersøe (landstingsumboð 1920-1928)

Uppgáva

Við støði í eini greining av givna tilfarinum verður biðið um eina kritiska viðgerð av grundarlagnum undir teimum sjónarmiðum, vend móti donskum valdi í Føroyum, sum Jóannes Patursson setti fram í Noregi í 1923 – haruppi í eisini spurningin um, í hvønn mun tingmenn Sjálvstýrisflokksins tóku undir við sjónarmiðum formansins.

Harumframt ynskist ein viðgerð av spurninginum um, hvørjar ætlanir lógu til grund fyri avgerð Sambandsflokksins at reisa “*Noregsmálið*” á Løgtingi.

Tekstur 1

Tann 27. juni 1923 læt formaður Sjálvstýrisflokksins, Jóannes Patursson (1866-1946) eitt skriv almannakunngera gjøgnum norska fjarritafelagið. 5 Niðanfyristandandi avrit av skrivinum er tikin úr Løgtingstíðindum. Tað verður ikki í Løgtingstíðindum upplýst, hvat skjal liggur til grund fyri avritinum, men teksturin samsvarar fullkomiliga við tann tekstin, sum norska blaðið Nationen 28. juni 1923 læt prentað undir heitinum “Danskerne er haardhændte paa Færøerne”. Norska blaðið Tidens Tegn 10 endurgav eisini fjarritið hjá Jóannes Patursson við somu orðing sum Nationen. Lagtingstidende, Den Ordinære Samling 1923, Tórshavn, 1923-24, skjal 62, síða 12-13:

Afskrift af Skrivelse, udsendt gennem norsk Telegram Byraa:

15

“Nylig ankommet hertil byen erfarer jeg at der i den norske presse nylig er gjengit uttalelser fra en færøsk riksdagsrepræsentant*), som i hovedsagen gaar ut paa:

20

At der paa Færøerne intet ønske er om at komme i forening med Norge, at den færøiske befolkning er sterkt opblandet med dansk blod, og at Færøerne ikke er vanstyret af Danmark.

Da disse uttalelser er umotiverte og vildledende, bør de fra færøisk side ikke staa uimotsagt, og jeg finder mig derfor beføiet til at uttale:

25

Naar repræsentanten paastar at der intet ønske er paa Færøerne om at komme i forening med Norge, bør dette kun forstaaes derhen, at der intet ønske er paa Færøerne om at komme *under Norge, under den samme haardhændte politik, som Danmark for tiden haandhæver overfor os*. Før færøingerne kan ta stilling til spørgsmaalet om gjenforening med Norge, maa der mellem Norge og Færøerne være opnaadd en overenskomst om de for begge parter bindende bestemmelser ved en saadan eventuel foreningsakt. Saa længe den side av saken endda ikke er optat til drøftelse, bør en færøisk folkerepræsentant ikke fremsætte forhaandspaaastande, som han mangler alle forudsætninger for at bedømme rigtigheden av.

35

Repræsentantens opfatning, at færøingerne er sterkt opblandet med dansk blod, er fuldstændig feilagtig. Færøingerne er av likesaa egte norsk herkomst som deres frænder paa Norges Vestland og paa Island. Hvad angaar fremmed blodblanding, være sig dansk eller anden, da er den i forhold til det norske element rent minimal og neppe større end hvad tilfældet er for Islands eller Vestlandets vedkommende.

Foranlediget av repræsentantens paastand om at Færøerne ikke er vanstyret av Danmark, skal her fremtrækkes enkelte eksempler paa styreformen: Dansk styre paabyder at dansk sprog (som ikke tales av en eneste færøing) skal være undervisningssprog i de færøiske folkeskoler; dansk styre forbyr avholdelse av færøisk gudstjeneste i færøiske kirker; dansk styre forbyr avsyngelse av færøiske salmer i færøiske kirker; dansk styre negter at ophøie færøiske lovforslag til lov selv om disse er enstemmig vedtat av Færøernes lagting baade i 2, 3 og 4 samlinger efter hverandre; dansk styre forandrer efter eget forogdtbefindende fra lagtinget mottagne lovforslag og ophøier disse til lov i sin forandrede skikkelse uten lagtingets vidende og billigelse; dansk styre gjør uten lagtingets vidende og vilje danske love gjældende for Færøerne. Eksemplerne kan mangfoldiggjøres om saa ønskes.

Selv om den færøiske repræsentant personlig maatte finde at saadant fremmedherredømme over det færøiske folk er den mest ideelle styreform for Færøerne, burde han beholdt denne personlige opfatning for sig selv, den deles neppe av mange.

p. t. Kristiana, 27. juni 1923.

Johannes Patursson.

medlem av Færøernes lagting.»

*) Den uttalelse der sigtes til blev git av lagtingsmand Effersøe i "Nationaltidende" og utsendt gennem N. T. B. 13. ds.

Red.

Tekstur 2

Brot úr "Anordning (Nr. 11) ang. forskellige forhold vedrørende Folkeskolen i Bygderne paa Færøerne" frá 16. januar 1912. Uppskotið varð samtykt í Løgtinginum í 1910 við 15 atkvøðum fyri og 6 ímóti, og ríkisstýrið fylgdi tilmælinum og setti samtyktina í gildi við fyriskipan frá 16. januar 1912. Tá Sjálvstýrisflokkurin á fyrsta sinni fekk meiriluta í Løgtinginum aftaná lögtingsvalið 24. apríl 1918, samtykti Løgtingið í tveimum umførum – í 1918 og 1919 – við atkvøðunum hjá Sjálvstýrisflokkinum og próstinum (Elias Olrik amtmaður, sum hevði duplta atkvøðu í Løgtinginum, um tað stóð á jøvnum, tók vanliga ikki lut í atkvøðugreiðsluni, meðan Jákup Dahl próstur altíð atkvøddi saman við Sjálvstýrisflokkinum) m.a. at broyta grein 7 soleiðis, at "Undervisningssproget er børnenes

talesprog, færøsk”, og aftaná lögtingsvalið 10. november 1920 staðfestu Sjálvstýrisflokkurin og prósturur samtyktina av nýggjum í 1921, 1922 og 1923. Ríkismyndugleikarnir vildu kortini ikki gera so víðgongdar broytingar í grein 7, sum meirilutin ynskti, og tí vóru lögtingssamtyktirnar
5 ikki tiknar til eftirtektar hesum viðvíkjandi. Fyrsta lögtingsvalið undir nýggju lögtingslógini frá 1. januar 1924, sum var 22. januar 1924, gav Sambandsflokkinum greiðan meiriluta á tingi – 13 av 23 umboðum. Hetta hevði við sær, at í 1925 feldu 12 sambandsmenn í Løgtinginum eitt uppskot frá danska kenslumálaráðharranum Ninu Bang um broytingar í
10 grein 7, sum m.a. legði upp til, at “Undervisningssproget er færøsk, dog at undervisningen i dansk, Danmarks historie og geografi foregår med dansk som undervisningssprog”. Tá Javnaðarflokkurin og Vinnuflokkurin fingtu umboðan á Løgtingi í 1928 og 1936, misti Sambandsflokkurin endaliga meirilutan millum veljararnar og í Løgtinginum. Hetta hevði við sær,
15 at tá tey 16 tingumboðini hjá Sjálvstýrisflokkinum, Vinnuflokkinum og Javnaðarflokkinum samtyktu at broyta grein 7, soleiðis at føroyskt og danskt vóru líka stillað sum undirvísingarmál, valdu ríkismyndugleikarnir 13. desember 1938 at taka undir við samtyktini. Bonnevie, Erik og Mitens, Edw., Færøsk Lovsamling. Indeholdende særlige for Færøerne
20 gældende Love og administrative bestemmelser, Tórshavn, 1932, síðu 403-404:

§ 7.⁴²⁾ I enhver Skole skal der undervises i følgende Fag: Religion, Dansk,
25 Færøsk, Skønskriving, dansk Retskrivning, færøsk Retskrivning, Regning, Historie, Geografi og Sang. Desuden skal der efter nærmere Bestemmelse i Undervisningsplanen kunne gives Undervisning i Gymnastik, Svømning, Haandgerning, Tegning, Naturkundskab, Sundhedslære og Samfundslære. Der bør ved Undervisningen lægges Vægt paa, at Børnene, foruden at
30 tilegne sig Lærestoffet, lære at forstaa og tale det danske Sprog, saa at de mundtlig kunne gøre Rede for det i hvert af Skolefagene lærte saavel paa Dansk som paa Færøsk. – Tilegnelsen af Stoffet kan og bør, særlig for de yngre Børns Vedkommende, lettes ved Benyttelse af Børnenes sædvanlige Talesprog, Færøsk, medens det, for at den fornødne Færdighed i Brugen af det danske Sprog kan opnaas, er nødvendigt, at Undervisningen i de
35 enkelte Fag, navnlig overfor de ældre Børn, hovedsagelig foregaar paa Dansk. Forældre, der staa udenfor Folkekirken, kunne forlange deres Børn

42 Som ændret ved Bek. 218 af 27. Maj 1920.

fritagne for at deltage i Religionsundervisningen. De Læremidler der kun bruges paa Skolen, anskaffes til samtlige Børn for Kommunens Regning.⁴³⁾

Tekstur 3

5

Brot úr “Anordning (Nr. 284 frá 13. desember 1912) hvorved Lov om Menighedsraad af 10de Maj 1912 sættes i Kraft paa Færøerne”. Tann í Danmark kunngjørda lógin frá 10. mai 1912 varð sett í gildi í Føroyum 13. desember 1912 í nakað broyttum líki. Tann 8. august 1912 varð lógin lögð 10
fyri Løgtingið til ummælis, og 9. september 1912 samtykti Løgtingið við 3. viðgerð at mæla ríkismyndugleikunum til at fremja nakrar broytingar í henni, áðrenn hon varð sett í gildi í Føroyum. Allar tær broytingar, sum eitt einmælt Løgting mælti stjórnini til at seta inn í grein 14 í lógini, vóru framdar. Eitt nú var stk. c. í grein 14 sett inn í lógina eftir ynski 15
frá Løgtinginum. Í Føroyum var einki ynski um at fremja broytingar í lógini fyrr enn aftaná løgtingsvalið í 1918, tá Sjálvstýrisflokkurin á fyrsta sinnið fekk meirilutan í Løgtinginum. Í 1920 reisti Sjálvstýrisflokkurin kirkjumálið í Løgtinginum, og 14. september samtykti tingið við atkvøðunum hjá Sjálvstýrisflokkinum, próstinum og einum sambandsmanni 20
(Tórgarð) at seta eitt nýtt stk. c. inn í grein 14 í lógini, sum skuldi orðast soleiðis: “at Prædiken ved Højmesse gudstjenesten og Oplæsningen af Prædiken ved Messefaldsgudstjenesten skal foregaa paa Dansk eller Færøsk eller ved et vist Antal af de almindelige Gudstjenester, der afholdes i Kirkearet paa et af de nævnte Sprog og ved Resten paa det 25
andet naar Præsten deri er enig. I Tilfælde af, at der i Menighedsraadet ikke opnaas Enighed om hvor ofte Dansk eller Færøsk skal benyttes, afgøres Spørgsmaalet af Biskoppen under Hensyn til den stedfundne Afstemning ved Menighedsraadet. De øvrige Dele af Gudstjenesten skal under lignende Vilkaar foregaa paa Færøsk, naar Salmer og de 30
paagældende Dele af Ritualet foreligger autoriserede paa dette Sprog”. Samtyktin varð endurnýggjað í nærum sama líki í 1921, men hesaferð einans við atkvøðunum hjá Sjálvstýrisflokkinum og próstinum. Hvørgin av samtyktunum varð tikin til eftirtektar av ríkismyndugleikunum, men í 1922 varð kirkjumálið tikið upp til viðgerð í ríkisdegnum í øðrum 35
samanhangi. Eitt lógaruppskot varð sent Løgtinginum til ummælis, men orsakað av tíðarneyð kom tað ikki til viðgerðar fyrr enn í 1923. Tvey

43 Se U. M. Skr. Af 1. Marts 1917 og 14. Maj 1917.

tilmæli vórðu skrivað, eitt minnilutatilmæli frá Sambandsflokkinum og eitt meirilutatilmæli frá Sjálvstýrisflokkinum. Úrslitið var, at ein lóg, sum gav føroyskum betri rættindi í kirkjuni, varð sett í gildi í 1925, tá ríkismyndugleikarnir umsíðir avgjördu at fylgja minnilutatilmælinum

5 frá Sambandsflokkinum, sum í 1924 hevði fingið greiðan meiriluta í Løgtinginum. Føroyskt og danskt vórðu líka stillað í kirkjunum 13. mars 1939 (sí eisini inngangin til tekst 2). Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912, København, 1913, síðu 1329:

10 § 14

Menighedsraadet tager Beslutning om:

- a. Hvem Degne- og Kirkesangertjenesten skal overdrages til;
- b. hvorvidt Konfirmation skal afholdes to Gange om Aaret, jfr. Lov af 9. Maj 1855, saavel som andre Konfirmationen vedrørende Anliggender,
- 15 som ved kongelig Anordning ere eller maatte blive henlagte til Menighedsraadets Afgørelse;
- c. at Prædiken ved et vist Antal af de Højmesse gudstjenester, der afholdes i Kirken i et Kirkeaar, holdes paa Færøsk, naar Præsten deri er enig, og at Biskoppen finder, at Omstændighederne tale derfor. De øvrige Dele
- 20 af Gudstjenesten kunne under lignende Vilkaar foregaa paa Færøsk, naar Salmer og de paagældende Dele af Rituallet foreligge autoriserede paa dette Sprog;
- d. Indførelsen af nye autoriserede Salmebøger og Salmebogstillæg, naar det sørger for, at et passende Antal af disse henlægges i Kirken;
- 25 e. Benyttelsen af Særkalke ved Altergang i det Omfang, som det er eller maatte blive bestemt ved Kongelig Resolution:
- f. andre Sager, som hidtil have været overladte til Menighedens Afgørelse.

De under b., c., d. og e. omhandlede Beslutninger kunne ikke tages af

30 Menighedsraadet, forinden Sagen har været forhandlet paa et Menigheds-møde (jfr. § 23).

Tekstur 4

Tann 31. juli 1923 reisti formaður Sambandsflokksins Oliver Effersøe (1863-1933) Noregsmálið á Løgtingi vegna Sambandsflokkin við tí fyri eyga at “Tinget ... fremsætte en offentlig Erklæring i Anledning af visse Udtalelser fra Lagtingsmand, Kongsbonde Johannes Patursson, Kirkebø, i den norske Presse med Hensyn til dansk Rigsstyres Behandling af Færøerne i Nutiden og om en eventuel statsretlig Forening mellem Færøerne og Norge og Øernes deraf følgende Adskillelse fra Danmark”. Drúgt orðaskifti var á Løgtingi um Noregsmálið í døgnum frá 10. til 15. august 1923. Eftir uppskoti frá Jóannesi Paturssyni varð orðaskiftið fest á blað og prentað. Grundgeving Paturssons fyri hesum uppskoti var at “Tessvegna, at tað av Oliver Effersøe tingmanni á løgtingi uppborna mál, sum millum annað viðvíkir skilnað frá Danmark og samband við Noregi, má sigast at vera tað mest týðningarmikla mál, sum hevur verið borið upp á tingið síðani hetta ting reistist aftur á føtur, mega allir Føroyingar, hartil eisini Danir og Norðmenn, eiga atgongd til at vita av hvussu Føroya løgting handfer hesum máli” (Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII). Her er ein úrdráttur av orðaskiftinum í tinginum hesar dagarnar. Munnligt orðaskifti á Føroya løgtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noregi við nevndarálit, Tórshavn, 1923, síðu 3, 5, 7-9, 29, 46-49, 51, 53, 54, 58, 62-65, 69-70, 97 og 98:

Fríggjadag 10. august.

Effersøe:

Professor i Retsvidenskab Gjelsvik har til norsk Avis “Den 17. Maj” for den 13. Juni d. A. sagt, at Spørgsmaalet om Færøerne og Grønland burde bringes ind for Voldgift, og at Norge burde kræve Folkeafstemning, hvorved Færingerne faar Anledning til at vælge mellem Norge og Danmark. Han udtaler endvidere, at det norske Flertal paa Øerne ved en virkelig fri Afstemning, vilde blive lige saa stort, som det danske Flertal var i Nordslesvig.

Professor Gjelsviks Udtalelse blev forelagt mig af et københavnsk Blad, som ønskede at høre min Mening derom. Jeg fandt det ganske naturligt og tillige nødvendigt, at jeg, Færøernes Repræsentant i Rigsdagens Landsting, ikke skjulte min Mening. I mit Svar omtalte jeg bl. a., at Spørgsmaalet om den oprindelige færøske Befolkings Nationalitet ikke var saa klart, som det tilsvarende Spørgsmaal for Islands Vedkommende, at nævnte Befolkning aldrig havde været ren norsk, og at der i Tidens Løb var blevet tilført

Den 17de Mai

Fedraheimen.

NR. 134

Aven ut kvot ysisdags mor.

KRISTIANIA ONSDAG 13 JUNI 1923

Bladpr

Professor Gjelsvik meiner vi maa krevja skiltsdom um Færøyan og Grønland.

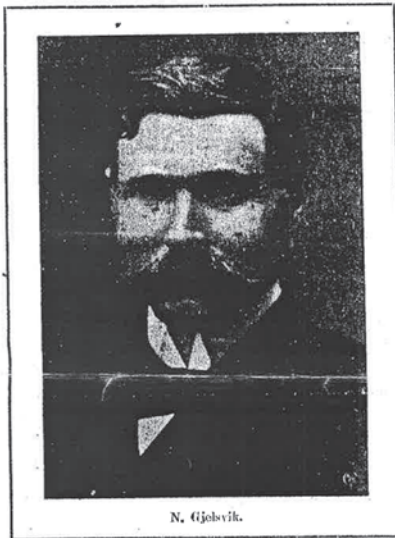
Vi har alt aa vinna, ingenting aa tapa.

I ei verkeleg fri folkerøysing vil det bli likso stort norsk fleirtal paa Færøyan som det var dansk fleirtal i Nord-Slesvig.

Noregs ungdomslag og Studentmøttingen har nett sendt ut ny utgæve av Norske folkeskrifter nr. 49: «1814 og 1906 serleg fraa ein folkerettsleg synspunkt», av professor N. Gjelsvik. Grønlandsaksen har gjort dette ypparlego folkeskriftet aktuelt, so mykje meir som det nye i denne utgæva serleg er slikt som kaster klarar ljus over det som gjekk for seg i Kiel i januar 1814 daa Danmark gav av Norske folkeskrifter nr. 49 har gjevo oss lysve til aa ta inn noko av det som no er serleg aktuelt:

Daa Danmark gav avkall på Noreg.

Etter slaget ved Leipzig gjekk Karl Johan med den svenske hæren og 12.000 rusar og den hansotiske bergronen mot Danmark og gjorde innfall i Holstein. Den danske hæren stridde mæneleg, men kunde ikkje staa seg mot yvermakta. Avtale um ei ufredskvild paa 6 vikor vart gjord den 15de desember 1813; og den endelige fredstraktati kom i stand 14de januar 1814. I denne traktati i Kiel gav den nordsdanske kongen avkall paa retten til Norig, men tok undan Island, Færøyan og Grønland. Fraa fyrst hadde det danske styret ført tinging um fred paa det grunnlaget, at berre Nidaros bispedømme skulde avhendast til Sverik. Men den 7de januar, daa fiendefirdi tok til att etter ufreds-

N. Gjelsvik.

altfor mykje paa dette. Fraa ein økonomisk og militær synspunkt set hadde ikkje Island, Færøyan og Grønland noko verd for Sverik, og det nationale og historiske moment, som for oss veg so mykje, kunde ikkje ha noko aa seija for svenskan. Tvertum. Den sven-

avgjort nei. Danmark kunde ikkje paa den maaten taka noko frå Norig. Ei omno laura vilde vera i strid med rettshævet (unionshævet) mellom Norig og Danmark; og dessutan i strid med kongelovi fraa 1665, som ikkje gav kongen rett til å minka på noko av land

grunn, som gjer, at Norig ingen rett hev lenger. Island var etter det gamle sättnælet fraa 1202 som nemnt ingen lut av Norig, men ein særskild (sjalvstændig) stat som berre var sambunden med Norig. Og no hev Isendingane gjort avtale med Danmark um kongehøpshav og anna. Det hadde Isendingane rett til utan at dei treng spyrja oss, og dermed er det ingen tvil um, at Norigs gamle høve til Island er ute av saga. Men for Færøyan og Grønland gjeld denne grunnen ikkje.»

«Orkneyane og Hjaltland hadde me mist fyrr paa ein heller snippen maate. Som ein hugsar fraa saga innleiddo Kristian den fyrste det æverrikes styro til Oldenborg, ætti her i landet med aa pantsatta desse pyane i 1468 og 1469 for 68.000 gylden, og det utan samtykke fraa det norske riksrædet. Det var det siste mo-saag desse pyane. Soga um denne pantsattjungi er kort denne, Kristian den fyrste skulde gifta dotter si med Skottkongen, og ho skulde ha 120.000 gylden i medgift. Denne medgifti skulde greiddast paa den maaten, at Kristian den fyrste gav avkall for alle tider paa avgifti for Suderspyane, ei avgift som Norig hadde krav paa etter ei avtale mellom Norig og Skottland fraa 1266. Avkallet paa denne avgifti skulde svara til halve sumen — eller 60.000 gylden. Av dei andre 60.000 gylden skulde Kristian betala 10.000 i reide pengar, og for dei 50.000 gylden pantsatte han

grunnar t
ra imot d

Ei sa

Ein n
Meis hadi
professor
daa kva b
ta med G
— Nor
Folkesam
krevja sp
og Grønli
faar det
Vi has
sebaane
sek.

Jamve
medhald

Tað var hendan blaðsamrøðan við Nikolaus Gjelsvik í norska blaðnum Den 17. Mai 13. juni 1923, endurgivin í Nationaltidende 13. juni 1923, – Tekstur 10 – sum veruliga setti gongd á Noregsmaðið.

den betydeligt dansk Element. Jeg tilføjede derefter: "Men ret beset er dette i sig selv temmelig underordnet. Det, som er det vigtigste i denne Forbindelse, er, at den færøske Befolkning gennem en lang Række Aar uden nogen som helst Protest fra Norge har følt sig som færøsk og som samhørende med Danmark. Fik vi en Afstemning nu, vilde Færingerne vise, at de ikke vilde høre nogen Tale om en Tilslutning til Norge. 5

Mit Svar paa den til mig rettede Forespørgsel vedrørende Prof. Gjelsviks Artikel foranledigede, at Lagtingsmand Kongsbonde Johs. Patursson udsendte fra Kristiania gennem Norsk Telegram Bureau en Udtalelse dateret 27. Juni d. A., som jeg tillader mig at forelægge for Lagtinget. Vi ser heraf, at Hr. Patursson i denne Udtalelse i et fremmed Land: 1) Beskylder Danmark for at haandhæve haardhændet Politik overfor Færingerne, 2) at han giver en vildledende og i det hele taget usandfædig Fremstilling af dansk Styreform paa Færøerne, samt 3) at han fremsætter Spørgsmaal om en Forening mellem Færøerne og Norge og om Fastsættelse af Vilkaar for en Forening i Følge Overenskomst (Foreningsakt) mellem begge Parter. 15

(...)

Anklagen er imidlertid fuldstændig uberettiget, og Fremstillingen vildledende. Enhver, der er ukendt med Forholdene – og det er Nordmændene selvfølgelig – faar det Indtryk af det sagde, at Dansk er eneraadende som Undervisningssprog og Kirkesprog, skønt Sandheden er den, at baade Dansk og Færøsk er Undervisningssprog samt, at begge Sprog benyttes i Kirken. Allerede dette giver Sagen et helt andet Præg, men hertil kommer – at den Ordning, som bestaar m. H. t. Undervisningssprog og Kirkesprog hos os, er nøje overensstemmende med, hvad det færøske Folk ønsker, saaledes som dets Ønske har givet sig Udtryk gennem Valgene heroppe. At Lagtingsvalgene en enkelt Gang – nemlig i 1918 – har givet det Parti i Lagtinget (Selvstyrepartiet), som ønskede en Ændring i Reglerne for Undervisningssprog og Kirkesprog, Flertal af de folkevalgte Medlemmer i Tinget, betyder intet i denne Sammenhæng, thi Lagtinget var paa Grund af en uretfærdig Valgordning, ikke Udtryk for det færøske Folks Opfattelse. Tingets Flertalsparti havde af det samlede Stemmetal ved Valgene faaet færre Stemmer end Tingets Mindretal. Hvorfor fortalte Hr. P. ikke hele Sammenhængen, ogsaa at Selvstyrepartiet med sine 2504 Stemmer ved Valgene mod Sambandspartiets 3548 endnu sidder med Flertal i Lagtinget, dog kun ved det selvskrævne Medlem Provstens Hjælp? – Hvorledes forholder det sig endvidere med Hr. P.s Fremstilling af Lovgivningsvæ- 20 25 30 35

senet paa Færøerne? – Ogsaa med Hensyn til dette beskylder han dansk Rigsstyre (Regering og Rigsdag) for Undertrykkelse. Det gør han, skønt Lagtinget med 17 af Tingets 20 folkevalgte Medlemmer (og 18 af det samlede Tal 22), hvoriblandt Hr. Patursson selv, i 1922 har vedtaget Forslag
5 til Lovregler, hvorefter Tinget kun skal være raadgivende i Lovgivnings-sager, og netop paa den Maade, at der kan gives Love for Færøerne, som er affattet anderledes, end Lagtinget vil, efter Omstændighederne uden at Lagtinget er blevet hørt. – Hvorfor fortalte Hr. Patursson ikke, at Lagtinget ikke kræver sig tillagt Lovgivningsmagt? – Hvorfor fortalte Hr. Patursson
10 ikke, at Færøerne har to Repræsentanter i den danske Rigsdag, som kan forsvare eller virke for vore Interesser.

Det afgørende Bevis imod, at der har foreligget dansk national Undertrykkelse eller Vanstyre paa Færøerne, ligger allerede deri, at Striden om nationale og statsretlige Spørgsmaal vedrørende Færøerne, ikke har
15 staaet mellem Færingerne og dansk Styre men mellem Færinger indbyrdes, mellem de to politiske Partier paa Øerne. Begge disse Partier er færøske nationale, hvad Hr. Patursson har erkendt i Udtalelsen til den norske Avis Dagbladet for den 29. Januar 1923. Begge erklærer, at de vil, at baade Dansk og Færøsk skal blive benyttet i Skole og Kirke. Sambandspartiet
20 har som Flertal i Lagtinget bevirket, at mundtligt Færøsk er blevet indført i Folkeskolen, at der er fri Adgang til at lære færøsk Retskrivning i Skolen samt at Færøsk er Undervisningssprog ved Siden af Dansk, med stor Frihed for Lærerne at bruge Færøsk. Færøsk foresloges indført i Folkeskolen, saasnt Lærerne var blevet uddannet til at undervise deri.

25

(...)

Hvad siden er sket, maa Provsten vide. Jeg antager ikke, at dansk Rigsstyre har hindret Sagens Fremgang.

30

(...)

Leygardag 11. august.

35 *Patursson:*

(...)

Eg havi í mong, mong ár – alt til 1906 og longri – haft tað besta álit á

Danskarar. Eg havi trúð uppá, at onkumtíð fóru teir at skilja okkum, og út av tí helt eg hesa talu í 1908⁴⁴. Men eg segði í taluni við teir: Farið ikki og vevji alt saman. Lat lyngin grógva, har hann er, og takið ikki fjallagrasíð og flyti tað oman á flötuna ella blómurnar á flötuni niðan á fjølluni. Lat hvønn liva sær. Um tit gera tað, er alt væl. Flyta tit tað, verður tað til spell fyri bæði. Teir gjørdi ikki, sum eg vísti á. Teir hava viljað dripið hvørt sindur av fjallagrasí, ið her hevur nælt. Eg haldi meg vera lidnan við Danskarar nú. Ein danskur bláðmaður kom til mín um dagirnar og bað meg um úttalilsí. Eg segði nei, og haldi tað vera ónyttugt, soleiðis sum Danskurin hevur borið seg at móti mær. 5 10

(...)

Mánadag 13. august. 15

A. *Samuelson*:

(...)

Tá eg vil samandraga tað, sum hent er í Noreg, skal eg einaferð enn siga: Tann gerningur, hr. Patursson hevur gjørt haruppi, er soleiðis vorðin, at vit vita einki um, at nakar av okkara slag hevur gjørt nakað slíkt fyrr. Tað sum skett er, er hetta: Tað hevur leingi staðið og stendur hart stríð millum tvey nærskyld lond, Danmark og Noreg, um eitt bestemt spursmál; hetta stríðið er so alvorligt, at tað kanska eina langa tíð enn kemur at skapa ófrið, bæði statsrættsliga og fólkaliga millum hesi bæði lond. Har kemur nú Patursson og leverar illum Norðmonnum vápn, tey vóru ikki rein – móti Danmark, móti sínum egna landi. Vit síggja, at Norðmenninir páberópa seg, at hetta er ein føroyskur løgtingsmaður, sum hevur givið teimum hesar illsintu upplýsingar móti Danmark. Og tað eru nógvir Norðmenn, ið leggja vekt uppá, at hann er løgtingsmaður. Tað, ið framkomið er frá honum uppá prent, er aldeilis óhoyrt illavorði; men tað er ikki tvívl um, at Patursson hevur heldir ikki tagt alla ta tíð, síðani hann sendi sín boðskap til Norsk telegrambureau. Undirhondstos hevur heldur ikki trotið. Hann hevur jú verið hjá Castberg⁴⁵ eina tíð. – Hetta, ið framkomið er, er av tí 20 25 30 35

44 Skal vera 1907 – ritstj.

45 Helst er talan um norska lögfrøðingin og politikaran Johan Castberg (1863-1926), sum gjørdist stórtingsumboð fyri Radikala Vinstra í 1900, sorinskrivari í 1905, sosialmálaráðharri í 1913-14 og hægstarættardómari í 1924. Castberg var gløðandi norskur tjóðskaparmaður, sum ikki metti, at Noreg nakrantíð hevði viðurkent

beskaffinheit, at skaðin, tað kann volda, verður stórus; ikki tí, at persónurin Patursson hevur sagt tað, – tað betýðir ongan ting, sum fyrr sagt, – men hann er førari fyri einum politiskum partíi í Føroyum, tí má man tilleggja tí nakran betýdning – inntil víðari. Eg vil nú hopa, at okkara forhandlingar

5 mugu føra til, at teir menn, sum valdir eru av Føroya fólki, viðtaka ein beslutning, sum kann skapa klárheit til forskelligar síður. Norðmenn vilja so fata, at vit altíð eru glaðir við teir fólkaliga sæð, men at Føroyingar vilja ikki hava politiskt forbindils við teir. Einkultir Norðmenn hava givið villeiðandi framstilling av hesum, og teir framstillingar, Patursson hevur

10 givið, eru absolut villeiðandi. Mangir Føroyingar krevja av okkum, at vit skulu sláa hetta niður. Eg eri klárur til tann dag í dag at stemma fyri, at vit ikki ynskja nakað politiskt samband við Noreg, og allir mínir partífelagar eru her á einum máli. Og eg má hava lov at leggja aftrat, at atskilligir menn, sum ikki eru samsintir við meg í politikki, hava vent sær til mín og

15 sagt, at nú má løgtingið viðtaka nakað, sum ger Paturssons orð til einki. Hetta er ikki nøkur partípolitisk sak; hetta er ein sak, sum foreinar allar veljarar; teir fáu, sum eru av eini aðrari meining, telja ikki við, og Patursson má heilt haldast uttanfyri. Sakin er skjót at ordna; vit mugu blíva einigir um at viðtaka eina erklering her, sum skapar klárheit her í Føroyum, í

20 Danmark og í Noreg. Táíð vit eru lidnir við hetta, kunnu vit fara undir hinar sakirnar her á tingi. Tað er natúrligt, at vit geva okkum stundir til 1. viðgerð; men tó at tvey forsløg liggja frammi til útvalgsbehandling, kundi eg tonkt mær sakina avgjörda við 1. viðgerð. Eg kundi tonkt mær eitt forslag framført, sum allir Føroyingar kundu stemma fyri: Vit tilbakavísa

25 alt, ið framkomið er um, at Føroyingar vilja fara til Noregs, vit eru og vilja vera danskir statsborgarar. Tá tað er avgjört, so fara vit undir hinar sakirnar, og eg ivist ikki í, at tað vil báða okkara landi best. Eg vil eisini sum skjótast sleppa framat til annað arbeiði. –

30 *Prósturin:*

(...)

Skúladirektióin sýtti mær so fyri at undirvísa á føroyskum; tó skuldi eg

35 sleppa summar tíðir at nýta føroyskt, um eg helt, tað gjørdist neyðugt fyri betur at greina børnunum okkurt. Eg gjørdi brúk av hesum rætti, so

---

danska yvirvaldsrættin yvir teimum gomlu norsku skattlondunum. Í 1923 var hann virkin í norska kjakinum um rættin til tey gomlu norsku skattlondini – ritsj.

nógv, sum eg helt tað vera neyðugt, summatíðir í rokning, men eisini í bíbilssøgu og øðrum. Men eg varð uppافتur klagaður, tí eg skuldi nýta føroyskt ov nógv. 1909 kom málið inn á lögtingið; eg legði tað sjálvur inn fyri tingið, og annars bar eisini ministerið, sum klagumálini um meg vóru farin til, líkaleiðis málið fram og spurdi tingið, hvat ið skuldi vera 5 undirvísingarmál í realskúlanum og í bygdaskúlunum.

Úrslitið vita vit, vit kenna allir ta navngitnu § 7 í anordningini av 1912, hvarí ásetist, at undirvísingarmálið í teim føroysku skúlum skal vera danskt, og at føroyskt skal kunna nýtast til hjálpar, tá fast stendur. Ta grein er tað, sum vit síðani hava roynt at fingið broytta í 5 samfull ár 10 upp í slag, men tað stendur enn við sama lag.

(...)

Í 1918 varð uppskot framsett um at broyta § 7, so føroysk rættskriving 15 skuldi verða lærd í skúlanum og Føroyskt skuldi verða undirvísingarmál. Tit minnast, hvussu hetta fór um alt Danmark; nú vildu vit reka danskt út úr Føroyum, og hetta var útlagt sum landasvik. Tá sovorðið varð borið út, so er ikki undarligt, at § 7 kom at standa við sama lagi.

20

(...)

So er tað hin sakin: ritualið. Lögtingið samtykti í 1918 at biðja próstin umseta ritualið. Eg so gjørði, veturin 1918-19, og tað varð sent niður. Tað hevur so ofta verið sagt, at teir, sum fleirtalið hava á tingi, eru í 25 minniluta hjá fólkinum; tí hevur tað einki at týða, hvat teir samtykkja. Hetta hevur eisini verið framført móti ritualsakini; men tað er ikki so her. 17-18 tingmenn stemmaðu fyri at fáa ritualið umsett, og aftan fyri teir má væl fleirtalið av veljarunum standa. Eisini henda sak hevur fjakkað higar og hagar til erkleringar. 30

(...)

Konoy:

(...)

35

Vit Føroyingar, sum geografisk eru so langt burtur frá Danmark, og sum eru eitt annað fólk enn tað, sum býr í Danmark – skulu vit ikki hava loyvi at hugsa um, hvat ið vildi verið betur fyri okkum, annaðhvørt at hoyra til

Færøylene bør gi sig inn under den norske krone.

Som et fritt, selvstendig folk.

En samtale med lagtingsmann Patursson.

Den fins vel faa folk innenfor den nordiske stamme som er hverandre saa ulike som danskene paa den ene side og færøyingene og iselendingene paa den andre. I alle ting — i utseende, karakter lynne og livsforhold — er de diametralt motsatte. Har en en kveld sittet i Den danske Studenterforening saa har en kunnet plukke ut de islandske og færøyske studentene, med absolutt sikkerhet kunnet si: han der er ikke en danske. Færøyingene sletter sine norske stamfedre paa — selv deres maate aa tale dansk paa er norsk. En ser tydelig at de en gang har vært nordmenn — vestlendinger. Landstingsmann Johannes Patursson ser ut som en ekte sogning, han er stilfærende og smiler sjeldent. Han sier sin mening lavmelt men meget bestemt. Det er en mann som vet hvad han vil og samtidig hvad han kan oppnaa, og som ikke sier mer enn han kan staa ved.

— Der er to partier paa Færø-

Johannes Patursson.

øene, forteller Johannes Patursson, selvstendighetspartiet og samarbeidspartiet, men ogsaa det siste er nasjonalt og de selvstyrekrav som vi nylig fremsatte var fremkommet som et kompromis mellom begge partier. Allikevel blev de ikke tatt hennem til. Der kan gis lover om færøyske anliggender uten at de er forelagt vaart landsting og der hersker fremdeles det meningsløse forhold at der for en stor del undervises paa dansk i de færøyske skoler.

— Hvorledes en danskens holdning paa Færøylene.

— De er fremmede der, holder sig for sig selv. Den danske forvaltning danner sin egen koloni. Selvsagt er forholdet det beste, men de blir aldri som oss. De har heller ingen betingelser for aa kolonisere øene — de kan ikke fiske, ikke drive hvalfangst, ikke færøysk jordbruk. En normann som kommer over til oss blir derimot med en gang som en av vaare egne, han forstaar oss, og gaar sammen med oss som en av vaare.

— Der har vært talt om stigende engelsk innflydelse paa Færøylene.

— Vi hadde en hel del aa gjøre med England under krigen, men det var et helt forbigaaende fenomen.

— Rikedsagsmann Effersøe har talt om den danske blodblanding paa Færøylene?

Patursson smiler: Den reduserer sig til nogen danske prester som i sin tid giftet sine døtre med færøyske bønder. Det danske innslag i vaar nasjon er ikke større enn

hvad det norske har vært hos eskimoene paa Grønland.

— Naar vi færøyinger faar satt vaare krav igjennem, sier Patursson til slutt da er en tilslutning til Norge det eneste naturlige. Ikke paa de betingelser som vi nu har overfor Danmark — da vilde nordmennene som ligner oss saa meget mer bli farligere enn danskene er det nu — men som et fritt folk. Vi hadde i gamle dager en ordning som jeg syns var helt ypperlig — at Færøylene ga sig under den norske krone. Vi vedblev aa være de, vi var, beholdt vaare lover og vaart sprog men da vi var saa faa maatte vi ha et større rike aa støtste oss til. En lignende ordning syns jeg man i en ikke altfor fjern fremtid maatte kunne faa istand.

— Hvor reiser De nu?

— Tilbake til Færøylene. Jeg har vært nogen vidunderlige dager hos Castberg. Mine landsmenn vil bli glad naar de hører at jeg har besøkt ham.

— Men er De ikke nu «Nationaltidende» utnevnt til landsforreder?

— Det har jeg næsten vært før — i 1911 — men nu er jeg alltaa blitt det helt. Det er forresten helt falsk naar bladet fremstiller det slik som om vi ikke har ført tydelig sprog før. Det har vi — men vi har riktignok aldri faatt vaare innlegg inn i de danske aviser.

Rasjonering av medisinske studerende.

Universitets- og fagskolekomiteen er imot en saadan.

Stortingets universitets- og fagskolekomite har avgitt innstilling i spørsmålet om begrensnng av antallet av medisinske studenter.

Den samlede komite uttaler at den til tross for den innser de vanskeligheter som den unormale store tilgang til det medisinske studium medfører for universitetet og den undervisning paa sinnet

den dog at man heller et bør bli staaende ved den rende ordning og ta, de som følger fremfor aa den studiefrihet som l vært hovedprinsippet fo tetets virksomhet. Kom ler sig til de dissenterer sorer i det medisinske Harbitz og Holst naar at en begrensnng nu v for sent da tilgangen t ristnok vil regulere sig det er vanskelig aa finr som utelukker vilkaarli

Vinmonopolutsalg.

Hoist 50 for vin for bokøl

I formannskapets ms blev det entomstømmig be anbefale for bystyret i monopolret gis rett til a taljutsalg av vin og øl pet, alkoholstyrke (boki fra 1. juli 1923 aa regr mot 10 stemmer blev d aa anbefale at høieste i steder for vin settes t mot 2 stemmer — hsi salgssteder for bokøl omkølte salgssteder og rere blir aa godkjene i skapat.

Hittil er godkjent 14 for vin og formannska man ikke burde opta ling spørsmålet om g av flere salgssteder før net nogen tids erfarin syn til søknngn og vi de allerede godkjente

NAVN.

Bryllup feires lørdag 30 Hagegate 2 av frøken I datter av inf.kaptein E. Sc født Giersteen, og redaktør stpl, Kristiania.

Bryllup feires lørdag 30 gate 9 av frø. Elisabeth og lektor ved Kristiania Gunnar Birkeland.

Bryllup feires lørdag Bygdø av frøken Elisabeth ter av avdøde ingeniør B født Malling, og ingeniør

Bryllup feires lørdag 30 30 av frøken Laura Hoffm sproglærer Anton Hoffmann Jensen, og ingeniørsværjant Oense.

Ærgrelser

byr livet saa mange skal spare sig den at av aa forssomme i i fornye abonnementet bladet for 3. kvartal.

Hvite Stof-Sko Kr. 9.50

Rom Snøre Pumps Prima kvalitet.

Slotsgatens Skotøihus

Øvre Slotsgate 27
Mellem Karl Johan og Grønsten
Telefon 31624

Blaðsamrøða við Jóannes Patursson í norska blaðnum Dagbladet 29. juni 1923, – Tekstur 12.

Danmark ella til Noreg. Eg smæðist ikki fyri at siga soleiðis: Eg vil hava mína hugsan um, at høvdu vit fylgt við móðurlandi okkara, Noreg í 1814, og vóru blivnir saman við tí, høvdu vit fingið nógv meiri fríheit, enn vit hava fingið undir Danmark. Tað kann ikki metast hvørki í orði ella virði, hvat tað hevði haft at týða fyri okkum, at vit høvdu komið inn undir so frítt stýri sum tað, Noreg fekk í 1814. So tað er nógv fyri at hugsa sær, at vit í staðin vóru spentir inni í tí danska forfatningi, ja, mátti liva undir monopolhandli til 1856. 5

(...) 10

Vit sjálvstýrismenn hava ikki tað ynski, at Føroyingar skulu vera fjálgaðir av einum størri fólki. Tað er skeivt sluttað av sambandsmonnum at hugsa, at vit sjálvstýrismenn vilja, at Føroyingar skulu verða fjálgaðir av Noreg; okkara ynski er, at Føroyingar skulu ráða í Føroyum. 15

(...)

Tírsdagin 14. august.

20

Patursson:

(...)

Eina sameining hava vit ið hvussu er, 14. aug. 1662, tá Føroyingar geva kongi einaveldisrætt til "Færø og underliggende Øer". Hesum kann lesast í N. Andersens bók bls. 196.⁴⁶ Tá Føroyingar altso her fluttu landið upp í hendurnar á kongi, má tað væl hava verið tí, teir hava hildið seg eiga rætt til tað; og tá so kongur, í 1814, skilti seg av við land, so eiga Føroyingar sjálvir rættin til teirra land aftur. 25

Danski kongurin átti einavaldsræði til 1849; tá sigur hann henda rættin frá sær eftir tí, sum svorið var á tingi í 1662. So var eingin annar, ið átti Føroyar, enn Føroyingar sjálvir. Hitt danska fólkið hevði sjálvsagt onga staðni frá fingið rætt til Føroyar. Vit høvdu tegnarskyldu til norsku krúnuna, men ikki til hitt norska fólkið. – Effersøe spurdi, hví Norðmenn ikki høvdu hugsað um okkum fyrr; tað er ikki beint at spyrja so. Hvat skuldu teir gera í 1814; sjálvir vóru teir av danska konginum av órættum 30 35

46 Her verður víst til bókina hjá N. Andersen, sorenskrivara í Føroyum, sum kom út á fyrsta sinni í 1895. Andersen, N., Færøerne 1600-1709. Helge Justinussens Bókhandil, Tórshavn, 1964 – ritstj.

tveittir til svenska kongin; teir komu seinni saman á Eidsvold og søgdu nei til hetta, ið gjørt var: Danskararnir hava ongan rætt til at avreiða okkum. Men teir gloymdu ikki Føroyingar; teir tóku aftur málið upp um, hvat gerast skuldi og stríddist líka til 1821. Danskararnir hótti við kríggj, og
5 Norðmenn ráddu ikki sær sjálvum, eisini vóru teir eigasørir fyri pening. Líka til 1905 høvdu Norðmenn ikki ræði í sínum egna landi uttanríkis. Hvat skuldu teir so kunna gera yvir fyri einum øðrum ríki.

(...) Tað hóskar ikki illa, tá hetta mál kemur í nevnd, tá at senda boð til ta fronsku ríkisstjórn, tað er jú hon, ið nú ræður í Algier, og biðja
10 hana taka turkin A. Samuelsen úr Føroyum og heim aftur til ættarland sítt. Vit mugu fáa teir aftur til tey londini, haðani teir eru komnir, men alt fremmant fólk, sum er komið higgar og sum vil verða Føroyingar, tað skal vera vælkomið ímillum okkum.

Stríðið stendur um, hvør ið eigur Føroyar. Vit Føroyingar allir, uttan
15 hesir báðir fremmandi menninir, siga, at Føroyingar eiga Føroyar. Um Føroyingar falla frá, at teir eiga Føroyar, ja, so er einans eitt land, ið eigur rætt til Føroyar, og tað er Noreg, – Danskurin eigur ongan rætt til Føroyar. Eg skal ikki siga meiri nú. Eg ynski, at hetta mál fær eina inngangandi viðgerð í nevnd, tí hetta er tað týðningarmiklasta mál, ið hevur verið á
20 hesum endurnýggjaða tingi.

Edw. Mortensen:

(...)

25

Eg meini, at bæði Effersøe og Patursson hava drigið nóg so nógv inn í millum sakina, teir hava tikið nógv persónligt millumverandi við.

(...)

30

Tey spursmál, sum eg haldi, vit skulu hava á máli, eru: okkara statsrættliga, økonomiska og málsliga støða. Føroyar hava statsrættligt samband við Danmørk; tann flokkurin her á tingi, sum hevur góða helvt av veljarunum við sær, sambandsflokkurin, heldur uppá at vera skal, sum er. Hin flokkurin,
35 sum hevur næstan helvtina av veljarunum við sær, heldur uppá sjálvstýri. Í okkara programmi av 1909 stendur, at vit skulu royna í forstáilsi við ta dansku regering og ríkisdag at fáa lögtinginum so nógv sjálvstýri sum gjørligt. Vit skulu royna at tinga, har stendur einki um, at vit vilja spreingja okkum út. Í fjør var her á tingi samtykt eitt uppskot til lögtingslóg; har kom eitt

kompromis í lag, sum samtykt varð av 18 tingmonnum. Var hetta uppskot óbroytt gjørt til lóg, so ivist eg ikki í, at tað hevði verið friður í mong ár um okkara statsrættliga spurning. Men tað er vorðið broytt; vit høvdu samtykt, at allar lógir, galdandi fyri Føroyar, skuldu leggjast fyri løgtingið, áðrenn tær fingur lóggildi. Har hava teir har niðri skotið inn orðini "saa vidt mulig"; teir 5 siga, at hetta mátti gerast og vísa á eina lóg, sum gjørd var undir krígunum. Tað vil nú verða ógvuliga sjáldan, at tað koma at fyriliggja lóguppskot fyri Føroyar, sum tað ikki verður tíð til at leggja fyri løgtinginum, men skuldi tað hent, so kunnu slík uppskot lógfestast provisorisk. Grundlógin gevur kongi heimild til provisorisk at gjøgnumføra lógir, tá ríkisdagurin ikki er saman, 10 og á líknandi hátt kundi kongur, ella hann og ríkisdagur, tá neyð var fyri hond, eventuelst heilt stak tilfellum, givið "provisoriskar" lógir fyri Føroyar; tað hevði haft stóran týðning, um tað hevði staðið klárt, at allar lógir skulu leggjast fyri løgtinginum, og var nøkur vælvild harniðri fyri hesum, so høvdu teir ikki gjørt henda ventil: "saa vidt muligt", sum í royndum ger tað, at vit 15 onga makt hava. Vit hava tí aftur í ár tikið upp løgtingslógina;

(...)

Vit koma nú til spurningin Noreg í samanhangi við hesum. Hvat Patursson 20 hevur sagt har yviri, veit eg ikki; men so vítt eg dugi at skilja, hevur hann ikki sagt, at vit krevja statsrættligt samband við Noreg, hann hevur bert reist spurningin í allari almindigligheit: at kemur hetta at liggja fyri, so mugu vit Føroyingar seta okkara treytir. Hvat í alverðini er hetta at leggja fram á ting? Hvat er tað sambandsmenn vilja við hesum? Vilja teir spyrja 25 Føroyingar, um vit vilja í statsrættligt samband við Noregi, so mugu vit fyrst spyrja: Hvat er tað fyri samband? Er tað personaluniún, ella realuniún, ella skulu vit limast inn í Noregi sum eitt norskt fylki? Tað er eingin ivi um, at kom hetta til avstemning í Føroyum nú, vildu allir føroyingar sagt nei. Men spyrja vit, kann nakað tilíkt tonkjast í framtíðini, so kunnu vit 30 einki vita um framtíðina. Eitt annað er, at vit eru glaðir yvir, at norðmenn interessera seg fyri okkara nationala arbeiði í mótsetningi til nógvar av teim stýrandi í Danmark. Kanska kann Noreg koma at verða okkum til hjálpar. Kemur tann tíð, tá vit standa sameintir um at ynskja føroyskt sum skúlamál og kirkjumál, og danska stýrið tá sigur nei, tá garanteri eg 35 ikki fyri, hvar Føroyingar fara at søkja sær hjálp. Tað sum bindir okkum til Danmørk, er ikki nakað nationalt band, men eitt reint økonomiskt og statsrættligt, og sjálvsagt eitt víst felagsskap í kultur. Eg trúgvi sum sagt ikki, at Føroyingar ynskja nakað statsrættligt samband við Noreg nú.

Andrass Sámalsson helt, at tað Patursson hevði sagt í Noregi, í og fyri
5 seg hevði lítið at týða, tí her var eingin, sum vildi politiskt samband við
Noreg; men nú var tað ein lögtingsmaður, sum hetta hevði sagt, og tí
máttu vit gera nakað burtur úr tí. Eg haldi við honum í tí, at her eru ikki
mangir, – um tað eru nakrir, – sum vilja í politiskt samband við Noreg.
Men Patursson hevur heldur ikki positivt sagt tað; tó vilja báðir, Andrass
10 Sámalsson og Effersøe, hava, at tingið skal gera málið av. Hvat skulu vit
gera úr tí? Skulu vit stemma á tingi, um vit vilja til Noreg ella Danmark!?
Ja, gera vit tað, so fáa vit at vita, hvar ið tingmenn – hesir 22 manns – vilja
verða; men vit fáa einki at vita um, hvar Føroyingar yvirhøvur vilja verða.
Hetta er tí bara láturvert. Tað er Effersøe, sum hevur reist málið, og hann
15 má væl vita, hvat hann hevur gjørt. Málið er í tvíningum: danskt stýri í
Føroyum, og Danmørk-Føroyar-Noreg. Hesir spurningar mugu røkjast hvør
fyri seg. Eg hugsi mær, at Effersøe við at loysa hin fyrri við at prógva,
hvussu gott danskt stýri hevur verið, ætlar at bana vegin fyri tí seinna
til vinning fyri Danmørk; soleiðis sær tað út. Men eg vil nú fyri mín part
20 ikki hava mína støðu til Danmørk-Noreg avgjörda av tí, sum Hr. Effersøe
meinar at kunna prógva um danskt stýri í Føroyum, – ella hvussu eitt
tilfeldigt løgting dómir um danskt stýri, – á ongan hátt, nei! lat okkum
fáa spurningin granskaðan fyri opnum durum og til botna, hvussu gott og
serliga hvussu vitugt danskt stýri í Føroyum hevur verið gjøgnum tíðirnar.
25 Tað tordi haft týdning bæði fyri Danmørk og Føroyar, tí ofta hevur verið
trætnaður júst um hetta mál. Tað er gott, at komið verður til uppkláring.

Andrass Sámalsson er ikki fúsur til at fáa hetta granskað gjølla, hann
vil hava tað avgjört skjótt. Eg veit ikki, hvussu hann vil seta sítt uppskot
fram; men undarliga vildi tað verið at dømt ein mann, áðrenn hann er
30 hoyrdur, at stemma um eitt mál, áðrenn tað til fulnar hevur verið umrøtt.
Tað vil Andrass Sámalsson ikki, hann vil ikki taka tað grundiga; men
soleiðis kann Effersøe ikki hava meint, tí so vildi hann haft sett hin seinna
spurningin fyrst. Nei! lat okkum nú fáa málið í nevnd og fáa tað viðgjørt
har bæði væl og leingi. Hetta er eitt virðisfullt mál, og tað avgerst ikki í
35 bræði. Tað krevur bæði søguliga granskan og aðra. Hevur Effersøe brotið
seg út til at upptaka tingsins tíð, sum hann plagar at siga, so má hann
eisini finna seg í, at vit fara undir hetta við skili og í álvara. Effersøe hevur
altíð gjørt seg til talsmann fyri grundigheit, og fyri at behandla spursmál
við álvara og sakligheit; hann skal í fult mál fáa sín vilja. (...)

J. Patursson:

(...)

Eg bað um fyrsta dagin, eg hevði orðið, at fáa øll tey dokument fram, sum hoyra sakini til. Effersøe hevur lagt fram ein pakka við skjølum, 5 har vóru úttalilsir hiðani og haðani; tað mesta er prentað, men sumt er einans avskrivað; tað tykist løgið, at hann vil ikki leggja originalarnar fram; hann sýnist eisini her at vilja nýta sama skikkin, sum tey donsku bløðini: at klippa burtur úr, men tey trý høvuðsskjølini: Gjelsviks orð í “17. Maj”, Effersøes svar og mín erklering gjøgnum “Norsk Telegrambureau”, 10 tey mugu sjálvsagt koma fram. Eg leit á, at tey 3 punktini, sum Effersøe hevur svarað uppá í danskum blaði, skuldu verða til skjals og hansara svar uppá tey. Men einki finst av hesum. Hvar eru tey nú? Sjálvur hevur hann í “Dimmal.” skrivað, at hann stendur ikki við tað, sum donsk bløð hava flutt fram sum hansara orð. Eg eri ikki gingin frá tí, eg havi sagt. 15 Men hvar er so tað, sum Effersøe hevur sagt? Tað má fram, áðrenn vit fara at tingast um hesa sak í nevnd. Tað er eingin uttan Effersøe, sum við hesum og øðrum er atvoldin í, at vit hava tosað so nógv uttan um vegir. Tá tað er sagt, at mín erklering til “Norsk Telegrambureau” var gjørd í bræði, so er tað ikki til. Eg hevði trý samdøgur til at hugsa meg 20 um, áðrenn eg sendi hana avstað.

(...)

Effersøe:

(...)

Hr. Patursson spørger, hvorfor et af de fremlagde Dokumenter er skrevet i Stedet for at fremtræde i originalen. Jeg skal oplyse, at det paagældende Aviseksemplar ikke var mit, og at jeg maatte levere det tilbage, men hvad 30 er der i vejen med Afskriften; er den urigtig?

Patursson:

Ja!

Effersøe:

Jeg skal skaffe Bladet til Veje, men jeg ved at Afskriften stemmer.

Ministerne d. 23. Okt. 1923.

Finansministeren fik Bevægelse til at fremsætte Forslag om Audning i Lov om de færøiske Landkommuners Styrelse.

Derfor drøftede en Udvalgte angående de færøiske Forhold, der skulde fremsættes af Statsministeren. - Statsm. taler med Effersis om det sidste Punkt i Udvalgte, og der var Enighed om, at det var heldigt, om de sidste Sætninger kun udgav, og som herom forhandlede Statsm. med Effersis, forinden han tog Beslæmmelse om Udvalgtes endelige Ordlyd.

Landbrugsm. fik Bevægelse til at fremsætte:

Forslag til Audning i Lov om smitsomme Sygdomme hos Hirdyr.

Judicium. angående Nationalbankens Skrivelse angående et eventuel Lovforslag om Frihed med Tilførsel af Kreditforeningsobligationer. Der var Enighed om, at man skulle forde et klart Svær fra Nationalbankens Side. Derfor forhandlede man med Bertiforstanderne. Er der ikke Enighed der, går Sagen frem til Ministerne.

Forvarsministeren gav forskellige Betygninger

Úr donsku ráðharraprotokollini frá 23. október 1923, har umrøðan av Føroyapolitikkinum í kjarlævørinum av Noregsmálinum er fest á blað, -
Tekstur 17.

Patursson:
Nej!

Effersøe:

Jeg forstaar godt, at Patursson tilsigter at samle saa mange Dokumenter 5
sammen som muligt; han vil forhale Sagen for at undgaa det Opgør længst
muligt, som maa komme.

Sakin beind upp í hendur á eini 7-mannanevnd: Debes, Effersøe, Konoy,
Mortensen, Patursson, J. Poulsen og A. Samuelson, ið 14. septr. greiddi 10
úr hondum álit.

—

Við aðru viðgerð, tann 15. sept., varð givin atkvøða um meirilutans uppskot, 15
ið ikki varð samtykt, tí 11 stemmaðu ja og 11 nei.

Ja stemmaðu: R. Rasmussen, prósturinn, Edw. Mortensen, J. Patursson,
J. H. Poulsen, G. Winther, Guttesen, Strøm, P. Joensen, Debess, Konoy.

Nei stemmaðu: Joen Poulsen, P. Niclasen, Matras, Danielsen, A. Samuel- 20
sen, Johan Poulsen, M. Samuelson, Tórgarð, Joen Dahl, Effersøe, formaðurinn.

Síðani varð minnilutans uppskot samtykt við 11 atkvøðum.

Ja stemmaðu: Joen Poulsen, P. Niclasen, Matras, Danielsen, A. Samuelson,
Johan Poulsen, M. Samuelson, Tórgarð, Joen Dahl, Effersøe, og formaðurinn.

Stemmaðu ikki: R. Rasmussen, prósturinn, Edw. Mortensen, J. Patursson,
J. H. Poulsen, G. Winther, Guttesen, Strøm, P. Joensen, Debess, Konoy. 25

Tekstur 5

Undir orðaskiftinum 10.-15. august 1923 setti Løgtingið eina 7 manna
nevnd at skriva álit í málinum. Nevndin býtti seg sundur í ein meiriluta
5 og ein minniluta, sum skrivaðu hvør sítt álit, ið varð lagt fyri Løgtingið
14. september. Minnilutauppskotið varð 15. september 1923 samtykt
við 11 atkvøðum fyri og ongari ímóti, meðan meirilutauppskotið varð
felt við 11 atkvøðum fyri og 11 ímóti. Her er eitt brot úr teimum báð-
um álitunum. Munnligt orðaskifti á Føroya løgtingi 1923 viðvíkjandi
10 spurninginum Føroyar-Noregi við nevndarálit, Tórshavn, 1923, síðu
107, 112-114, 116-117:

Nevndin hevur býtt seg sundur í ein meirilut (Nyholm Debess, Konoy,
Mortensen og Patursson) og ein minnilut (Effersøe, Johan Poulsen og A.
15 Samuelsen).

Meirilutin skal úttala:

20

(...)

Sjálvstýrisflokkurin setti í 1918 fram uppskot til lögtingslóg, hvareftir øll
uppskot til lógir viðvíkjandi Føroyum skulu leggjast fyri tingið, áðrenn
25 tey verða sett í gildi. Tingið hevur ferð eftir ferð samtykt hetta uppskot,
men tað er ikki sett í gildi.

Í 1919 skeyt tann táverandi justitsministari upp eina millumlandanevnd,
sum skuldi tinga um eina hóskandi skipan fyri Føroyar innanfyri hitt
danska ríkið, men sambandsflokkurin vildi ikki ganga við til hetta, og so
30 fall henda tingan niðurfyri. Í 1922 tingaðu vit við sambandsflokkinn um
eina lögtingslóg og komu ásamt, men ríkisstýrið hevur broytt samtyktina,
so vit halda okkum heilt frítt stillaðar og seta aftur fram uppskot um at
samtykkja okkara uppskot frá 1918.

Um kirkjumálið hevur sjálvstýrisflokkurin framsett uppskot, hvareftir
35 Føroyskt mál skuldi eiga sama rætt sum hitt danska málið í Føroya kirkju,
og tingið hevur fleiri ferðir samtykt hetta uppskot, men tað er enn ikki
lógfest.

Í 1918 setti sjálvstýrisflokkurin uppskot fram um, at undirvísingarmálið
skuldi verða talumálið, og tingið hevur ár undan árið samtykt hetta, men

ríkisstýrið hefur hvørki viljað sett uppskotið í gildi ella vilja tinga við okkum. Vit mugu tí enn harðari halda hesar krevjingar fram.

Í 1918 setti landstingið eina kommissión til at rannsaka ymisk føroysk viðurskipti. Løgtingið mótmælti hesum og úttalaði, at ein sovorðin gerð kundi vekja illvilja í Føroyum og fáa óætlaðar fylgjur, og at tann partur av hinum danska ríkinum, sum stóð aftanfyri landstingið í hesi sak, mátti standa til svars. 5

Føroyingar eru eitt tjóðskaparligt minnital innanfyri hitt danska ríkið, og út frá prinsippinum um sjálvræðisrætt fólkana mugu vit hava heimild til at krevja at mega skipa okkum sum ein sjálvstýrandi flokk, soleiðis at vit, um vit ynskja tað, mega kunna skipa okkara egna stýrislag og kunna liva frítt, sum vit vilja. 10

Vit hava sýnt, og okkara stevnuskra sýnir, at vit hava viljað tinga við ríkisstýrið um eina hóskandi støðu fyri Føroyafólk í hinum danska ríkinum. Skuldi ein sovorðin tingan ikki givið úrslit, kunnu vit um neyðugt nýta okkara rætt eftir galdandi fólkarætti og seta okkara krevjingar fram fyri “folkeforbundets generalsekretariat”, sum vil senda tær til limirnar av fólkasamfelagsráðinum, og onkur av teimum vil óivað taka tær upp til viðgerðar í ráðinum. 15

Viðvíkjandi Jóannesar Paturssonar frásøgnum í Noreg kunnu vit, sum nevnt, ikki røða um blaðgreinir, men eina hvat Patursson hefur skrivað til norskt telegrambureau, og hetta má síggjast í samanburð við, hvat landstingsmaður Effersøe hefur sagt um Gjelsviks grein, og má haldast at vera ein sak teirra millum, sum tingið ikki kann hava nakað meira at gera við. Norskt ríkisstýri hefur ikki sett fram nakra krevjing um Føroyar, danskt ríkisstýri hefur ikki lagt fram fyri tingið nakran spurning um, hvørt Føroyingar ynskja skilnað frá Danmark, og Føroyafólk hefur ikki kraft nakra politiska sameining við annað land, og okkum kunnugt er einki frammi í Føroyum, sum sipar tann vegin. 20 25 30

Mindretallet (Effersøe, Joen Poulsen og A. Samuelsen) tillader sig at anføre følgende: 35

(...)

En almindelig Paastand om, at der paa Færøerne findes et Ønske om at komme i Forening med Norge, stemmer efter vor Opfattelse ikke med

Virkeligheden. Fremsat i Udlandet af en dansk Undersaat, det færøske Selvstyrepartis Formand, og netop i det Land, hvor der er blevet agiteret for en saadan Forening, maa Paastanden virke til Støtte for denne Agitation. I Aaret 1907 har Hr. J. Patursson overfor vor Konge og en stor Kreds
5 af danske Rigsdagsmænd ved en Højtidelig Lejlighed erklæret, at *ikke en eneste Færing* ønskede at skilles fra Danmark (jfr. Bogen "Islandsfærden 1907. Side 66"), og vi ser ikke, hvorledes han kan begrunde, at Færingernes Synspunkt i denne Henseende kan være undergaaet en Forandring siden den Gang, som berettiger hans førnævnte Paastand.

10 Hr. J. Patursson har søgt at godtgøre sin Udtalelse i Norge om, at Færøerne er blevet Vanstyret af Danmark, samt at Danmark for Tiden haandhæver en haardhændet Politik overfor Færingerne ved at nævne bestemte Eksempler fra Nutiden. Han anfører ganske i Almindelighed, at dansk Styre paabyder, at dansk Sprog skal være Undervisningssprog i de færøske
15 Folkeskoler, at dansk Styre forbyder Afholdelse af færøsk Gudstjeneste i færøske Kirker, at dansk Styre forbyder Afsyngelse af færøske Salmer i færøske Kirker, og at dansk Styre har bemægtiget sig Lovgivningsmagten for Færøerne.

Foranførte er imidlertid ganske i Strid med Sandheden som Følge af:

20 At baade dansk og færøsk Sprog er Undervisningssprog paa Færøerne, jfr. Anordning Nr. 11 af 16. Januar 1912 § 7;

At Afholdelse af Gudstjeneste paa Færøerne og benyttelse af færøske Salmer m. m. er tilladt efter de nærmere i Lov Nr. 284 af 13. Decbr. 1912 § 14 angivne Regler, og

25 At Lagtingets Stilling som *udelukkende raadgivende* i Lovgivningssager er enstemmigt foreslaaet af Lagtinget, *deriblandt af Hr. J. Patursson selv*, i Aaret 1922 (jfr. Lagtingstidende for 1922, Side 114-117 og Bilag 25) og derefter fastslaaet ved Lov Nr. 124 af 28. Marts 1923 om Færøernes Lagting.

Hvor uberettiget den anførte Beskyldning for Vanstyre og Undertryk-
30 kelse er, fremgaar derhos til Overflod med den største Tydelighed deraf, at de Bestemmelser, som gælde med Hensyn til det dansk Sprogs brug i Folkeskole og Kirke lige saa vel som Lovgivningsvæsenet, er stemmende for Færingernes Ønske saaledes, som dette har lagt sig for Dagen ved Lagtingsvalgene. Vi skal f. Eks. nævne, at Sambandspartiet ved sidste
35 almindelige Lagtingsvalg opnaaede 3548 Stemmer af det samlede Stemmetal 6052, medens Selvstyrepartiet, der efter Hr. J. Paturssons Opfattelse i Egenskab af det største Parti i Lagtinget repræsenterer Færøerne overfor Regeringen med Hensyn til Ordningen af Skolespørgsmaalet m. v., kun opnaaede 2504 Stemmer. – Det vilde derimod kunne gøres til Genstand for

alvorlig og berettiget Paatale, hvis Regeringen eller Regering og Rigsdag foretog Ændringer i den bestaaende Ordning med Hensyn til Sprog eller Lovgivning i Strid med de færøske Vælgeres Ønske.

Hvad i Særdeleshed § 7 i Anordningen af 1912 om Undervisningssproget angaar, skal man fremhæve, at denne er affattet nøjagtig efter et Forslag, som blev vedtaget af Lagtinget paa et Tidspunkt, da dettes Medlemmer alle var Færinger. – Med Hensyn til Skolespørgsmaalet maa man derhos mindes, at Færingerne, der gennem Aarhundreder har benyttet dansk Sprog i vidt Omfang ved Siden af Færøsk, betragter dansk Sprog som Folkets Ejendom og ikke Ønsker, at dette skal trænges tilbage og gives en Stilling, der truer Sprogets Eksistens hos os.

(...)

Vi Lagtingsmænd maa i vor Virken bygge paa, at det danske Folk samt dets Regering og Rigsdag nærer fuld Tillid til vor Oprigtighed. Den sidste Tids Begivenheder, som er blevet klart belyst, er imidlertid skikkede til at svække Tilliden til Lagtinget, og det maa derfor være vor Pligt at udtale os aabent om disse Begivenheder. Ogsaa af Hensyn til vore Vælgere er det nødvendigt, at vi udtaler os saaledes, at de ikke skal være i Tvivl om, hvorledes hver enkelt af os Staar.

Det er interessant, at Hr. J. Patursson har udtalt som sit Program:

1. Foreløbig skal Selvstyrepartiet gennemføre sit Krav om hele Herredømmet paa Færøerne, og, naar dette er opnaaet,
2. er Færøernes Forening med Norge det eneste naturlige.

Det er ligeledes interessant, at han til Nordmændene har sagt, at han ikke har udtalt mere end, det Parti, hvis Formand han er (Selvstyrepartiet), mener og hævder; deraf følger, at han mener, at ogsaa hans Partifæller billiger foranførte Program.

Det er endelig interessant, at Hr. J. Patursson erklærer, at et af hans Partis Programpunkter gaar ud paa, at Lagtinget skal blive lovgivende i stedet for raadgivende, naar man ser hen til, at 8 af Partiets Medlemmer i Fjor stemte i Lagtinget sammen med Sambandspartiet for det modsatte (d. v. s. at Lagtinget skulde være raadgivende i Lovgivningsager og ikke lovgivende).

Det maa blive Selvstyrepartiets Sag, hvilken Stilling det vil indtage til sin egen Formands Optræden, og hvad Partiet mener om, at han har kastet saa stærkt Skær af Uvederhæftighed over Partiet ved at give Offentligheden Anledning til at tro, at Partiets Virksomhed gaar ud paa at undergrave den nationale og statsretlige Samhørighed med Riget for

derefter, naar Samhørigheden er brudt, at optage Forhandling med Norge om Forening med dette Land.

Dette giver et særlig mærkeligt Indtryk i betragtning af, at alle Selvstyrepartiets Medlemmer, med Partiets Formand Hr. J. Patursson i Spidsen, i Aaret 1918 har nedlagt en skarp Protest mod Sambandspartiets Sigtelse imod Selvstyrepartiet for "at have til Hovedformaal en indgribende Svækelse af den statsretlige og nationale Forbindelse mellem Færøerne og Danmark"; jfr. Lagtingsstidende 1918, Side 280 foroven.

Vi er ikke i Tvivl om, hvorledes vi bør stille os ud fra den Betragtning, at fuld Aabenhed er nødvendig. Vi fremsætter derfor nedenstaaende Forslag til Lagtingsbeslutning.

---

15 I. Frá meirilutanum:

Uppskot.

1. Føroyingar eru og kenna seg sum ein serstøk tjóð og mega hava rætt til at skipa fyri Føroyalandi, sum teir vilja.
- 20 2. Tingið má halda fast við, at landið, sum ávíst í nevndaráliti meirilutans, hevur verið illa stýrt, og at Føroyar tessvegna, samanbornar við onnur lond, standa aftarlaga.
3. Viðvíkjandi spurninginum um politiskt samband við annað land, skal tingið úttala, at Føroya fólk ikki hevur kraft politiska sameining við Noregi, og at stevnuskrá flokkana einki inniheldur um tílíkt samband, og má tingið tí mæla frá at gera meir við henda spurning.

II. Fra Mindretallet:

Lagtingsbeslutning.

30 *Lagtinget betegner den Beskyldning, der er blevet rettet mod dansk Rigsstyre i nyere Tid for vanstyre paa Færøerne og for Undertrykkelse af Færingernes Frihed, som ubeføjet og tilbageviser enhver tanke om Færøernes Adskillelse fra Danmark og følgelig ogsaa tanken om Øernes statsretlige Tilknytning til noget andet Land.*

35

Føroya lögting, Tórshavn, hin 14. september 1923.

Nyholm Debess Oliver Effersøe S. P. úr Konoy Edw. Mortensen.

J. Patursson Joen Poulsen A. Samuelsen

Frm.

146/203

Fil
Lögtingið.

Fil mitt upptöð um, at autnaður,
inn, útrugar tinginum Tingstjórnarar
(Comptroller) at vera tilabótur, frá þáð av
Oliver Efferiúe tingmauni upploma ting-
mál um atskiljing frá Danmarki
verður á dagskrá, vidi eg um at þáð
fórt í ("protokollina") tingbókina, þetta
álit:

Þessvegna, at þáð av Oliver Efferiúe
tingmauni á Lögtingi upploma mál, sum
millum annað viðvíðir stílnað frá
Danmark og samband við Noregi, má
sigast at vera þat mest hjóðningarmál
mál, sum hefur verið boið upp á
tingið síðani þetta ting ríðit aftur á
fórtur, megi allir Fóroingar, hartil eir-
ini Danir og Norðmenn, eiga atgougd
hif at vita av hevonu Fóroya Lögting
handfer hevonu máli.

Tingið má þi gera þáð sum
~~gjörlegrum~~ moggulegt er fyrri, at þáð sum
Lögtingumein mála á hevonu tingið um
þetta mál, verður uppteknað so gjölla
sum gjörlegt er.

Á Lögtingi 9ta august 1923

Jóannes Patursson

Alt kjakið um Noregsmálið á Lögtingi varð fest á blað og prentað. Í brævi til Lögtingið, sum er á Landsskjalasavninum, dagfest 9. august 1923, ger Jóannes Patursson vart við tann týðning, sum málið sambært honum hefur – sí inngangin til Tekst 4.

Tekstur 6

Brot úr orðaskiftinum á Fólkatingið 14. mars 1923. Orðaskiftið snýr seg um viðgerðina av nýggju føroysku løgtingslógini, sum skuldi avloysa ta gomlu lógina frá 1854. Við 3. og endaligu viðgerð 28. mars 1923, varð tað sama lógaruppskotið, sum varð viðgjørt 14. mars 1923, samtykt og upphjáltað til lóg av Fólkatinginum. Tann nýggja løgtingslógin fekk gildi í Føroyum 1. januar 1924. Rigsdagstidende, Forhandlinger i Folketinget, 75de ordentlige Samling 1922-23, København, 1923, teigur 4894-4897:

10

Samuelson: Det foreliggende Forslag, som efter indgaaende Behandling er enstemmigt vedtaget af Landstinget, gaar ud paa at indføre forskellige Ændringer i den gældende Lov for Færøernes Lagting. Ved Lovforslaget bliver Lagtingsloven moderniseret, og der indføres Realitetsændringer, som absolut maa karakteriseres som Forbedringer. Gennemføres Lovforslaget, har man Grund til at vente, at Loven vil vække Tilfredshed i den færøske Befolkning, selv om der naturligvis altid vil være enkelte, der mener, at den gamle Lagtingslov var bedre, eller, at man ved Revisionen burde være gaaet en Del videre.

20

Lovforslaget bestemmer, at Færøernes Lagting skal bestaa af mindst 20 Medlemmer, som vælges ved Forholdsvalg i 7 Kredse. Det samme er Tilfældet ogsaa efter den nuværende Lagtingslov; men foruden disse 20 folkevalgte er nu Amtmanden og Provsten i Embeds Medfør Medlemmer af Tinget, og Amtmanden er selvskreven Formand i Tinget. Dette ændres ved Lovforslaget, idet Lagtinget fremtidig bliver en rent folkevalgt Forsamling, der selv vælger sin Formand. Dette er den betydeligste Ændring i den gældende Lov.

25

Det har ved de to sidste Lagtingsvalg paa Færøerne vist sig, at den gældende Valgordning er uheldig. Et Mindretal af Vælgerne fik i 1918 valgt 11 Lagtingsmænd, medens Flertallet fik valgt 9. Ved Lagtingsvalget i 1920 samlede det ene Parti, Sambandspartiet, 3 554 Stemmer og fik 10 Mand valgt, medens det andet Parti, Selvstyrepartiet, der samlede 2 517 Stemmer, ogsaa fik 10 mand valgt. For at forhindre en Gentagelse, for at sikre Vælgerne en forholdsmæssig Repræsentation i Lagtinget foreslaas det her, at der stilles til Raadighed tre Tillægsmandater, som efter Lagtingets Indstilling ved kongelig Anordning kan forhøjes til fem. Hver Gang et Medlem af Lagtinget afgaar ved Døden eller udtræder af Tinget, skal der efter den nugældende Lov foretages Suppleringsvalg, og det er en Selvfølge, at naar der saaledes vælges, vælges vedkommende ved

35

Flertalsvalg. Ogsaa paa dette Punkt bringer det foreliggende Lovforslag en Forbedring, idet § 14 bestemmer, at saafremt et Kredsmandat eller et Tillægsmandat bliver ledigt indenfor Valgperioden, tilfalder det den ikke valgte Kandidat i samme Valgkreds, som staar øverst paa vedkommende Partis Liste. Under alle Omstændigheder sikres Mandatet for det Parti, som ved Valgperiodens Begyndelse var Indehaver deraf. 5

I Lovforslagets § 17 bestemmes Lagtingets Myndighed i Lovgivnings-spørgsmaal. Jeg tror, at Paragraffen paa en heldig Maade fastslaar den Praksis, som har været gældende i en meget lang Aarrække. Lagtinget er og bliver raadgivende i Lovgivningsspørgsmaal Færøerne vedrørende, og saaledes bør det formentlig ogsaa være. 10

Det af den højtærede Justitsminister i Landstinget fremsatte Lovforslag var paa enkelte Punkter afvigende fra det af Lagtinget vedtagne. Dette har i Landstinget givet Anledning til en Meningsudveksling, som jeg dog ikke skal komme nærmere ind paa, idet den Meningsforskel, der var til Stede i Landstinget, dog ikke var mere væsentlig, end at alle Partier ved Sagens tredie Behandling stemte for Lovforslaget. De i Lagtingets Forslag vedtagne Ændringer er efter mit Skøn af en saadan Beskaffenhed, at de meget vel kan godtages fra færøsk Side. Ligesom begge Partier i Lagtinget har medvirket ved Lovforslagets Gennemførelse, og ligesom hele Lands- 15
tinget har stemt for Lovforslaget i dets nuværende Skikkelse, saaledes haaber jeg ogsaa, at dette høje Ting Enstemmigt vil tiltræde Forslaget og gennemføre det hurtigt. Jeg glæder mig over at kunne give Forslaget min bedste Anbefaling. 20

Borgbjerg: Som den ærede sidste Taler udtalte, er Lovforslaget et utvivlsomt Fremskridt, og det glædelige er, at det i det væsentlige er godkendt og indstillet enstemmigt af Færøernes Lagting. Forslaget om, at Amtmanden og Provsten ikke længere skal være selvskrevne Medlemmer af Lagtinget, Forslaget om, at Forholdsvalgmaaden skal blive mere effektiv gennem disse 25
Tillægsmandater, der eventuelt yderligere kan udvides, er Ting, jeg betragter som væsentlige Fremskridt. Imidlertid har mine Meningsfæller i det andet Ting ønsket tre Ændringer indført i Justitsministerens oprindelige Forslag, og jeg beklager, at man ikke har fulgt dem paa dette Punkt; der havde efter min Opfattelse været al Grund dertil. Jeg skal villigt indrømme, at 30
det er ikke store Spørgsmaal, disse tre Punkter. Det er Spørgsmaalet om, hvorvidt det skal være Lagtingets Formand eller Amtmanden, der indkalder til ekstraordinære Samlinger, det er Spørgsmaalet, om Ytringsfriheden skal være særlig garanteret, og det er Spørgsmaalet, om et Lovforslag altid 35

skal forelægges Lagtinget til Betænkning, eller det kun skal forelægges saa vidt muligt. Det er naturligvis ikke store Spørgsmaal, men dog kunde jeg have ønsket, at man havde fulgt mine Meningsfæller i det andet høje Ting paa disse tre Punkter, ikke mindst fordi mine Meningsfæller i det
5 andet Ting der var i Overensstemmelse med det færøske Lagtings egen Indstilling. I denne Indstilling har ogsaa de to Medlemmer af den danske Rigsdag, der repræsenterer Færøerne, – det ærede Medlem, der sidst talte, og Landstingsmand Effersøe, deltaget, og man maa paa Forhaand gaa ud fra – og det synes jeg ogsaa er en almindelig Betragtning -, at disse tre
10 Punkter er sagligt velbegrundet, ellers vilde jo ikke de to Medlemmer, der repræsenterer Færøerne i den danske Rigsdag, og som tilmed begge tilhører Regeringspartiet, have stemt derfor.

Havde man paa disse tre Punkter fulgt Lagtinget, havde man opnaaet dette, som jeg vilde anse for noget ret betydningsfuldt, at Rigsdagen og
15 Regeringen fuldstændig fulgte, hvad der enstemmigt forelaa indstillet af Lagtinget. Det er noget ret usædvanligt. Vi kender den gamle Strid; den er forsvundet. Der foreligger fra Lagtinget en enstemmig Indstilling, idet det ene Parti helt, det andet med overvejende Flertal har stemt derfor, og kun tre Medlemmer har undladt at stemme. Det er noget ret usædvanligt,
20 og det er glædeligt. Jeg har derfor ment, at det havde været heldigt, om man ogsaa paa disse Punkter, ihvorvel de ikke har overvældende stor Betydning, havde fulgt Lagtinget. Det har man imidlertid ikke gjort, men jeg erkender, at ogsaa som Lovforslaget nu foreligger, er det et væsentligt Fremskridt. Jeg vil derfor haabe, at denne Meningsforskel om disse tre
25 Punkter ikke maa faa særlig stor Betydning og ikke fremkalde Bitterhed. Men der er altid i Forhold af den Art det at bemærke, at selv forholdsvis smaa Ting kan komme til at spille en større Rolle. Vi har set det gennem mange Aar i Forholdet til et andet Land, der tidligere var en Del af det danske Rige og ikke længere er det – jeg har haft Lejlighed til at faa et
30 ret godt Indblik i det -, hvordan forholdsvis smaa Ting kan komme til at spille en større Rolle, fordi der vil være Folk, der er interesseret i at gøre mere ud af disse smaa Ting, end de i og for sig er værd. Der var altsaa disse tre Medlemmer deroppe, der undlod at stemme, og man ved ikke, hvad Divergensen om disse tre Ting kan bruges til. Jeg havde derfor
35 ønsket, at man havde undgaaet det. Men, som sagt, ogsaa som Forslaget nu foreligger, er det et væsentligt Fremskridt. Vi vil stemme derfor og kan godt følge den ærede Ordfører for Venstre (Samuelsen) i at føre det hurtigt videre, og det skal jeg hermed anbefale.

Tekstur 7

Brot úr orðaskiftinum á Fólkatíngi 25. og 26. október 1923. Rígsdagstíðende, Forhandlingar í Fólkatíngi, 76de ordentlige Samling 1923-24, København, 1923, teigur 1105-1107, 1114-1115 og 1156-1157:

5

Samuelsen:

(...)

En stor Del af Selvstyrepartiets Folk i Vælgerbefolkningen har lige saa vel 10
som vi andre med Beklagelse været Vidne til Hr. J. Paturssons Forhold i
Norge. Jeg maa beklage, at Selvstyrepartiets Stilling i Lagtinget har været
tvetydig i denne Sag, Betænkning og Forslag fra Partiet var tvetydige, og
den Omstændighed, at man valgte Hr. Patursson til Ordfører i Sagen, skulde
ikke tjene til at klare Begreberne. Naar dertil kommer, at Selvstyrepartiet i 15
Lagtinget stadig beholder bemelte Hr. Patursson som Formand, har man
gjort det muligt for Patursson fortsat at give Nordmændene Indtryk af,
at han Optræder paa en Del af det færøske Folks vegne. Hr. Patursson
har derfor ogsaa umiddelbart efter Lagtingssamlingens Slutning fortsat
sin Virksomhed oppe i Norge, samtidig med at en anden Lagtingsmand 20
af Selvstyrepartiet, en Mand, som hjemme paa Færøerne anses som Hr.
Paturssons nærmeste Meningsfælle, hernede i Danmark holder Foredrag,
som sikkert har til Formaal at berolige den danske Offentlighed. I Begyn-
delsen af denne Maaned har i Norge Selvstyrepartiets Formand udtalt sig
til en Medarbejder ved "Norges Handels- og Sjøfartstidende" om forskellige 25
Spørgsmaal. Herom fortæller Bladet følgende, som jeg med den højtærede
Formands Tilladelse skal citere: "Hvad er nu programmet for Færøfol-
ket?", spørger Journalisten. "Det blev fastsat forleden dag, sa Patursson
med styrke: Færøerne er et rike for sig og kræver selvbestemmelsesret,
selvstyre, ret til selv at avgøre og ordne sine egne anliggender, ret til at 30
bestemme sine lover, til at styre det ørike, som heter Færøene, og som
bebos av nordmændsslekt. Selvstyrepartiet er villigt til at forhandle med
Danmark, men nekter danskene at gaa med herpaa, akter man at indbringe
sin sak for Nationernes Forbund". Man ved ikke, om man skal le eller
græde, naar man læser disse Udtalelser. Hvis man ikke fra Selvstyrepartiets 35
Udtalelser i Udvalgsbetænkning i Norge-Sagen vidste, at samtlige Partiets
Udvalgsmedlemmer dér har udtalt, at man eventuelt vilde fremsætte sine
Krav for Folkeforbundets Generalsekretariat, vilde man være tilbøjelig til
at tro, at det norske Blad, som gengiver Hr. Paturssons Udtalelser, ønskede

at holde ham for nar og at holde Færingerne for nar. Det færøske Folk har nemlig ikke det Program, som Hr. Patursson med saa megen styrke fremsætter; det kan da allerhøjest være Selvstyrepartiets Program, som nu har faaet det Indhold. Flertallet af de færøske Valgere har hidtil været
5 imod Selvstyrepartiet, og det Spørgsmaal, som saaledes eventuelt skulde indbringes for Folkeforbundet, maa altsaa være den Uoverensstemmelse, der er mellem de to færøske Partier. Folkeforbundet kan ikke have meget at varetage, hvis det med Energi kaster sig over denne Opgave, som Selvstyrepartiet saaledes eventuelt har tiltænkt det.

10

(...)

Sambandspartiet paa Færøerne indtager nu, som altid før, det Standpunkt, at Færøernes statsretlige Stilling i Danmark er bestemt ved Grundloven.
15 Den Stilling har Færingerne gennem Tiderne godkendt Gang paa Gang. Sambandspartiet i Lagtinget har i 1919, da der var tale om at nedsætte en Kommission til Overvejelse af forskellige færøske Spørgsmaal, ganske enstemmigt udtalt, at man overhovedet ikke vilde forhandle om en Ændring i Øernes grundlovsmæssige Stilling. Ogsaa Sambandspartiets Folk
20 er Færing og nationaltsindede Færing, men vi mener, at vore nationale Ejendommeligheder ikke alene kan bevares, men kun kan bevares i Samhørighed med Danmark. Det vilde efter min Mening være meget ønskeligt, om denne Opfattelse fik Tilslutning fra Regering og Rigsdag. Jeg henstiller til Regeringen under en eller anden Form at tilstille Rigsdagen hele
25 den Lagtings sag, som vi oppe paa Færøerne benævner Norge-Sagen. Jeg kan ikke saa godt komme nærmere ind paa denne, jeg vilde gerne bruge lang Tid dertil, men jeg vil dog endnu berøre et enkelt Punkt, som ogsaa udenfor Danmark har været anvendt mod Danmark og dansk Rigsstyre, nemlig Skolespørgsmaalet, eller rettere Skolesprogsspørgsmaalet. Om dette
30 skrives der i Lagtingsudvalgets Betænkning fra Sambandspartiets Side: "Hvad i Særdeleshed § 7 i Anordningen af 1912 om Undervisnings sproget angaar, skal man fremhæve, at denne er affattet nøjagtig efter et Forslag, som blev vedtaget af Lagtinget paa et Tidspunkt, da dettes Medlemmer alle var Færing. Med Hensyn til Skolespørgsmaalet maa man derhos mindes,
35 at Færingerne, der gennem Aarhundreder har benyttet dansk Sprog i vidt Omfang ved Siden af Færøsk, betragter dansk Sprog som Folkets Ejendom og ikke Ønsker, at dette skal trænges tilbage og gives en Stilling, der truer Sprogets Eksistens hos os." Hvad heri udtales, er ikke løs Tale, men det er Kendsgerninger og bygget paa Kendsgerninger. Sambandspartiet har

indtil nu haft Tilslutning fra det færøske Folks Flertal. Men naar saa er, skulde man mene, at al Tale om Undertrykkelse fra dansk Side af færøsk Sprog er skammelig Insinuation og intet andet.

Jeg skal sluttelig udtale, at den, der ønsker at bidrage til en god og forsvarlig Udvikling af Forholdene paa Færøerne, efter min Mening bør 5
billige og støtte det Arbejde, som deroppe udføres, sigtende til at bevare den nuværende Forbindelse med Danmark, saavel den kulturelle som den statsretlige. Hvis Færingerne ikke faar en levende Følelse af, at dette Synspunkt ubetinget deles af Regering og Rigsdag, er jeg bange for, at den Udvikling, mine Fødeøer skal gennemgaa, ikke vil blive lystelig for 10
os Færing og som Følge deraf heller ikke tilfredsstillende for Danmark.

Fredag den 26. Oktober Kl. 12.

Den eneste Sag paa Dagsordenen var: 15

Fortsættelse af første Behandling af Forslag til Finanslov for Finansaaret fra 1. April 1924 til 31. Marts 1925.

Forhandlingen genoptoges. 20

Stats- og Finansministeren (N. Neergaard):

(...)

Jeg hørte med stor Interesse og Glæde det ærede Medlem Hr. Samuelsen 25
Udtalelser om Færøerne. Regeringen har i det hele med største Opmærksomhed fulgt de betydningsfulde Forhandlinger i Lagtinget i sidste Sommer angaaende de af Formanden for Tingets Selvstyreparti, Lagtingsmand Johannes Patursson, i Norge fremsatte Udtalelser. De bestræbelser, der har 30
været udfoldet for at skaffe Klarhed saavel med Hensyn til de paagældende Udtalelsers Indhold som med Hensyn til Lagtingsmedlemmernes Stilling til disse, har fuld Tilslutning hos Regeringen. Vi anser det nemlig for meget magtpaaliggende og for en absolut Betingelse for Bevarelsen af et godt og 35
sundt Forhold mellem Færingernes hjemlige Repræsentation, Lagtinget, paa den ene Side og Rigsdag og Regering paa den anden Side, at der til enhver Tid hersker fuld Aabenhed mellem de to Parter angaaende det Maal, man har for Øje. Som Følge heraf og tillige efter den Foranledning, som Udtalelserne fra det ærede Medlem fra Færøerne Hr. Samuelsen giver,

skal jeg paa Regeringens Vegne udtale følgende, som vil være Rettesnor for Regeringens Politik overfor Færøerne:

Regeringen vil arbejde for Bevarelsen af Samhørigheden, politisk og nationalt, mellem Færøerne og Riget. Samhørigheden kan efter Regeringens
5 Opfattelse bedst sikres derved, at alle, saavel paa Færøerne som hernede, der har det samme Maal, arbejder i fuld Forstaaelse med hinanden, og et Arbejde fra Færingernes Side for Bevarelsen af Færøernes hidtidige Stilling i Riget kan derfor paaregne ubetinget Støtte fra Regeringens Side.

Regeringen er ikke blind for, at Færøernes Historie og Øernes Forhold
10 i det hele taget kræver et særligt Hensyn, og vi er rede til Samarbejde ogsaa for Bevarelsen af det særlig færøske – i første Række for det færøske Sprogs Bevarelse og Udvikling.

For at undgaa enhver Misforstaaelse vil jeg dog fremhæve, at det fra Regeringens Side er en Forudsætning, at dette sidste Samarbejde maa
15 foregaa i gensidig Erkendelse af, at saavel Grundloven som Rigssproget, det danske Sprog, skal bevares som fælles for hele Riget.

Samarbejdet i begge de angivne Retninger har øjensynlig god Tilslutning paa Færøerne, og det er Regeringens Haab, at det stedse vil vinde stærkere og stærkere Fremgang i Erkendelse af, at det er grundet paa et
20 sundt og frisindet Princip.

Det er med Glæde, at jeg kan udtalte Regeringens Erkendelse af og Tak for Lagtingets loyale Holdning under de pagældende Forhandlinger, der særlig gav sig Udtryk i den af Tinget vedtagne Beslutning.

25

Tekstur 8

Brot úr ritgerð um Føroya søgu hjá danska søgufroðinginum Jørgen Steining, sum hevur fingist nógv við føroyska søgu – serstakliga føroyska ríkisdagssøgu. Steining, Jørgen, Seinna søgan, Føroyar, bind 1, København, 1958, síðu 242:

Samstundis sum at lögtingslógin sostatt hevði givið Føroyum størri sjálvstýri, var *Grønlandsstríðið* komið í, og ein norskur professari skeyt upp, at
35 føroyingar við fólkaatkvøðu skuldu fáa høvi til at velja millum Danmark og Noreg, hóast einki føroyskt ynski um hetta var lagt fram. Oliver Effersøe tók harðliga til orða og vildi vera við, at nógv danskt blóð rann í føroyskum æðrum, og hetta fekk Jóannes bónda til í Noreg at tala um danskt vanstýri og harðrendan politik. Við dupultatkvøðuni hjá amtmanninum rak lögtingið

skuldsetingarnar aftur, men sjálvstýrismenninir royndu at verja Jóannes bónda uttan beinleiðis at styðja hansara sjónarmið. Teir ynsktu sjálvstýri júst fyri at sleppa undan kvettan, og Edward Mitens mælti harðliga ímóti, at kvett varð, og vísti á stýrisskipanina á Jersey og Álandsoyggjunum. Orsakað av “*Noregsmálinum*” segði forsætisráðharrin, *Niels Neergaard* í 1923, at teir vóru til reiðar at samarbeiða eisini fyri varðveitan av hinum serliga føroyska, men treytað av felags grundlóg og ríkismáli. Tá sambandsmenn á henda hátt fingur stuðul ikki bert sum meirilutflokkur, men eisini sum dansksinnaður flokkur, kendi sjálvstýrisflokkurin seg beiskliga sviknan.

Somu støðu hevði eisini *Th. Stauning* forsætisráðharri, og tá uttanríkisráðharri hansara, *Carl Moltke* greivi, í 1924 steig á land í Havnini, meðan gotrini dundu, og setti fram álit um samband, vórðu orðini “*í góðari semju við Danmørk*” strikað av sjálvstýrisskránni. Neyvan nakar danskur forsætisráðharri hevur tó havt slíkan livandi áhuga fyri Føroyum sum *Th. Stauning*, men hann helt allar dagar fast um “*einleikastevnuna*”. Aftaná mikið kjak vórðu tó nøkur undantøk gjørd fyri føroyingar frá sjóferðarlógini frá 1916, so at føroyskir fiskiskiparar framvegis kundu halda til Grønlands, hóast danir høvdu hildið, at føroyingar sum danskir tegnar áttu at rætta seg eftir millumtjóða avgerðum; men socialdemokratisku undirvísingarmálaráðharrarnir, frú *Nina Bang* og *Borgbjerg*, vórðu noyddir til at krevja semju millum føroysku flokkarnar fyri at uppskot teirra um føroyskt undirvísingarmál kundu verða gjøgnumförd. *Andras Samuelsen* var báðar ferðirnar harðliga ímóti hesum, og hann fanst enntá at eykastudninginum frá ríkinum til føroyska fólkaháskúlan.

25

Tekstur 9

Avrit av greinum úr norskum og føroyskum bløðum, sum *Oliver Effersøe* legði fyri Løgtingið 31. juli 1923, tá hann reisti Noregsmálið. Greinin í *Dagbladet* frá 29. juni 1923 finst í hondskrivaðum formi millum skjøluni hjá Amtinum á Føroya Landsskjalasavni (Amtið. *Norgesagen*. Savnsnummar 32 XII). Tað í løgtingstíðindum prentaða avritið av greinini í *Dagbladet*, sum er endurgivið niðanfyri, samsvarar bæði viðvíkjandi innihaldi og úrvali við tað hondskrivaða avritið av greinini á Landsskjalasavninum. Tó hevur tað hondskrivaða avritið nakað meir av tilfari við úr greinini í *Dagbladet* frá 29. juni 1923. Lagtingstidende, *Den ordinære samling*, Tórshavn, 1923-24, bilag 62, síðu 13-15:

35

Bilag IX.

*Gengivelse i norsk avis Dagbladet for d. 29. Juni 1923 af Udtalelser
til Avisen fra Lagtingsmand Patursson:*

5 "... – Der er to partier paa Færøerne, forteller Joannes Patursson, selv-
stendighetspartiet og sambaandspartiet, men ogsaa det siste er nasjonalt
og de selvstyrekrav som vi nylig fremsatte var fremkommet som et kom-
promis mellem begge partier. ... – Naar vi færøyinger har satt vaare krav
10 igjennem, sier Patursson til slutt da er en tilslutning til Norge det eneste
naturlige. Ikke paa de betingelser, som vi nu har overfor Danmark – da
vilde nordmennene som ligner oss saa meget mer bli farligere enn danskene
er det nu – men som et frit folk. Vi hadde i gamle dager en ordning som
jeg syns var helt ypperlig – at Færøylene ga sig under den norske krone.
Vi vedblev aa være de, vi var, beholdt vaare lover og vaart sprog men da
15 vi var saa faa maatte vi ha et større rike aa støtte oss til. En lignende ord-
ning syns jeg man i en ikke altfor fjern fremtid maatte kunne faa istand."

Bilag X

20 *Gengivelse i norsk Avis Bergens Tidende for d. 4. juli 1923 af Udtalelser
til Avisen fra Lagtingsmand J. Patursson:*

"... – Jeg hadde ikke tænkt at jeg skulde komme op i nogen politiske affærer
paa turen, men da jeg kom over Effersøes helt urigtige anførsler, kunde
jeg ikke dy mig. Jeg pleier ellers ikke at ta op slike spørsmåal i utlandet,
25 men det falske billed Effersøe hadde git av forholdene, var for meget for
mig. Det skulde ikke staa uimotsagt at færingerne mere eller mindre er
blitt opblandet med danskerne. Jeg har bare handlet i selvforsvar. Vi er
norske av blod, den danske indblanding er for intet at regne. Forøvrigt
har jeg ikke uttalt mere end det selvstyrepartiet paa Færøerne mener og
30 hævder og vi har forgjæves søkt at komme tilorde i dansk presse ..."

Bilag XI.

*Gengivelse i norsk Avis Gula Tidend for d. 23. Juni 1923 af Udtalelser
til Avisen fra Lagtingsmand J. Patursson:*

35 "... – Fridomsrørsla var ikkje so sterk fyrr som no i det siste, men dan-
skerne hev drive det so vidt at me reagerar. Alt kann me ikkje finna oss
i. Programmet vårt i fåe ord slik:

1. Lagtinget má verta lovgjevandi i staden for rádgjevande.

2. Mest mogelegt finansielt sjølvstyre.
3. Full fridom for morsmålet vårt i indre tilhøve." ...

Bilag XXVII.

Gengivelse i færøsk Avis Tingakrossur for d. 2. Aug. 1923 af en Tale, som Lagtingsmand J. Patursson holdt paa et offentligt Møde i Thorshavn d. 29. Juli (St. Olavsdag) i Aar (Oversættelse):

...

Oliver Effersøe har rejst Spørgsmaalet om "Færøernes Sammenslutning med Norge" Jeg vil ikke helt vige fra dette Spørgsmaal, men jeg vil have fast fod at staa paa først. Naar fast er at staa paa og stærkt er at holde om, kan vi gaa i lag med Spørgsmaalet, men ikke før.

For det første er at sige, at dette Spørgsmaal er kommet for pludseligt over os og bagvendt er det tillige kommet.

...

Gjelsvik vækkede os for hurtigt, og han vækkede os bagvendt. Men han bør ikke faa onde Ord for dette fra Færinger. Han mente os det vel, og den Dag kan komme, da alle Færinger mindes ham med Tak.

Der er al Udsigt til, at Færinger, i ethvert Tilfælde, kommer til at blive vækkede pludselig i denne Tid. Trætte hersker mellem Danmark og Norge, og dette kan ikke have været skjult for nogen Mand, at før eller senere maa denne Trætte ogsaa ramme Færøerne. Og nu er vi vækkede, og nu maa vi vide, at foruden Grønland ligger ogsaa Færøerne i Vejen mellem Danmark og Norge.

Det gælder derfor særdeles meget om for os i denne Tid ikke at springe op med begge Ben samtidig og sanseløse at springe i Dybet. Spørgsmaalet er saa alvorligt, at al Overilelse (øði) maa banlyses.

Det som vi Færinger i denne Tid først af alt maa undersøge, det er, hvilken Ret vi selv eje til vort Fødeland Færøerne. *Jeg generer mig ikke for at sige, at vi selv eje hele Rettighed til vort Land og ingen anden.*

...

Naar det er Tilfældet, og det er saaledes, *at Færinger eje Herredømmet paa*

Færøerne, da har vi her faaet det solideste fodfæste, som vi behøver i denne Tid ...

Jeg vil gentage: Vi kan vel tinge ("samráðast") "om en Sammenslutning med Norge", men det har ingen Hast. Derimod har det Hast, at vi, endnu bedre end hidtil, oplyse al Verden om den Politik, det danske Styre ("Danastjórn") fører her i Landet, men allermest gælder det om, udenfor Færøerne at gøre opmærksom paa, at vi selv vil raade paa Færøerne. Det kan blive os dyrt at tie.

10

Tekstur 10

Grein úr danska blaðnum Nationaltidende frá 13. juni 1923, sum endurgevur eina blaðsamrøðu við norska professaran Gjelsvik – sum norska blaðið Den 17. maj hevði prentað saman dag – og eina viðmerking til norska professaran frá Oliver Effersøe, sum Nationaltidende hevði fingið til vega. Nationaltidende hevur umsett norsku blaðsamrøðuna til danskt, men innihaldið er tað sama sum í norska blaðnum:

20

DET GLADE VANVID

25

Den kendte norske Maalmand, Professor Gjelsvik vil have "Spørgsmaalene" Grønland og Færøerne (!) for Folkeforbundet.

30

Christiania, Onsdag. R. B.

Professor i Retsvidenskab Gjelsvik udtaler til "Den 17. Maj" angaaende Grønlands-Spørgsmaalet: *Norge og Danmark* er med i Folkeforbundet, saa vidt bør nu kræve Spørgsmaalet om Færøerne og Grønland ind for Voldgift. Vi har tidligere krævet Voldgift om Grisebaaerne, som heller ikke er nogen lille Sag.

Naar det gælder Færøerne, har vi ogsaa visse Pligter, da Færingerne vil være meget bedre tjent med at staa sammen med Norge end med Dan-

mark, hvor Forholdene er saa vidt forskellige fra Færøerne. Paa samma Maade forholder det sig med Grønland, omend paa en anden Maade, fordi Grønlænderne ikke er af norsk Afstamning, men eftersom Grønland er kommet med til Danmark, er det vor Pligt at hjælpe Folket dér til bedre Vilkaar, end de nu har under den danske Monopolhandel. 5

Paa Færøerne maa vi kræve Folkeafstemning, hvorved Færingerne faar Anledning til at vælge mellem Norge og Danmark. Hvis denne Folkeafstemning bliver virkelig fri, vil det norske Flertal visselig blive ligesaa stort, som det danske Flertal var i Nordslesvig. Ved et Besøg paa Færøerne i 1911 spurgte flere Færing, som ikke kendte mig eller jeg dem, om der ikke var Haab om, at Færøerne kunde komme sammen med Norge igen, "for det vil vi alle saa gerne". 10

Voldgiftsdommen skal, naar alle Kort er lagt paa Bordet, afgøre, om den danske Paastand er rigtig, at Norge i 1821 fraskrev sig al Ret til nyt Opgør. Det er utænkeligt, at nogen Voldgift vil gaa med paa dansk Overhøjhed over den Del af Grønland, som Nordmændene og ikke danskerne har udnyttet til denne Tid. Den danske Snak om Løftet fra Udenrigsminister Ihlen⁴⁷ vil heller ikke veje stort for en Voldgiftsdomstol. Vi har i det hele alt at vinde, intet at tabe ved at lade Sagen gaa til Voldgift. 15

20

EN UDTALELSE AF LANDSTINGSMAND EFFERSØE

Landstingsmanden, der i en Aarrække har repræsenteret Færingerne i den danske Rigsdag, karakteriserer den norske Udtalelse. 25

Vi har forelagt denne Udtalelse for Landstingsmand Effersøe fra Færøerne, der blandt andet udtaler omtrent følgende:

Hvad Grønland Angaar, kan jeg ikke udtale mig – det er jo ogsaa ganske underordnet i dette Spørgsmaal. Det er Færøerne og Udtalelserne om dem, som jeg har mest Føling med. 30

Man maa unægteligt forundres i allerhøjeste grad over, at Nordmændene nu kan fremsætte Udtalelser som den, De lige har gjort mig bekendt med. Jeg har lige til det sidste troet, at det kun var yderliggaaende norske Maal- 35

---

47 Ihlen, Nils (1855-1925), norskur uttanríkisráðharri (1913-1920) sum eftir 1. heimskríggj gav lyfti um, at Noreg ikki fór at seta seg upp ímóti, at Danmark fékk víðurkent virvaldsrættin yvir øllum Grønlandi – ritstj.

mænd, der snakkede om vor Norskhed, men en dansk Folketingsmand, der nylig har været i Norge, har lige fortalt mig, at den Slags Idéer faktisk for Tiden optager en meget stor Del af den norske Offentlighed – ikke Maalmændene alene. De norske Myndigheder er naturligvis reserverede,
5 men i Længden kan de vel vanskeligt forblive helt upaavirket af Trykket fra Folkemeningen.

Men man maa le, naar man hører Udtalelser som den af den norske Professor fremsatte. Man kan sandelig ikke saadan lave om paa en Befolknings Nationalitet, selv om nogle ganske enkelte Færinger har Meninger,
10 som ikke ganske falder sammen med Flertallets.

Det er en Kendsgerning, som man ikke kan og ikke ønsker at komme udenom, at Færøerne har været norsk Skatland, norsk Koloni. Men Sammenslutningen med Danmark er gammel og godkendt af den færøske Befolkning. Jeg er nu selv en Mand paa 60 Aar og har aldrig hørt Mænd,
15 der var gamle, da jeg var Barn, beskæftige sig med Tanken om en Sammenslutning mellem Færøerne og Norge. Tanken er aldrig opstaaet.

Der eksisterer Beviser for, at Island er befolket fra Norge, vi har jo endog Navnene paa en lang Række af de Stormænd, som først tog Land deroppe. Men tilsvarende Beviser for Færøernes Vedkommende eksisterer slet ikke,
20 selv om det maaske nok er sandsynligt, at Befolkningen af disse Øer er foregaaet ad de samme Veje. Dog havde Befolkningen allerede da optaget fremmede Elementer i sig – ren norsk var den aldrig. Siden har ny Indvandring fundet Sted blandt andet fordi Færøerne blev alvorligt affolket under Middelalderens “sorte død”. I den nyere Tid er der kommet mange
25 Danske til Færøerne – navnlig en Mængde Embedsmænd, der har giftet sig deroppe og gjort Befolkningen yderligere blandet. Der er meget rent dansk Blod i Færingen. Man hører det blandt andet paa de mange danske Navne.

Men ret beset er dette i sig selv temmelig underordnet. Det, som er det vigtigste i denne Forbindelse, er, at den færøske Befolkning gennem en Lang
30 Række Aar uden nogen som helst Protest fra Norges Side har følt sig som færøsk og som samhørende med Danmark. *Fik vi en Afstemning nu, vilde Færingerne vise, at de ikke vil høre nogen Tale om en Tilslutning til Norge.*

I 1911 havde nogle enkelte Færinger, der sluttede sig til visse meget yderliggaaende Elementer indenfor Selvstyremændene arrangeret en Fællesrejse af Nordmænd til Færøerne. Da var Parolen: “Tilbage til Norge”
35 – og der blev protesteret fra mange Sider deroppe. Der nedsattes ikke desto mindre et Udvalg, som skulde tage sig af Sagen. Det arbejde har vi ikke mærket noget til, og nu er det ganske sygnet hen. Det er forsvundet, fordi der savnedes enhver naturlig Grund for dets Arbejde.

Naar man hører den norske Professors Udtalelser, kan man kun finde Ord som "ufatteligt" og "uhyrligt".

- e.

5

Det er unægtelig "eine grausame Salbe"! At optage en Diskussion om de af den radikale norske Professor fremsatte Forlangender eller blot at tage hans balstyrige Paastande alvorligt, kan der naturligvis ikke være Tale om. Saa meget mindre, som Erfaringen noksom viser, at den norske Almenhed dog kun højt mangelfuldt bliver underrettet om, hvad der i den danske Presse er blevet og bliver indvendt imod de norske radikale Ordføreres stadig mere og mere ubeherskede Ræsonementer. 10

Det er ikke Professor Gjelsvik og hans Ligesindede, der i Spørgsmaalet om Grønland (Færøerne kan jo slet ikke komme under Diskussion, saa lidt som Island, Orkneyøerne og Shetlandsøerne) har at føre Ordet paa Norges Vegne. Skal der overhovedet rejses noget Krav, kan det kun ske af den norske Regering i Forstaaelse med Stortinget. Dettes Konstitutionsudvalg har i over et halvt Aar haft Sagen under Overvejelse, uden at nogen Betænkning og Indstilling endnu er fremkommen. Det maa vel ske snart, og det vil da vise sig, hvilket Standpunkt Stortinget og Regeringen vil stille sig paa. 15 20

At faa en eventuel Tvist – hvis Sagen ikke kan afgøres ved mindelig Forhandling imellem de norske og danske Statsmyndigheder – henvist til Voldgift eller til Retlig Afgørelse ved den nye internationale Domstol i Haag, er en Udvej, som den forstandige norske Presse hidtil gennemgaaende har Trykket sig ved at Anbefale. Utvivlsomt af gode Grunde. Vi for vort Vedkommende kan ikke have noget derimod, saafremt Forstaaelse ikke kan naas ad den gensidige Forhandlings Vej, der dog først maa prøves. 25

Tekstur 11

Blaðsamrøða við Oliver Effersøe, sum varð prentað í danska blaðnum Nationaltidende 28. juni 1923:

5

PATURSSON I NORGE

Interview med Landstingsmand Effersøe

10

For at høre, hvorledes man fra ansvarlig færøsk Side ser paa Hr. Patursson og hans Virksomhed, har vi henvendt os til Landstingsmand Effersøe, der udtaler:

15 Hvis nævnte politiker Patursson er den tidligere Folke- og Landstingsmand, undrer hans Udtalelser ikke. Han har før gjort sig bemærket ved danskfjendtlige Udtalelser, men naar han her oven i Købet i et fremmed Land taler om Forbindelse mellem dette og Færøerne er han gaaet langt over Stregen.

20 Man maa jo se denne Optræden paa Baggrund af, at der i Norge drives en dansk-fjendtlig Agitation, der ønsker at knytte Færøerne til Norge, og Tiden maa derfor være kommen, hvor man maa protestere.

Jeg vil samtidig gerne fremhæve, at Patursson ganske vist er Formand for Selvstyrepartiet, men at han og de enkelte danskfjendtlige Agitatorer aldelse ikke kan tages som Udtryk for Selvstyrepartiet i denne Sag.

25 Paa Færøerne er vi to Partier, der bl. a. men Hensyn til det statsretlige og kulturelle Forhold til Danmark har forskellige Anskuelser, men paa Ophævelse af Forbindelsen med Danmark og Tilslutning til Norge tænker kun meget faa.

30 Paastanden om, at Færingerne skulde være af norsk Afstamning, er ren Taabelighed, som jeg ikke her skal komme nærmere ind paa, og Hr. Patursson vil ikke selv kunne paavise en Draabe norsk Blod i mine Aarer, medens det er givet, at han er af dansk Afstamning.

35 Om Underkuelse af Færingerne og Haardhændet Politik o. lign. har der ikke været Tale. Vi kan paa Færøerne se forskelligt paa Spørgsmaalet om Ændringer i Skole- og andre Forhold, men der er ikke fra dansk Side noget som helst, der berettiger til at Tale om illoyal Behandling.

At Hr. Patursson kommer med Eksempler fra Fortiden er alene i sig selv danskfjendtligt, thi paa den Tid havde visse Befolkningsklasser det her nede i Danmark heller ikke for godt, vi paa Færøerne var nærmest

gunstigere stillet. Det maa kaldes overmaade danskfjendtligt at komme med dette, tilmed i et fremmed Land.

Jeg har før, blandt andet i nogle Programtaler i Rigsdagen, taget til Orde for, at man hernede skulde holde Øje med, hvad der foregik, men jeg vil atter hævde, at det kun er enkelte Personer, der her driver deres Spil; men Tiden er maaske nok inde nu, da man maa anmode Selvstyrepartet om at tage en klar Stilling, saa det kan fastslaas, at denne Agitation ingen Bund har i den færøske Befolkning. 5

En Kommentar i "Politiken". 10

Til telegrammet om Hr. Paturssons Optræden i Norge knytter "Politiken" følgende Kommentar:

Formentlig er den Hr. Patursson, som Omtales i Telegrammet, den tidligere Landstingsmand, Kongsbonde Patursson. For saa vidt hans Standpunkt er rigtigt gengivet, er der al Anledning til at tage Afstand fra det. Det er en mere end besynderlig Optræden at løbe til et fremmed Lands Offentlighed med et Anliggende, som i egentligste Forstand er indre dansk. De Stemninger, som Hr. Patursson gør sig til Talsmand for, har end ikke en saadan Styrke, at de er kommet tydeligt til Orde i Færingernes egen repræsentative Forsamling, Lagtinget. At omtale Spørgsmaalet om en "eventuel Foreningsakt" mellem Norge og Færøerne som aktuelt, er paa denne baggrund ganske usømmeligt; det er at give den norske Offentlighed et fuldkommen falsk Billede af Stemningen paa Færøerne. 15 20

Tekstur 12 25

Blaðsamrøða við Jóannes Patursson, sum varð prentað í norska blaðnum "Dagbladet" 29. juni 1923:

**FÆRØYENE BØR GI SIG INN UNDER
DEN NORSKE KRONE** 30

Som et fritt, selvstendig folk 35

En samtale med lagtingsmann Patursson

Den fins vel faa folk innenfor den nordiske stamme som er hverandre saa ulike som danskene paa den ene side og færøyingene og islendingene paa

den andre. I alle ting – i utseende, karakter lynne og livsforhold – er de diametralt motsatte. Har en en kveld sittet i Den danske Studenterforening saa har en kunnet plukke ut de islandske og færøyske studentene, med absolut sikkerhet kunnet si: han er ikke en danske. Færøyingene slekter
5 sine norske stamfedre paa – selv deres maate aa tale dansk paa er norsk. En ser tydelig at de en gang har vært nordmenn – vestlendinger. Lands-
tingsmann Joannes Patursson ser ut som en ekte sogning, han er stilfarende og smiler sjeldent. Han sier sin mening lavmelt men meget bestemt. Det er en man som vet hvad han vil og samtidig hvad han kan opnaa, og
10 som ikke sier mer enn han kan staa ved.

– Der er to partier paa Færøylene, forteller Joannes Patursson, selvstendighetspartiet og sambaandspartiet; men ogsaa det siste er nasjonalt og de selvstyrekrav som vi nylig fremsatte var fremkommet som et kompromis mellom begge partier. Allikevel blev de ikke tatt hensyn til. Der kan gis
15 lover om færøyske anliggender uten at de er forelagt vaart landsting og der hersker fremdeles det meningsløse forhold at der for en stor del undervises paa dansk i de færøyske skoler.

– Hvorledes en danskenes holdning paa Færøylene.

– De er fremmede der, holder sig for sig selv. Den danske forvaltning
20 danner sin egen koloni. Selvsagt er forholdet det beste, men de bliver aldri som oss. De har heller ingen betingelser for aa "kolonisere" øene – de kan ikke fiske, ikke drive hvalfangst, ikke færøysk landbruk. En normann som kommer over til oss bliver derimot med en gang som en av vaare egne, han forstaar oss, og gaar sammen med oss som en av vaare.

– Der har vært talt om stigende engelsk innflydelse paa Færøylene.

– Vi hadde en hel del aa gjøre med England under krigen, men det var et helt forbigaaende fenomen.

– Riksdagsmannen Effersøe har talt om dansk blodblanding paa Færøylene!

– Patursson smiler. Den reduserer sig til nogen danske prester som i sin tid giftet sine døtre med færøyske bønder. Det danske innslag i vaar nasjon er ikke større enn hvad det norske har vært hos eskimoene paa Grønland.

– Naar vi færøyinger faar satt vaare krav igjennem, sier Patursson
35 til slutt da er en tilslutning til Norge det eneste naturlige. Ikke paa de betingelser som vi no har overfor Danmark – da vilde nordmennene som ligner oss saa meget mer bli farligere enn danskene er det nu – men som et frit folk. Vi hadde i gamle dager en ordning som jeg syns var helt ypperlig – at Færøylene ga sig under den norske krone. Vi vedblev aa være de, vi var, beholdt vaare lover og vaart sprog men da vi var

NORSKE BLAD-UDDRAG.

AVISENS

TITEL: TIDENS TEGN.

DATO: 7. Sept. 1925.

J. NO.:

En demonstration ved Stauning's avreise fra Færøerne.

Samtlige medlemmer av lagtinget uteblev.

Patursson tilkjendegir paa en tydelig maate at færingerne ikke ønsker flere ministerbesøk.

Fra vor egen korrespondent.
Thorshavn, 6. september.
Statsminister Stauning avreiste herfra idag klokken 1 med S/S „Tjalldur“. Ved afgang fra landgangsbroen saas kun, foruten et par danske bestillingsmænd og to danske filmoptagere, amtmanden og landfogden. Samtlige lagtingemænd demonstrerte ved at utebli.

Ministeren skal paa et møte i gaarntes i Thorshavn arbejderforening ha uttalt, at de færøiske arbejdere burde sende sine egne repræsentanter til riksdagen og ikke gjenvelge de nuværende repræsentanter, Samuelsen og Effersøe, som ikke kunde varetæ deres interesser.

Bladet „Dimmaletting“ er idag indignert over, at den færøiske presse ikke var indbudt til ministerens møte i lagtinget. I en ledende artikkel i bladet „Tingakrosur“ skriver Joannes Patursson blandt andet følgende:

Det er uforvarsligt at lagtinget

holder sammelige møter om Færøernes stilling til det danske rike med danske ministre og at danske ministre kommer til lagtinget utan at der er sendt tingmændene meddelelse om hvad de vil og uten at lagtinget har besluttet at gi dem afgang.

Dette er hændt baade ifjor og iaar. Ifjor kom den danske utenriksminister ganske uforvarende ind i lagtingsalen og oplæste som Danmarksbrev et budskap som lægger det sæk paa os færøfolk at Færøeland og færø-tunge skal underkastes dansk land, dansk folk og dansk tunge. Atter iaar faar en anden dansk minister, statsministeren, adgang til lagtinget for at fornye det sæk som utenriksministeren paaia Færøerne. I to paa hverandre følgende aar er færøiske tingmænd samlet sammen for at paahøre en oplæsning av danske betingelser. Hertil kommer iaar at der ogsaa var sørget for at danske filmoptagere kunde billedfæste den øjend da det danske

hærbud i lagtinget led over Færø amt. Disse billeder skulde selvfølgelig sendes ut over hele verden. Men her tok lagtinget sig dog sammen og fik jaget de fremmede paa dør før de hadde faat gjort noget.

Saadan ministeradfærd maa ikke gjenta sig og lagtingsformanden maa passe bedre paa. Det maa ikke hændes tredje gang at en dansk minister optræder i tinget paa samme maate. Han maa først henvende sig til formanden og siden søke tingets tilslutning og er det et budskap om Færøernes stilling til riket maa alle dære elasses op saa alle færinger kan høre det.

Færøernes folkevalgte lagting har ifjor og iaar erfaret at tinget kan visse altfor stor venlighed og være altfor beskedent. Det er derfor av viktighet at lagtingsformanden ikke glemmer at indenfor lagtingets døre rædder færingerne alene og ingen andre.

Noregsmálið fekk óhepnar avleiðingar fyri viðurskiftini millum føroyskar sjálfstýrismenn og danskar ríkismyndugleikar. Norðmenn fylgdu væl við í tí, sum føroyskir sjálfstýrismenn gjørdu, og danir fylgdu við tí, sum stóð í norskrum bløðum. Hendan greinin, sum stóð í norska blaðnum Tidens Tegn 7. september 1925, er bert ein av mongum norskrum blaðgreinum, sum danska sendistovan í Noregi sendi donskum myndugleikum til kunningar.

saa faa maatte vi ha et større rike aa støtte oss til. En lignende ordning syns jeg man i en ikke alt for fjern fremtid maatte kunne faa i stand.

– Hvor rejser De nu?

– Tilbake til Færøylene. Jeg har været nogen vidunderlige dager hos
5 Castberg. Mine landsmenn vil bli glad naar de hører at jeg har besøkt han.

– Men er De ikke nu av "Nationaltidende" utnevnt til landsforræder?

– Det har jeg næsten vært før – i 1911 – men nu er jeg altsaa blitt det helt. Det er for resten helt falsk naar bladet fremstiller det slik som om
10 vi ikke har ført tydelig sprog før. Det har vi – men vi har rigtignok aldri faatt vaare innlegg inn i de danske avisene.

Tekstur 13

15

Úr drúgvvari forsíðugrein í Tingakrossi frá 29. august 1923. Greinin endurgevur fleiri blaðgreinar, sum hava staðið í norskum bløðum um Noregsmálið, men niðanfyri er einans byrjanin á greinini endurgivin. Einki navn stendur undir greinini, men helst er hon skrivað av einum
20 av oddamonnunum í Sjálvstýrisflokkinum:

NOREGSGØLAN

25

Eitt óeydnis-"kup".

Tað var eitt syndarligt mistak, hr. *Effersøe* gjørdi, tá hann í síni heimadonsku vreiði kravdi lögtingið at halda dómadag yvir landasvíkjaran *Jóannes*
30 *Patursson*. Hvat politiskan vinning, sambandið kundi haft av Noregsgøluni, um teir høvdu drivið á við henni í talu og skrift *herheima*, er ikki gott at siga, men ómøguligt er tað als ikki, at ein slík agitació hevði kunna frukta nógso væl, – eina tíð ið hvussu var. Tey vóru ivaleynt ikki so fá her á landi, sum óttaðust við tað, sum sagt var, – ella beinari: tað sum *sambandsbløðini*
35 *søgdu* Patursson at hava sagt – yviri í Noregi, og ilskaðust á hann fyri tað; sjálvt um sannleikin var framhildin ferð eftir ferð og hevði víst fólkið á, at "her var roykur og eingin grind", skuldi sambandsprofetarnir væl duga at eitra tað við illgruna og øðiligum talumátum, so at ræðslan var blivin sitandi eftir í krovinum á mongum.

Men tá Effersøe legði hetta mál inn á lögtingið, spilti hann spælið. Óivað hevði hann væntað at hinir sjálvstýrismenninir – kanska einir tveir, tríggir undantiknir – tá teir finga henda spurning at svara uppá: Vilja tit skiljast frá Danmark og koma afturat Noregi?, at teir so í angist og bivan skuldu standa fram og forsaka Jóanes Patursson og allar hansara gerningar. Tað 5 skuldi ganga sum smurt: Fyrst ein inngangsprædika av hr. Effersøe, so eitt aftursvar frá hr. Patursson – um hann troystaði sær so frætt -, síðan avstemning. Úrslitið eitt samfelt lag frá Føroya lögtingið: Danska stýrið hevur einki forbrotið seg móti Føroyum, – vi ere danske, vi har været danske, og vi ville vedblive at være danske! So eitt Jubil-telegram til Rytter 10 og Ritzaus bureau: Patursson feldur av sínum felagsmonnum, Føroyar bjargaðar fyri danskheitini um aldur og allar ævir!

Tó aldri hevur eitt politiskt “kup” miseydnast so fullkomiliga sum hetta. Úrslitið bleiv – í fyrsta umfarið – ein orðadráttur, sum tyktist ongantið at skula enda, og tá ið avtornaði, lá øll Noregsgølan upployst í láturi. Hvat 15 ólukkan var hetta fyri eitt sprengi-evni, Effersøe her hevði tveitt inn í tingsalin! Her ýddi jú av vitnisburðum, tann eini grefligari enn annar, fyri hvussu ljót “dansk rigsstyres behandling af Færøerne i nutiden” hevur verið, – var tað undur í, um menn vóru harmir av slíkum og tóku heldur hvassliga til orða? Kundi hugsandi, fríbornir føroyingar vera fegnir um at 20 vera undir einum slíkum stýri! Nei, tað ið sagt var yviri í Noregi hevði eina góða grund, antin ein so heldur við Jóannes bónda í øllum ella ikki, ið hvussu er má tað sigast at vera bæði skilaleyst og óforsvarligt av Effersøe at tarna lögtingsins tíð og arbeiði og oyða landsins pengar í túsundavís við slíkum! ... Hetta hevur verið tosið manna millum, síðan “Noregsmálið” 25 kom inn á ting, bæði hjá sjálvstýris- og sambandsfólki; nú verður hin øtiliga Noregsgølan mest sligin upp í gleim.

Tekstur 14

Michelsen, Lisbeth H.S, Provst Dahl og hans indsats for Færøsk Bibel- og Kirkesprog, København, 1983, síðu 141-142, 143-145, 146 og 148. Ritgerðin er prentað í tíðarritinum *Fra Færøerne: Úr Føroyum*, bind IX-X, sum varð útgiðið av Dansk-Færøsk Samfund í København. Bókmentafrøðingurin Ole Jacobsen (1915-1983), sum var føddur í Vági, eitt tíðarskeið var lektari í norðurlandskum bókmentum við Fróðskaparsetur Føroya og hevur verið við til at skriva og umseta fleiri verk um Føroysk viðurskipti, rittstjórnaði tíðarritið:

I 1903 fik Lagtinget for første gang adgang til at drøfte spørgsmålet, om færøsk skulle have ret til at blive brugt ved Folkekirkens gudstjeneste. Det skete i forbindelse med, at "Lov om Brugen af Kirkerne" og "Lov om Menighedsraad"⁴⁸ kom til behandling i tinget. J. Patursson foreslog i forbindelse med sagens behandling, at der skulle indføres en bestemmelse om, at menighedsrådene kunne tillade, at der blev afholdt færøske gudstjenester, når provsten var enig deri.⁴⁹ Formanden, den færøske amtmand Chr. Bærentsen,⁵⁰ foreslog, at det kun skulle gælde for prædikenen, men selv om der var flertal for dette forslag, faldt forslaget som helhed. Mellem de, der undlod at stemme for J. Paturssons ændringsforslag, var J. Poulsen og F. Petersen.⁵¹ Denne stillingtagen blev deres definitive brud med Føringafelags program, hvori det hed, at der skulle være frihed til at vælge mellem dansk og færøsk.⁵² Og det var netop hvad ændringsforslaget indeholdt. Det er en gåde, hvorfor disse oprindeligt så nationalt sindede mænd gik imod forslaget. Provst F. Petersen havde kort forinden givet sin anbefaling af ansøgningen fra Skopun om færøsk prædiken,⁵³ og det omtalte ændringsforslag gik stort set ud på at lovfæste denne mulighed for andre færøske menigheder.

Imidlertid fik sagen endnu en drejning, idet kirkeministeren I. C. Christensen satte lovene i kraft efter at have ændret lagtingets indstilling med de ændringsforslag, som var fremsat i Lagtinget. Dette kunne han gøre, fordi Lagtingets indstilling ikke var bindende for ministeren, og fordi han kunne

35

48 Se "Love og Ekspeditioner" 1903/13. november.

49 Se "Lagtingstidende" 1903/p. 1-7.

50 Omtalt på p. 139 note 19.

51 Omtalt på p. 140 note 29 og p. 141.

52 Se p. 140.

53 Iflg. "Færøsk Kirketidende" 1903/3.

støtte sig til de færøske rigsdagsmænd Chr. Bærentsen og J. Patursson, som begge i Lagtinget var gået ind for, at menighedsrådet skulle kunne tillade færøsk prædiken.⁵⁴ Denne anordning af 1903/13. november blev det eneste, den nationale bevægelse nåede af fremgang for sine synspunkter omkring sprogdebatten. I 1906 blev O. Effersøe valgt til Folketinget som repræsentant for Sambandspartiet,⁵⁵ det kom til at medføre en holdningsændring fra dansk side – også hvad angik kirkesprogsspørgsmålet. Anordningen af 1903 var et skridt på vejen til gennemførelsen af færøsk kirkesprog. Et af det færøske kirkelivs absolutter var blevet rokket, og der var nu stillet et spørgsmålstejn ved berettigelsen af, at kirkesproget nødvendigvis skulle være dansk. 5 10

(...)

I 1906 skete det store skisma indenfor de ledende kredse på Færøerne, idet de to partier, Sambandspartiet og Selvstyrepartiet, opstod. Hermed fik den nationale bevægelse et knæk. Sambandspartiets førere forstod ikke Selvstyrepartiet, de anså dette parti for at være fjenden, der ville føre øerne ud i uholdbare tilstande. De troede, at den danske stat kunne gøre fremskridtet for færingerne, og at disse, uden at forstyrres af åndelige komplikationer og uden at betale noget, kunne nyde dets frugter. De pointerede, langt stærkere end det var nødvendigt, at færingerne ikke kunne undvære Danmark. Så vidt gik partiet, at det en tid søgte at spænde ben for den færøske folkehøjskole. 15 20

Den nationale bevægelse, der opstod i 1880-90'erne, levede videre i form af Selvstyrepartiet, stærkt svækket – til dels forkættet. Det er indlysende, at dets udviklingsmuligheder herved var væsentlig forringet. Det må dog siges, at partiet på det sproglige område indlagde sig virkelig fortjeneste. Når det færøske sprog, der i sin tid var truet af forfald og ødelæggelse, nu er omskabt til et moderne sprog, brugbart både i skrift og tale, skyldes det for en stor del den omstændighed, at Selvstyrepartiet usvigeligt og utrætteligt fastholdt linjen fra 1890'erne. Først i 1918 fik partiet flertallet i Lagtinget, inden den tid var det Sambandspartiet, der satte sit præg på den færøske politik. 25 30

De to partiers hovedinteresse gik ikke så meget på de økonomiske tilstande, det var mere de nationale spørgsmål, der trængte sig på, f. eks. 35

54 Her synes J. Patursson have underkendt sine egne principper om, at Lagtingets indstilling skulle være bindende for ministeren.

55 Stiftet i 1906.

spørgsmålet: "hvussu átti Føroya støða at vera til Danmark?"⁵⁶ Effersøe bekendte straks kulør, og i sin første tale i Folketinget,⁵⁷ hvor han redegjorde for sit program, fremhævede han stærkt, at færingerne følte sig som danske: "Vi færinger føler os fuldstændig som danske og ønsker at bevare dansk sprog på øerne for vore efterkommere". Denne udtalelse kom til at præge diskussionen omkring færøsk kirkesprog ganske meget, på trods af at Effersøe hævdede, at færingerne havde al den sproglige og kulturelle frihed, som de kunne ønske sig. Formelt set var det rigtigt, for med anordningen 1903 blev der givet menighederne frihed til at høre færøsk i kirkerne. Men denne frihed var blot af temmelig teoretisk art, da man fra flertallets side ikke var indstillet på at give denne frihed noget indhold ved samtidig i praksis at give det færøske sprog udfoldelsesmuligheder. Dette skyldtes bl. a. (som tidligere påpeget) den opfattelse, at Færøerne kun kunne klare sig med bevillinger fra statskassen, og i Sambandspartiet frygtede man, at Rigsdagen ikke ville være villig til at give disse bevillinger, hvis ikke Færøernes danskhed var entydig, derfor understregede Effersøe færingernes danskhed så kraftigt.⁵⁸ I sprogspørgsmålet betød denne holdning for Effersøe, at man nok kunne tillade færøsk i begrænset omfang, men kom det til en konflikt med det danske sprog, måtte det færøske vige. Medens I. C. Christensen som kirkeminister i 1903⁵⁹ havde kunnet støtte sin liberale holdning på de færøske rigsdagsmænd, så var efter 1906 kirkeministerens muligheder i så henseende væsentligt indskrænkede. Derfor er det politisk forståeligt, at den ansøgning, der blev indsendt i 1909 af Dahl om at måtte holde eftermiddagsgudstjeneste på færøsk i Torshavn måtte blive tilbagevist.⁶⁰ I afslaget blev som begrundelse brugt, at det ikke var muligt at give en generel tilladelse til afholdelse af færøske eftermiddagsgudstjenester, men dette var vist en fortolkningskunst af "Lov om Brugen af Kirkerne" 1903, idet der i § 7 blot står: "Benyttelsen af færøsk Sprog i Prædiken ved Gudstjenester udenfor de almindelige Højmesse-tjenester eller ved gudelige Forsamlinger, der afholdes i Kirker, kan tillades, naar Kirkens Præst og menighedsraad heri ere enige og Provsten finder, at det bør tillades".⁶¹ Kirkeministeren havde på dette tidspunkt ikke mulighed for at lade denne anmodning passere, skønt han i 1903 uden lovhjælp

56 Oversat: "Hvordan bør Færøerne forholde sig til Danmark?". Citat fra Rasmussen-Samuelsen: *Føroya Søga* p. 101-102.

57 Talen er trykt i "Atlanten" 1904/10/p. 99-108.

58 Talen er trykt i "Atlanten" 1904-10/p. 105.

59 Se p. 141-142 og især note 49.

60 Se "Love og Ekspeditioner" 1909/p. 181.

61 Se "Love og Ekspeditioner" 1903/p. 410.

have givet A. C. Evensen lov til at prædike på færøsk.⁶² Afslaget førte til, at Dahl begyndte at holde færøsk gudstjeneste på Folkehøjskolen, dette kunne have rummet en fare for en spaltning af den færøske kirke. Men som G. Brun skriver: "Da Striden var haardest, vilde man have ham (Dahl) til at danne en national Frikirke, men han vilde ikke sprænge Folkekirken."⁶³ 5

Vægringen ved at give en gruppe borgere tilladelse til at holde færøsk gudstjeneste i deres sognekirke viser tydeligt, hvor lidt realitet der var i den frihed, der blev givet med anordningen af 1903. Denne frihed var blot af teoretisk art, idet flertallet (Sambandspartiet) ikke blot ønskede at bevare dansk kirkesprog, men også indirekte nægtede dem, der ønskede 10 det, mulighed for at høre og bruge færøsk inden for kirkens vægge.

3.3. Færøsk får formelle rettigheder som kirkesprog.

Spørgsmålet om færøsk kirkesprog kom igen til behandling i Lagtinget i forbindelse med Menighedsrådsloven af 1912, da et forslag om udvidet 15 ret til brug af færøsk fik en tilsyneladende medgang.⁶⁴ Blandt en række ændringer i selve loven foreslog Lagtinget at tillade færøsk som kirkesprog ved et begrænset antal gudstjenester. Disse ændringsforslag blev stillet af et enstemmigt udvalg, om end udvalget ikke undlod at gøre opmærksom på, at udvalgsmedlemmerne havde et noget forskelligt syn på at tillade 20 færøsk som kirkesprog.⁶⁵ I dette spørgsmål var der sket en markant ændring i Sambandspartiets holdning i forhold til de tidligere år, navnlig i betragtning af at udvalget yderligere foreslog, at alle led i gudstjenesten skulle kunne foregå på færøsk, når salmer og tekster forelå autoriserede på dette sprog. Dette forslag blev imidlertid i de første mange år blot 25 en tilsyneladende imødekommelse af det færøske kirkesprog, idet selve forslaget i Fr. Petersens provstetid blot blev en tom "løfteparagraf". Det bekræftes bl. a. af, at Fr. Petersen intet gjorde for at få autoriseret den samling af færøske salmer, som Símun av Skarði og Dahl havde samlet og indsendt til autorisation i 1912.⁶⁶ 30

Imidlertid viste Sambandspartiets tilsyneladende holdningsændring sig ikke at være entydig. Den forbeholdne holdning kom igen tydeligt frem, da der skulle tages stilling til et forslag fra Selvstyrepartiets udvalgsmedlemmer om at tillade, at der ved degnegudstjenesterne skulle kunne læses 35

62 Se p. 141.

63 Citat fra "Dansk Kirkeliv" 1944/p. 111.

64 Iflg. "Lagtingstidende" 1912/p. 66-69.

65 Iflg. "Lagtingstidende" 1912/p. 68f.

66 Se p. 147f. og 151f.

færøske prædikener. Dette kunne Sambandspartiet ikke gå ind for, man mente, at der skulle bruges danske prædikener ved disse gudstjenester,⁶⁷ desuden mente man ikke, at der var konstateret noget behov herfor.⁶⁸

Spørgsmålet om færøsk som kirkesprog kom ikke til behandling i Lagtinget igen før i 1917,⁶⁹ men sagen blev udskudt til behandling i samlingen 1918.⁷⁰

Imellem disse samlinger var der sket det, at Dahl var blevet udnævnt til provst.⁷¹ Dahls udnævnelse til provst med hans baggrund i Selvstyrebevægelsen må man anse som en slags anerkendelse fra dansk politisk side af de nationale ønsker om større ret for færøsk kirkesprog.

Anledningen til at spørgsmålet om færøsk som kirkesprog kom til behandling i Lagtinget igen, var et andragende fra nogle ungdomsforeninger om større rettigheder for færøsk sprog i forskellige anliggender.

Efter en udvalgsbehandling valgte Lagtinget på Dahls forslag at koncentrere sig om færøsk som kirkesprog. Et af Dahls argumenter herfor gik på følgende: "Skulu vit vænta, at okkara fólk eisini í framtíðini skal kenna seg heima í okkara kirkju, má kirkjan gerast heimlig".⁷² Da man valgte at samle sig om færøsk som kirkesprog, var det ikke netop, fordi dette spørgsmål var Dahls hjertesag, men mere af taktiske grunde. Medens det nemlig var vanskeligt at prøve at ændre rets sproget, eftersom retsvæsenet arbejdede med danske jurister fortrinsvis på basis af danske love, og medens undervisningssproget skulle være dansk iflg. forordning fra 1912, forelå der faktisk i anordningen om menighedsrådsloven en lovhjemmel for at gøre færøsk til kirkesprog i en vis udstrækning. Der var blot, som før nævnt, ikke taget noget initiativ til at give denne hjemmel et indhold. Resultatet af ungdomsforeningernes andragende og Dahls forslag blev, at Lagtinget med tilslutning fra begge partier vedtog, at Lagtinget skulle anmode provsten om, enten selv eller sammen med andre at få alt, hvad

30

---

67 Iflg. "Lagtingstidende" 1912 bilag 23 p. 2f.

68 Iflg. "Lagtingstidende" 1912 bilag 23 p. 68f.

69 Iflg. "Lagtingstidende" 1917/p. 7.

70 Iflg. "Lagtingstidende" 1918 B. Sagsreferat p. 113f. 1918 A. Forhandlingsreferat p. 27-31.

71 Se "Beretning til Landstinget" 1919 p. 149-158 og i "Vidneafhøringerne" p. 47. Se desuden i "Munnligt orðaskifti á Føroya løgtingi 1923" (fremover kaldes den udelukkende "Noregsgølan") p. 47-52.

72 Citat fra "Lagtingstidende" 1918 p. 27. Oversat: "Hvis vi skal regne med, at vores nation også i fremtiden skal føle sig hjemme i vores kirke, så må kirken gøres hjemlig".

der var nødvendigt for at holde færøsk gudstjeneste, oversat til færøsk, og at udgivelsen af disse oversættelser skulle støttes økonomisk af Lagtinget.⁷³

(...)

5

I 1912 blev Dahl som nævnt ansat som sognepræst for Sydstrømø præstegæld på trods af en brevkampagne, iværksat af nogle modstandere for at overbevise daværende kirkeminister Appel om, at Dahl i hvert fald ikke var moden nok til denne opgave.⁷⁴ I 1913 kom Dahls første fremstød som præst i Folkekirken, idet han sammen med menigheden i Kirkebø indsendte en ansøgning om tilladelse til at bruge færøsk på lige fod med dansk ved gudstjenester i pågældende kirke. Selv om menighedsrådet støttede ansøgningen, var svaret dog, som man kunne forvente, et nej, og ministeriet indskærpede i sit svar, at færøsk kun måtte anvendes i prædikenen.⁷⁵

10

15

(...)

Udviklingen i arbejdet for at skaffe færøsk sin ret i den færøske kirke præges først og fremmest af Dahl. Kort efter sin udnævnelse til provst foranledigede han Lagtinget til at give sig mandat til at opfylde "løfteparagraffen" i anordningen af 1912,⁷⁶ og helt til sin død i 1944 anvendte han en væsentlig del af sin arbejdskraft på at fuldføre denne "løfteparagraf". Til at begynde med var der megen modstand imod hans intentioner både i Lagtinget (især efter 1923)⁷⁷ og i den danske regering, men efterhånden ophørte modstanden, dels på grund af Dahls stille og stabile arbejde for det færøske kirkesprog, hvilket gradvis bevidstgjorde hele den færøske befolknings holdning til færøsk kirkesprog, og dels på grund af den almindelige udvikling i skolen, hvor den opvoksende generation efterhånden lærte at anvende sit sprog både i skrift og tale. Først og fremmest koncentrerede Dahl sig om at få oversat ritualerne⁷⁸ til færøsk, men på grund af den politiske situation blev disse ikke autoriserede før end i

20

25

30

73 Se "Lagtingstidende" 1918 B p. 114.

74 Se "Tingakrossur" 1912/15 "Præstevalget".

75 Se "Love og Ekspeditioner" 1915/p. 172.

76 Se "Lagtingstidende" 1918/p. 27.

77 Fra 1923 blev lagtingsloven ændret. Som fødte medlemmer udgik amtmanden og provsten, hvorefter Lagtinget blev fuldstændig demokratisk. Se Rasmussen-Samuelsen: Føroya Söga p. 101.

78 Se "Noregsgølan" p. 51-52.

35

1930.⁷⁹ Dernæst påbegyndte han for alvor arbejdet med at oversætte Det nye Testamente til færøsk. Dette arbejde skred frem, således at de enkelte evangelier blev udgivet efterhånden som de forelå, og i 1937 blev hans oversættelse autoriseret.⁸⁰ Samme år skrev den ellers noget antiklerkiale J. F. Jacobsen følgende: "Kirken har været meget forstående, (han sigter til sprogkampen), og det tjener den til stor ære, at Det nye Testamente i Aar er blevet udgivet af Bibelselskabet i færøsk oversættelse af Færøernes provst J. Dahl".⁸¹

Dahls lille salmesamling fra 1912⁸² blev som tidligere nævnt autoriseret i 1924, og i 1939 kom endelig den sidste og væsentligste sejr i hus.⁸³ Ved en ændring i anordningen om "Lov om Menighedsraad" blev færøsk endelig ligestillet med dansk i kirken.

15 Tekstur 15

Á sumri í 1907 vitjaði danski kongurin Friðrikkur VIII Føroyar og Ísland saman við stjórnarlimum og stórum fylgi av ríkisdagsmonnum. Tann 25. juli 1907 vóru donsku gestirnir í Havn. Undir veitsludøgurðanum fyrri kongi og fylgi hansara, sum Løgtingið skipaði fyrri henda dagin í einum tjaldi uttanfyri tinghúsið, helt Jóannes Patursson eina røðu, sum er endurgivin í danskari ferðafrásøgn frá túrinum. Annar av høvundunum, Svenn Poulsen, var við á ferðini í Norðuratlantshavinum sum tíðindamaður hjá Berlingske Tidende. Poulsen, Svenn og Rosenberg, Holger, Islandsfærden, Ombord og iland under kongens og rigsdagsmændenes rejse til Færøerne og Island i sommeren 1907, København og Kristiania 1907, síðu 65-66:

Efter at de officielle Taler var holdte, traadte Kongsbonde I. Patursson frem og holdt en i mange Maader interessant og smuk Tale, en Tale, hvori man følte en Mand udtale sig, der ser paa Danmark fra et andet Standpunkt, end de har, der sidder nede i Rigets frugtbare sydlige Dele, men derfor ikke med mindre Varme og Kærlighed.

"For det danske Rige vil jeg Tale," sagde han, "for Danevælde, Riget med de vidt spredte Øer og den vidt spredte Befolkning. Der er Afveksling

79 Se "Love og Ekspeditioner" 1930/p. 664.

80 Se "Love og Ekspeditioner" 1937/p. 241.

81 Citat fra J. F. Jacobsen: Nordiske Kronikker p. 159.

82 Se p. 147 note 97.

83 Se "Love og Ekspeditioner" 1939/p. 38.

Danmarks Repræsentation
i Island

/EN.

F. No.
(Bedes opgivet)

Reykjavik den 7. Maj 1928.

I Bilag.

Kære Herr Amtmand,

I Fortsættelse af min Skrivelse af 21. f.M. angaaende
Johannes Patursons Besøg her, unnlader jeg ikke hermed at
././ fremsende Oversættelse af en i "Morgunblaðið" for 4. ds. frem-
kommen Artikel, til hvis Indhold jeg tillader mig at henvide.

Med de venligste Hilsener

Deres hengivne

P.S.

Kommer De i sommer
og da hvornaa? F.

Højvelbaarne

Herr Amtmand E. Olrik,
R. af Dbg., DM., P.P.,

T H O R S H A V N.

Eisini í Íslandi fylgdi danska sendistovan væl við í tí, sum Jóannes Patursson gjordi og segði. Her verður amtmáðurin kunnaður.

i Danevælde, Naturen veksler, Folket veksler. Landomraadet ved Polen, Landomraadet i Vestindien og Landomraadet i selve Danmark er ikke og kan ikke være et og det samme. Befolkningen paa disse Steder er ikke og kan ikke være en og den samme.

5 Vi har vort eget lille Land, vore smaa Færøer, ubetydelige i Kvadratindhold, men mægtige i sine Formationer, smilende og grønne en Højsommerdag, men tunge og triste, ja troldagtige ved Vintertide, naar Stormens Bulder giver Genlyd i Fjældet, og Jorden drøner under Atlanterhavets Bølgeslag mod Kysten. Ogsaa vor Befolkning har levet sit tusindaarige Liv
10 paa disse Øer, ogsaa vor Befolkning har ved Slægtsoprindelse og Livsvilkaar fæstnet sit Særpræg og sine Ejendommeligheder.

Der bor i Danevælde en Befolkning, der elsker sin Bostavn, en Befolkning, der er i rask Fremvækst og Udvikling. Lad Kærligheden til Bostavnen skyde endnu friskere Skud, lad Fremvækst og Udvikling faa Betingelser
15 for at bære endnu rigere Frugt. Dette vil ske, naar vi, der bygger og bor i Danevælde, er agtpaagivende paa hverandres Ejendommeligheder og lydhøre for hverandres Krav. Den smilende Slette er endnu vakrere, naar den har Fjældets Baggrund. Engblomsten og Fjældblomsten ved Siden af hinanden fremhæver hverandres Yndigheder. Vi skal lade de stedlige
20 Ejendommeligheder bestaa og glæde os ved den Farverigdom, de giver.

Naar vi Fjældets Sønner og Døtre siger til Danerne, der bor paa Sletten: Der er ingen af os, ikke en eneste en, der ønsker at skilles fra Eder, men vort Ønske er godt Samliv under fælles Krone, da tror jeg, at de vil sætte Pris paa et saadant Haandslag. Vore Forfædre har paa Tinge i Thorshavns
25 By svoret mange danske Konger Huldskab og Troskab. Vi, deres efterkommere, har i Dag givet Kong Frederik d. 8de vort Haandslag om Huldskab og Troskab. Hil og sæl Danevælde.”

30 **Tekstur 16**

Í 1931 skrivaði Jóannes Patursson bóklingin Færøsk selvstyre. Bókingurin varð skrivaður sum eitt aftursvar til eitt tilboð frá danska forsætisráðharranum Thorvald Stauning (1873-1943) til føroyingar um at
35 halda eina fólkaatkvøðu í Føroyum um loysing frá Danmark. Tilboðið varð sett fram í 1930 – helst sum ein hóttan móti sjálvstýrisrørsluni – eftir at tjóðskaparstríðið í Føroyum hevði verið serstakliga hart. Løgtingið samtykti, at fólkaatkvøða skuldi vera, men av tí, at Sjálvstýrisflokkurin ikki kundi góðtaka treytirnar – verandi støða ella loysing – varð hon

avlýst. Í Færøsk selvstyre grundgav Jóannes Patursson fyri avgerð Sjálvstýrisflokksins hesum viðvíkjandi. Patursson, Jóannes, Færøsk selvstyre, Færøerne, et nordisk mindretal et norrønt folk, Udgivet i anledning af det af lagtinget vedtagne forslag om folkeafstemning, Tórshavn, 1931, síðu 66-68:

5

Selvstyrepartiet har norske sympatier! Dette grænser til det utilladelige, dette er nær landsforræderi! (...). Selvstyrepartiets fører vil trække færingerne ind under Norge, siges der videre. Mon nogen ansvarsfuld Nordmand ønsker Færøerne underlagt Norge? Det er ikke tænkeligt. Et folk der, som Nordmænd, har stridt en hundredaarig strid for at opnaa fuld selvstændighed kan ikke ønske et broderfolk, et nærstaaende slægtskabsfolk den samme underordnede uselvstændige stilling, som Nordmænd selv har kæmpet sig bort fra.

10

Men Nordmænd har, af slægtshensyn og i kraft af deres egen friheds erhvervelse, sympati for deres nære frændefolks kamp for at opnaa en lige saa selvstændig stilling indenfor nordens nationer som Nordmænd selv har opnaaet.

15

Danskeren har følt for Sønderjylland i udlændighedens dage. Andet vilde være unaturligt. Lykkeligvis er Sønderjyderne kommet hjem til deres eget land. Om ikke forholdet er ganske det samme med Norge og Færøerne, saa er ligheden stor. Nordmænd føler for Færingerne nu de i deres nationale opvaagnen vil rejse sig som et særpræget gammelt norsk folk, ikke af annekshensyn, ikke af hensyn til nogen indlemmelse i det norske rige, men af hensyn til at Færingerne vil hævde deres selvstændighed, deres særpræg, deres sprog, deres naturlige anlæg paa øerne ude i vesterhavet, paa de øer, som deres djærve norske forfædre for mere end tusinde aar siden tog i besiddelse.

20

25

Er dette misgreb fra norsk side? Er dette misgreb fra færøsk side? Nej, vil hver en uhildet Nordens mand sige. Thi, er dette misgreb, da har ogsaa Danmark begaaet misgreb ved at vise sympati for de danske Sønderjyders kamp for bevarelse af deres blodsforbund med Danmark. Nej, det har Danskerne ikke, og ligesom Danskerne har hele Nordens tilslutning til den sympati, de har vist deres stammefæller i Sønderjylland, saa bør Nordmænd ligeledes have Nordens tilslutning til den sympati, de har vist og fremdeles viser deres stammefrænder paa Færøerne. "Hvad i vil, at andre skal gøre mod eder, det gør i ogsaa mod dem."

30

35

Men at Nordmænd ligesaa lidt som de ønske Færøerne underlagt Norge netop i betragtning af foranstaaende, heller ikke ønsker deres færøske

stammefrænder underlagt noget andet folk eller land, maa man have lov til at anse for en selvfølge.

5 **Tekstur 17**

Niðanfyri er tað endurgivið, sum finst um Noregsmálið í donsku ráðharraprotokollini fyri tíðarskeiðið 1920-1924. Niels Thomasius Neergaard (1854-1936) var forsætisráðharri í vinstrastjórnini, sum sat hetta tíðarskeiðið, og Svenning Rytter (1875-1957) – Føroya amtmaður frá 1911-1918 – var løgmláráðharri. Á innanhýsis ráðharrafundum hjá stjórnini vóru eingi formlig krøv viðvíkjandi fundarfrágreiðingum, men sum oftast vórðu frágreiðingar skrivaðar til innanhýsis nýtslu, har øll mál, sum vórðu avgreidd á stjórnarfundi, vórðu nevnd. Fundarfrágreiðingin hjá N. T. Neergaard stjórnini varð skrivað við hond av ferðslumálaráðharranum M. N. Slebsager, sum saman við Neergaard undirskrivaði tær flestu frágreiðingarnar. Ministermødeprotokol 1920-1924, Handelsminister Tyge J. Rothes afskrifter og Trafikminister M. N. Slebsagers referater, Aarhus, 1977, síðu 201, 203 og 230:

20

Ministermøde d. 28. juni 1923

Statsministeren oplæste en Skrivelse fra Folketingsmand J. P. Nielsen og et Par andre Socialdemokrater angaaende Tyendespørgsmaalet i Sønderjylland. Overgaves Justitsministeren. Omtalte derpaa fhv. Paturssons Optræden. Man enedes om, at Justitsministeren foreløbig skal tale med Landstingsmand Effersøe om Sagen.

30

N. Neergaard (sign)
M. N. Slebsager (sign)

Ministermøde d. 6. Juli 1923

Justitsministeren gav Meddelelse om sin Samtale med Effersøe angaaende Patursson Sagen. Denne var ganske enig med Ministeren i, at der ikke bør ske nogen Henvendelse til Patursson fra Ministeriets Side.

5

N. Neergaard (sign)
M. N. Slebsager (sign)

10

Ministermøde d. 23. okt. 1923

Justitsministeren fik Bemyndigelse til at fremsætte Forslag om Ændning i Loven om de færøske Landkommuners Styrelse.

Derefter drøftedes en Udtalelse angaaende de færøske Forhold, der skulde fremsættes af Statsministeren. Statsm. taler med Effersøe om det sidste Punkt i Udtalelsen, og der var Enighed om, at det var heldigst, om de sidste Sætninger kunde udgaa, ogsaa herom forhandler Statsm. med Effersøe, forinden han tager Bestemmelse om Udtalelsens endelige Ordlyd.

15

20

M. N. Slebsager (sign)

Heimildir

Bókmentir:

- Bonnevie, Erik og Mitens, Edw.: *Færøsk Lovsamling. Indeholdende særlige for Færøerne gældende Love og administrative bestemmelser*. H. N. Jacobsens Bókhandils Accidenstrykkeri, Tórshavn, 1932.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1912*. Løgtingið, Tórshavn, 1912.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1920*. Løgtingið, Tórshavn, 1920.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1921*. Løgtingið, Tórshavn, 1921.
- Lagtingstidende. Den ordinære Samling 1923*. Løgtingið, Tórshavn, 1923.
- Lovtidende for Kongeriget Danmark for Aaret 1912. Afdeling A*. Schultz, København, 1913.
- Michelsen, Lisbeth H.S.: *Provst Dahl og hans indsats for Færøsk Bibel- og Kirkesprog*. Prentað í *Frá Færøerne: Úr Føroyum*. Bind IX-X. Dansk-Færøsk Samfund, København, 1983.
- Ministtermødeprotokol 1920-1924. Handelsminister Tyge J. Rothes afskrifter og Trafikminister M. N. Slebsagers referater*. Útgivið av Tage Kaarsted. Universitetsforlaget i Århus, Aarhus, 1977.
- Munnligt orðaskifti á Føroya lögtingi 1923 viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg við nevndarálit*. Løgtingið, Tórshavn, 1923.
- Patursson, Jóannes: *Færøsk selvstyre. Færingerne, et nordisk mindretal et norrønt folk*. Udgivet i anledning af det af lagtinget vedtagne forslag om folkeafstemning. Tórshavn, 1931.
- Poulsen, Svend og Rosenberg, Holger: *Islandsfærden. Ombord og iland under kongens og rigsdagsmændenes rejse til Færøerne og Island i sommeren 1907*. Gyldendalske Forlag, København og Kristiania, 1907.
- Rigsdagstidende – Forhandlinger i Folketinget. 75de ordentlige Samling 1922-23. II*. Schultz, København, 1923.
- Rigsdagstidende – Forhandlinger i Folketinget. 76de ordentlige Samling 1923-24. I*. Schultz, København, 1923.
- Steining, Jørgen: *Seinna søgan*. Prentað í *Føroyar*, bind 1. Dansk-Færøsk Samfund, København, 1958.

Donsk bløð:

Nationaltidende.

Føroysk bløð:

Tingakrossur.

Norsk bløð:

Dagbladet.

Den 17. Maj.

Nationen.

Tidens Tegn.

Søvn:

Føroya Landsskjalasavn: *Amtið. Norgesagen. Savnsnummar 32 XII.*

LÆKNASTRÍÐIÐ 1953

Yvirlit yvir tilfarið

Inngangur: Innleiðing, ískoyti og uppgáva	231
Tekstur 1: Frágreiðing til Norðoyingar frá Føroya læknafe­lag 6. apríl 1953.....	234
Tekstur 2: Lagtingsmøde 10/3-1953 vedrørende sagen Ansættelse af sygehuslæge i Klaksvig	238
Tekstur 3: Udskrift af Dombogen for Færøernes Retskreds, síðu 3-4.....	244
Tekstur 4: Referat av fundi 30. juli 1953.....	245
Tekstur 5: Referat af møde i statsministeriet onsdag den 26. maj 1954 angående lægekonflikten i Klaksvig	248
Tekstur 6: Frágreiðing frá fundi 24. apríl 1955	250
Tekstur 7: Elkjær-Hansen, Niels: Uden Fortrydelse, Aschehough, København, 1996, síðu 126 -128.....	251
Tekstur 8: Frágreiðing frá "adressufólkinum", Dimmal, 25. apríl 1953	254
Tekstur 9: Halvorsen um "Oprøret i Klaksvig", Dagblaðið 2. mars 1954	257
Tekstur 10: Dr. Halvorsen forhindre­des i at forlade Sygehuset, Dimmalætting, 30. mai 1953.....	260

Tekstur 11: Ugeskrift for Læger, nr. 7, 17. februar 1949, síðu 198-199.....	261
Tekstur 12: Dómur í Eystara Landsrætti 24. mars 1956	264
Tekstur 13: Dr. Halvorsen og almindelig dansk lægeforening. Korrektiv til Dimmalætting fra Dr. Halvorsen, Klaksvig. Dimmalætting 15. april 1953.....	270
Tekstur 14: Svar frá Halvorsen, 14. September 18. apríl 1953	271
Tekstur 15: Bræv frá H. D. Joensen til C. A. Vagn-Hansen, 31. juli 1953	273
Tekstur 16: Bræv frá C. A. Vagn-Hansen til H. D. Joensen, 30. apríl 1953.....	273
Tekstur 17: Bræv frá Jacob Højgaard til Kristian Djurhuus, 23. november 1953	274
Tekstur 18: Bræv frá Kristian Djurhuus til Jacob Højgaard, 25. novenber 1953	278
Tekstur 19: Bræv frá H. D. Joensen til Karsten Hoydal, 11. juli 1955.....	279
Heimildir	281

Inngangur

Tann 16. desember 1952 varð læknin Eivind Rubek Nielsen settur á sjúkrahúsinum í Klaksvík at byrja frá 1. apríl 1953. Hendan læknasetanin hevði við sær, at norðoyingar 31. desember 1952 fóru undir at savna undirskriftir til frama fyri tann síðan 1951 konstitueraða sjúkrahúslæknan, Olaf Halvorsen, sum ikki fekk starvið. Tann stóri meirilutin av borgarunum í Norðoya læknadømi skrivaði undir “adressuna”, har heitt varð á sjúkrahússtýrið um at broyta avgerðina og seta Halvorsen í starvið. Hvørki sjúkrahússtýrið ella myndugleikarnir hildu seg kunna broyta avgerðina. Tað hevði við sær, at ósemjan millum norðoyingar og myndugleikarnar gjørdist bæði djypri og truplari at loysa. Semingsroyndir vóru gjørdar í 1953 og 54, sum miseydnadust. Í 1955 noyddust danskir myndugleikar at leggja seg út í málið. Donsk herskip og stór politistalið vórðu send til Klaksvíkar. Hetta elvdi til, at mótmælini hjá klaksvíkingum gjørdust ógvusligari og harðrendari við m.a. hverki og bumbum. Málið endaði við, at Olaf Halvorsen fór aftur til Danmarkar, meðan Eivind Rubek Nielsen segði starvið í Klaksvík frá sær og fekk starv við sjúkrahúsið á Tvøroyri. Tað vóru bæði sosialar og politiskar grundir til, at stríðið gjørdist so ógvusligt, men tað var m.a. fortíðin hjá Halvorsen í Danmark undir krígnum, sum gjørdi, at hann ikki fekk starvið. Spurningurin er, hví henda læknasetanin fekk so stórar fylgjur, og hvør ella hvørjir persónar høvdu ábyrgdina av, at ósemjan eskaleraði og umvegis miðlarnar gjørdist kend víða um í heiminum.

Ískoyti

A. Tingmanningin frá 8. november 1950 – 8. november 1954:

Fólkaflokkurin:

Hákun Djurhuus (No)

Poul Petersen (Ey)

Fríðrikur Bláhamar (Ns)

Sámal Ellefsen (Vá)
Thorstein Petersen (Ss)
Rikard Long (Ss)
Antines Sørensen (Sa)
Martin Holm (Su)

Javnaðarflokkurin:

Einar Waag (No)
Jákup Fr. Øregaard (Ey)
Johan P. Henriksen (Ss) (eykamaður)
Jóan P. Davidsen (Sa)
Petur M. Dam (Su)
Jóhan Danbjørg (Su)

Sjálvstýrisflokkurin:

Símun P. Zachariassen (No) (eykamaður)
Jóhan Kallsoy (Ey) (eykamaður)

Sambandsflokkurin:

Ole F. Joensen (No) (eykamaður)
Jens Chr. Olsen (Ey)
Johan M. Fr. Poulsen (Ey)
Hans Iversen (Ns)
Sørin Danielsen (Vá)
Trygvi Samuelsen (Ss)
Kristian Djurhuus (Su)
(Andrias Djurhuus tók sæti á tingi tá
Kristian Djurhuus gjørdist lögmaður í 1950)

Tjóðveldisflokkurin:

Dánjal P. Danielsen (Vá) (eykamaður)
Hanus við Høgadalsá (Ss)

Viðmerking: Stýrisskipanarlógin frá 1948 til 1995 hevði onga áseting um, at løgtingsfólk, sum tóku við einum landsstýrissessi, noyddust at lata løgtingssessin til næsta fólk á listanum, soleiðis sum stýrisskipanarlógin frá 1995 ásetur.

B. Landsstýri frá 15. desember 1950 – 18. desember 1954:

Samgonga millum Sambandsflokkinn og Fólkaflokkinn

Landsstýrisfólk:

Kristian Djurhuus, lögmaður, Sambandsflokkurin

Thorstein Petersen, landsstýrismaður, Fólkaflokkurin –

frá 15. september 1951 Hákun Djurhuus, Fólkaflokkurin

Rikard Long, landsstýrismaður, Fólkaflokkurin

Uppgáva

Við støði í tí givna tilfarinum verður biðið um:

1) eina kritiska viðgerð av viðurskiftunum kring læknasetanina í Klaksvík 16. desember 1952, sum hevði við sær, at norðoyingar fóru undir eitt víðfevnt mótmæli móti setanini, við serligum atliti at teimum viðurskiftum, ið elvdu til, at tað ikki eydnaðist at avgreiða málið, áðrenn summarið 1953 fór afturum,

2) heruppi í ynskist ein serlig viðgerð av leiklutinum hjá Olaf Halvorsen.

Tekstur 1

Hesin teksturin hjá Føroya Læknafelag varð fyrst í apríl 1953 borin í hvørt hús í Norðuroyggjum og eisini prentaður í føroysku bløðunum
5 í apríl 1953:

FRÁGREIÐING til Norðoyingar frá Føroya læknafelag

10

Hin 16. mars 1953 samtykti Føroya læknafelag einmælt eina stutta frágreiðing viðv. støðu felagsins til læknaskiftið í Klakksvík – ein frágreiðing, sum send varð øllum bløðum í Føroyum.

Orsakað av, at stríðið kortini hevur hildið fram og at limur okkara,
15 Eivind Rubek Nielsen, sjúkrahúslækni í Klakksvík, ikki slapp uppá land, tá ið hann skuldi taka við starvi sínum har, vil nevndin í Føroya læknafelag við hesum skrivi, sum sent verður hvørjum heimi í Norðuroyggjum, greiða fólki frá tí, sum verunliga liggur aftanfyrri støðuna í dag. Tað er okkara vón, at henda frágreiðing, sum er sannleikin um tað, sum hent er í hesum
20 máli, má fáa fólk til at skilja okkara støðu og geva eftir í hesum ólógliga stríði.

Av menniskjansligum grundum sum starvsbrøður dr. Halvorsens hava vit ikki áður vilja sagt frá hesum, og halda vit tað vera beinari at gera tað á henda hátt enn at seta tað í bløðini.

25 Um mannin, sum hetta stríð stendur um, O. Halvorsen, lækna, er at siga, at hann í 1948, áðrenn nakar her á landi visti nakað um hansara viðurskifti, søkti starvið sum hjálparlækni við landssjúkrahúsið í Havn, har hann kom at sita til hann í 1951 fór til Klakksvíkar. Nakað aftaná at dr. Halvorsen var komin til Føroya, varð hann eftirlýstur í felagsblaði
30 okkara "Ugeskrift for læger" og seinri, í sama blaði, nr. 7, 1949, bls. 198-199, stóð at lesa: **Overvoldgiftsretsag**, sag nr. 103/1948, Hovedbestyrelsen mod læge L. O. M. K. Halvorsen. Dómurin var hesin: "Der tildeles læge Laurits Olaf Mischa Korsgård Halvorsen en alvorlig misbilligelse af hans forhold i national henseende under besættelsen. Sagens omkostninger kr.
35 601,50 udredes af læge Halvorsen."

Tá tað nú gongur sum slatur, at aftanfyrri henda dóm bert skal liggja tað, at dr. Halvorsen undir krígunum hevur hjálpt særdum týskum hermonnum, skulu vit siga frá, at aftanfyrri dómin verunliga liggur tað, at dr. Halvorsen var limur í D.N.S.A.P (tí danska nazistflokkinum), og at hann meldaði

seg til týska fronttænastu kortini uttan at koma við, meðan Danmørk var hersett og niðurbundið av týskinum. Úr sakini kann annars nevast, at dr. Halvorsen stóð nazistaflokkinum so nær, at hann var vikarur fyri Frits Clausen, leiðarin hjá teimum donsku nazistunum, frá 1/4-1/12 1940. Tað skal her verða lagt aftrat, at dr. Halvorsen í skrivi, dagfest 18/12 1948 5 hevur sagt frá: "at han ikke ønskede at nedlægge indsigelse mod nogen dommers habilitet, at han ikke ønskede personligt eller ved tillidsmand at imødegå anklagen, og at han ikke ønskede at afgive mundtlig forklaring for overvoldgiftsretten."

Mannagongdin í slíkum máli er nú hendan, at hin dømdi áðrenn 1 10 mánað aftaná dómin annaðhvørt góðtekur dómin ella at hann reisir sakina av nýggjum og reinsar seg fyri klagurnar. Dr. Halvorsen gjørdi hvørki av hesum og varð soleiðis koyrdur burtur úr tí danska læknafelagnum.

Hetta hendi hin 29. januar 1949 og enn tann dag í dag hevur dr. Halvorsen einki gjørt fyri at reinska navn sítt og reisa sakina aftur. Tí er hann ikki 15 limur av læknafelagnum, hvørki her ella í Danmørk, og hetta verður hann ikki aftur uttan overvoldgiftsretten eftir umsókn frá dr. Halvorsen gevur honum limarættin aftur.

Tá ið tann táverandi sjúkráhúslæknin í Klakksvík í 1951 segði starvið frá sær við so stuttari freist, at vanlig lýsing av starvinum hevði ført við 20 sær, at Klakksvíkar læknadømi hevði komið at ligið uttan sjúkráhúslækna í fleiri mánaðir, vendi sjúkráhússtýrið sær til P. Dahl, yvirlækna, og bað hann um loyvi til at lána dr. Halvorsen, so hann kundi gerast bráðfengis sjúkráhúslækni í Klakksvík. Dr. Halvorsen fekk samstundis, sum hann 25 varð spurður um hann fyribils vildi fara til Klakksvíkar, at vita at henda setan hansara **einans var fyribils**, og at hann ikki kundi rokna við at koma uppí part, tá starvið varð lýst leyst, uttan so at hann fyrst hevði vunnið sær aftur limarætt sín í læknafelagnum. Umframt av landslækninum var 30 hetta gjølla gjørt honum greitt av ríkisumboðsmanninum, sum er formaður í sjúkráhússtýrinum, og hetta er ferð eftir ferð sagt við hann.

Sjúkráhússtýrið sendi dr. Halvorsen norður, væl vitandi um, at inntøkur hansara í Klakksvík við sjúkráhúslæknaløn, inntøkum frá bretskum trolarum og frá privatsjúklingum komu at verða størri enn hann hevði í Havn. Men samstundis lovaði dr. Halvorsen formanninum í Føroya læknafelag fult og fast, at hann ikki, fyrrenn hann hevði vunnið aftur limarætt sín, vildi 35 senda eina einastu rokning til nakran sjúkrakassa í Føroyum, av tí at hesir sambært galdandi sáttmálar ikki høvdu loyvi til at gjalda pening til læknar, sum ikki vóru limir í Føroya læknafelag.

Læknafelagið ynskti frá fyrstantíð reinar linjur í hesum máli og hevði tað

álit á dr. Halvorsen, at hann ikki sveik hetta lyftið, men at hann sum ein maður stóð við orð sítt og samstundis vildi royna at fáa felagsviðurskifti síni í rættlag annaðhvørt við at reisa sakina aftur og prógva at dómurinn var skeivur ella at boyggja seg undir tann dóm, hann hevði fingið.

5 Einkin av hesum hevur dr. Halvorsen hildið, men hann hevur frá fyrst til seinast gjørt álit okkara fyri skommum.

Í apríl 1952 fekk formaður Føroya læknafelags at vita, at dr. Halvorsen hevði sent út rokningar og hevði fingið galdið pening frá Klakksvíkar sjúkrahússjúkrakassa. Formaðurin ringdi til dr. Halvorsen og spurdi hann, um hesi tíðindi vóru sonn. Dr. Halvorsen játtaði og svaraði: "Jeg føler mig ikke bundet af vores aftale." Av tí at formaðurin visti, at lýsingin til sjúkrahúslæknastarvið í Klakksvík longu tá var sent myndugleikunum til góðkenningar og at tað tí var væntandi, at dr. Halvorsen, sum enn einki hevði gjørt fyri at fáa síni viðurskiftir til læknafelagið í rættlag, skjótt vildi fara úr Klakksvík, vildi hann ikki skapa nakrar nýggjar trupulleikar 15 fyri læknaarbeiðinum í Klakksvík, men segði kortini formanninum fyri Centralforeningen af Sygekasser paa Færøerne frá, at hetta var ímóti galdandi sáttmálum.

Av ymiskum atvoldum kom góðkenningin av lýsingini í drag, men 20 umsíðir varð sjúkrahúslæknastarvið í Klakksvík lýst leyst til 1. jan. 1953, og vóru í nov. mánaða 1952 innkomnar 4 umsóknir, sum sambært galdandi lóg fyrst vóru lagdar fyri ta sonevndu § 14 nevndina, sum í øllum leysum sjúkrahússtørvum í ríkinum skal avgera, um umsøkjararnir eru kvalificeraðir ella ikki til størvini. Hendan nevnd, sum einans hevur til uppgávu at døma 25 ta læknaligu útgerðina hjá umsøkjarunum, segði allar 4 umsøkjararnar at vera kvalificeraðar til starvið í Klakksvík. Av teimum 3 (Naumann, Rubek Nielsen og Halvorsen) setti hon ongan fram um annan, men tann 4. (Ladegaard Petersen) segði hon vera hin best kvalificeraða. Á fundi í sjúkrahússtýrinum hin 16. dec. 1952, har 3 av 5 boðaðum limum vóru 30 møttir, varð einmælt samtykt at taka dr. Ladegaard Petersen til starvið, men av tí, at sjúkrahússtýrið visti av, at hesin møguliga fór at falla frá varð eisini einmælt viðtikið, at tók hann ikki av starvinum, skuldi dr. Rubek Nielsen vera sjúkrahúslækni í Klakksvík. Fjarrit varð sent til dr. Ladegaard Petersen, sum svaraði, at hann tók ikki av, og soleiðis kom dr. 35 Rubek Nielsen at fáa starvið.

Sjúkrahússtýrið, sum visti, at dr. Halvorsen einans hevði lítlar møguleikar at fáa fast starv í Danmark, helt tað vera beinast at geva honum eina sámuliga tíð at umráða seg og royna eftir øðrum starvi, og spurdi tí dr.

Rubek Nielsen, um hann hevði nakað ímóti at læknaskiftið steðgaði til 1. apríl. Hesum eftirlíkaði dr. Rubek Nielsen beinan vegin.

Tað sum síðani er hent í læknastríðnum – adressuskriv, almennir og ikki almennir fundir, har dr. Rubek Nielsen er dálkaður til og dr. Halvorsen er lyftur upp til skýggja – kenna Norðoyðingar óivað meira til enn vit sum hetta skriva, og duga tí ivaleyst at døma, um framferðin hevur verið skeiv ella bein. Um adressur í slíkum føri skulu vit viðmerkja, at tær millum reiðuligar læknar eru bannaðar, og eitt av fremstu siðaboðum okkara er at forða fyri slíkum adressum. Hvørja støðu dr. Halvorsen hevur tikið, tá hann frætti um hesar adressur vita vit ikki fyri vist, men tað tykist heldur ótrúligt, at hann skal ikki hava vita av teimum. Hann átti tá, um hann var tann siðuligi maðurin, sum Norðoyingar ivaleyst hava hildið hann at vera, at hava gjørt oddamenninar fyri adressurnar varar við, at hesar adressur og øll tann røring, sum av teimum hevur staðist **aldri** kundi koma at broyta læknafelagsins støðu.

Hann átti eisini at hava gjørt oddamenninar varar við, at tað mikla stríð, sum hann hevur verið atvoldin til, einki **gott úrslit** kundi fáa á **lógligan** hátt, av tí at allir myndugleikar vóru bundnir av lógum, reglugerðum og sáttmálum, sum eru galdandi fyri alt ríkið, og sum hann ógvuliga væl visti ikki komu at verða settar úr gildi fyri hansara skuld.

Vit leggja ikki í at koma nærri inn á tað ógvuliga vánaliga samarbeiðið, sum dr. Halvorsen hevur sýnt m. a. við kommunulæknan ta tíð hann hevur sitið sum fyribils sjúkrahúslækni í Klakksvík. Tað man eisini vera óneyðugt at koma inn uppá tað grundarleysa sleygið, sum gingið hevur um, at myndugleikarnir høvdu í hyggju at minka um ella leggja niður Klakksvíkar sjúkrahús. Tvørtur ímóti! Klakksvík veksur, og tann dagur kann skjótt koma, at ein hjálparlækni verður neyðugur á sjúkrahúsinum. Tað hevði sømt seg betur fyri dr. Halvorsen at sagt fólki frá, at um hann var sitandi, hevði eingin organiseraður lækni tá fingist sum hjálparlækni. Hvussu víkjur ella vendur hevur dr. Halvorsen ta tíð hann hevur sitið í Klakksvík úr einum læknaligum sjónarmiði víst eina ósømiliga framferð. Hann hevur roynt at sloppið sær uttan um galdandi reglur og hevur brotið lyfti síni og kenna vit okkum ivaleysar í, at hann valla í framtíðini hevði roynt størri álitismaður yvir fyri Norðuroyingum enn hann higartil hevur roynt yvir fyri okkum. Ábyrgdin fyri allari tí røring, sum er í lötuni, liggur soleiðis í grundini fyrst og fremst á dr. Halvorsen sjálvum.

Dr. Halvorsen man ivaleyst vita, hvussu ómetaliga trupult tað í lötuni er at fáa læknar til Føroyar, bæði sum hjálparlæknar og sum kommunulæknar –

men kortini hevur hann ikki firnast fyri til egið gagn at lata eina fólkarøring reisa seg, sum – um hann ikki fer – einans kann enda við tí, at lækarnir í Føroyum m. a. noyðast til at siga upp allar galdandi sáttmálar, og sum vil forða fyri, at nýggir læknar fáast aftur til landið.

5 Dr. Halvorsen eigur tí sum skjótast at fara úr Klakksvík.

Hetta er seinasta orð læknafelagsins í hesum máli, og eingin skal gera sær minstu vón um, at henda støða okkara verður broytt.

Tórshavn, hin 6. apríl 1953

10

H. D. Joensen, landslækni, næstformaður
Jacob Højgaard, kommunilækni, formaður

15 **Tekstur 2**

Úr frásøgn frá fundi í Løgtinginum, sum er á Landsskjalasavninum – í savninum hjá fútanum. Tað er einki upplýst um, hvør hevur skrivað ella týtt frágreiðingina, men hon varð lögð fram sum skjal 201 á rættarfundi í Føroya rætti 22. juli 1955. Á skjalinum er viðmerkt “afskrevet efter et eksemplar afleveret af Fischer Heinesen”. Prikkarnir, ..., standa eisini í tí danska skjalinum – uttan teir í klombrum (...). Har tað seinasta er viðmerkt, t.e. (...), er tekstur lagdur burtur úr tí rættiliga drúgva danska skjalinum, sum ikki er endurgivin her:

25

Afskrift i dansk oversættelse.

Lagtingsmøde 10/3-1953 vedrørende sagen: Ansættelse af sygehuslæge i Klaksvig.

30

Formanden (Ørregaard)

bød dem velkommen, der var kommet fra Klaksvig lægedistrikt. Dette er et lukket møde, og der maa ikke refereres fra mødet. Formanden oplæste en skrivelse, der er kommet, underskrevet af ..., saalydende: " ... ".

35 Saavel landsstyrets medlemmer som sygehusbestyrelsesmedlemmerne – alle der er hjemme er til stede ved mødet.

Det er blevet oplyst overfor lagtinget, at lægeembedet i Klaksvig har været opslået ledigt 1.8.52, men paa grund af for faa ansøgninger, blev embedet opslaaet anden gang. Sidste frist udløb 8.11.52. – 16.12.52 har saa

sygehusbestyrelsen haft en møde. Sygehusbestyrelsen er iflg. § 16 i lov for Færøerne om sygehuse: 2 valgt af indenrigsministeriet, rigsombudsmanden og landslægen – de andre 3 valgt af lagtinget: Lagtingsmand Trygve Samuelsen, kommunesekretær Robert Joensen og lagtingsmand P. M. Dam.

Formanden vil saa begynde med at give ordet til repræsentanterne fra Klaksvig. 5

Fischer Heinesen: Lægeskiftet i Klaksvig agtes foretaget nu ved maanedskiftet. Dette havde befolkningen i Klaksvig ikke noget kendskab til, før vi i bladene saa, at der var ansat en ny læge. ... ønsker hertil at sige, at det ikke passer. Der stod i Dimmalætting 5.11.52 ...⁸⁴ Den, der vil læse det om igen, vil faa det indtryk, at der helst ikke ville ske noget lægeskifte, eftersom der her stod nogle linjer om, at embedet var opslaaet ledigt, men paa grund af for faa ansøgninger, bliver der ikke noget endnu. Embedet ønskes besat til 1. januar. Her sker der helst ... ikke noget ... 10
15

Saaledes var der ikke noget at gøre, før de gjorde det. Nogle mænd tog sig sammen for at søge at beholde den læge, de havde. Intet ord drejede sig om den anden læge (Rubek Nielsen), de (vi) ønskede at give udtryk for, at de (vi) var glade for den mand, de (vi) havde og ønskede at beholde ham. Vi sendte en liste rundt, ca. 95 % af befolkningen i lægedistriktet lagde navn til. Den, der maaske var i tvivl om betydningen af disse underskrifter, fik et andet indtryk paa et møde i Klaksvig d. 4. marts. Mødet blev sat til kl. 21 i det største lokale i Klaksvig, og færinger har ikke tilbøjelighed til at møde for tidligt, men før kl. 21 var huset stopfyldt med mennesker. Stimmlen stod langt udenfor, og mange maatte vende hjem igen. 20
25

12. januar havde 3 mænd været i Torshavn. ... De henvendte sig til landsstyret, og sekretæren tog godt imod dem og forklarede, hvorledes forholdene var. Rigsombudsmanden var formand ... De agtede at faa disse mænd i tale, men fik straks oplyst, at rigsombudsmanden ikke var hjemme. De fik sekretæren til at ringe til landslægen, men han kunne ikke tage imod dem, ... det lod sig ikke gøre. De gik saa op til rigsombudsmandens kontor, men som de vidste var rigsombudsmanden ikke hjemme, men fik at vide, at han ville komme hjem igen fra København d. 16. januar, i 30
35

---

84 *“Sygehuslægeembedet i Klaksvig. Danske Blade meddeler, at der ikke har meldt sig tilstrækkelig mange Ansøgere til det fornylig opslaaede Sygehuslægeembede i Klaksvig, hvorfor Stillingen paany er blevet opslaaet ledig indtil 8. Nov. Embedet ønskes besat 1. Januar.”* Dimmalætting 5. november 1952 – ritstj.

sidste fald den første tur med "TJALDUR" fra København d. 20. januar. Der var ingen næstformand i bestyrelsen. Tænkte: saa er der ikke andet at gøre end at vente, til formanden kommer tilbage, men sendte straks rigsombudsmanden telegram og brev, saa han kunne vide, at der var noget
5 paa færde, og tilsvarende brev til ministeriet. Fra ministeriet fik de (vi) svar, hvori man afviste sagen som ministeriet uvedkommende. Afgørelsen laa hos sygehusbestyrelsen paa Færøerne.

Staten vælger 2 mand af 5. Kan disse to afgøre en færøsk sag, er et af de
10 punkter, vi ønsker belyst. Nu spørger vi tinget, om 2 af staten udvalgte mænd i en bestyrelse, der behandler færøske sager, er beslutningsdygtig. Lagtinget har valgt 3. Jeg ved ikke – jeg ved ikke, om det er saaledes, at der er en for sygehuset i Torshavn, en for Klaksvig og en for Suderø, men det kunne se saaledes ud. ...

15 Manden fra Norderøerne fik besked paa at komme til møde, men i denne skrivelse staar der ikke noget om, at det var en vigtig sag, som ansættelsen af læge ved sygehuset. Ingen læge har været fast ansat i 14 aar, saa det var ikke nemt at forudse, at der nu skulle fastansættes en læge, koste hvad det ville.

20 Vi tog saa igen til Torshavn – 1 mand –, efter at rigsombudsmanden var kommet hjem igen. Vi var enige om, at vi ikke skulle være der, da han kom. Vi ville ikke tage af sted straks, men saa hurtigt, det var sømmeligt. Vi var saa i Torshavn d. 23. februar og fik at vide, at der ikke var noget at gøre ved sagen – den var afgjort –.

25 Men grundene til, at den mand, der var ansat, var 2.

Den første var vor repræsentant i sygehusbestyrelsen, Robert Joensen, som ikke havde været til mødet, skønt han var blevet underrettet. Lagde megen vægt paa dette, hvis andet resultat, havde han været.

Den anden var et organisationsspørgsmaal mellem læge Halvorsen og
30 almindelig dansk lægeforening. Vi ønsker at præcisere, at hvad der staar mellem en læge og hans forening agter vi ikke at blande os i – vi ønsker at have en god læge, men hvis han har et mellemværende, som forhindrer dette, vil vi ordne det for ham, og naar lægeforeningen faar pengene, kan det være den lige meget, om de er fra lægen personligt eller fra folket
35 paa Norderøerne. Dette kan ordnes, hvis de ønsker, at det skal ordnes.

Da vi talte med rigsombudsmanden d. 23. februar, lovede han, at han en af de første dage skulle sammenkalde bestyrelsen, og vi skulle blive underrettet og faa en eller to mand med til mødet. Vi fik besked den 6. marts – var dette hurtigt. Af brevets indhold fremgik ikke, at vi skulle

komme til mødet, men at der ikke var noget at gøre ved sagen. I denne skrivelse er der ikke nævnt noget om organisationen, kun om kvalifikationer ...

Vi henvendte os til T. R. Samuelson

5

(...)

Rigsombudsmanden oplæste for os den 23. februar, at 3 mænd var ligestillet, og saa til sidst fik vi at vide om organisationsspørgsmaalet, nu om kvalifikationer. Vi ønsker at gøre opmærksom paa, at vi kan tænke som folk flest, men vi kan ikke indse, at to mænd kan ligestilles med samme sædvanlige lærdom, men foretrækker manden med praksis, af den grund, at manden med praksis gør sig en teori. Begge lægerne har den sædvanlige lærdom, men Halvorsen har virket som læge i 14 aar, og Rubek Nielsen i 11 ½ aar, saa, der er en forskel. Halvorsen har været sygehuslæge i 11 aar, Rubek Nielsen i 4 aar. Halvorsen arbejde ved sygehuset ligger for en stor del i hans ældre aar, mens saa at sige hele Rubek Nielsens tid ved sygehus har været i en ung alder ... Jeg haaber, at tingets medlemmer forstaar dette, thi en mand, som i en ung alder staar overfor vanskelige tilfælde, siger til sig selv: Dette kan jeg ikke magte og sender det fra sig. Jeg haaber at alle forstaar, at der ikke kan være tale om at sidestille disse 2 mænd m.h.t. kvalifikationer.

10

15

20

Vi regner dette for en alvorlig sag og haaber, at tingets medlemmer ligeledes vil behandle den som saadan.

Før jeg slutter vil jeg gøre opmærksom paa, at formaalet med rejsen er at faa løst problemet, saafremt det paa nogen maade kan lade sig gøre ad demokratisk vej. Tinget har vel magt til at nedsætte en ny sygehusbestyrelse og lade den nye bestyrelse handle saaledes, at vi kan beholde Halvorsen. Hvis tinget ikke ser sig i stand dertil, agter vi at fortsætte til ministeriet. Det kan ikke afvise sagen. Før jeg slutter, vil jeg ligeledes sige, at denne rejse – 3 temmelig store fartøjer ligger ved kajen i Torshavn – rækker meget længere. Vi er her for at spørge tinget om de mænd, der har truffet denne afgørelse, om de er sig deres ansvar bevidst. Dette har ikke været gjort saa ofte paa Færøerne, men altsaa, hvorledes handler de mænd, der har ansvaret, med deres ansvar. Kan de blot sige som saa: Vi gør det paa denne maade, for det passer os bedst. Om sagen derved bliver løst paa den bedste maade for folket, det vedkommer ikke os. Hvorledes røgter I den tillid, vi gav jer. Jeg haaber at I som medlemmer af tinget føler ansvaret ... alle kan faa ordet her. Vi agter at lade alt gaa for sig i

25

30

35

sømmelighed. Det er ikke noget ønske, men et krav, vi er kommet med her i dag.

(...)

5

Palle Steinberg:

Jeg skal begynde med – eller fortsætte med Fischer Heinesen. Jeg har arbejdet med sagen lige fra begyndelsen af og vil fremdeles blive ved hermed. Det har ikke kunnet lade sig gøre for mig at have været med
10 begge gange i Thorshavn ... Sidste gang var jeg med og har været med til alle møder, så vidt min tid overhovedet har tilladt mig det, og det, som jeg vil sige, er, at det eneste, som lige siden begyndelsen, har gået godt, er, at få undertegnet adressen. Dette gik storartet, langt over forventning. Jeg tror ikke, at der nogensinde vil komme til at blive en sådan tilslutning
15 til en adresse. Vi er ellers gang på gang stødt imod. Dette er grunden til, at vi i går henvendte os til tinget, hvorvidt vi kunne komme i forbindelse med dem, hvorvidt de kunne hjælpe os. Jeg håber, at denne sag vil vise, at de kan kalde dette ting for et højtæret ting.

Med hensyn til turen den 23. februar, første gang vi traf rigsombudsmanden. Da sagde rigsombudsmanden bl.a.: "Landslægen og jeg har været
20 2 gange oppe i Klaksvig, specielt i det ærinde at bevæge dr. Halvorsen til at bringe sit mellemværende med den almindelige danske lægeforening ud af verden." Dette meddelte han os 10 mand, alle er vidner derpå, men dette passer ikke. Jeg har faaet undersøgt, at landslægen, da han var i
25 Klaksvig i sygehusærinde, sagde til dr. Halvorsen, "betal det, som du skylder, saa skal du faa embedet i Tveraa". – "Maa jeg ikke faa embedet her" – "Nej." I foraaet 1952 var han igen i Klaksvig, og i forbigaaende gjorde han igen dr. Halvorsen opmærksom paa betalingsspørgsmaalet, saa han kunne komme ind i foreningen igen. Han sagde: "Maa jeg faa pladsen
30 først, saa skal jeg betale." Landslægen: "Nej-". – "Hvis jeg betaler, kan jeg saa faa pladsen" – "Det kan jeg ikke love." – Halvorsen: Da trak jeg mig tilbage, da han fik at vide, at han ingen garanti kunne faa, holdt han sig tilbage.

Angaaende rigsombudsmanden. Vedrørende hans 2 rejser skal jeg sige,
35 at jeg har faaet oplyst, at rigsombudsmanden var i Klaksvig i 1951 for at ordne noget angaaende lønninger ved sygehuset. Spurgte Halvorsen "Opfordrede han Dem til at ordne det med lægeforeningen?". Halvorsen: "Han har ikke sagt et ord". – Jeg fremholdt dette, da vi var til møde den 10. januar. – Sagde til rigsombudsmanden, om det ikke kunne udsættes,

mens sagen bliver undersøgt. – Intet svar. Han sagde, at vi havde god tid, der er langt til den første april. – Lovede at sende bud efter mødet. Det synes som om rigsombudsmanden har trukket sagen i langdrag ...

Ni dage efter mødet fik vi brev. De havde regnet med et møde. Dette var ikke et ønske, men et krav. De haaber, at alle lagtingsmænd vil se, at det er alvor. ... Her er der ingen tvivlsspørgsmaal for tinget, eftersom spørgsmaalet drejer sig om 2 læger, hvor den ene har 95% af stemmerne for sig. – Landslægen vil han anmode om at give en forklaring paa, hvad grunden er til, at dr. Halvorsen kan faa pladsen i Tveraa, men ikke i Klaksvig. –

(...)

Rigsombudsmanden:

(...)

(...) Jeg ville rødme, hvis jeg skulle meddele en færing, at han skulle trække sig tilbage. Jeg har overhovedet ikke talt med dr. Halvorsen om dette spørgsmaal. Jeg mindes 3 gange, hvor jeg har talt med dr. Halvorsen, jeg er klar over, at landslægen har ønsket, at dr. Halvorsen skulle have stillingen. Det er vanskeligt bagefter at huske ... Jeg mindes, at dr. Halvorsen var hos mig, at jeg sagde til ham: De skulle tænke paa det spørgsmaal om at bringe Deres sag i orden. Det kunne faa betydning. Jeg ved, en gang jeg var i Klaksvig sammen med kontorchef Wedel Heinen, at jeg satte ham ind i sagen og bad ham hjælpe med at faa manden til at forstaa, at før sagen med lægeforeningen blev bragt i orden, kunne der ikke være tale om fast ansættelse. Jeg fik det indtryk dengang, at jo mere man talte om det, des mere blev dr. Halvorsen besluttet paa ikke at ordne sagen. Dr. Halvorsen spurgte: Kan jeg faa garanti ... kunne ikke garantere ... Nu gik det på den maade, at der, dengang stillingen skulle besættes, var en ansøger, der laa langt over de andre, og det var derfor rigtigt, at man ikke havde garanteret overfor dr. Halvorsen.

(...)

Tekstur 3

År 1955, tirsdag den 15. november, afsagdes indenfor Færøernes ret i straffesag nr. 107/1955 m.fl. Anklagemyndigheden mod havnemester af Klaksvík Hans Fischer Heinesen m.fl. sålydende DOM. Udskrift af Dombogen for Færøernes Retskreds (Klaksvík-sagen), síðu 3-4:

På et sygehusbestyrelsesmøde den 16. december 1952, hvortil Peter Mohr Dam og Robert Joensen havde sendt afbud, blev det eenstemmigt vedtaget af de tilstedeværende, at læge Ladegaard Petersen skulle have stillingen tilbudt. Han havde imellemtiden fået en anden stilling, og derefter vedtog de samme 3 medlemmer den 20. samme måned at ansætte læge Rubek Nielsen i stillingen fra 1. april 1953 at regne. Rubek Nielsen havde på mødet den 16. været nævnet, som den næstforetrukne. Indkaldelsen til mødet den 16. indeholdt ingen angivelse af, at man blandt andet skulle drøfte udnævnelse af ny sygehuslæge, men det har vel været en selvfølge, eftersom ansøgningsfristen var udløbet, og i hvert fald har Robert Joensen været bekendt hermed, idet han i en telefonsamtale med landslægen har givet udtryk for, at han havde tillid til landslægens evne til at bedømme ansøgenes kvalifikationer og overlod valget til denne, da han på grund af dårligt vejr ikke var i stand til at give møde. Ingen havde på dette tidspunkt sagt noget til Robert Joensen om, at man ønskede at beholde Halvorsen. Det er ikke oplyst, hvorledes de to fraværende medlemmer ville have stemt, hvis de havde givet møde, men de ses i hvert fald ikke at have protesteret mod den trufne afgørelse.

Forinden Rubek Niensens udnævnelse havde der ikke fra befolkningens side været henvendelse til myndighederne angående besættelsen af sygehusstillingen, men umiddelbart efter blev der efter tiltalte havnemester Fischer Heinesens forklaring rettet henvendelse til ham om, hvad der kunne foretages i anledning af, at Halvorsen ikke havde fået stillingen. Tiltalte drøftede tanken om en sympatiadresse med Halvorsen, men denne afviste tanken under henvisning til, at en sådan fremgangsmåde ville være i strid med lægeforeningens kollegiale vedtægter, og til at det desuden ville være nytteløst, da stillingen jo var besat. Til trods herfor blev der den 31. december 1952 af blandt andet tiltalte Fischer Heinesen udarbejdet en henstilling til sygehusbestyrelsen om i stedet at antage Halvorsen. Denne henstilling – eller adresse, som den blev kaldt – blev tiltrådt af et stort antal borgere på Norderøerne, efter adressefolkene eget opgivende af ikke mindre end 95 % af den voksne befolkning. Fra anden side har man

ment, at det kun drejer sig om 70 %, men alle er enige om, at adressen er tiltrådt af en overvældende stor majoritet.

Den 14. januar 1953 sendtes adressen til rigsombudsmanden, der videre sendte den til indenrigsministeriet, der den 13. februar 1953 svarede, at man ikke kunne foretage sig noget i sagen i anledning af adressen, og en delegation bestående af blandt andre Fischer Heinesen fik af rigsombudsmanden den 23. samme måned samme svar. 5

Efter adressens afsendelse afholdtes i Klakksvik en række møder om sagen. Den 4. marts 1953 afholdtes således et stort offentligt møde i biografen. Til dirigent på dette møde valgtes den senere næstformand i forstanderskabet tiltalte skibsejer Viggo Joensen. Fischer Heinesen indledte mødet og havde ordet gentagne gange. Ikke mindst på dette møde synes der at være skabt en stærk stemning for sagen i befolkningen. Mødet sluttede med en resolution, der blandt andet "kræver, at sygehusbestyrelsen tilbagekalder ansættelsen og lader dr. Halvorsen beholde stillingen". 10 15

Den 10. marts 1953 fik en delegation på omkring 100 mand foretræde for lagtinget. Fischer Heinesen var ordfører for delegationen. Han sagde blandt andet: "Vi er blevet nødt til i dette arbejde at lægge en dæmper på folk, thi der er ældre mænd, der har sagt, at hvis det bliver gennemført, som sygehusbestyrelsen agter at gennemføre, så tager vi til våben ..... 20 De mænd, som vi har arbejdet nærmere sammen med ved, at hvis det kommer så langt, skal I ikke regne med mig ..... "

Allerede i første halvdel af marts 1953 er de tidligere høflige henstillinger til myndighederne om at ændre en truffet afgørelse altså blevet til krav, understøttet af tale om at gribe til våben. 25

Tekstur 4

Referat av fundi 30. juli 1953, kl. 16. Fundarfrásøgnin er undirskrivað av Jóhan Djurhuus, skrivstovustjóra í landsstýrinum. Skjalið liggur millum skjølini hjá landsstýrinum um læknastríðið á Føroya Landsskjalasavni: 30

Løgmaður hevði boðið floksformonnunum til fundar viðvíkjandi læknaósemjuni í Klakksvík. Møttir vóru fyri sambandsflokkinn Joh. M. Fr. Poulsen, fyri fólkaflokkinn Hákun Djurhuus, fyri gamla sjálvstýri J. Kallsøy, fyri javnaðarflokkinn E. Waag og fyri tjóðveldisflokkinn Hanus við Høgadalsá. 35

Løgmaður legði fyri og viðmerkti, at hesin fundur, og tað sum hann

Vit Norðoyingar takka Føroya Læknafelag fyri tann óneyðuga ómak, sum tit hava gjørt tykkum við at senda hesa frágreiðing til okkara, tí hetta hevur púrt ongan ávirkan á okkum!!!!!!! Vit skulu við hesum lata tygum vita, at slíkar persónligheitir sum hesar einki hava við sakina at gera; tað, sum hevur tíðning fyri okkum Norðoyingar, er, at vit hava ein dugnaligan lækna, og fram um alt ein lækna, sum er a v h a l d s m a ð u r av sterkum drykki, og hetta er harra Halvorsen, lækni, í allarhægsta grad.

N o r ð o y i n -
g u r .

FRÁGREIÐING

til Norðoyingar frá Føroya læknafelag

Hetta skrivið, – Tekstur 1 – dagfest 6. apríl 1953, sendi Føroya Læknafelag í hvørt hús í Norðuroyggjum. Í savninum hjá Jacob Højgaard, formanninum í føroyska læknafelagnum, sæst, at skrivið var ikki væl móttikið. Norðoyingar í hópatali sendu skrivið aftur til læknafelagið við sínum egnu persónligu viðmerkingum til læknafelagið, sum tað sæst á hesum aftursenda skjalinum.

vildi leggja fram og sum annars var sagt á fundinum ikki átti at koma víðari.

Løgmaður helt fram: Fundurin stendur í samband við frágreiðing mína um læknaósemjuna í Norðoyggjum. Tað uppskot, sum landsstýrið legði fyri floksformenninar um broyting í læknaskipanini í Norðoyggjum og um serligt stýri fyri Klakksvíkar sjúkrahús, var lagt fyri formenninar, tá sjúkrahússtýrið og sendinevndin úr Norðoyggjum vóru samd um hetta uppskot. Skuldi uppskotið fremjast, var neyðugt at leggja tað fyri tingið, soleiðis at tann samtykta læknaskipanin kundi broytast. Hann harmaðist tað lógloysi, sum nú er í Norðoyggjum, sum førði við sær, at tann lógliga setti læknin ikki kundi koma í embætið. Tveir móguleikar vóru fyri at broyta hesar umstøður, onnur at seta polití inn og hin samráðingar, sum kundu skapa eitt

lógligt grundarlag fyri eini seinni broyting, sum allir partar kundu góðkenna. Seinasti útvegur er royndur við tí uppskoti, sum landsstýri og floksformenninir vildu viðmæla tinginum at taka við. Svarið frá Klakksvík uppá hetta uppskot var tó, at Halvorsen lækni skuldi vera sitandi á sjúkrahúsinum, tað vil siga, at Norðoyingar vildu halda fram við tí lógloysi, sum verið hevur. 5

Málið lá sostatt fyri nú, at kom tað fyri lögtingið, stóð lögtingið ikki frítt í síni avgerð, men kom at arbeiða undir eini hótta. Tá Norðoyingar ikki tóku við semingsuppskotinum, hevði løgmaður sagt, at bæði hann og floksformenninir vóru loystir frá tí tilsøgn, teir høvdu givið um í tinginum at arbeiða fyri uppskotinum. Løgmaður endaði við at siga, at hann roknaði 10 við, at Norðoyingar sjálvir funnu fram til ta lógligu gongd, sum krevjast mátti í øllum málum, sum skuldu fremjast í einum demokratiskum samfelag.

E. Waag: spurdi um semingsuppskotið stóð við enn.

Løgmaður helt seg ikki kunna svara uppá hetta.

Hanus við Høgadalsá spurdi um iniciativ við um semingsuppskotið kom frá Klakksvík. 15

Løgmaður svaraði, at tað gjørði tað so vítt honum kunnugt, men tað hevði nú víst seg, at tað var Halvorsen, sum ikki vildi taka við tí.

J. Kallsøy viðmerkti, at kjarnan í ósemjuni var væl, at Norðoyingar vildu hava Halvorsen og ongan annan lækna. 20

E. Waag greiddi frá, at eftir hansara hugsan vildi semingsuppskotið verið viðtikið, um ikki onkur av teimum sum samráðst hevði í Tórshavn, áðrenn sendinevndin kom við uppskotinum til Klakksvíkar, í telefonini hevði greitt frá, uppskotinum á tílíkan hátt, at fólkið frammanundan hevði fingið ta uppfatan, at kjarnan í semingsuppskotinum var, at Halvorsen 25 skuldi fara av sjúkrahúsinum.

Løgmaður læs nú upp bræv dagfest 27. juli 1953 frá Føroya læknafelag, har læknafelagið sigur frá, at teir frá sama degi hava blokerað øll leys læknastørv í Klakksvíkar sjúkrahúsdømi, og at læknarnir hava tikið til umhugsunar at siga øll læknastørvini frá sær, um lögtingið lýsir núverandi 30 viðurskifti í Klakksvík lóglig.

Løgmaður helt tað vera óneyðugt og ikki klókt at lata almenningin vita av hesum brævi, áðrenn myndugleikarnir høvdu haft samráðingar við læknafelagið um konstitutiún av teimum báðum læknunum, sunnheitsstýrið hevur sent higar. Hann upplýsti, at ríkisumboðsmaðurin hevur skrivað 35 til sóknarstýrini í Norðoyggjum, at Jørgen Bang, lækni, er her í teimum ørindum at taka við konstitutiún sum kommunulækni, men letur henda konstitutiún seg ikki fremja, uttan so at Toft lækni samstundis verður konstitueraður á sjúkrahúsinum. Løgmaður undirstrikaði enn einaferð, at tað

var neyðugt, at lóglig viðurskipti vóru í Norðoyggjum, áðrenn løgtingið og landsstýrið kundu taka sær av málinum.

Joh. M. Fr. Poulsen: Støðan í Norðoyggjum í dag er óhaldbar. Landsstýrið og floksformenninir hava roynt at fingið lóglig viðurskipti aftur, men fólkíð hevur víst hesa roynd aftur.

Hanus við Høgadalsá: Eitt er, at standurin er ólógligur, annað er, verður læknaarbeiðið í Norðoyggjum gjørt nóg væl av einum manni.

E. Waag helt, at tað bilaði ikki so leingi summar er.

Hanus við Høgadalsá: Málið er enn administrativt. Tað løgtingið skal gera er at skapa rammurnar. Taka norðoyingar ikki við uppskotinum, so má sviða sum svøllur.

Løgmaður endaði fundin við at siga, at fyrisitingin hevði roynt at skapa lógligan stand, so løgtingið ikki skuldi arbeiða undir trýst.

15 J. Djurhuus (sign)

Tekstur 5

20 **Referat af møde i statsministeriet onsdag den 26. maj 1954 angående lægekonflikten i Klaksvig. Skjalið liggur millum skjøluni hjá Føroya landsstýri á Føroya landsskjalasavni, har tað er journaliserað 1953. – VIII – 15 D 2.2. Her er ein lítil partur av frágreiðingini frá fundinum endurgivin:**

25 Til stede var statsminister Hedtoft, finansminister Kampmann, indenrigs- og boligminister Kjærbøl, departementschef Elkjær Larsen og kontorchef Elkjær-Hansen, statsministeriet, departementschef Boas, justitsministeriet, departementschef Zeuthen, og fuldmægtig Stengaard Hansen, indenrigs-
30 ministeriet, kontorchef Skovgaard og afdelingslæge Møllenbach, sundhedsstyrelsen, lagmand Kr. Djurhuus, folketingsmændene Poulsen og Dam, landslæge Debes Joensen, formanden for Alm. dansk lægeforening, Charles Jacobsen, overlæge Jespersen, overlæge Bjerre, overlæge Schleisner, samt
35 Højgaard, Fuglefjord. Senere ankom justitsminister Hækkerup.

(...)

Djurhuus takkede statsministeren for, at han havde bragt dette møde i

stand. Desværre var sagen efterhånden blevet meget gammel. Han havde forsøgt at få lagtinget til at tage initiativet i den, og sagen var blevet indbragt for lagtinget, men et forslag til en løsning opnåede ikke det fornødne flertal. Der var ikke i tiden forud for april 1953 ført forhandlinger mellem landsstyret og "adressefolkene", men de omtalte forhandlinger var muligvis ført med sygehusbestyrelsen, hvis formand var rigsombudsmanden. 5

Da kontorchef Elkjær-Hansen i sommeren 1953 var konstitueret som rigsombudsmand og formand for sygehusbestyrelsen, resulterede en henvendelse fra "adressefolkene" til rigsombudsmanden i, at der afholdtes et møde mellem sygehusbestyrelsen og "adressefolkene". Der opnåedes herunder enighed om at søge gennemført en ordning, hvorefter der skulle konstitueres en ny sygehuslæge i stedet for Halvorsen, der skulle træde tilbage og derefter søge sit forhold til lægeforeningen bragt i orden. Dette forslag blev tiltrådt af lagmanden. Imidlertid blev forslaget forkastet af befolkningen i Klaksvig – så vidt vides på Halvorsens foranledning. Lagmanden havde derefter meddelt i de færøske blade, at han ikke kunne strække sig videre, og det samme sagde sygehusbestyrelsen. 10 15

(...)

Højgaard udtalte, at samtlige læger på Færøerne var enige om, at Rubek Nielsens udnævnelse var fuldt lovlig, og at en løsning, der ville medføre, at Rubek Nielsen ikke kom til Klaksvig, og at Halvorsen blev i stillingen der, ville blive mødt med, at samtlige læger kollektivt ville opsiges deres stillinger. 20

Han var således ikke i stand til ganske ubetinget at erklære sig indforstået med at følge enhver løsning af striden, som statsministeren måtte nå frem til. Han måtte anse det for en betænkelig udvikling, såfremt Halvorsen efter alt, hvad der er sket, skulle opnå ansættelse som sygehuslæge i Klaksvig. Et samarbejde mellem Halvorsen og de øvrige læger ville ikke være muligt. 25 30

Man havde bedt Halvorsen om at bringe sit forhold til lægeforeningen i orden. Halvorsen havde lovet ikke at sende regninger til refusion, men i april 1952 havde Højgaard fået at vide, at han alligevel havde gjort det, og havde da meddelt ham, at det stred mod overenskomsten, og Halvorsen havde ikke fået refusion siden dette tidspunkt. Der kom derefter en henvendelse fra "adressefolkene" om Halvorsens optagelse i lægeforeningen, men henvendelsen blev enstemmigt afslået af den færøske lægeforening. 35

Landsstyremedlem Hakun Djurhuus havde været i Midvag for at forhandle med Rubek Nielsen om at trække sig tilbage.

(...)

Med hensyn til spørgsmålet om ulovligheden af Rubek Nielsens udnævnelse bemærkede Debes Joensen, at sygehusbestyrelsen fra alle sider var blevet erklæret for lovlig i sin nuværende form. Vedrørende den stedfundne udnævnelse af Rubek Nielsen oplyste han, at Nordreøernes repræsentant i sygehusbestyrelsen Robert Joensen, der var fraværende under mødet, havde ringet til ham den dag, mødet skulle finde sted. Debes Joensen havde oplyst, hvilke spørgsmål der stod på dagsordenen, og givet en redegørelse for, hvilke ansøgere der var til lægestillingen med den tilføjelse, at Halvorsen under de foreliggende omstændigheder ikke kunne komme i betragtning. Robert Joensen havde hertil udtalt, at han havde tillid til Debes Joensens indstilling til sagen, og at kun faglige kvalifikationer kunne være afgørende ved besættelsen af stillingen. Lægeforeningen var nødtvungen gået ind på Halvorsens konstitution i 1951, men det var blevet betydet Halvorsen både af læge Højgaard, af rigsombudsmanden og Debes Joensen, at han ikke kunne få sygekassepraksis eller opnå endelig ansættelse, hvis ikke han bragte medlemskabet i lægeforeningen i orden.

Debes Joensen fandt, at man i nogen grad overvurderede sagens farlighed. Han havde fået det indtryk, at man ville bøje sig for myndighedernes afgørelse, og man ville med meget ringe indsats af politiet kunne få Halvorsen fjernet.

25 **Tekstur 6**

Frágreiðing frá fundi 24. apríl 1955 kl. 16.20. Frágreiðingin, sum liggur millum skjøluni hjá landsstýrinum á Føroya landsskjalasavni, er undirskrivað av Jóhan Djurhuus. Her er brot úr frágreiðingini endurgivið:

30 Á fundi vóru K. Djurhuus lögmaður, Hákun Djurhuus og Edw. Mitens og fyri Føroya Arbeðarafelag: Johan Hendrik Joensen, Sunnbø, formaður, Arni á Rógvu, Vestmanna, Hanus Joensen, Hvalvík, Eyolvur á Heygum, Vestmanna, Alexander Abrahamsen, Fuglafirði, Jóhannes Olsen, Sandavági, 35 frú Andrea Árting, Tórshavn, og Magnus Tórsheim, skrivari.

(...)

Hákun Djurhuus: Tá ið lækni skuldi setast við Klaksvíkar sjúkrahús, fyrilá fyri myndugleikunum einki fólkeynski um at fáa dr. Halvorsen settan. Nógvar royndir vóru gjørdar frammanundan setanini fyri at gera tað móguligt at seta Halvorsen sum lækna á sjúkrahúsinum. Bæði landslæknin 5 og fyrrverandi ríkisumboðsmaður C. A. Vagn-Hansen høvdu í samtalu roynt at fáa Halvorsen at greiða sín limaskap í læknafelagnum, alt uttan úrslit. Hákun Djurhuus greiddi frá teimum semingsroyndum, sum gjørdar vóru í 1953 og tí semingsuppskoti, sum partarnir tá vóru komnir til og kundu góðtaka. Tað var Halvorsen, sum gjørdi, at hetta var av ongum. 10 Tað var komin ein tílík øsing millum fólk í Klaksvík nú, sum ger, at myndugleikar og lógligar viðtøkur ikki verða respekteraðar. Tað má tí gerast nakað álvarsligt, so at hetta heldur uppat.

Løgmaður: segði til tað, sum frú Árting nevndi um, at Halvorsen var kristin, at tað var nakað, sum ikki átti at brúkast sum propaganda fyri 15 mannin. Tað var nakað, sum man var, og sum man ikki reklameraði við. Sum dømi um, hvussu Halvorsen var, greiddi løgmaður frá ferð, hann hevði gjørt til Klaksvíkar í fjør, aftaná hann hevði haft samráðingar við Hedtoft statsministara, og vildi seta fram uppskot til Halvorsen lækna, so málið kundi loysast. Tá ið løgmaður í telefonini bað um samtalu við 20 Halvorsen, svaraði hesin, at um løgmaður kom sum sjúklingur, var hann villigir at taka ímóti honum, annars ikki. Tað er henda mannin, sum Føroya Arbeiðarafelag verður biðin um at fáa burtur.

25

Tekstur 7

Niels Elkjær Hansen (1915-2007) var summarferiuavloysari fyri føroyska ríkisumboðsmannin C. Vagn-Hansen í 1953 og ríkisumboðsmaður í Føroyum frá 1954-1961. Niels Elkjær-Hansen, Uden Fortrydelse, 30 København, 1996, síðu 126 -128:

Jeg sejlede med familie, kone og de to ældste børn, fra Trangraven den 12. juni 1953 og ankom til Færøerne 48 timer senere. De to yngste børn blev passet af familie og venner. I den første tid havde vi, der boede i 35 rigsombudsmandens tjenestebolig, to feriegæster med, nemlig Viggo Kampmanns to sønner Jens og Søren, der trods aldersforskel kom godt ud af det med vore børn.

Min konstitution blev forlænget til den 15. august, fordi Klaksvigsagen udviklede sig, så man i København fandt, at jeg burde blive i Thorshavn til lagtinget blev sendt hjem.

Allerede en af de første dage efter min ankomst fik jeg besøg af en af dem fra Klaksvig. Det var brygger Einer Waag, som jeg kendte fra hans ansøgning om Marshallhjælp. Han var socialdemokratisk lagtingsmedlem, og han havde underskrevet adressen til støtte for Halvorsen. Jeg fik af ham den samme forklaring, som andre "adressefolk" efterhånden fyldte mig med, nemlig at nu havde man endelig fået en læge, man kunne stole på, og så ville myndighederne give dem en anden. Endvidere spillede frygten for, at det lille sygehus i Klaksvig skulle nedlægges, en stor rolle. Først langt senere blev det fremført, at man ikke ville have Rubek Nielsen, fordi man påstod, at han var fordrukken, og fordi han var besvogret med Kjølbrofamilien, den matador, der stod som arbejdsgiver for de fleste af bygdens indbyggere. "De bestemmer over vort liv, skal de nu også råde over vor død!", lød det. Jeg hørte i begyndelsen tålmodigt på alle disse udsagn og rapporterede til statsministeriet og til de to hjemmeværende landsstyremedlemmer: Richard Long og Hakun Djurhuus, sidstnævnte havde erstattet Thorstein Petersen, lagmanden var på rejse i Spanien. Men jeg kunne først begynde egentlige forhandlinger efter, at der var opnået nogenlunde enighed mellem statsministeren og landsstyret om fremgangsmåden. Det blev en forrygende tid med møder med "adressefolkene", lægeforeningen og landsstyret, og med så godt som daglig korrespondance med statsministeriet. Der var ingen telefonforbindelse, så det meste måtte foregå telegrafisk og i kode. Den største hindring for enighed mellem de færøske og de danske myndigheder var statsministerens krav om, at landsstyret skulle anmode om at få opsendt politiassistance. Lagmanden var af letforståelige grunde ikke villig hertil og fremførte at både sygehusvæsnet og opretholdelse af ro og orden var et fællesanliggende og altså rigsmyndighedernes ansvar. Statsministeren indrømmede dette, men holdt på, at også i Danmark var det sygehuskommunen, der i første omgang selv måtte søge en sådan konflikt løst og først efter anmodning kunne staten gribe ind. Man måtte derfor se i øjnene, at i denne fase var anvendelse af opsendt dansk politi udelukket.

Forhandlingerne forløb parallelt, således at der i statsministeriet forhandlede med de centrale myndigheder og med lagmanden, når han på gennemrejse nu og da passerede hovedstaden, medens jeg i Thorshavn forhandlede med landsstyret – med eller uden lagmand – og med den lokale lægekredsforenings formand Jacob Højgaard, landslægen, Hans

Debes Joensen, samt med deputationer fra Klaksvig – både selvbestaltede og dem, der var valgt på et af deres mange folkemøder.

Den plan man i statsministeriet og vi i Thorshavn, d.v.s. landsstyret og jeg efterhånden var nået frem til, gik ud på, at to yngre læger udpeget af sundhedsstyrelsen skulle sendes til Færøerne. De skulle herefter konstitueres som henholdsvis sygehuslæge og kommunelæge, så ingen kunne påstå, at der manglede kvalificerede læger i Klaksvig. Rubek Nielsen skulle forud overtales til at give afkald på sin stilling mod løfte om at få en anden. Ved en sådan manøvre skulle der åbnes mulighed for Halvorsen til at klare sit forhold til lægeforeningen, inden stillingen på ny blev opslået.

De to læger – overlæge Gudmund Toft fra Hjørring og Jørgen Bang fra Seruminstituttet – ankom planmæssigt, men rygtet om deres ankomst var sivet ud til pressen og "bar ved til bålet". Forhandlingerne var hermed vanskeliggjort. Jeg havde mange og drøje møder med deputationer fra Klaksvig, hvor der faldt ret så dramatiske udtalelser som: "Lægen – altså ham, der skulle konstitueres som sygehuslæge – måtte være en, der er træt af livet." Det virker nu mange år senere ret barnligt, men det gjorde det ikke dengang. Endelig lykkedes det at komme til egentlige forhandlinger om den skitserede plan. Lægeforeningen var imod denne løsning, sygehusbestyrelsen var modvillig og Klaksvigerne afviste pure. Efter langvarige forhandlinger og nogen betænkningstid fremkom den ordførende for "adressefolkene", havnemester Fischer Heinesen, imidlertid med et forslag, der var så politisk, at jeg måtte inddrage lagmanden i de videre drøftelser. Det gik ud på: *at* de to læger skulle konstitueres midlertidigt i Klaksvig, *at* der vælges en særlig bestyrelse for Klaksvig sygehus med to medlemmer udpeget af indenrigsministeriet og tre af lagtinget blandt beboerne på Norderøerne valgte (hidtil havde de været en fælles bestyrelse for de tre færøske sygehuse) og *at* der forelægges lagtinget forslag om ændring af lægeordningen, således at sygehuslægestillingen og sygekassepraksis adskilles. Hermed ville der ikke være nogen hindring for at ansætte Halvorsen. Lagmanden kontaktede lagtingets partiformænd og efter deres om end modvillige tilsagn om at ville støtte forslaget, rejste delegationen hjem og lovede at forelægge forslaget for beboerne i Klaksvig. På vejen hjem, de sejlede med rigsombudsmandens tjenestekutter, fortælles det, at Fischer Heinesen sagde til sine fæller: "Hvis Halvorsen ikke går med til dette, så må vi slå hånden af ham. Vi skal alligevel have en læge, når Halvorsen om nogle år ikke vil mere." Heinesen var altså ret sikker på at få tilslutning hjemme. Men det fik han ikke. Ved et folkemøde vedtoges det i realiteten at forkaste ethvert forslag, der indebar, at Halvorsen skulle

forlade sygehuset. Senere er det blevet oplyst, at Halvorsen, da han pr. telefon blev gjort bekendt med forhandlingsresultatet i Thorshavn, havde sammenkaldt et halvt hundrede personer og oplyst, at hvis forslaget blev vedtaget, ville han forlade bygden og aldrig vende tilbage. Hermed var det afsløret, at Halvorsen selv var den egentlige hovedmand, hvad "adressefolkene" hidtil havde benægtet.

Tekstur 8

10

Hendan frágreiðingin frá adressufólkunum stóð í føroyskum bløðum í apríl 1953. Hesin teksturin stóð í Dimmælætting 25. apríl 1953:

FRÁGREIÐING FRÁ "ADRESSUFÓLKINUM"

15

Seinasta heyst tonkti fólk flest lítið uppá, at læknaskifti var ætlað at fara fram við sjúkrahúsið í Klakksvík.

Í Dimm. fyri 5.11.52 stóð eitt lítið petti um hetta mál, men tyktist hetta at miða ímóti, at einki læknaskifti fór at fara fram, orsakað av at alt ov fáir høvdu søkt starvið.

Tað vóru tó einstøk fólk, ið høvdu ein illgruna um at sitandi lækni, Halvorsen, hóast hann hevði søkt starvið, ikki kom at fáa tað.

Hetta, og tað at fólk ið sum heild var sera væl nøgt við læknan, førði til, at Halvorsen bleiv spurdur, um hann hevði nakað ímóti at ein adressa bleiv send út millum fólk ið, við tí endamáli at fáa hann settan í starvið.

Halvorsen, lækni, mótmælti hesum, og greiddi frá, at felagslógir læknana bannaðu tílíkt (munna hesar lógir játta utsending av "syndaregistrum"?), og hóast hann ikki var limur í læknafelagnum, ynksti hann ikki at gera nakað brot móti hesum reglum. So statt bleiv einki gjørt við málið ta ferðina.

Um jóltíðir segði Dimm. frá at lækni E. R. Nielsen var settur í starvið sum sjúkrahúslækni í Klakksvík, og skuldi hann byrja 1.4.53.

Hetta loypti ein hvøkk í fólk ið, sum feigin vildi, at Halvorsen skuldi vera sitandi í starvinum.

Nú bleiv aftur heitt á Halvorsen, um ein adressa kundi fara út, men hann segði tað sama, sum í fyrstu syftu.

Hvat var nú at gera? Úrslitið var, at sjálvan nýársaftan bleiv ein soljóðandi adressa útsend í Klakksvík, og fyrstu dagarnar í nýggja árinum, eisini í útoyggjunum og Leirvík.

“Læknaskifti er ætlað at fara fram á sjúkrahúsinum í Klakksvík á vári í 1953.

Tríggjar ferðir hevur starvið nú í seinastum verið lýst leyst, og fyríbils sitandi lækni, O. Halvorsen, hevur hvørja ferð søkt starvið, hvat ið prógvar, at hann fegin vil verða her, men av grundum, ið einki hava við hansara dygdir sum lækni at gera, hevur hann ikki fingið tað. 5

Vit undirritaðu, ið halda Halvorsen vera óføra góðan lækna og sera umhyggin í sínum starvi, heita við hesum á Føroya sjúkrahússtjórn um at lata O. Halvorsen fáa starvið.”

Adressan bleiv óvæntandi stór – umleið 95% av fólkinum yvir 15 ár skrivaðu undir. 10

Við hesum úrsliti bleiv nú við góðum treysti farið til avvarandi myndugleikar, við áheitan, at teir lótu Halvorsen sita, so sum fólkið ynskti tað.

Tann 12. jan. bleiv fyrsta leggið gjørt til Tórshavn. Formaðurin í sjúkrahússtjórnini, ríkisumboðsmaður Vagn-Hansen, var burturstaddur, og landslæknin hevði ikki tíð at tosa við okkara menn, hóast skrivarin í sjúkrahússtj., fulltrúi í landsstýrinum Johan Djurhuus, okkara vegna heitti á hann. 15

Limur av sjúkrahússtj. Tr. Samuelsen komu okkara menn á tal við, og var hann harmur um, at hann ikki áðrenn setanin fór fram, visti fólksins vilja, sum hann segði, vildi hava vigað tungt hjá sær, men fasthelt annars, at tann best kvalifiseraði maðurin var settur í starvið. 20

Ríkisumboðsm. skuldi ætlandi koma aftur um miðjan januar – í seinasta lagi seinast í januar – men kom hann ikki fyrrenn um 20. febr.

23/2 bleiv so farið aftur til Tórshavn. 8 manns fóru við PRIDE, og heitt var á løgtingsmenninar Einar Waag, S. P. Zachariassen og O. F. Joensen, sum vóru umborð, at koma við. (O.F.J umbar seg). 25

Fyrst var farið til ríkisumboðsm., og S.P.Z. greiddi frá tí stóra ynski frá fólkinum í Norðoya læknadømi, og endaði við at siga, at Norðoyingar vóru trekir at fáa á gongd, men eru teir fyrst komnir á glið, eru teir ikki nemmir at steðga. 30

Eins og Tr. Samuelsen var ríkisumboðsm. harmur, at hann ikki hevði fingið at víta av hesum fyrr, men legði annars dent á, at Halvorsen ikki fekk starvið orsakað av einum organisatiónsspurningi. Hann helt einki vera at gera, uttan so at Nielsen sjálvur segði starvið frá sær, ríkisumbm. vildi ikki heita á hann um at gera tað. 35

Ríkisumbm. lovaði, at nakrir av okkara monnum skuldu blíva kallaðir til fundar saman við sjúkrahússtjórnini ein av nærmastkomandi døgum.

Saman við landsstýrinum fóru eisini úrslitaleysar tingingar fram. Lands-

læknin kom til Tórsh. stutt eftir at okkara menn vóru komnir, men hevði heldur ikki hesa ferð tíð.

Í brævi dagsett 6/3 frættu vit endiliga frá ríkisumbm., men tað vóru ikki fundarboð, men boð um at einki gjørdist við málið.

5 10/3 var lukkaður fundur saman við lögtinginum, men vunnu vit ongar sømdir. (Tingið kravdi, at fundurin skuldi vera lukkaður).

15 15/3 bleiv gjørdur ein túrur til Miðvágs at tosa við E.R.N., og var Hakon Djurhuus, landsstýrism. við á ferðini sum orðførandi. Bátur fór hiðani kl. 8 á kvøldi, og bleiv boð sent til Miðvágs til læknan, beinan vegin báturin fór hiðani. E.R.N. var fryntiligur at tosa við, men vildi leggja málið fyri læknafelagið, áðrenn hann tók endaliga støðu.

26/3 vóru sendimenn aftur í Tórsh., hesa ferð við tí endamáli at samráðast við landsstýrið um at skipa yvirtøku av sjúkrahúsinum. Heldur ikki hesa ferð hevði landslæknin, H. D. Joensen, tíð at tosa við okkara menn.

15 Umboð bleiv sent til Danastjórn, men enn er einki beinleiðis úrslit.

Tá tað var eyðsæð, at tingingar eina ikki førdu til nakað úrslit, bleiv lagt á annan bógv, og førði hetta við sær, at ríkisumbm. og landslæknin ikki sluppu á land í Klakksvík, tá teir vóru her tann 29/3, eins og lækni E. R. Nielsen heldur ikki slapp á land, tá hann tann 1/4 var her.

20 Halvorsen er, sum áður sagt, ikki limur í læknafelagnum. Hann heldur seg vera óráttvíst viðfarin av teimum, men fyri Norðoyingars skuld vil hann fara inn aftur í felagið, um hann fær starvið her, og Norðoyingar standa framvegis fastir uppá, at Halvorsen skal vera sitandi her, og eru, um ikki annað gerst, klárir til sjálvir at yvirtaka driftina av sjúkrahúsinum,

25 og taka tey stig, ið harav standast.

So statt sýnir hetta, at eitt lítið ynski frá einum einigum fólki ikki hevur nakra ávirkan á myndugleikarnar. Lat so samfelagið rilla og skakast – fólkið skal einki hava at siga –.

Livst so spyrst.

30

Rich. Jacobsen. Palle Steinberg. Viggo Joensen. Fischer Heinesen. Josefine Poulsen. Sofus Jacobsen. Hans Jacobsen. Esmar Jacobsen og fleiri.

35

Tekstur 9

Hendan greinin stóð í Dagblaðnum 2. mars 1954:

Halvorsen um "Opröret i Klaksvig"

5

Da De har optrykt en Del af den ledende Artikel i "Information" d. 18/2, skal jeg i henhold til Presseloven anmode Dem om at optage følgende:

Under Overskriften "Opröret i Klaksvig" har "Dagblaðið" d. 26/2 optrykt en Del af Lederen i "Information" d. 18/2. Denne Artikel har jeg følt mig foranlediget til at sende følgende Korrektiv til:

Til

Redaktionen af Dagbladet "Information",
København.

15

I Henhold til Presseloven skal jeg anmode dem om at optage følgende:

I en ledende Artikel i Information d. 18/2, som jeg kun er blevet opmærksom paa, fordi den er blevet optrykt i et andet blad, staar der flere Ting, som er en grov Forvanskning af de faktiske Forhold, bl. a. følgende Vendinger:

20

"En Stympet, der holdt med sit Lands Fjender i Krigens Tid, skal ikke i Fredstid ligefrem lösrive en Del af Riget og skabe Panik."

Saaledes foranlediget skal jeg oplyse,

1) at jeg paa intet Tidspunkt under Besættelsen har været i udenlandsk Tjeneste eller støttet nogen fremmed Magt.

25

2) Der foreligger bl. a. en af 13 kendte Borgere i Klaksvig underskrevet Erklæring om, at jeg intet har at gøre med den Strid mellem Myndighederne og Befolkningen, der skyldes, at Myndighederne har søgt at paatvinge Befolkningen en Læge, som det overvejende Flertal ønsker sig fritaget for af Grunde, som ikke er nogen Hemmelighed paa Færøerne.

30

3) Hvad Udtrykket Stympet angaar, saa finder jeg, at det passer bedre paa den Person, der endnu 9 Aar efter Besættelsen finder sig foranlediget til at anvende en Fremgangsmaade af den Art, som den ledende Artikel er et Udtryk for.

35

Klaksvig, den 28. Februar 1954.

O. Halvorsen.

Í apríl 1955 vórðu sperringar lagdar tvörtur um vágna. Frásagnirnar eru eitt sindur ymiskar. Danski blaðmaðurin Poul Hammerich upplýsir í síni kendu Danmarkskröniku frá 1983, at: *"Klaksvíkingerne har spærret det smalle havneløb med en gammel trawler og mineret havnen med oljetønder, fyldt med sprængstof, stjålet fra et stenbrud. Byens urmager har forbundet tønderne med elektriske antændelsesledninger. Hvis politiskibet løber ind i fjorden, kan det flydende fort sprænges i luften ved tryk på*

en knap fra en fiskers hus.” Hammerich, 1983, síðu 193-94. Klaksvíkingurinn Josias Matras, sum varð 5-ari, eygnavitni og sóknarstýrisformaður í Klaksvík í 1953 og til sóknarstýrisvalið í 1954, skrivaði hinvegin í dagbók sína 27. apríl 1955: “Tríggjar sperringar eru gjørdar tvørtur um vánna við wiri og tómum tunnum á fyri at hann ikki skal søkka á botn.”

Tekstur 10

Dimmalætting 30. mai 1953:

5

DR. HALVORSEN FORHINDREDES I AT FORLADE SYGEHUSET

Erklæring i Lægestriden i Klaksvig tilstillet Ritzaus Bureau til Offentliggørelse.

10

En kreds af borgere i Klaksvig har tilsendt Ritzaus Bureau i København en Redegørelse vedrørende visse Begivenheder i Forbindelse med Uroen omkring Sygehuslægen i Klaksvig. Redegørelsen er af følgende ordlyd:

15 **Erklæring i Lægestriden**

Da det i flere Blade i den sidste Tid er nævnt i Forbindelse med Lægestriden i Klaksvig, at Læge Olaf Halvorsen er impliceret i den senere Tids Hændelser i Klaksvig, vil vi, der har oplevet det hele på nærmeste Hold, i Sandhedens og Retfærdighedens Navn erklære, at han ikke blot har søgt
20 at forhindre Adressens Udsendelse, men ogsaa paa anden Maade har været ganske uden Ansvar for eller har haft Andel i de påfølgende Begivenheder.

De samme Kræfter, som hindrede Rigsombudsmanden og Landslægen Palmesøndag – og den 1. April Læge E. Rubek Nielsen – i at komme i Land i Klaksvig, har ogsaa hindret Læge Halvorsen i at forlade Sygehuset.

25

Dr. Halvorsens Virksomhed siden den 1. April har udelukkende bestaaet i at yde Lægehjælp til de Patienter, der ikke har kunnet opnaa dette paa anden Vis.

Klaksvig, den 22. Maj 1953.

30

Eli Eltør. Einar Waag. Ernst á Kósini. Johannes V. Hansen. Mathea Skarðenni. Jógvan Joensen. Edvard Fuglø. Napoleon Jensen. Louise Fuglø. Albert Simonsen. Mikkjal Tummasson. N. J. Rasmussen. Erik Hansen.

Tekstur 11

Ugeskrift for Læger, nr. 7, 17. februar 1949, síðu 198-199:

Overvoldgiftsretssag 5

Sag nr. 103/1948

Hovedbestyrelsen

ctr.

læge Laurits Olaf Mischa Korsgaard Halvorsen

10

Sagen er indbragt for overvoldgiftsretten ved hovedbestyrelsens skrivelse af 4. marts 1948. Ved skrivelse af 19. marts 1948 beskikkedes dr. med. *Jacob E. Poulsen* til aktor i sagen. Aktor fremsendte anklageskrift af 29. april 1948. Først i august 1948 lykkedes det at komme i forbindelse med læge *Halvorsen*, hvis adresse ikke var lægeforeningen bekendt. Da det viste sig, at læge *Halvorsen* var ansat i tjenestemandstilling, udsatte overvoldgiftsretten sagens behandling, indtil den havde været forelagt Den ekstraordinære Undersøgelseskommission, der efter at have forelagt sagen for finansministeriet ikke mente at kunne foretage videre i sagen. Efter at sagen var tilstillet læge *Halvorsen*, meddelte denne i skrivelse af 18. december 1948, at han ikke ønskede at nedlægge indsigelse mod nogen dommers habilitet, at han ikke ønskede personligt eller ved tillidsmand at imødegå anklagen, og at han ikke ønskede at afgive mundtlig forklaring for overvoldgiftsretten.

I sagens behandling har deltaget: 25

K. Søndergaard (formand),

T. Geill, E. Geert-Jørgensen, Aage Th. B. Jacobsen, I. Tork,

1. suppleant: *H. Stamer,*

Sekretær: *V. A. Fenger.*

Sagen har cirkuleret blandt dommerne og 1. suppleant. 30

År 1949, lørdag d. 29. januar afholdtes i Domus medica retsmøde.

Tilstede: De i sagens behandling deltagende dommere, 1. suppleant og sekretæren.

Hverken anklagede eller aktor havde ønsket at give møde for retten.

35

År 1949, lørdag d. 29. januar, afsagde overvoldgiftsretten

sålydende *kendelse*:

Sagen er rejst dels af lægeforeningens bureau og dels af Foreningen af yngre Læger.

Læge *Olaf Halvorsen* bestod medicinsk embedseksamen i vinteren 1938-39. 1/4 1939-31/3 1940 havde han turnus på statshospitalet i Sønderborg.

5 Der er for overvoldgiftsretten af anklageren nedlagt påstand om, at læge Halvorsen ekskluderes af Den almindelige danske Lægeforening, subsidiært at der tildeles ham en skarp misbilligelse på grund af hans overtrædelse af A. alm. kollegial vedtægt § 1, stk. 4, ved følgende forhold under den tyske besættelse af Danmark:

- 10 1. Medlemskab af D.N.S.A.P. i tiden 8/7-38 til 6/1-41.
2. Tilmelding som frivillig i Waffen SS 12/5-42
3. Ved vikarvirksomhed for læge *Frits Clausen* april-november 1940 at have støttet denne og bidraget til muliggørelse af hans politiske virksomhed.

15 Læge *Halvorsen* har ikke nedlagt nogen påstand.

ad anklagepunkt 1. Ifølge D.N.S.A.P.'s medlemskartotek fra Bovrup blev læge Halvorsens optaget som partimedlem 8/7 1938 og slettet 6/1 1941. Det stemmer med læge *Halvorsens* egen forklaring om, at han i 1938 blev indmeldt i studenterforeningens nazistiske fraktion, og at han i 1940 nogen
20 tid efter besættelsen udmeldte sig af partiet. Indmeldelsen i partiet skyldtes efter hans forklaring interesse for den korporative statsidé, udmeldelsen det nærmere bekendtskab med *Frits Clausen* og uoverensstemmelse med partiet.

Til det obligatoriske kursus i obstetrik mødte han på statshospitalet i
25 Sønderborg iført nazistuniform (lange støvler, spidsbukser o. s. v.), og han indvilgede først i at klæde sig på på anden måde på afdelingen, da det blev betydet ham, at han i modsat fald ikke ville blive modtaget. I sine udtalelser under turnustjenesten virkede han ikke udfordrende.

Om læge *Halvorsens* nationale holdning under besættelsen foreligger
30 der for retten en række modstridende oplysninger.

Angående egentligt partiarbejde foreligger der for retten ingen oplysninger.

Overvoldgiftsretten finder læge *Halvorsen* skyldig i 1. anklagepunkt og må misbillige medlemskabet af D.N.S.A.P. Da læge *Halvorsen* imidlertid
35 bragte medlemskabet til ophør ret kort tid efter besættelsen, og da hans optræden i nazistuniform på statshospitalet i Sønderborg falder før besættelsen, mener overvoldgiftsretten ikke, at eksklusion kan komme på tale.

ad anklagepunkt 2. Efter oplysning fra centralapoteket findes læge *Halvorsen* opført som frivillig i Waffen SS ifølge tysk liste af 12. maj 1942. Læge

Halvorsen har selv forklaret, at han, medens han var ansat i Svendborg, blev interesseret i at komme til fronten som Røde Kors læge. Han læste i en eller anden dansk avis, at læger, der ville arbejde for "Røde Kors", kunne melde sig til en bestemt adresse i Odense. I det kontor, han blev henvist til, traf han nogle tyske uniformerede læger, der straks foretog en legemlig undersøgelse af ham. Da de derefter talte om betingelserne for ansættelse, bemærkede læge *Halvorsen*, idet han så, at den ene af lægerne havde SS-insignier på sin uniform, at han ikke ønskede at gøre tjeneste i Waffen SS. Lægerne erklærede derefter, at de ville sende sagen til København og søge udvirket, at han kom til at gøre tjeneste uden for SS. Læge *Halvorsen* havde på kontoret underskrevet et par dokumenter, hvis indhold han ikke mere erindrer. Kort tid efter hans fremstilling på kasernen i Odense kom der et brev til ham fra et tysk tjenestested i København om, at han ikke kunne ansættes som læge under de forhold, som han selv ønskede, og han har siden ikke haft noget med tyske myndigheder at gøre.

Overvoldgiftsretten må alvorligt misbillige, at læge *Halvorsen* har meldt sig som læge til tysk fronttjeneste, men i betragtning af, at tjenesten ikke kom i stand som følge af de af læge *Halvorsen* stillede betingelser, mener overvoldgiftsretten ikke, at eksklusion bør finde sted.

ad anklagepunkt 3. Efter embedseksamen 1939 var læge *Halvorsen* vikar for *Frits Clausen* i en måned, inden han fik turnus. *Frits Clausen* havde selv henvendt sig til ham, hvilket læge *Halvorsen* fandt naturligt, da han var medlem af D.N.S.A.P. Efter endt turnus blev han igen vikar for *Frits Clausen* 1/4-1/12 1940.

Overvoldgiftsretten må bedømme dette anklagepunkt i forbindelse med læge *Halvorsens* medlemskab i D.N.S.A.P. Vikariatet var, som af læge *Halvorsen* fremstillet, en følge af medlemskabet i D.N.S.A.P. og blev bragt til ophør omtrent samtidig med udmeldelsen ad D.N.S.A.P. Da der intet foreligger om, at læge *Halvorsen* varetog vikariatet for at støtte *Frits Clausen* politisk, nærer overvoldgiftsretten betænkelighed ved at misbillige vikariatet.

Sammenfattende må overvoldgiftsretten alvorligt misbillige læge *Halvorsens* forhold i national henseende, idet han har været medlem af D.N.S.A.P. og meldt sig til tysk fronttjeneste uden dog at komme med.

Sagens omkostninger udredes af læge *Halvorsen*.

Thi bestemmes:

Der tildeles læge *Laurits Olaf Mischa Korsgaard Halvorsen* en alvorlig misbilligelse af hans forhold i national henseende under besættelsen.

Sagens omkostninger kr. 601,50 udredes af læge *Halvorsen*.

K. Søndergaard   T. Geill   E. Geert-Jørgensen
Aage Th. B. Jacobsen   H. Stamer

5

Tekstur 12

Dómur í Eystara Landsrætti 24. mars 1956. Ugeskrift for Retsvæsen, 1956,
10 **síðu 567-571. Strikurnar, --- , standa eisini í Ugeskrift for Retsvæsen:**

Domfældelse af 12 tiltalte for at have anstiftet opløb og hindret fogeden,
rigsombudsmanden og landslægen i Klaksvig i at udøve deres hverv.

15

Færøerne og Grønland 1 Strafferet 25.1

Offentlig myndighed – Frihedskrænkelser – Færøerne. T, der havde ledet
et opløb, hvorved fogeden hindredes i at sætte lægen i Klaksvig, der var
20 fratrådt som sygehuslæge ud af lægeboligen, straffedes efter strfl. § 120,
jfr. § 119, stk. 1. T straffedes efter samme bestemmelser for at have anstiftet
et opløb, hvorved bl. a. rigsombudsmanden og landslægen hindredes i at
forlade politistationen i Klaksvig. 13 tiltalte, der ved deres forhold havde
hindret, at de pågældende kunne forlade politistationen, straffedes efter
25 strfl. § 119, stk. 1, og § 261, stk. 1.⁸⁵

Ø.L.D. 24. marts 1956 i anke VI 25/1956

Af anke VI 25/1956 fremgik følgende:

30 I juli 1951 blev læge O. Halvorsen konstitueret som læge ved sygehu-
set i Klaksvig på Færøerne. Almindelig dansk Lægeforenings voldgiftsret
havde i 1949 tildelt ham en misbilligelse for unational optræden under
besættelsen og pålagt ham 601 kr. 50 øre i sagsomkostninger, og da dette
beløb ikke blev betalt, blev han ekskluderet. Han var derved afskåret fra

35

85 For Færøerne gælder rpl. af 11. april 1916, således som den er affattet ved bek. nr. 250 af 1. oktober 1932 med de ved lov nr. 174 af 11. maj 1935 indførte ændringer. – Efter både anklagemyndighedens og forsvarernes begæring behandledes og dømtes sagen i Thorshavn, hvor der under domsforhandlingen for landsretten blev afhørt et betydeligt antal ikke tidligere afhørte vidner.

privat praksis, og det var tilkendegivet ham, at han ikke ville komme i betragtning ved besættelsen af stillingen, medmindre han igen blev medlem af lægeforeningen. Han foretog sig intet herfor, og sygehusbestyrelsen vedtog at ansætte en anden læge, Rubek Nielsen, i stillingen fra den 1. april 1953. Dette vakte stærk uvilje hos befolkningen, idet Halvorsen var blevet meget afholdt, og fremkaldte bl. a. en adresse til fordel for ham, der fik tilslutning af et meget stort flertal af befolkningen på Norderøerne. De rigsombudsmanden den 29. marts 1953 kom til Klaksvig sammen med nogle andre embedsmænd for at forhandle med Halvorsen, forhindrede en menneskemængde dem i at komme i land, og det samme gentog sig over for Rubek Nielsen, da han den 1. april ankom for at overtage sin stilling.

Efter langvarige forgæves forhandlinger vedtog sygehusbestyrelsen i april 1955 på foranledning af landsstyret og lagtinget at begære læge Halvorsen udsat ved fogeden. Den 21. april 1955 kom i denne anledning dommeren, rigsombudsmanden, politimesteren, et medlem af landsstyret og en læge, der skulle overtage stillingen på sygehuset, til Klaksvig med s/s „Tjaldur“. Efter at dommeren i Halvorsens fraværelse havde afsagt kendelse på sygehuset om udsættelsen, ville han gå over i lægeboligen ved siden af for at udsætte lægen af denne, men ved indgangen til haven blev han og de andre øvrighedspersoner standset af en menneskemængde, der med vold og truende tilråb drev dem tilbage ned til vejen og fulgte efter dem den ca. 2 km lange vej til skibet, hvorefter de kastede skibets trosser, og det afsejlede.

Kort efter, da regeringen efter anmodning af landsstyret havde besluttet at sende politiforstærkning til Færøerne med m/s „Parkeston“, spærrede beboerne i en halv snes dage havnen ved hjælp af wirer og tønder og 2 ældre skibe, der blev slæbt ud i havneindløbet. Efter forhandling mellem finansminister Kampmann og sogneforstanderskabet sluttedes den 9. maj en overenskomst, hvorefter der bl.a. skulle konstitueres 2 nye læger og kommunelæge Rubek Nielsen skulle opfordres til at fratræde som sygehushæge, og der skabtes mulighed for, at Halvorsen fik stillingen, forudsat bl.a., at han bragte sit forhold til lægeforeningen i orden.

Da han intet foretog sig herfor, og da de 2 nye lægers konstitution udløb den 1. november 1955, opnåede rigsombudsmanden og landslægen i september tilsagn fra 2 kvalificerede læger i Danmark om at lade sig konstituere; denne forhandling skete uden konference med den nye sygehusbestyrelse, af hvilken havnemester Fischer Hejnesen kort før var blevet medlem. Den 27. september 1955 kom rigsombudsmanden, landslægen, et andet medlem af bestyrelsen og sygehusdirektøren til Klaksvig

Tórshavn 25/11. 1953.

Góði Jacob Højgaard
þú hekkir týggjum fyrri bræv
týggjara, dagfest 23 h.m., um
vitinskiptilini í Klaksvík.
Landslaturin hevur svarað við
meg og hevur firt fæm,
hæð sama ástodan, sínum
týggjum. Þú erir samstundis
við lýktum, at malidur
má fremjast og virðing
fyrri ymvaðis netark
hæðeli. Síur eitt líd
í fremjannin av hesum
er hæð neyðigt at fólga
politiegeftan frá Danmækk
fyrri at leggja hæð rættis

Bræv frá Kristiani Djurhuus lögmanni til Jacob Højgaard kommunulækna í Fuglafirði
og formann í føroyska læknafelagnum, dagfest 25. november 1953, – Tekstur 18.

til møde i sygehusbestyrelsen. I de nærmest foregående dage var der afholdt nogle protestmøder til fordel for Halvorsens forbliven. Bestyrelsen vedtog enstemmigt at konstituere de 2 nye læger; efter Fischer Hejnesens forslag skulle der kræves erklæring fra den nye sygehuslæge om, at han ville blive, til lægesagen var endelig løst. Fischer Hejnesen forlod mødet kl. ca. 19, og de andre medlemmer kort efter; ved havnepladsen blev de standsede og trængt tilbage af en ophidset mængde. På forslag af Fischer Hejnesen, der nu kom til, gik man til politistationen nær ved, hvor han oplæste forhandlings-protokollen, og hvor han og rigsombudsmanden fra et vindue talte til mængden. Denne krævede imidlertid, at bestyrelsen skulle blive på politistationen, til der var givet løfte om, at Halvorsen blev ansat. Bestyrelsen og et medlem af landsstyret, der ikke havde deltaget i mødet, men som blev hentet fra rigsombudsmandens kutter i havnen, blev derefter holdt indespærret fra kl. ca. 20 til den følgende morgen kl. ca. 5. I løbet af natten var rigsombudsmanden bl.a. i telefonisk forbindelse med Statsministeren, der telegrafisk pålagde sogneforstanderskabet at sørge for, at de tilbageholdte kunne forlade byen.

Først efter de sidstnævnte begivenheder rejstes tiltale i sagen. Ved Færøernes rets dom af 15. november 1955 blev Fischer Hejnesen og skibsejer Daniel Jakob Viggo Joensen anset efter straffelovens § 120, jfr. § 119, stk. 1, ved at have ledet opløbet den 21. april. Med hensyn til tiltalte Joensen udtaltes bl. a., at han samtidig med, at han havde søgt at berolige mængden, havde været med til at lede denne til at opnå det fælles mål, og at han måtte antages ikke at have taget „afstand fra voldshandlingerne ... på en sådan måde, at han kan fritages for ethvert medansvar herfor.”

Fischer Hejnesen frifandtes for tiltale efter de samme bestemmelser ved at have anstiftet til havnespærring og ledet de personer, der foretog den, men dømtes for at have anstiftet opløbet den 27. september.

Straffen blev for Fischer Hejnesen ansat til fængsel i 1 år og 6 måneder, for Viggo Joensen fængsel i 6 måneder. Af de øvrige 29 tiltalte blev 1 frifundet, 18 idømtes fængselsstraffe fra 60 dage til 4 måneder efter straffelovens § 119, stk. 1, og § 261, stk. 1 (deltagelse i oprinet den 27. september), eller alene efter § 119, stk. 1 (deltagelse i oprinet den 21. april), heraf var 3 domme betingede; 10 tiltalte idømtes betingede hæftestrafte på 30 dage til 3 måneder for medvirken ved havnespærringen og for at have gået vagt i forbindelse hermed, hvilket forhold hen førtes under straffelovens § 119, stk. 3, jfr. § 21.

Dommene ankedes til frifindelse af de tiltalte Fischer Hejnesen og Viggo Joensen samt 16 andre domfældte, af anklagemyndigheden til skærpelse

for disse, for Fischer Hejnesen tillige til domfældelse, forsåvidt angår forholdet vedrørende havnespærringen.

Ved Ø.L.D. 24. marts 1956 frifandtes Viggo Joensen det siges herom i dommen:

5 Med hensyn til tiltalte Viggo Joensen finder retten ikke at kunne til- sidesætte tiltaltes forklaring om først at have søgt bistand på politista- tionen og om at have indfundet sig på sygehuset for i sin egenskab af fungerende forstanderskabsformand at sørge for ro og orden, jfr. herved
10 lov nr. 30. af 28. februar 1872 om de færøske landkommuners styrelse § 31 om forstanderskabernes pligt i så henseende. Efter de afgivne forkla- ringe må det anses godtgjort, at tiltalte aktivt har virket for at beskytte de pågældende embedsmænd, uden at der, som i dommen antaget, er tilstrækkeligt holdepunkt for at fastslå, at tiltalte har spillet under dække
15 med demonstranterne på en sådan måde, at han desuagtet er strafskyldig som leder af opløbet. I denne forbindelse kan yderligere henvises til, at tiltalte under begivenhederne ved politistationen den 27. september 1955 blev tilkaldt af politimesteren for at hjælpe med til at skabe ro og orden.

For Fischer Hejnesen stadfæstedes den indankede dom, dog at straffen
20 nedsattes til 1 år. Med hensyn til episoden den 21. april siges det i dom- men:

Efter bevisførelsen må det lægges til grund, at tiltalte ... fremsat en udtalelse som den i dommen gengivne: „Nu tager vi os først af de tre her, så tager vi de andre bagefter,” og det må forkastes, at denne skulle
25 tage sigte på at beskytte embedsmændene. Det må ligeledes lægges til grund, at tiltalte er fulgt tæt efter embedsmændene hele vejen rundt om vigen til Kosin. Disse omstændigheder, sammenholdt med den ledende stilling, tiltalte indtog i bevægelsen til fordel for læge Halvorsen, gør det efter rettens opfattelse berettiget at fastslå, at tiltalte har optrådt som leder
30 af det pågældende opløb med det formål at hindre fagedforretningen, og da han tillige personligt har deltaget i ulovlighederne, vil hans forhold være at henføre dels under straffelovens § 120, jfr. § 119, stk. 1, dels efter sidstnævnte bestemmelse alene.

Med hensyn til havnespærringen udtales det i dommen:

35 Det til trædes, at der efter det foreliggende ikke er fundet grundlag for at anse tiltalte ... for skyldig i at have anstiftet til havnespærringen, ligesom det ikke findes godtgjort, at han har ledet de personer, der foretog afspærringen. Således som tiltalen er rejst, finder retten ikke at kunne tage

stilling til spørgsmålet om, hvorvidt tiltalte på anden måde kan anses for medansvarlig for spærringen.

Angående begivenhederne den 27. september siges det i dommen:

”Som det fremgår af dommen, endte bestyrelsesmødet med, at tiltalte Fischer Hejnesen sluttede sig til den øvrige bestyrelse uden at kræve noget særstandpunkt tilført protokollen. Det må endvidere lægges til grund, at tiltalte efter at have forladt mødet over for forskellige har givet udtryk for, at beslutningen om konstituering af de nye læger var truffet mod hans stemme. Med sit kendskab til den ledende stilling, han i befolkningen indtog i lægesagen, og på baggrund af det tidligere i denne passerede og den herskende meget spændte stemning måtte han regne med, at hans meddelelse ville fremkalde en meget voldsom reaktion over for de øvrige medlemmer af sygehusbestyrelsen. Selv om det måtte antages, at tiltalte i nattens løb har forsøgt at lægge en dæmper på mængden, må dette være uden betydning for hans ansvar som anstifter efter straffelovens § 120. Det tiltrædes herefter, at tiltalte er fundet skyldig i overensstemmelse med tiltalen.

Denne tiltalte blev herefter dømt efter strfl. § 120, jfr. § 119. For hans vedkommende var der ikke rejst tiltale efter § 261.

Der var rejst tiltale efter strfl. § 119, stk. 1, og § 261, stk. 1, mod 16 personer for forholdet med embedsmændenes indespærring på politistationen.

Herom siges i dommen:

... har forsvaret ... gjort gældende, at det havde været muligt at komme ud fra politistationen og nå „Thorshavn“, i hvert fald på et tidligt tidspunkt af aftenen, for eksempel efter Fischer Hejnesens oplæsning af protokollatet, og at der sikkert ikke ville være blevet lagt embedsmændene hindringer i vejen. Der blev imidlertid ikke gjort forsøg herpå eller givet noget påbud til mængden om i kongens og lovens navn at skilles.

Selv om der ikke kan bortses fra muligheden af, at embedsmændene på et vist tidligere tidspunkt kunne være trængt ud fra politistationen, må det efter de pågældende embedsmænds samstemmende udtalelser og den af nu afdøde politiassistent Bjørnsen afgivne forklaring lægges til grund, at det var mængdens hensigt at holde dem indespærrede på politistationen, og at de under de foreliggende forhold har haft grund til ikke at udsætte sig for risikoen og ydmygelsen ved et forgæves forsøg på at forlade de pågældende lokaliteter.

3 af disse tiltalte blev frifundet, 9 fik dommen stadfæstet, 3 fik nedsættelse fra fængsel i 60 dage, 3 måneder og 4 måneder til hæfte i 30 dage, henholdsvis fængsel i 60 dage, og en betinget dom blev gjort ubetinget.

Endelig siges det i dommen:

Ved strafudmålingen har retten haft for øje, at det drejer sig om objektivt grove krænkelse, begået af flere i forening over for Færøernes øverste embedsmænd under udførelsen af eller i forbindelse med fuldt ud lovlige embedshandlinger og beslutninger. På den anden side er der også taget hensyn til, at lovovertrædelserne er udsprunget af befolkningens næsten enstemmige ønske om at beholde en læge, som åbenbart i udpræget grad havde vundet dens tillid, og mod hvis saglige kvalifikationer ingen indvending er rejst. Det må antages, at lægespørgsmålet i betragtning af Norderøernes isolerede og afsides beliggenhed har været af fundamental betydning for befolkningen; på denne baggrund forekommer det ikke uforståeligt, at beboerne i Klaksvig har haft vanskeligt ved at indse, at læge Halvorsens mellemværende med lægeforeningen i forbindelse med et retsopgør, hvis betydning for dem ikke stod som noget indlysende, skulle forhindre, at befolkningens ønske blev imødekommet. Endvidere er taget i betragtning, at der ved flere lejligheder, således blandt andet ved begivenhederne den 29. marts og 1. april 1953, er forefaldet ulovligheder, uden at disse blev påtalt, idet der tværtimod gennem et længere tidsrum førtes en række forhandlinger, hvilket kan have været egnet til at svække befolkningens forestillinger om, hvad der var tilladeligt. Der er dog ikke fundet grundlag for anvendelse af straffelovens § 85, som påstået af forsvaret.

Samtlige forsvarere var privat antagne. En begæring om udredelse af salærer af det offentlige, jfr. rpl. § 1007, stk. 2, 1. pkt., toges ikke til følge.

25

Tekstur 13

Dimmalætting 15. april 1953:

30

DR. HALVORSEN OG ALMINDELIG DANSK LÆGEFORENING

Korrektiv til Dimmalætting fra Dr. Halvorsen, Klaksvig.

I Forbindelse med Bladets Omtale i sidste Nummer af den færøske Lægeforenings Henvendelse til Befolkningen på Norderøerne, har Bladet modtaget følgende:

I Dimmalætting fra Lørdag den 11. April 1953 er anført, at jeg er ekskluderet af Den almindelige danske Lægeforening ved Dom. Dette er ganske urigtigt. Forholdet er, at der i 1948 af visse Kredse indenfor Den

almindelige danske Lægeforening blev anlagt Overvoldgiftsretssag mod mig indenfor Foreningens Rammer med Paastand om, at jeg burde ekskluderes paa Grund af mine Forhold i national Henseende under Besættelsen. Overvoldgiftsretten afviste dette og tildelte mig i Stedet en Misbilligelse samt paalagde mig at betale 601,50 Kr. i Sagsomkostninger. Ogsaa Misbilligelsen har jeg fundet uretfærdig og som protest undladt at betale Sagsomkostningerne, hvorefter jeg midlertidig er slettet som Medlem af Den almindelige danske Lægeforening, men kan automatisk genoptages ved Beløbets Indbetaling.

Klaksvig, den 11. April 1953.
Olaf Halvorsen

Tekstur 14

14. September, 18. april 1953:

SVAR FRÁ HALVORSEN

Den 6. ds. har Landslæge H. D. Joensen og Kommunelæge Jacob Højgaard sendt en saakaldt Redegørelse til samtlige Husstande paa Norderøerne. Uden at forpligte mig til ogsaa for Fremtiden at tage en Diskussion op med de Herrer under Omstændigheder og paa en maade, som kun de finder tilbørlig, vil jeg dog denne Gang gøre opmærksom paa nogle Fejltagelser, der er fremstillet som Sandhed.

Hvad den saakaldte Overvoldgiftssag angaar, er bl. a. at sige, at Overvoldgiftsrettens Medlemmer alle var Medlemmer af Den almindelige danske Lægeforening og saaledes Kolleger til de Medlemmer, der rejste og ledede Anklagen mod mig. Ingen af de saakaldte Dommere var jurist. Mit Standpunkt er, at der under disse omstændigheder ikke er givet mig nogen garanti for juridisk retfærdig bedømmelse. Jeg opfatter den saakaldte kendelse som en udtalelse af politiske modstandere og har overladt til dem at bedømme min færd under besættelsen, som de maatte finde for godt.

Mit navn trænger ikke til at renses. For øvrigt er overvoldgiftsretssager indenfor Den almindelige danske lægeforening inappellable, saa at de ikke kan rejses paa ny, som landslægen og Højgaard fejlagtigt anfører.

Hvad angaar medlemskabet af Den almindelige danske lægeforening,

saa behøver jeg ikke at ansøge om at blive medlem, som landslægen og dr. Højgaard blandt mange andre urigtigheder ogsaa fremfører, idet lægeforeningens formand i skrivelse af 3. dec. 1951 til mig bl. a. anfører:

5 " ... De indbetaler de Dem paalignede sagsomkostninger vedrørende
ovennævnte overvoldgiftsretssag, hvorved Deres medlemskab automatisk
kan bringes i orden.

Med kollegial hilsen
sign. *Ch. Jacobsen.*"

10 Hvad angaar sygekassepraksis, saa fremhævede landslægen inden min
tiltrædelse her, at det var særlig vigtigt, at jeg aflastede kommunelægen,
og at han nok skulde sørge for, at jeg fik det sædvanlige honorar. Desuden
har sygekasserne opfordret mig til at sende regning til dem, og jeg har
15 skriftligt forud gjort de sygekasser, jeg har sendt regning til, opmærksom
på, at jeg ikke var medlem af Den almindelige danske lægeforening.

Ogsaa paastanden om, at medlemskab af Den almindelige danske lægeforening er en betingelse for at blive sygehuslæge i Klaksvig er fejlagtig, thi af lægeloven fremgaar det, at ingen læge maa udelukkes fra en sygehusstilling, fordi han ikke er medlem af en bestemt forening.

20 Naar Klaksvig sygehus er saa stort, at det efter landslægens og dr. Højgaards mening snart maa have reservelæge, saa vilde det dog være rimeligt, at sygehuslægen allerede nu afgav al sygekassepraksis. Dette har jeg gang paa gang tilbudt, hvorved al strid om besættelsen af embedet kunde være undgaaet. Men landslægen og dr. Højgaard ønskede det anderledes.

25 Hvad angaar beskrivelsen af de forhold, beboerne paa Norderøerne og i Lervig selv har bedst kendskab til, vil jeg lade andre dømme.

I slutningen af deres skrivelse er landslægen og dr. Højgaard end ikke veget tilbage fra ondsindet at antyde overfor befolkningen, at den vil blive svigtet af mig i fremtiden. For at undgaa misforstaaelser ser jeg mig
30 nu derfor tvunget til at gribe offentligt ind i konflikten og klarlægge mit standpunkt:

Min assistance som læge vil blive ydet til syge mennesker, saa længe de ønsker og trænger til den, og saa langt som min samvittighed overfor mit land og mit folk byder mig det. Saaledes stod jeg, da jeg i 1942 var rede
35 til som læge at gøre det samme paa den tyske østfront, og saaledes staar jeg i Klaksvig i dag.

Klaksvig, den 9. april 1953.

Olaf Halvorsen

Tekstur 15

Bræv frá Hanus Debes Joensen, landslækna til C. A. Vagn-Hansen, ríkisumboðsmann, dagfest 31. juli 1953. Brævið liggur í savninum hjá H. D. Joensen á landsbókasavninum:

5

Kære rigsombudsmand.

Tak for brevet. – Det gik, som jeg spåede. Landsstyre og partiformænd gav adresse-mændene et tilbud, som vil være dig bekendt, men norde-ringerne (dr. Halvorsen) afslog. Jeg tror, at myndighederne skal prise sig 10
lykkelige for dette afslag. –

Her er sket ikke saa lidt af forskellig art, men jeg vil undlade at betro det til papiret og vil vente med at fortælle dig det, til du – forhåbentlig om ikke alt for længe – kommer tilbage. Jeg tror, at du skal opfatte det som en udelt kompliment, naar jeg oplyser, at færingernes reaktion paa 15
dette tilbud enstemmigt har været: Dette var ikke sket, hvis Vagn-Hansen havde været hjemme.

Lægerne har enstemmigt koldt og roligt opgivet hoslagde meddelelse til lagmanden, og han har videregivet den til partiformændene. Man maa nu haabe, at lagtinget er sig sit ansvar bevidst. – Vi har ikke været bange for 20
sorteper, saa vi har heller ikke mere at sige. Forhaabentlig forstaar man, at det er dødens alvor fra vor side, og at vi ikke lader os besnakke.

Paa snarligt gensyn. De bedste hilsener ogsaa til fruen.

Din hengivne

H. D. Joensen (sign)

25

Tekstur 16

Bræv í savninum hjá H. D. Joensen, sum er á Føroya Landsbókasavni:

30

Bestyrelsen for sygehusene på Færøerne

Tórshavn, 30. apríl 1953.

35

Under dags dato har man tilskrevet dr. Halvorsen, Klaksvig, således:

”Under henvisning til at De er vedblevet med at fungere som sygehuslæge i Klaksvig på et sygehus, som i henhold til lov for Færøerne nr. 76 af 15. marts 1939 om sygehuse henhører under sygehusbestyrelsens

administration, og som i henhold til samme lov står under landslægens og sundhedsstyrelsens tilsyn, uanset at sygehusbestyrelsen har opsagt Dem til at fratæde denne stilling 1. april 1953, skal man bede Dem skriftlig oplyse, hvorvidt De selv har ansvaret for at have siddet bestyrelsens beslutning
5 om lægeskiftet overhørig, eller om det er efter opfordring af andre og i så fald efter opfordring af hvilke navngivne personer.”

P. b. v.

C. A. Vagn-Hansen (sign)

10

Tekstur 17

**Bræv frá Jacob Højgaard til Kristian Djurhuus løgmann. Jacob Højgaard
15 var formaður í føroyska læknafelagnum og kommunulækni í Fuglafirði í 1953. Brævið – gjøgnumslag av frumritinum – er í savninum hjá Jacob Højgaard:**

Fuglafirði 23/11-53

20

Góði lögmaður. Tá eg loyvi mær at skriva reint privat bræv til tygara, so er tað tí, at eg altíð havi haft stóra virðing fyri tygum. Hettar, eg skrivu til tygara, vóni eg kann vera bert okkara millum. Tygum mugu ikki uppfata tað soleiðis, at eg vil ráða tygum til eitt og annað, men fyrigevi mær, at eg spýti
25 út, hvat mær liggur nær at hjarta. Eg havi alla tíðina, síðan læknastríðið í Klaksvík byrjaði, verið vísur í, at tygara støða í hesum máli kom at vera tann avgerandi, og nú haldi eg tað vera týðiligari enn nakrantíð fyrr. Tá vit tosaðu saman í Kbh. í summar merkti eg okkum báðar fylgja somu linju og eg føldi meg tryggan. Tá so kompromisuppskotið kom og tygum gingu
30 við til tað, kundi eg ikki rættuliga fata, hvør ið kundi hava fingið tygum til tað. Óivað hava tygum haft tygara grundir til at acceptera tað, og eg skal ikki bebrejda tygum tað, men sum sakin liggur í dag havi eg mínar grundir til at halda, at tann linjan vit vóru einigir um í summar, nú má fylgjast heilt út. Eg havi mangar ferðir tosað við Andras um læknastríðið,
35 og hann heldur avgjørt tað sama sum eg, at hettar stríði frá danskari síðu verður uppfata sum eitt lokalt føroyskt mál, hvar tað vegna tað politisku støðuna Føroyar og Danmark ímillum verður landsstýrið, ið verður tann avgerandi faktorurin. Tann berandi kraftin í landsstýrinum eru tygum og tygum koma at standa fyri ábyrgdini av útfallinum í hesari sakini. Tað kann

koma at hava avgerandi týdning fyri tygum og sambandspartíð til komandi val, um tygum halda eina fasta og reina støðu nú og fáa ruddað upp í hasum stríðnum í nærmastu framtíð. Tað verður óivað nakað óbehagiligt hjá tygum, meðan alt hettar fer at standa uppá, men tað skal nokk løna seg til heystar aftur at taka trupulleikarnar nú. At tað bæði her í Føroyum og niðri í Danmark vil skapa respekt fyri tygum og løgmannsessen, um tygum nú skera ígjøgnum, eru í hvussu er Andras og eg á einum máli um. At tað eisini vil stíva respektina fyri okkara politi væl av, aftaná seinastu hendingarnar í Klaksvík, um tygum nú seta tingini uppá pláss er neyvan at ivast í. Flestu fólk síggja nú, at okkara politimeistari lítið er verður.

Eg hótti aldeilis ikki, um eg sigi tygum, at danska læknafelagið vil gera allan tann rumbul í tað kann, um Halvorsen skal vinna yvir bæði donsku og føroysku myndugleikum og verða verandi í Klaksvík, og tað kemur óivað at hava stóran týdning⁸⁶ kvalitetin av teimum læknum, vit í framtíðini skulu fáa úr Danmark. Tí haldi eg tað vera ógvuliga umráðandi, um tað, tá Halvorsen einaferð verður tikin úr Klaksvík, kann koma tann rætti maðurin í hansara stað. Skuldi tað hent, at ein óheldigur maður kom aftaná hann, so verður lætt at kritisera tygum, og tað kann eisini koma at skaða tygum politisk. Hann skuldi tí helst haft bestu eginleikar bæði læknaliga og menniskjansliga. Ikki er at vænta, at bestu kreftir úr Danmark fara at søkja til Klaksvíkar aftaná allan handan ruðuleikan har norðuri. Eg kenni tilfeldigvís ein mann, sum eg vildi hildið verið góðan at fingið til Klaksvíkar. Hann eitir Lauritsen, ógiftur, ca. 47 ár, er dani við góðum páppírurum í allar mátar, situr nú sum 1. reservakirurgur á Holstebro sjúkrahúsið. Hann var her og vitjaði meg í summar, var inni í Klaksvík, men ikki uppi á sjúkrahúsinum, og var eisini og hugdi at sjúkrahúsinum á Tvøroyri. Sjálvandi eigur Rubek Nielsen stillingin í Klaksvík enn, men tað er ein spurningur, um tað er gott at fáa hann norður nú. Eg vil trúgva, at hann hevur funnið sítt rætta pláss nú, og fyri suðuroyingar vil eg halda tað vera stórus gevinstur at hava fingið hann har suður.

Eg vóni, at tygum ikki taka mær tað illa upp, at eg havi skrivað so frítt til tygara, men ársøkin er sum sagt tann, at eg føli meg yvirbevístan um, at tygum eri knarvin í hesari sakini, og tá eg so merkti, at Andras var av somu meining, og helt, at tygum við at krevja uppruddað nú, til komandi løgtingsval kundi fáa vinning av tí, setti eg meg til at skriva hettar bræv.

Bestu heilsir

86 Her manglar helst eitt "fyri" – ritstj.

Tann 15. apríl 1973 legði Viggo Kampmann, sum fekk semju í lag 9. maí 1955, fram sína útgávu av læknastríðnum í grein í Aarhus Stiftstíðende.

Kampmann leggur Halvorsen undir at vilja vera í Klaksvík orsakað av teimum stóru inntøkunum, sum kommunulæknin har hevði. Síðan leggur hann afturat: "Mon fru Halvorsen lever endnu. Hun var den onde person i hele dramaet.

Halvorsen var efter en fem timer lang drøftelse villig til at forlade Færøerne, hvor han efterhånden var klar over, at han ikke alene var uønsket men kunne fjernes med magt. I tre timer nægtede hans kone dette, så jeg måtte oplyse hende om, at så måtte hun sige farvel til sin mand, og hun forstod efterhånden, at det var ham og ikke hende, der var den store indtægtskilde. Så blev hun også fri for hver søndag at gå i kirke, hvad de fleste færinger i øvrigt gør med et opladt sind ..."

har fået forbedret deres løn- og arbejdsvilkår, har folkeskolens lærere fået dem forringet.

DET VAR vilkår, ingen havde turdet byde LO's medlemmer. Vår det sket med samme form for „forlig“ - læs diklat - som lærerne har været tvunget til at godtage, ville der øjeblikkelig være udbrudt generalstrejke i landet. Havde man dog hørt mager.

Lærerne har været presset op mod en mur, og det har de delvis selv været skyld i (se artiklen om „de fem minutter“ andetsteds i søndagsavisen). Under indtryk af den hetz, store dele af den dengang strejkende offentlighed har ført mod lærerne og deres strejkeaktion, har de ikke haft anden mulighed end at bøje af for undervisningsminister Knud Heinesens hovedkrav. Der skulle spores.

SELV OM lærernes harme er stor, må de nye vilkår ikke ramme eleverne og det daglige arbejde i skolen. Det vil inlet formål tjene. For også lærerne må erkende, at spareforligets indhold ikke behøver at betyde nogen afgørende pædagogisk forringelse af hele skolens situation.

Lad nu folkeskolen få fred. Det trænger den til efter nogle barske uger.

EFTER TRE ugers delvis dvalerlistand vånede Danmark op til erkendelse af, at det virkelig spøger på Christiansborg. Politikere er „så mange slags“. Men ét er de fælles om: de tager politik alvorligt. Nogle tag politik Andre af sig kildt politik selv n den r

Hans Larsen

.. den Glistrup

DER ER LEDT efter og givet mange både overfladiske og tankevækkende begrundelser for at Glistrup-fænomenet er dukket op i dansk politik. Her skal gøres et forsøg på at finde endnu en ud over den almindeligt anerkendte. Nemlig at det i hvert fald er et tværpoli-

Isk n mere størst. Det den tuation tankg hårde efter

Aarhus Stiftstidende

VIGGO KAMPMANN

Hvad skete der i Klaksvík for 20 år siden? Hvis slags mennesker, der var indblandet? Tidligere statsminister på det tidspunkt spillede sig i den lille færøske by, og som på strejkeproblemerne blev løst, kommenterer journalist og fremstilling i Aarhus Stiftstidende 15. marts („Anok“). Viggo Kampmann erklærer: Myter er uanset af hensyn til eftertiden kan et par notater være g

Hvad der skete i Klaksvík — myter og sandhed

FOR 20 år siden vedtog den danske rigsdag loven om get færøske hjemmestyre. Det fortjener at mindes, at Danmark på denne måde gav Færøerne og dets folk ret til at styre deres egne anliggender. Havde det danske folk været ligeså fordomsfrí før 1918, da man gennemførte personalunionen med Island, havde Island og dets folk måske den dag i dag været en del af det danske rige. En fælles fiskeripolitik i Nordatlanten havde da kunnet gennemføres. Det skulle ikke være så, men nu er det op til Danmark på samme måde, som

med Færøerne at give Grønland et hjemmestyre, der kan bevare forbindelsen mellem moderland og en tidligere koloni til glæde og gavn for begge parter.

Her i Aarhus Stiftstidende har Chris Wammen fundet det mere sensationelt at mindes, at det nu er tyve år siden, at episoderne i Klaksvík udspillede end at sætte disse ind i deres rette sammenhæng i Danmarks færøspolitikk. Da beskrivelsen af Klaksvík-affæerne er så tilpas ukorrekt, at den ikke er forkert, må det måske være en af deltagerne i disse begiven-

der tilladt også af historiske grunde at bringe et par korrektioner. Myter er næsten uudryddelige, men af hensyn til eftertiden kan dog måske et par notater være gavnlige.

Den sidste Imperialist indtil dato, som vi har haft i Danmark var Knud Kristensen, der faldt på Sydslesvig, fældet af den snusfornuftige Bertel Dahlgard, hvad var velfortjent. Eres den der eres bør, han har i økonomisk henseende så mange synder på samvittigheden at et plus må tælles med på den anden side. Tænk blot på vor forberedt-

hed i steren den at brud om øko ven. Tilba ge reg som Da lig måd 1945 til kommu efterkri stor del ske væl ros, at par val ved reg

er til tider både deres og sig selv for alvorligt. Stryger det højlidelige og bliver til gengæld "ansættelses". Men er altså alvor for dem. Er de spøger med den. I tning lever de godt nok

med deres egne stemmer for folk over 60 samt folkeafstemning hver måned til fornyelse af et folketing, skåret ned til fyrtyve ridere af Glistrups bedrøvelige skikkelse — så var det bare hans ubehagelige spøger. Men det er endt

kan have rigtig godt af at få en æstetisk havkat lodset ind i det christiansborgske hyltefad. Det siger måske mere om disse vælgeres kvalitet end visse politikeres do.

Kommer Glistrup ind i Folketinget med det følge, Gallup

"medicinmand", der er brug for i dansk politik. Troen på begge disse former for mirakelmænd burde vi være vokset fra for længe. Det, der trænges vældigt til i dagens Danmark, er politikere, som realistisk erkender, at det ikke kan

funktionere og gør sin opløsning i møde med de resultater, vi kender fra andre lande. Så er det for alvor slut med spøger.

Sina Jacobsen

pludselig fra forægtelse af SF indbød Aksel Larsens parti til regeringssamarbejde og forlod Staunings og H. C. Hansens folkepartitilning.

Nøj der tænkes på forlængelse af S-SF-alliancen, nemlig fastfrysningen efter valget i september 1971. Krag-regeringen, kom til på SF-stemmer, men var faktisk allieret med R og K og V i tidens største spørgsmål nemlig optagelsen i Fællesmarkedet. Det føltes forkert med en regering og ingen reel opposition. Det var nok forkert at R, K og V blev tilbage fra eventuelt at styrte regeringen idet man i tide veg udenom situationen,

hvor man kunne komme til at stemme sammen med SF. Helt frustrerende for vælgerne blev det, da freddingen faktisk blev opretholdt efter EF-medlemskabet da Krag gik og lod Anker Jørgensen stå med medansvar. Der har været i hvert fald tre lejligheder, hvor oppositionen har undgået dels at markere et klart alternativ og dels haft i hvert fald en teoretisk chance for at udløse et regeringsskift.

Det har skabt den fornemmelse, at vi har en regering, der ikke rigtig evner at regere og en opposition, der ikke har markeret vilje til at opponere på en måde og med en klarhed

så der tegnede sig et alternativ. Når der til de i indledningen nævnte årsager føjes den deprimerende følelse at være borger i et land uden regering og uden opposition, vokser desperationen. Lysten til at markere utilfredshed slog ud i lys lue.

I Frankrig fik skatteenægter Poujade mandater i parlamentet og ganske vist gled næstpartiet ud igen, men det ruskede op i et silvnet samfund og der kom nyttige skatter reformer. Det er op til Folketingets partier at handle så det sunde i vælgerprotesten mod dagens Folketing tages til følge på en måde — så Glistrup-fantasi

ikke omsættes i mandater med lammet Folketing til følge.

Ansvarer er alene de nævrende fem partiers og det gøres ikke ved at snakke om opløsning, prælogisk og ved at være halvfornermet på vælgerne. Det gøres med klar, målbevidst politisk handling og frygtløs markering af standpunkter. Førstas det ikke kun Glistrup-føberen, sætte sig til en farlig samfundsygdom.

Red Løven

15. april 1973

sen var de kvalificerede ministre Gustav Rasmussen, Thorvald Kristensen og Harald Petersen, der til sidst optrådte som trojanske heste.

Midt i al ballede om Sydslovag lagde man ikke rigtig mærke til, at Knud Kristensen var imperialist både i nord og syd. Han var faktisk ved at tabe Færøerne til England eller nogle færøske fanatikere af to slags, Thorstein-Petersen i Torshavn og nogle asfald-danskere oppe i Klaksvig. Fanatisme er som bekendt størst i små samfund, hvad vi også oplever i danske kommuner.

En af fordelene ved, at regeringen Hans Hedtoft kom til i 1947 var, at Wilhelm Buhl og Andreas Møller, departementchefen i statsministeriet, fik overdraget den opgave at finde en løsning på det forkludrede færøske problem. Disse to modne og kloge jurister opnåede gennem besøg på Færøerne og forhandlinger her i landet frem til et lovforslag, som størstedelen af de færøske partier kunne tiltræde. Naturligvis ikke septemberfolkene, som var det sidste parti, der havde leslivelse som første punkt på programmet, men udover både det gamle sambandsparti og det færøske socialdemokrati tillige det gamle selvstyreparti, svarende til de radikale i Syddanmark, og folkeflokket, et kamoufleret konservativt parti.

Det var et fint puslespil, som de to gamle politikere fik til at gå op, og de bør snarere end den tidligere nazist, Olaf Halvorsen, mindes ved denne lejlighed

Da Klaksvig gik amok

På torsdag er det 20 år siden, Danmark satte sit Nord-Irland: en færøsk bygd fik sine myndigheder — den ville selv bestemme hvem der skulle være dens læge

Luktip fra Aarhuus Stiftstidende 18. marts. Til højre Olaf Halvorsen.

hed. Den historiske sandhed kan ikke forbigås, når man forsøger at glorificere Halvorsen og kumpaner. De tre aktionister i affæren var nævnte Halvorsen, også nævnte Fischer-Heinesen samt præsten på stedet, der hed Rasmussen, alle enten nazister eller fanatikere.

Det var ikke som Chris Wammen synes at foregive, et lille Danmark, der forsøgte ved politit og tilhørende politihunde at knægte et lille samfund. Det var et nyt og usvet færøsk hjemmestyre, som ikke formåede at sætte magt bag ret og derfor bad moderlandet om hjælp.

Situationen var vanskelig, og oppositionen udnyttede den. Læser man artiklen, som den formentlig er ment, var det den store politibetjente nede fra Danmark, der kom op og knægtede det lille samfund i Klaksvig. Dette var aldeles ikke tilfældet. Hjemmestyret, som på det tidspunkt var ungt, magtede ikke at opretholde ro og orden i det lille færøske

samfund og bad derfor Danmark om hjælp.

Rigsmyndighederne var nødt til at efterkomme denne anmodning, men gjorde det tvende og med stort tålmod, da man netop modsat Wammens beskrivelse ikke var interesseret i at blive indblandet i en intern færøsk strid mellem landsstyre og en kommune, i dette tilfælde Klaksvig.

Chris Wammen synes i sin beskrivelse af episoderne ganske at glemme, at Færøerne fem år i forvejen havde fået et hjemmestyre, og at det var hele idéen bag dette, at sådanne uoverensstemmelser som den opståede mellem landsstyre og en enkelt kommune, skulle landsstyret selv kunne løse. Det kunne det ikke, blandt andet fordi lagtingsmanden ikke havde forstået den nye hjemmestyreordning og gerne ville have ansvaret for et voldsomt indgreb lagt over på rigsmyndighederne. Denne holdning vant stort bifald i de kredse særlig ven-

strekredse, som var utilfredse med den nye hjemmestyreordning, som gav Færøerne deres mening for vidt et tøjslag, og derfor kom Klaksvig-streiden så tilpas, at den for regeringens side måtte udkommes som en to-frontskrig, hvad altid er besværligt, nemlig mod Klaksvigingerne og oppositionen i Danmark, fortrinsvis de imperialistiske venstremænd, der desværre også havde forbundsfæller blandt den socialdemokratiske regering, der indeholdt sådanne personer som den militante Hans Hækkerup.

Heldigvis var den danske viceadmiral, Vedel, gift med en færøsk dame, så han forstod som undertegnede, der gentagne gange i embeds medfør havde besøgt Færøerne, bedre den færøske mentalitet. Pointen var, at ikke en eneste færinger måtte lide et mindstemål af fysisk skade. Det ville have ført til en kvæddigtning af uanede dimensioner, og det lykkedes faktisk at undgå at skabe en eneste martyr. Hvem stod nogle år efter på broen i Klaksvig og modtog det danske kongepar, da Christianskirken skulle indvies, såmænd havnemester Fischer-Helgesen og udbragte et — tilfældigt leve for den danske monark.

Nu kommer de to korrektioner til en bedre forståelse af hele sagen. Halvorsen var sendt op fra Torshavn for som vikar at varetage sygehushærens funktioner, og det gjorde han formentlig udmerket. Han var så heldig at operere kommunalbestyrelsesformandens hustru for en galdesten, og hvad skulle han ellers have

ndhed

1939, som indenrigsminister havde ansvaret for ved anden verdenskrigs udbrud blev drejede sig ikke om, men folks overle-

ge til den ejendommelighed Knud Kristensen, Danmark på en forunderlig måde blev belejret med fra 1947 på grund af den nationalistiske dille som ved valget i 1945 greb en af de socialdemokratiske. Det taler til deres gode fortræd i løbet af et par perioder. Det bedste eringen Knud Kristen-

Tekstur 18

Hondskrivað bræv frá Kristianni Djurhuus lögmanni til formannin í føroyska læknafelagnum, Jacob Højgaard kommunulækna í Fuglafirði.

5 Brævið er í savninum hjá Jacob Højgaard:

Tórshavn 25/11. 1953

Góði Jacob Højgaard

10

Eg takki tygum fyri bræv tygara, dagfest 23 h. m., um viðurskiftini í Klaksvík.

Landslæknin hevur tosað við meg og hevur ført fram ta somu áskoðan, sum tygara. Eg eri samdur við tykkum, at málið nú má fremjast og virðing fyri yvirvaldið setast í hásæti. Sum eitt lið í fremjanini av hesum er tað

15 neyðugt at fáa politiekspertar frá Danmark fyri at leggja til rættis tey prógv, sum skulu til fyri at straffa teir røttu.

Eg eri greiðir yvir at nú má ikki dvalast og kann eg í *fortróligheit* betrygva tygum at vit hava kraft at politifólk kemur upp. Enn er tó ikki frætt frá ríkisstýrinum, hvørt teir vilja hjálpa okkum, men vilja teir ikki tað, so kemur

20

málið at liggja ógvuliga illa fyri, men eg fá meg ikki at trygva at teir fara at sýta okkum politihjálp.

Tað er nógv sum skal umhugsast áðrenn ein rekvirerar politi frá Danmark, men nú er línan gingin so langt á tamb, at nú er ikki meira at geva út.

Eg vóni at tygum lata hettar her blíva *strengt fortróligt*.

25

Vinarligar heilsanir
K. Djurhuus (sign)

Tekstur 19

Bræv frá Hanus Debes Joensen landslækna til Karsten Hoydal (í Ecquador), báðir tjóðveldismenn. Tað maskinskrivaða upprunabrævið liggur millum skjøluni hjá Karsten Hoydal á Føroya Landsbókasavni. Her er fyrra helvt á brævinum, ið snýr seg um læknastríðið, endurgivin í fullum líki saman við endanum: 5

Tórshavn, 11. juli 1955

10

Góði Karsten og Misse

Ljótt er ikki at hava ønt tykkum aftur aftaná vinarliga brævið sum vit fingi tíðliga í heyst. Gleðir okkum, at tit hava tað gott í allar mátar – hatta man vera "det helt store sus", sum vit aðrir skuldu átt dirvi at farið undir, men tíverri eru ov heimføðisligir til at útinna. – Ivaleyst hoyra tit av og á higani, veit um fleiri, sum siga seg at skriva javnt til tykkara, so nú er at vera heppin at siga frá onkrum, sum tit ikki hava hoyrt áður. - 15

Jú, her stendur væl til í Føroyum. Vit hava verið á forsíðunum í øllum heimsins bløðum, hin albrynjaða Klaksvíkin, har menn í stálhjálmum við maskinbyrssum hildu vakt aftanfyrir sperringarnar hjá Fisher Heinesen, hava verið avmyndaðar, skuldi ikki undra meg, vóru myndirnar komnar til tykkara bløð eisini. Sum Fisher og hansara hava barst har norðuri, hava Erlendur, hasin upphongdi búrkroppurin, sum eg saman við P. M. Dam vil ynskja ein pín saman deyða, og P. M. Dam barst sum "úlvar á skóg" í føroyskum og donskum bløðum móti tí forherðaða landstýri, sum bað um danska politihjálpi móti Klakksvíkingum. Úrslitið av øllum kom at vera tað, at danski fígghjarmálaráðharrin Kampmann fleyg til Føroya 2 ferðir og at endanum fekk gjørt eina "semjing", sum á pappírinum gav Klakksvíkingum allan rættin eftir tí semingsroynd, sum P. M. Dam í 1953 setti fram. Halvorsen fingi teir út, fyribils siga teir, og nú skal vegurin slættast fyrir honum at koma aftur á "lógligan" hátt. Her er tað, at teir vóna, at hann sigur "farvel og tak" eins og hann gjørdi beinan vegin – men ikki eri eg vísur í, at hann ikki vísir gronina aftur. Um so verður stinga vit allir av læknarnir. – Eg mest sum vóni, at hetta verður úrslitið, tí satt at siga, lítið tími eg at verða verðandi her á landi meiri. Fyri hvønn dag, sum gongur, gremji eg meg meiri og meiri um, at eg nakran tíð fór aftur til Føroya. Mær dámar verri og verri, illusjónirnar eru at kalla allar púra roknar, tað kundi so verið sítt, men tað sum verri er, er, at eg trúgvi 35

ikki uppá nakra framtíð fyri nøkrum her í Føroyum, hvørki kulturelt ella í vinnulívinum. Kanska eri eg fyri tíðina heldur langt niðri av ymsum orsökum, men tað er so tungt at liva og gera nakað, tá ein púra hevur mist álitid á alt tað, sum ein fyrr hevur trúð uppá. – Mest gremji eg meg
5 um, at eg fór heimaftur, og nú havi sitið her so leingi, at eg mest sum eri eitt burturkast, skuldi eg havt hug at rýmt burtur. Ein er farin "bagud af valsen" av at sita her í Føroyum, og ringt verður at fáa nakað aðrastaðir. – Til helviti við at gremja seg fyri tær tvørtur um Atlantshav, nú tú væntar at frætta gott og heimligt nýtt frá "Føroya landi og hátt mentaðu tjóð
10 landsins í Føroyum", á, jú, í so máta stendur væl til. (...)

(...)

Hugsi ikki stórtiltøk av nøkrum slagi eru annars at siga frá.
15 Verið nú flittuliga heilsað frá Louisu og Hanusi (sign)

Heimildir

Prentaðar:

Elkjær-Hansen, Niels: *Uden Fortrydelse. Tilbageblik over 50 år i det offentlige tjeneste*. Aschehoug, København, 1996.

Ugeskrift for Læger. Den Almindelige Danske Lægeforening, København, nr. 7, 17. februar, 1949.

Ugeskrift for Retsvæsen, Forlaget Thomson, København, 1956.

Bløð:

Dagblaðið.

Dimmalætting.

14. September.

Óprentaðar:

Dagbókin hjá Josias Matras, sum er í varðveitslu hjá Eyð Matras í Klaksvík.

Savnið hjá Fútanum um læknastríðið á Føroya Landsskjallasavni: Fútin.

Læknastríðið í Klaksvík 1955. Akter i Lægesagen i Klaksvík. Nr. 2.

Udskrift af Dombogen for Færøernes retskreds (Klaksvík-sagen), 1955.

Savnið hjá Fútanum um læknastríðið á Føroya Landsskjallasavni: Fútin.

Læknastríðið í Klaksvík 1955. Akter i Lægesagen i Klaksvík. Nr. 3.

Rigsadvokaten 849/55 (7) 1955.

Savnið hjá Landsstýrinum um læknastríðið á Føroya Landsskjallasavni:

J.nr. VIII-150²/1953 Ks. 77-82-4-3.

Savnið hjá Hanus Debes Joensen á Føroya Landsbókasavni.

Savnið hjá Jacob Højgaard, sum er í varðveitslu hjá Hjördis Weihe í Havn.

Savnið hjá Karsten Hoydal á Føroya Landsbókasavni.